

... 48

156. 35

... dell' Elegia 11. e l'intiera ... del detto Albinovano, ed anche mancano il principio dell' Rona di Cassio Severo, ossia fino alla mezza pagina prima della versificazione marginale 265.—

Scaliger, Joseph Juste –

Lindenbrog, Friedrich –

[illegible]

[illegible]

Manca il fine della Elegia II. e tutta la III. Elegia dell'ab. Sinevano col resto, ancora il principio dell'Lettera di Corradin Luzzo fino a mezza pagina prima della versificazione sotto il numero 465

VIVITUR INGENIO
CETERA MORTIS ERUNT.

C. PEDONIS ALBINOVANI

ELEGIÆ III,

ET

FRAGMENTA,

CUM

INTERPRETATIONE

ET NOTIS

JOS. SCALIGERI, FRID. LINDENBRUCHII, NIC. HEINSII, THEOD. GORALLI ET ALIORUM.

AMSTELÆDAMI,

Apud HENRICUM SCHELTE.
M DCC III.

PRÆFATIO
THEODORI GORALLI,

In qua consilium ejus aperitur, & ratio interpretandi Veteres traditur.

JAM dudum audiveram probos ac eruditos homines queri, à summo viro *Jos. Scaligero*, cùm *Catalecta*, quæ dicuntur, *Virgilii* illustraret atque ederet, non esse prætermissos obscænos illos versus in Priapum, quibus tota illa collectio dehonestatur. Carmina sunt ceteroquin illic alia dignissima, quæ ab adolescentibus terantur; dignissimi item lectu Commentarii, in ea Carmina, *Scaligeri*; sed quis Poëmatia illa, aut tanti viri vigilias auderet adolescentibus tradere, unà cum nefandis illis Priapeïs? Nemo profectò, nisi imprudentissimus, aut honesti æquo negligentior. Itaque optandum erat exoriri aliquem, qui Poëmata illa castiora, cum notis Scaligeranis, seorsim ederet; ne aut adolescentes utilis lectionis fructu carerent, aut venenum, unà cum bonæ frugis Carminibus, haurirent. Nonnulla quidem, ne dissimulem, seorsim dudum edita fuerunt; sed neque omnia, neque additis integris *Scaligeri* animadversionibus, & immani commentariorum ac digressionum mole onerata. Sic *Culex* & *Ciris*, à *Frid. Taubmanno*; sic *Val. Catonis* Diræ, à *C. Arnoldo*; sic *Sulpitiæ* satira, ab aliis, in lucem emissa sunt.

Hæc mecum aliquando reputanti visum est, animi à gravioribus studiis avocandi causâ, útque eadem operâ de amœnioribus litteris, si quâ possem,

 bene

bene mererer; eligere ex Catalectorum fasciculo, duos aureæ ætatis insignes Poëtas, *C. Pedonem Albinovanum*, & *P. Cornelium Severum*, quos notis *Scaligeri* meisque illustratos seorsim legendos proponerem. Quod quâ ratione præstiterim paucis dicam, ut de instituto meo Lectores rectius judicium ferre queant; tum etiam subjiciam quibus subsidiis, ad hanc opellam Reipublicæ Litterariæ navandam, adjutus animum appulerim.

Semper mihi summopere placuere ratio atque institutum, quæ ineunda, hac in re, visa sunt elegantiorum litterarum peritiâ excultissimis, & judicio subactissimo præditis hominibus, quos Galliarum Rex *Ludovicus* XIV. filii sui Sereniss. *Delphini* educationi præfecerat; quamvis omnes, qui illustrandis, eorum jussu, Veterum monumentis adhibiti sunt, non æquè feliciter in eo sint labore versati. Tria potissimùm illi, quæ meritò reprehendi possent, aut quæ deessent in plerisque Interpretibus Criticis antiquorum monumentorum, animadverterant.

Nonnullos videbant loca dumtaxat aliquot attigisse, prout varias lectiones in MSS. Codicibus invenerant, aut conjecturis ea emendanda putabant, aut denique in collectaneis suis silvam habebant paratam, quâ aliquid in Scriptore quem edebant illustrarent; ceteroquin eos alia obscura loca minimè explicare. Horum labor quin meritò susceptus & valde probandus esset minimè quidem dubitabant; si modò Scriptores illi diligentiam ac judicium, rerúmque & linguæ cognitionem adhibuissent. Ante enim profectò constituenda est certa contextûs lectio, quàm eam interpretari aggrediaris; nec ii ferendi, inter recentiores notarum scriptores, qui vitiosas editiones, eâ re neglectâ, expresserunt ac explicare conati sunt; nam, pro verbis Scriptorum veterum, Librariorum aut Criticorum commenta sæpe interpre-

pre-

pretantur. Quod tamen, ne quid mentiar, non uni ex iis qui in usum Galliarum *Delphini* notas scripserunt contigisse questi sunt rerum illarum periti. Attamen Scriptores sic illustrati, ut diximus, & ad quos Critici quod voluerunt, non quod necesse erat, congesserant; non poterant satisfacere non tantùm adolescentibus, sed ne maturioris quidem judicii viris; qui, animi causâ, Veterum scripta solent lectitare. Abhorrent enim plerúmque à tricis illis Criticis, & quàm primùm ac rectissimâ viâ ad Scriptorum, quos legunt, mentem properant. Ac sanè, in ejusmodi notulis, ne centesima quidem pars eorum, quæ iis viris necessaria sunt ad intelligendum id quod legunt, inveniri queat. Itaque si velimus hujusmodi Lectoribus, qui professò nonnisi à Grammaticis sperni possunt, consulere; præter observationes Criticas, utiles ac necessarias, paucis explicanda sunt quæcumque iis obscura esse possunt. Ita se gessit, inter alios, *Justus Lipsius*, in *Seneca* præsertim & *Tacito*; ubi, non neglectis observationibus Criticis, obscuriora omnia loca paucis illustravit. Quem, quamvis stylum hominis laudare nolim, optimi Interpretis propterea exemplar esse existimo. Alioqui nihil est facilius, quàm, quod nonnulli putant esse Artis Criticæ summum apicem, hìc illic syllabas quasdam admordere, memorare varias lectiones Codicum MSS. & congesta dudum collectanea, commodâ occasione datâ, effundere; ceterùm altum silentium servare, ubi maximè Interpretis opera indigent Lectores. Equidem puto non paucos fuisse, esséque etiamnum, inter Criticos, qui triumphant in id genus conjectaneis, nec nisi Codices antiquos crepant, at omnia interpretari, seriémque orationis probè evolvere non possent. Sunt in omnium manibus plurium ejusmodi Interpretum animadversiones in unum Scriptorem collectæ, quæ ne omnes quidem simul satis esse pos-

ſunt ut intelligatur ; quamquam nimis multæ, nimiſque operoſæ, ut ſine tædio legi, pretiúmque temporis in iis legendis collocati rependere queant. Itaque ſolis Grammaticis placent, hominibus verò elegantioribus & rerum quàm verborum amantioribus faſtidio ſunt. Attamen tanta ſupercilia gerere ſolet id hominum genus, ut ſe ſolos litteratos eſſe, ſibique omnia Reipublicæ Litterariæ præmia, atque omnes honores deberi putent.

Rurſus alii fuerunt, qui verè quidem alia ab Interprete deſiderari animadvertentes, non ea tantùm, quæ diximus, attigerunt ; ſed & vaſtiſſimos commentarios ediderunt, in quibus latiſſimè omnia clara, obſcura, ſine diſcrimine, perſequuti ſunt, Lectoréſque ingratâ copiâ obruerunt. Illic videas ingentem numerum locorum, ut loquuntur, parallelorum; etiam in iis, in quibus nemo hæſitat, atque ubi nulla eſt ſingularis loquutio, quæ negotium cuiquam faceſſere, aut in legentium animis dubitationem creare poſſit. Hîc eorum, quæ interpretatione digna erant, adeò prolixas dilucidationes ; ut multi ignorare quid Scriptor velit, quàm tam longas interpretationes legere malint. Alibi digrediuntur in locos communes, de rebus ſat notis iis, qui nonnihil temporis in lectione Veterum abſumſerunt. Nimirum, hoc agunt boni viri, non ut interpretentur Scriptores, quos edunt, ſed ut multijugem lectionem oſtentent, eruditionémque ſuam copiâ verborum & craſſitie voluminum venditent. Attamen quæ habent ejuſmodi ſunt pleraque, ut ad quorumvis Scriptorum explicationem æquè adhiberi potuiſſent ; ſi modò ſimilia verba occurrant, aut earumdem opinionum vel conſuetudinum mentionem obiter fecerint. Horum viam ac rationem ſi probent Grammatici nonnulli, longè maxima pars eorum, qui antiqua legunt, damnat, & faſtidit ; nec emere

emere ſolet eorum libros, niſi ut eos datâ occaſione conſulat, ſi fortè in iis occurrat quod inveſtigatum cupit. Sententiam de hiſce eam dixit *Juſtus Lipſius*, in præfatione ad *Senecam*, cui nemo ſanus nomen ſuum non adſcribat. Itaque hanc quoque methodum non immeritò prudentes homines, quos dixi, in Gallia rejecerunt. Verùm debuerant cavere multi, qui munificentiſſimo Mæcenati operam ſuam addixerant, ne, pro nimia copia atque, ut ita loquar, prægravi commentariorum pinguedine, jejunas notulas, & arida oſſa nobis apponerent; quod tamen ab iis factum eſſe non immeritò homines non obeſæ naris queruntur. Videas enim in eorum notis, ut barbariem ſtyli atque infantiam omittam, útque concedam probè intellectam ab iis Scriptorum ſententiam, jejunas explicationes, nullo Veterum teſtimonio, nullâ auctoritate confirmatas; quaſi nos eis credere, ſine argumentis, neceſſe eſſet. Si quid antiquæ hiſtoriæ, rituum, conſuetudinum ac opinionum priſci ævi attingatur; id non modò nimis breviter fit, ſed ne digitus quidem ad uberiores fontes, ex quibus plura peti poſſint, intenditur; quod tamen magni momenti erat, cùm ut Lector, qui interdum rem ſibi copioſiùs explicari cupiebat, unde eam peteret reſcire poſſet, tum etiam ut adoleſcentes paullatim præſtantium, iis de rebus, Scriptorum cognitionem ſibi adipiſcerentur.

Præterea utriuſque generis Interpretibus memoratis, quamvis recta conſtituatur lectio, quamvis ſingulæ voces, ſinguláve loquendi genera explicentur, quiddam deeſt quod non ſatis exercitatis, aut iis, qui ſatis temporis ejuſmodi lectionibus tribuere nequeunt, negotium faceſſit. Sunt, nimirum, ita contextæ atque connexæ Poëtarum præſertim ſententiæ; ut vix ac ne vix quidem earum ſeriem, connexúmque expedire poſſint. Quod experientur etiam ha-

rum litterarum multò callentiores, si modò hoc attendere velint; animadvertent enim sæpe se sententias sejunctas non ægrè adsequi; quæ tamen quo nexæ vinculo sint, & cur ita collocatæ minimè intelligent. Non ita pridem cum magna voluptate legi primarii cujusdam Poëtæ novam editionem, à viro doctissimo & elegantissimi ingenii curatam, cui propterea gratias debet orbis eruditus. Sed, ut fatear quod res est, quamvis singula quæ attigit cultissimus Interpres, rectè explicuisse videretur, non rarò mihi in sententiarum connexu aqua hæsit. Itaque vehementer optassem à viro illo erudito, qui diu in eo opere insudasse fertur, perpetuam Poëtæ interpretationem aut paraphrasin concinnatam fuisse, nec dubito quin idem multis aliis usu veniat. Hinc intellexi, non sine summa ratione factum esse, ut Galli Proceres, ab iis qui antiquos Poëtas ediderunt, eorum jussu, ejusmodi interpretationem exegerint. Noluerunt sanè illi ut verbis contextûs totidem verba idem significantia, in interpretatione, opponerentur; quod rarò commodè fieri potest, éstque paullò peritioribus tædiosum; verùm ut sensum aptè redderent, ordinémque narrationis aut ratiocinationis, transitionésque ostenderent. Quod si minùs rectè præstitum est, quàm totius negotii moderatores animo conceperant ac cupiebant, non est propterea eorum consilium vituperandum.

Hæc cùm animo versarem, antequàm manum hisce Poëtis admoverem, intellexi mihi operam esse dandam ut vitia illa, quæ in aliis Interpretibus notari videbam, vitarem, adsequerérque contrariâ viâ ac ratione, si modò possem, quod adsequuti esse negabantur. Quod an præstiterim, aliorum quidem erit judicium; at si minimè præstiterim, mea hæc erit unius culpa, non viæ, quàm ingressus sum, tribuenda. Nihil verius quàm multò facilius esse mo-

monere alios, quid ab iis præſtitum cupias, quàm ipſum præſtare, quod *Philemon* eleganter hiſce verſiculis expreſſit:

> Ἄνθρωπον ὄντα ῥάδιον παραινέσαι
> Ἔστιν, ποιῆσαι δ' αὐτὸν οὐχὶ ῥάδιον.

Primùm igitur nactus ab amico, quod gratus ac libens commemoro, Editionem Catalectorum *Virgilii* collatam cum antiquis Editionibus Venetis anni MCCCCLXXXIV & anni MDXVII, quæ eſt *Aldi Manutii*, quam etiam ipſe inſpexi; collationem diligenter conſului, ut lectiones antiquiſſimarum Editionum cum Scaligeranis lectionibus & conjecturis conferrem. Vir ille ſummus membranas quidem nonnullas, & alias Editiones veteres conſuluerat, ut ex comparatione intelleximus; ſed quas ne verbulo quidem deſcripſit, nedum ut locum & annum, ut par erat, Editionum indicarit. Conſentiunt eæ quidem ſæpe cum memoratis Editionibus Venetis, ſed ſæpe ab iis diverſæ abeunt. Cùm verò omnes mendoſiſſimæ ſint, & imperitiâ Librariorum, potiùs quàm Criticorum, corruptæ, ita ut videantur ex Codicibus MSS. expreſſæ; earum collatio nobis antiquorum Codicum inſtar fuit. Igitur ubicumque conſentiebant, ac ſententiam non ſpernendam complectebantur, eas ſequuti ſumus; nec contrarias *Scaligeri* conjecturas, minimè quippe neceſſarias, audiendas cenſuimus. Diſſentientium verò eam expreſſimus, quæ ad ſæculi Scriptoriſque ingenium, & rem ipſam propiùs accedere videbatur. Quòd ſi neque earum conſenſus, neque diſſenſus quidquam ſani legendum præberet, ſed manifeſtò vitioſa ac ſenſu carentia nobis offerret; *Scaligeri*, aut noſtras etiam conjecturas ſequuti eas demum ſumus, quæ quàm minimè à priſca lectione abirent, commodiſſimúmque ſenſum fun-

funderent. Sed in *Pedonis Albinovani* Elegia I. *Nicolai* potissimùm *Heinsii*, qui eam unà cum *Ovidio* ediderat, lectiones amplexi sumus. Utinam vir ille, restituendis Poëtis Latinis natus, utrumque hunc Poëtam integrum illustrasset! Minùs sanè laboris nobis exantlandum fuisset. Nam *Scaliger* quidem, ut ipse fatetur, ad calcem notarum in *Severum*, ita festinavit; ut mirari potiùs possis ab homine ea, quæ vides, præstita, quàm plura præstari non potuisse. Itaque utriusque notas integras sub contextu hîc habes, nisi quòd Heinsianæ nonnullæ sint in præfixas *Pedoni Curas Secundas* rejectæ; ne *Pedo*, scriptor alioqui sat luculentus, notis nimiùm onustus videretur. Utrumque quidem, & præsertim *Scaligerum*, subinde confutavimus; sed iis, ut puto, rationibus quibus nihil sani possit opponi; neque enim temere à tantis viris dissentire ausi usquam sumus. Alia si quæ admiscuimus, quales sunt notulæ aliquot *Frid. Lindenbruchii*, quæ erant in Editione Batava anni M DC XVII. ea potiùs addidimus, nequid omissum à nobis videretur, quàm quòd essent valde necessaria. Potuissent etiam omitti, sine magna Lectorum jactura, quædam eorum digressiones; sed quia erant breves, nec indoctæ, nihil resecuimus.

Cùm verò doctissimorum virorum animadversiones, quamvis omnes veræ fuissent, satis magnam lucem Poëtis nostris non fœnerarentur; præter eas, quæ lectioni constituendæ causâ, scriptæ erant, addendæ nobis fuerunt notulæ, quibus & verba & adlusiones ad antiquas historias, opiniones ac consuetudines explicarentur. Qua in re, ita versati sumus, ut primùm nihil fermè protulerimus, quod non uno aut altero exemplo, vel testimonio antiqui Scriptoris confirmaverimus; nisi res fortè ageretur, quæ in quovis Lexico posset reperiri. Ut enim doctis planè viris hæc non scribimus: sic nec prorsus imperitis,

ritis, & qui Linguæ Latinæ tirocinium nondum deposuerunt. Deinde si res à viris doctis pluribus explicata fuerit, ut cùm sermo est de ritibus ac opinionibus antiquis, de quibus de industria homines eruditi egerunt; postquàm eam exemplo uno ac altero breviter illustravimus, amandamus rem accuratiùs cognoscere cupientes ad Scriptores illos, qui eam pleniùs persequi aggressi sunt. Sic ad Elegias *Albinovani* passim funebres apud Romanos usus, quorum non exiguam partem complectuntur, paucis attigimus; amandatis lectoribus ad eos, qui de Funeribus scripserunt, indicatóque diligenter loco, in quo quod necesse erat inventuri essent. Sed & cùm *Pedo* passim ad historiam illius ævi respiciat, verbis veterum Scriptorum paucis fuit exponenda, ne, si hoc prætermitteretur, obscura esset mens Poëtæ; vel, si indicarentur tantùm loca Historicorum, verbis minimè prolatis, aut nobis non crederent ii qui nihil credunt nisi quod vident; aut sibi ea invideri quererentur, qui libros eos non habent; aut etiam indignarentur ii, quibus non vacaret, aut non placeret ea loca quærere, quamvis libris instructi essent. Verùm in hisce omnibus, quædam omissa fateor, quæ in tempore non occurrerunt; quamobrem ea rejeci in *Indices* aut in *Curas Secundas*, quò & nonnulla alia consilio sunt amandata. Si umquam fiat altera Editio, in notis contextui subjectis diligenter monebimus Lectorem quo loco *Indicis*, aut *Curarum Secundarum* possint inveniri; nunc enim nobis integrum non fuit.

Denique Interpretationem è regione contextûs addidimus, in qua quamvis à Scriptoris sententia minimè recesserimus, brevitatémque ejus imitari studuerimus, totidem tamen verba rependere noluimus, cujus rei rationem antea reddidimus. Eam autem adjecimus, non ut legeretur ab iis, à quibus

verba

verba Poëtæ, eorúmque nexus ſatis intelliguntur; cur enim quod bonis verſibus expreſſum legerunt, & intellexerunt, idem frigidâ prosâ recoctum denuo manderent? Sed, ut dixi, multi ſunt, qui, lectâ demum Interpretatione, Scriptoris mentem adſequuntur. Hoc auxilio indigentibus ſcripta eſt, quibus auctor ſim, ut paraphraſin, ſi ita iis videatur, priùs legant, deinde Poëtam. Hinc enim fiet non tantùm ut clarior ſed & elegantior Poëta videatur; nam præter numeros, quibus blandè afficiuntur aures noſtræ, ſtylúmque figuris ac tropis diſtinctum, qualia in Interpretatione eſſe nequeunt; Interpres alienarum cogitationum finibus coactus, neceſſariò, præ Scriptore quem illuſtrat, friget; & ordinis, ſine quo proſa vix ferri poteſt, gratiam facere ſolemus Poëtis. Itaque neceſſe eſt ſordere Interpretationem collatam contextui, ac proinde eâ ſplendorem hujus ac elegantiam augeri; quemadmodum in pictura ſolent umbræ lucem addere coloribus. Ejuſmodi Interpretationibus non quæritur fama eloquentiæ, quæ nulla iis ineſſe poteſt, ſed Lectoris aut rudioris, aut feſtinantis utilitas.

Utrique Poëtæ addidi ſuos Indices, ſatis, niſi fallor, pro Poëmatum magnitudine, amplos atque accuratos. Neque enim probo eos Indices, in quibus ſunt omnia omnino vocabula, & quidem ſolitaria. Primùm enim res ipſas non complectuntur, quæ non minùs ſæpe quæruntur quàm Scriptorum voces. Deinde magni & copioſi cùm videantur, ſunt re verâ inopes ac jejuni; nam tametſi habent particulas omnes orationis, etiam eas quæ paſſim leguntur & ſolito ac frequentiſſimo ſignificatu proferuntur, carent tamen loquutionibus; quæ non minùs frequenter, quàm ſingulæ dictiones, quæruntur. Sed utiles ſunt, inquies, illi Indices locum quærentibus, cujus vocem unam dumtaxat recordamur.

damur. Interdum utiles non diffiteor; si, nimirum, vox illa rariùs occurrat in Scriptore; aut si sola quæratur, nec conjuncta cum aliis; nam si frequens sit, & dumtaxat in certo quodam situ investigetur, tum verò integræ paginæ numerorum sunt sæpe evolvendæ, & id quidem interdum frustra; quem laborem quis temporis sui non prodigus ferre possit? Multò satius ergo fuisset in iis Indicibus omitti IS, ILLE, HIC, QUI, ET, SI, NUNC & similes particulas, verbum item substantivum cum suis omnibus modis ac temporibus, aliáque id genus; quibus frustra totæ implentur paginæ, nisi quæ significatio singularis eorum occurrat; contrà verò phrases omnes, quæ non sunt nimiùm frequentes, diligenter adnotari; quod in suis Indicibus viri industrii, & de litteris optimè meriti *Matthias Berneccerus* & *Joannes Freinshemius*, magna cum laude, fecerunt.

Hæc est tota instituti nostri ratio, quâ expositâ, nihil est cur Lectorem ampliùs moremur; nisi ut eum rogemus primùm quidem ut ignoscat typographicis peccatis, quorum potissima aliud agendo in *Secundis Curis* indicavimus; deinde ut, propter ea quæ cum fructu fortasse hîc legerit, hallucinationibus nostris, quas, in sat magna rerum & conjecturarum varietate, nonnullas sinedubio deprehendet, ne nimiùm indignetur. Aliis gravioribus studia nostra addixeramus, neque hæc, nisi animi recreandi causâ, attingimus; sat felices futuri, si modò recreationibus hisce nostris prodesse litterarum studiosis nonnihil possimus. Nunc quidem, si Parodiam hanc Virgiliani Catalecti usurpare licet,

Nos ad beatos vela mittimus portus
Sacrûm petentes docta dicta Scriptorum,
Vitámque ab ista vindicabimus cura.

Ite

Ite hinc, Camœnæ, vos quidem hinc leves, ite,
Dulces Camœnæ; nam fatebimur verum,
Dulces fuistis; & tamen meas chartas
Revisitote, sed pudenter & rarò.

Hîc eram clausurus hanc Præfationem, nisi subiisset animum, fore fortasse ut nonnulli quasdam ex hisce meis notulis carpant; eò quòd ausus sim, quamvis rarò & mollioribus verbis, nescio quid in *Pedone* & in *Severo* reprehendere. Sunt enim homines, qui omnia in Veteribus admirari nos volunt, etiam repugnante rectâ Ratione; aut certè quemvis lapidem movere, ne eos ulla in re deliquisse fateri cogamur; quod est, ut eleganter loquitur *Aristides* in I. Oratione contra *Platonem*, ἀντὶ τῆς ἀληθείας ὀνόματα θαυμάζειν. Rem ipsam expendere, hoc quidem in loco, non aggrediar. Alii eam causam jam perorarunt, &, quamvis indignantibus Grammaticis, apud sapientes omnes viros obtinuerunt. Video tamen Scriptorem nuperum *Artis Criticæ*, Amstelodami anno M D CC recusæ, ad tribunal Criticorum vocatum à viro longè eruditissimo, qui *Æliani* Varias Historias nuper edidit; quod, ut ille quidem putat, *Criticæ Artis* Scriptor acerbiorem æquo censuram in *Quintum Curtium* exercuisset. Qua de re, nonnulla mihi hîc dicenda existimavi, non ut rixer cum viro, cujus dotes & eruditionem suspicio; sed ut Litterariæ, hoc est, liberæ Reipublicæ civis liberam sententiam hac de re dicam; tam enim, nisi fallor, liberum mihi est à *Curtii* patrono dissentire, quàm illi à me. Auctoritatem enim, hisce in rebus, sine rationibus nullam agnoscimus; nec, si minùs probemus aliquam cujuspiam sententiam, propterea de ejus ingenio ac doctrina, in ceteris, malè sentimus. Non sum, Dei beneficio, in eorum numero, qui dolent aliena Scripta legi & laudes in

eos collatas eripi sibi existimant; aut qui Druidarum quorumdam favorem ambiunt adulationibus ac vituperatione eorum, qui sacro illi hominum generi sine causa invisi sunt; inter quos numerantur plerumque ii, qui humaniores litteras colunt, vel profitentur; nisi serviliter iis ut palpentur à se impetrare possint. Alienum pariter est à meis moribus contemtim loqui in circulis & conviviis, de viris bonis, in cujusquam gratiam; aut ex alieno judicio eligere eos, de quibus honorificè, aut secus loquar. Qui ita se gerunt viderint, quî morum suorum Deo & hominibus rationem reddere possint. Soli hîc Veritati ac Reipublicæ Litterariæ Libertati litare volo, nec virum doctissimum candorem meum ægrè laturum spero; certè non debebit, nisi quod ipsi licuit aliis illicitum esse velit, à qua opinione eum abhorrere existimo.

Negat in notis ad Cap. XXII. Lib. X. *Æliani*, se scire cui bono reprehendantur aliquando delicta Veterum, *cùm non ea utique agamus tempora, quibus periculum sit ab anxia nimiæ lectionis diligentia.* Sed id non fuit *Clerici* consilium, adolescentes à bonorum Scriptorum, aut ipsius *Curtii* lectione deterrere; nec laudes ab eo in humaniores litteras profusæ, conatúsque ad eas juvandas ac promovendas, nec exemplum etiam quidquam simile eos, qui hominem norunt, aut opuscula ejus legerunt, suspicari patiuntur. Sed cùm Philosophiam doceat, credidit sui muneris esse judicium Juventutis excolere, nec pati ab ea legi Veterum monumenta, ad instar Grammaticorum, qui nihil quærunt præter frigidam verborum & historiæ cognitionem; verùm cavere ne miraretur quæ admiratione minimè digna sunt, néve imitaretur, quæ meritò reprehendi possunt, quod sæpe fieri videmus. Idem olim consilium fuit *Plutarchi*, in aureo libello, in quo ostendit *quo*

 modo

modo juveni audienda sint poëmata; nec quisquam in eum propterea invectus est.

Errores Auctorum occultari, aut dissimulari neutiquam opus, imo ineptum est; sed neque par est tam acerbo & professo investigari studio plures, quàm reverâ existunt. Rectè sanè, sed negabit *Clericus* quidquam simile à se factum esse in *Curtium*; quem pro meritis quidem laudavit, at noluit quasi perfecti Historici exemplar haberi. Non judicavit multò benigniùs de *Floro* suo celeberrimus Criticus *Joan. Georgius Grævius*; quem tamen commendatum Juventuti sine dubio voluit. Non tantùm de *Solino*, sed & de *Plinio*, quem tanto opere illustravit, multa dixit parum honorifica *Claud. Salmasius*, cui par Criticus nemo vivit; nec tamen, nisi fortè à Pædagogis nescio quibus, invidisque hominibus propterea est vituperatus.

Sed *ἀκυρολογίας* reprehendit *Clericus* in *Curtio* nonnullas, qualis esset, *si locus sanus esset*, sic enim loquitur, *virtus virium*, quæ loquutio occurrit Lib. IX. c. 4. Vir eruditissimus, ut probet hoc posse dici, ea habet de significatione vocis *virtus* quæ nemo nescit; sed non profert ex ullo alio Scriptore id loquendi genus; nam locus *Plauti* Mostel. III. 1. 17. *Virtute formæ id evenit, ut te deceat quidquid habeas;* nihil habet simile. Quæritur enim exemplum, non quo constet *virtutem* sumi pro efficacia, ut in loco *Plauti*; quis enim hoc neget? sed ubi legamus *virtutem virium*; nam duas illas voces nusquam puto conjunctim lectas, nisi in eo *Curtii* loco. Non sunt aptiora verba *Sallustii*, qui de Historia agens, initio belli Jugurtini, *cujus*, inquit, *de virtute, quia multi dixere, prætereundum puto. Virtutes* enim Historiæ sunt ejus dotes, atque utilitates. Postea vir acutissimus: *specimen*, inquit, *hoc sit non quæsitum, ut vides, Lector, sed ultro oblatum illius exsibilationis,*

quâ

quâ Curtium excepit vir eruditus. At præstabat, ut mihi quidem videtur, diutiùs quæsisse exemplum, & aptius protulisse; nam hoc quidem, cum bona ejus venia, nihil adrem. Quamvis etiam immeritò loquutionem ἀκυρολογίας damnasset *Clerius*; nihil faceret hoc ad defensionem *Curtii*, à cujus manu eam non esse credit.

Sanè, subjicit diligentissimus Interpres Aeliani, *si eâ severitate, captando etiam minutissima quæque, cum omnibus ageretur; quid tandem foret in rebus humanis, etiam utilissimis, quod non, hinc illinc arripiendo singula & arguendo, facilè exponi ludibrio possit?* Atqui non videntur levia esse quæ à *Clerico* reprehenduntur in *Curtio*, ad artem conscribendæ Historiæ quod attinet; neque Grammatica peccata, quæ gravia esse non possunt, nisi apud Grammaticos; sed contra Astronomiam, Geographiam ac rectam Rationem admissa, eáque crebra. Res est usque adeò perspicua, iis qui judicium de *Curtio* latum non oscitanter legerunt, ut sine pertinacia negari nequeat. Quare cordatioribus omnibus nulla *Artis Criticæ* pars probata magis est, quàm examen illud Curtianæ Historiæ, ut ex pluribus intelligere licuit. Nec omnes profectò res humanæ similes sunt operi Curtiano; quamvis vitia sint, ubicumque sunt homines. Nemo, qui quidem sapiat, seriò & ex animo *Polybium* & *Dionysium Halicarnasseum* totidem vitiis laborare ac *Curtium* dixerit; nemo sanus eos in Historiis, pro meris declamatoribus, habuerit. Quis etiam *Francisco Guicciardino*, ut de recentioribus loquar, aut *Jacobo Augusto Thuano*, si stylum excipias, *Curtium* æquiparare sustinuerit, præter Ludimagistros? Quis tot & tantorum peccatorum reos eos peragere possit? Quod de omnibus aliis præstantioribus Historicis dictum velim.

Sed vir doctissimus ad Lib .XI.c. 3. impru-

denter vult reprehensum *Curtium*, ob peccata Geographica, & præsertim quòd Parapamisadas, sub clementissimo cœli climate degentes, quasi Lappones descripserit. Ut clientem defendat, ostendit *Curtium* ex antiquioribus hæc habere, unde etiam similia hauserit *Diodorus*, qui non aliter de Paramamisadis est loquutus. Sed non agitur an *Curtius* præeuntes habuerit vanos homines; nullius enim res gestæ tot mendacia pepererunt Scripta, quàm Alexandri vita. Agitur *Curtii* peritia Geographica, quam, cùm multis aliis exemplis, ostendit *Clericus* nullam fuisse, tum etiam iis quæ habet de Parapamisadis; in quorum situ describendo nec *Curtius*, nec *Diodorus* sequi debebant tam turpiter errantes. Sat causæ est cur miremur victoriarum Alexandri portentosam rapiditatem, quamvis eas, in iis oris coërceamus intra regiones quæ sunt ad meridiem Maris Caspii, aut magis ad Septemtrionem non adsurgunt; nec opus est eum *ad gelidissimos Septemtrionis axes* pervenisse.

Vult vir doctissimus *Curtium sequi debuisse* antiquiores Scriptores; verùm an etiam errantes, ac ineptientes? An nullus adhibendus ea in re delectus, & tutus erit Historicus, si modò præeuntem aliquem habeat, vanum licèt ac mendacem? Annon poterat *Curtius* eos, quos sequutus est, emendare ex iis, quos *Plinius* vocat *mensores itinerum* Alexandri, ut Cap. VII. illius *Artis Criticæ* Sectionis, animadvertit *Clericus*? Nihil manifestius, cùm præsertim notiores essent omnes illæ regiones, tempore *Curtii*. *Si posteriores*, inquit tamen Curtii disertissimus patronus, *Geographi demisere Paropamisadas ad mollius cœlum, infra; vel extra suos montes, nihil hoc ad Curtium.* Imò multùm hoc ad *Curtium*, qui ex ratione itinerum Alexandri intelligere potuit Parapamisadas illos quos Macedonum Rex adiit, debuisse esse ad meri-

meridiem Oxi fluvii, in Caſpium mare ab ortu decidentis; & reverà intellexit, quandoquidem eorum *meridianam regionem ad mare Indicum vergere* ait. An quiſquam, non imperitiſſimus Geographiæ, potuit credere Parapamiſadarum agros à Mari Indico ad ſeptemtrionalis fermè Aſiæ littora porrigendos? Si quis poſſit talia ſeriò defendere, idem omnia omnium peccata facilè defendet, & optimos quoſque Hiſtoricos cum vaniſſimis miſcebit. Nam hæc eſt indoles hujuſce Rhetoricæ, ut non difficiliùs præſtantia deprimat, quàm contemtu digna extollit. Quod tamen conſilium abſit ut viro doctiſſimo tribuam!

Pergit nihilo ſeciùs tam manifeſto errori patrocinari, hiſce verbis: *Sed & notiſſimum eſt mutatos ſæpe fines, imò & ipſas ſedes gentium, aliquot ſæculorum decurſu.* Non nego gentes ipſas aliò ſe transferre potuiſſe; ſed nullâ fide Grammaticâ, ſi ita loqui fas eſt, transferri poteſt mons Parapamiſus, quem Alexander adiit; neque rationes itinerum ejus planè turbari ab Hiſtoricis, ſine gravi culpa, queunt. Oportet Parapamiſus fuerit intra ejus expeditionis ambitum, cujus ſeptemtrionalis terminus fuit Orxantes, quem *Tanaim* vocarunt Macedones; &, quo trajecto, victiſque in ſeptemtrionali ejus ripa Scythis, continuò ad meridianos tractus redierunt.

Sufficere nobis debet, ſubjicit vir doctiſſimus, *Veteres adſentiri Curtio.* Mihi verò non ſufficit, *Curtium* vanis Scriptoribus, quamvis antiquis, adſenſum, mare Caſpium cum Euxino, vicináſque oras miſcuiſſe. Non ita ſe geſſit *Arrianus*, haud paullò melior Hiſtoricus, qui initio operis ſe *Ariſtobulum* & *Ptolemæum* potiſſimùm ſequutum prodit, gravéſque rationes ſui delectûs addit. Attamen vir ingenioſus contendit hanc *Criſin eſſe acerbam nimis, & nimis quæſitam, quâ ſi quis in tales viciſſim uteretur Cenſores,*

res, longè major & certior illi nasceretur seges talium Notarum. Ego verò non esse nimis acerbam puto, præsertim cùm videam esse qui gravia & aperta delicta putet posse defendi; unde magis ac magis intelligo debuisse scapham scapham vocari. Quid enim? Si quis hodie Historiam ad id exemplum scribere aggrediatur, & similia peccet, an non à *Curtii* nimiis admiratoribus, non tantùm admissis veniam, sed laudem etiam sibi jure poscet? Quis rectam Rationem, judiciúmque excolere conabitur, quibus tamen potissimùm à brutis distinguimur; si delicta contra eorum leges levissima habeantur? Non puto multos fore, inter homines liberaliùs educatos, & qui pluris judicium, quàm memoriam, faciunt; qui non malit moneri de talibus Juventutem, quàm in servili admiratione Veterum, neglectâ judicii culturâ, educari. Quod attinet ad *Censores*, ad quos hîc respicit vir celeberrimus, eos mihi ignotos esse profiteor; nec quemquam sanè umquam legi, qui *Curtium* talium delictorum insimularit, cùm esset ipse similium, vel etiam majorum reus. Itaque ad *Clericum* hæc non pertinent, quamvis nec eum, nec alios expertes omnium errorum esse putem. Sed est inter hallucinationes discrimen aliquod, nec quia aliqua in re errasti, continuò propterea es eadem notâ afficiendus, quâ quivis alius, qui errarit. Delictum, exempli causâ, Grammaticum, quidquid aliter nonnulli sentiant, non est ejusdem generis & gravitatis, ac admissum contra rectam Rationem.

Pluribus hac de re non agam, nec verbulum umquam facturus fuissem, nisi vidissem auctoritate doctissimi viri, quæ sanè in elegantioribus litteris magna est, posse nonnullos transversos agi; cùm præsertim cum laudatum à *Clerico* animadvertissent, quod meritò factum puto. Quæ hactenus dixi ea dixi, non contendendi gratiâ, sed ut uni Veritati pa-

patrocinarer; quam ita colo, ut tamen neminem læsum velim.

JUDICIA ac TESTIMONIA

Veterum & Recentiorum de

C. PEDONE ALBINOVANO.

Ovidius ex Ponto Lib. IV. Ep. 10. *quæ est ad Albinovanum.*

At tu non dubito, cùm carmine Thesea laudes,
 Materiæ titulos quin tueare tuæ;
Quémque refers imitere virum; vetat ille profectò
 Tranquilli comitem temporis esse fidem.
Qui quamquam est factis ingens, & conditur à te
 Vir tanto, quanto debuit ore cani.

Ibidem Ep. XVI.

Iliacúsque Macer, sidereúsque *Pedo.*

Quintilianus Inst. Orator. Lib. X. c. 1.

Rabirius ac *Pedo* non indigni cognitione, si vacet.

Martialis Lib. II. Ep. 77.

Disce quod ignoras, Marsi, doctique *Pedonis*
 Sæpe duplex unum pagina tractat opus.

Idem Lib. V. Ep. 5.

Sit locus & nostris, aliqua tibi parte, libellis,
 Quâ *Pedo*, quâ Marsus, quaque Catullus erat.

Sidonius Apollinaris Carm. IX. v. 256.

Non Gætulicus hîc tibi legetur
Non Marsus, *Pedo*, Silius, Tibullus.

Lil. Gregorius Giraldus Hist. Poët. Dial. IV.

Erat cum his & *Pedonis Albinovani* imago, cujus, si vacet, oratore non indignam fuisse lectionem putavit *Fabius.* Reponit eum quidem inter Poëtas Heroïcos.

cos. Ejus meminit & *Seneca*, à quo & ejus quædam afferuntur carmina, atque ea in primis quæ sunt de Germanici navigatione, quæque magno spiritu dicta fatetur. Alibi verò idem fabulatorem fuisse ait elegantissimum. Meminit hujus & *Martialis*. Exstat *Ovidii* Elegia ad hunc ipsum *Albinovanum*, ex qua colligimus eum Thesei gesta scripsisse, præter Epigrammata. Sublimem verò & altiloquum *Pedonem* fuisse ostendit idem *Ovidius*, qui propterea & alicubi *sidereum* eum appellavit. Sunt qui putent hunc eumdem Abinovanum fuisse, ad quem exstat *Horatii Flacci* Epistola; quod ut ego non refello, temporum ratione: ita non comprobo, nominis & Poëticæ differentiâ. Ille enim *Clarus Albinovanus*: hic *Albinovanus Pedo*. Hic Poëta cognoscitur: ille ex *Horatii* carmine parum videtur.

Jos. Scaliger initio Comment. in Eleg. de morte Mæcenatis, quæ in ejus editione Elegiæ ad Liviam sunt præfixæ.

Hoc opus Epicedium scripsit idem, qui & de morte Drusi ad Liviam, hoc est, *C. Albinovanus Pedo*. Nam sanè nimiùm sinistrè quidam judicarunt, qui id non ab ullo illius felicissimi seculi Poëta, sed ab alio potiùs qui multò posterior ætate, exercitationis gratiâ, scriptum esse contendunt. Exstiterunt & qui *Lactantio*, propter styli, si Diis placet, affinitatem, attribuerunt. Primùm ego neque *Lactantii* esse dicebam; neque verum esse, quod ipsi adstruunt, stylum similem esse Lactantiano. Aliter enim, ut ille ait, catuli longè olent, aliter sues. Deinde scriptum esse bono illo seculo, non obstare humilem καὶ λιτὴν λέξιν, non enim propterea non purè Latinam esse consequens est. Deinde in hac Elegia multa sunt cognitu digna, quæ illis Scholasticis Poëtis in mentem venire non potuissent, certò scio. Præterea de præsenti re loquitur, tamquam testis.

testis. Nam de Lollio, qui fuit amicus *Horatii*, mentionem facit, ut & propter sermones, quos de Mæcenate cum *Pedone Albinovano* ille faciebat, excitatum se ad hanc Elegiam faciendam testetur, cùm alioqui Mæcenati ipsi de facie notus non fuisset. Sic enim ait: *Nec mihi Mæcenas tecum fuit usus amici* &c. Quid quòd hujusmodi tam exactè ἐν μελέταις fingi non possunt? Quare eo sæculo scriptam esse dubitare non possumus.

Hoc Scaligeri *judicio certius nihil esse multò magis intelliget, qui notas utrique Elegiæ subjectas legerit.*

Idem initio Notarum in I. Elegiam.

Hujus quoque Elegiæ idem auctor, qui & superioris. Quamquam enim superiùs mollem virum Mæcenatem, & discinctum pari, ac ipse vixit, licentiâ; hoc est, molli ac remisso stylo prosequutus est; hîc verò principem matronam accuratiore ac graviore dicendi genere alloquitur; non tamen in omni sui dissimilis est. Quod enim hîc legitur, *Non nocuisse ulli & fortunam habuisse nocendi*, quid aliud est, quàm quod suprà dixerat:

Omnia cùm posses tanto tum carus amico,
Te sentit nemo velle nocere tamen?

Item quod hîc de Fortuna:

Illa rapit juvenes, sustulit illa senes,

idem extulerat de morte:

Illa rapit juvenes, primâ florente juventâ,
Non oblita tamen & rapit illa senes.

Quamquam hic, pro *sustulit*, quidam Veteres Codices habent *sustinet*. Videtur autem Neronum, vel potiùs Drusorum familiæ cliens fuisse *C. Albinovanus*, nam & is ejusdem Drusi Germanici navigationem in Oceano carmine conscripsit; cujus hodiéque fragmentum exstat. Deinde fratris Drusi comes & scriba fuit, ut ex *Horatio* odorati sumus. Quòd enim *Ovidio* hanc Elegiam attribuerunt frustra-

ſtrati ſunt, nihil enim diſſimilius. Quamquam verſiculum, qui hîc legitur:

Altiùs & vitiis exſeruiſſe caput,

invenias in Faſtis:

Altiùs humanis exſeruiſſe caput.

Sed hæc non mirabitur, qui ſcit & Tibullianum verſiculum, in *Ovidio*, reperiri:

Cùm cecidit fato Conſul uterque pari,

& multa talia. Quare cùm hanc opinionem ex hominum mente ſuſtulerimus, extorquenda eſt & alia quoque iis, qui putant hæc ſcripta eſſe de morte Druſi ejus, qui in Germania periit, filii; cùm contra ſit is Druſus, qui in Germania occidit. Nam cùm Livia convenit in manum mariti Auguſti, erepta priori viro Tiberio Neroni, non multò pòſt eum enixa eſt jam gravida ex priore viro, ex quo & antea Tiberium Claudium Neronem, qui poſtea rerum potitus eſt, primo partu ediderat; poſtea in domo Auguſti hunc Druſum, nullâ poſtea ſobole. Eſt ergo is Druſus frater Tiberii, qui poſtea, ut dixi, rerum potitus eſt. Is cùm, poſt partam de Suevis ac Sicambris victoriam, Conſul abſens factus eſſet, morte præventus nec triumphum, nec honorem inire potuit. Vide Epitomen *Livii* & *Dionem*. Sunt quædam pauca admodum hîc animadvertenda. In ceteris diutiùs nobis immorandum eſſe non duximus.

Ger. Joannes Voſſius de Poëtis Latinis.

Æqualis *Ovidio Pedo Albinovanus*, quem *ſidereum* vocat *Ovidius*, elegiâ ultimâ Ponticorum. Atque ad eumdem eſt *Ovidii* Eleg. X. ejuſdem libri, ubi inter alia hic verſus:

Si roget hæc aliquis cur ſint narrata Pedoni.

Unde is qui edidit Theſaurum Linguæ, ſive Romanum forum, colligit Pedonem *Ovidio Pedonium* vocari. Quod ridiculum eſt, cùm *Pedoni* ſit dandi,

di, non vocandi casus. Theseïda scripsisse indicat paullò pòst *Ovidius*. Sed non injurià multi referunt sic scribentem:

Qui quamquam est factis ingens, & conditur à te,
Vix tanto, quanto debuit ore cani.

Videtur enim detrahere *Pedoni*, quasi dictione suâ non exprimat Thesei magnitudinem. Sed corruptus est locus, &, quod *Josepho Scaligero* est observatum, pro *Vix*, legendum *Vir*. Scripsit quoque de navigatione Germanici, quo ex opere XXIII. versus refert *M. Seneca* Suasoria I. Etiam Epigrammata scripsisse colligitur ex *Martialis* Lib. II. Epigr. 77. quod est in Cosconium. At superest Elegia ejus in mortem Drusi Neronis, ad Liviam Augustam, sanè elegantissima & digna *sidereo* Poëta. At aliter videtur, de tributa ei Elegia in obitum Mæcenatis. Quare in animum inducere non possum esse ejusdem Poëtæ, licèt non ignorem aliam fuisse mentem *Josepho Scaligero*.

Idem de Arte Grammat. Lib. II. c. 27.

Quod Poëma, ut falsò tribuatur *Ovidio*, indignum tamen eo non est, ob egregia in illo ingenii lumina. Ob quæ tam facilè *Josepho Scaligero* credimus esse *Pedonis Albinovani*, quàm difficulter ei subscribimus contendenti ejusdem *Pedonis* esse Elegiam in obitum Mæcenatis. Nam quidquid vir summus dicat, tota penè languet, nec aliquid dignum habet Augustæo ævo ; ut nobis quidem persuasissimum sit esse fœtum Scholastici cujusdam sequioris ævi.

Fatemur nonnulla esse loca languidiora, in iis Elegiis, sed sunt Elegiæ, pro argumento, minùs aut magis elatæ; ut satis liquet vel ex Propertianis, quæ omnes pares non sunt. Nec minimum hìc est vestigium sequioris ævi, sed purissima Latinitas, & allusiones non modò ad summam rerum gestarum, sed & ad earum

rum circumstantias, quales nullæ in Scholasticis. Liquebit hoc ex notis nostris.

Nicol. Heinsius initio notarum ad Elegiam in mortem Drusi.

Poëmatium hoc, quantivis pretii, & dignum Genio ac majestate sæculi Nasoniani qui primus eruit è tenebris, næ ille insignem thesaurum usibus publicis est largitus. *Pedonem Albinovanum* ejus auctorem *Scaliger* aliique constituunt. Ego, etsi nihil temerè adfirmo, videor tamen mihi non omnino falli, qui *Nasoni* hunc fœtum haud esse adscribendum arbitrer. Inscriptionem ejus, quam primæ editiones & scripti Codices constanter agnoscunt admittendam duxi, nisi quòd in iis ad *Ovidium* auctorem hæc Elegia refertur, cùm ad alium potiùs quemvis illorum temporum poëtam debuerit. Est quidem carmen longè præstantissimum indignis modis acceptum, per librariorum oscitantiam; nobis tamen vel sic curæ erit, ut aliquantò emendatius in posterum legatur; quamquam in libris vetustis minimùm præsidii fuit. Quorum unum Romæ, apud amicum, vidi; secundum Florentiæ, in Medicea Bibliotheca. Tertius & quartus penès me exstant, quorum altero heredes Combiani Venetiis me donaverunt, altero vir amicissimus Lucas Langermannus, Neapoli advecto Omnes post inventam artem typographicam exarati, & per omnia propemodum primis editionibus respondentes, quas etiam religiosè consuluimus. Interim dum subsidia majoris momenti circumspiciuntur, videamus si quid conferri à nobis possit, ad detergendos nævos, qui Scripto pulcherrimo non pauci etiamnum adhærent. In iis autem indagandis, quemadmodum non omnino infeliciter versati sumus: ita conjecturæ interdum nobis sunt subnatæ, quas *Scaligero*, *Lipsio*, *Rutgersio*, aliis in mentem ante nos venisse seriùs

cùm

cùm essemus edocti, viros tamen præstantissimos sua laude non fraudavimus; id quod suis locis, ni fallor, apparebit.

Non intelligo quî vir acutissimus dicat se veterum Codicum inscriptionem sequi, cùm inscripserit hoc Poëma: incerti Auctoris consolatio &c.

IN

C. PEDONEM ALBINOVANUM

CURÆ SECUNDÆ

Ubi omissa adduntur & commissa emendantur.

IN ELEGIAM I.

VErs 5. *Nec tua te pietas*] Malim, *se distendit.* Heinsius.

Ibid. *Pios* parentes à Latinis dici, qui ἤπιοι à Græcis, multa exempla optimorum Scriptorum dubitare nos non sinunt. Sic apud *Homerum* Iliad. Θ, 40. Jupiter alloquens Minervam filiam, ἐθέλω δέ τοι ἤπιος εἶναι, *pius erga te esse volo.* Sic quoque loquitur, Iliad. X, 184. Iliados verò Ω, 770. Helena sic de Priamo:

- - - ἑκυρὸς δὲ, πατὴρ ὡς, ἤπιος αἰεί.

socer verò, patris instar, semper erga me pius fuit. Vide & 1 Thessal. II, 7. Quibus allata Etymologia mirè mihi confirmari videtur. *Gorallus.*

9. *Quamvis hoc contigit omnes, Alterius luctu.*] Scribe:

Hei mihi! quàm facile est (quamvis hic contigit omnes)
Alterius luctu, fortia verba loqui?

Quam-

Quamvis hic luctus omnes contingit. Viderunt ex parte veram lectionem in Variis *Rutgersius* & *Behotius* in Apophoretis. *Heinsius.*

24. *Et quoscumque coli est*] Tollendum *est*, ex fide priscarum Editionum. *Idem.* Iis quæ ad hunc versum dicta sunt, de sacris peregrinis, si satis esse non videantur, adde locum *Dionysii* Halicarnassei Lib. II. p. 91. Ed. Vechel. ὃ πάντων μάλιστα ἔγωγε τεθαύμακα, καίπερ μυρίων ὅσων εἰς τὴν πόλιν ἐληλυθότων ἐθνῶν, οἷς πολλὴ ἀνάγκη σέβειν τοὺς πατρίους θεοὺς τοῖς οἴκοθεν νομίμοις, οὐδένος εἰς ζῆλον ἐλήλυθε τῶν ξενικῶν ἐπιτηδευμάτων ἡ πόλις δημοσίᾳ, ὃ πολλαῖς ἤδη συμβέβηκε παθεῖν καὶ τὰ ἑξῆς· *quod omnium maximè miratus sum, quamvis innumeræ nationes in eam urbem convenerint; quibus necesse sit patrios Deos, domestico ritu, colere; nulla tamen peregrina sacra publicè imitatur civitas, quod multis jam urbibus accidit* &c. Gorallus.

29. *Præceptáque*] Plura hujusce vocis exempla vide, apud politissimum *Propertii* Interpretem nuperum ad Lib. IV. Eleg. II, 11. *Idem.*

34. *Colláque & os oculosque*] Libri scripti, cum priscis Editionibus, partim *ósque oculósque*, partim *os*, *oculos*; ut fortassis legendum sit, *hos oculos*, vel, *hoc oculos illius ore premam*; hoc meo ore premam illius oculos. *Heinsius.*

37. *Gaudia magna foves*] *Vana* omnino legendum, quod notat ex libris *Bersmannus*, nec aliter postrema Aldi. *Idem.*

39. *Veluti pars altera vestri*] Lege: *voti pars altera vestri.* Ovidius Lib. V. Fastorum:

En ego dimidium vestri, pársque altera voti,

idem Drusus *duplicis pars altera partûs*, non semel infra vocabitur. *Idem.*

43. *Quidque pudicitia tantum inviolata bonorum*] Locus contaminatissimus, cui utcumque consuletur, si *meruisse* pro *inviolata* reponas, quod ex veteri

teri libro *Berſmannus* notat. Sed cùm noſtri omnes pro vulgata lectione ſtent, *Berſmanno* nihil temerè hîc deferam. *Muretus* notarat in libro ſuo corrigendum, *cúmque pudicitia*, ſed ne ſic quidem ſenſus conſtabit. Cogitabam aliquando:

Quidque pudicitiâ tantum cumulare bonorum.

Certè tale quid voluit auctor. *Heinſius*. Sed tu vide quæ ad hunc verſum notavimus. *Gorallus*.

50. *Quámque libet citrà conſtituiſſe domum*] Puto *continuiſſe* legendum. Continuiſſe te vires tuas, citra quamcumque domum. *Heinſius*.

53. *Ne quid non improba carpat*] Puto *neu quid*. Idem.

61. *Sacer ille locatus in arce*] *Sacer ipſe*, priſcæ editiones, cum membranis, conſtanter. *Idem*.

70. *Perficit officium*] *Percipit*, Lipſius ad Conſolationem Senecæ ad Marciam. *Idem*.

79. *Nec tu tot verba bonorum*] Optimè avunculus meus *Joannes Rutgerſius*, in variis lectionibus: *nec cui tot turba bonorum*. Atque ita tres ſcripti, cum veterrima Editione. Minùs bene *Scaliger*, *nam cui turba bonorum*. Heinſius. Huc facit elegantiſſima inſcriptio Romana, in Cæſiorum ædibus, Hectori neſcio cui Phrygio aurigæ conſecrata, quam totam proferemus:

Qui colitis Cybelen & qui Phryga plangitis Attin,
Dum vacat, & tacitâ Dyndima nocte ſilent;
Flete meos cineres; non eſt alienus in illis
Hector, & hoc tumulo Mygdonis umbra tegor.
Ille ego qui magni parvus cognominis heres,
Corpore in exiguo RES NUMEROSA *fui.*
Flectere doctus equos, nitidâ certare palæſtrâ,
Ferre jocos, aſtu fallere, noſſe fidem.
At tibi dent ſuperi quantum, Domitilla, mereris,
Quæ facis exiguâ ne jaceamus humo.

Quæ

Quæ quia hoc & ſequens diſtichon illuſtrant digna erant quæ hîc legerentur. *Gorallus.*

86. *Pallida promiſſâ flere per ora comâ*] Malim *ſquallida ora*, & ſequenti verſu : *profitente dolorem*, vel *prodente*. Noſter infra:

At comitum ſquallent immiſſis ora capillis.

Pontic. Lib. III. Eleg 4.

Squallidus immittat fracta ſub arundine crines,
Rhenus &c.

Triſt. Lib. I. El. 3.

Squallidus, immiſſis hirta per ora comis.

Lib. IV. Eleg. 2.

Squallida promiſſis qui tegit ora comis.

Faſt. III.

Squallenti Dido ſanguinolenta comâ

Heinſius.

88. *Quam toto luctus in orbe fuit*] *In ore* omnino ſcribendum, cum *Rutgerſio.* Idem.

91. *Affigique ſuis moriens tua pectora ſenſit*] Malim : *adfligique*, quia *fixa lumina* ſequitur. *Idem.* Propter tam levis repetitionis metum, nihil equidem mutarim ; præſertim cùm *adfligere pectus pectori* non ſit loquendi genus, cujus vulgaria ſint exempla. *Gorallus.*

95. *At miſeranda parens ſuprema neque oſcula fixit*] *Fregit* duæ Editiones ex vetuſtioribus. Fortè *legit*, ut de Hecuba, Met. XIII.

Oſculáque ore legit, conſuetáque pectora plangit.

Sic enim veteres nonnulli libri exaratum illic exhibent. *Sumſit* tamen hîc codex unus ; alii tres *figit.* An *fingit*? ut Metam. IV. de Thisbe :

- - - *gelidis in vultibus oſcula fingens.*

Sed *figere oſcula* uſitatum, nec loco movendum. *Heinſ.*

96. *Frigida nec movit membra, tremente ſinu.*] Ne dubita *fovit* reponere, vel contra libros. Quod & *Lipſio*,

Lipsio in Epistolicis Quæstionibus probatur. *Tibullus* Lib. I. Eleg. 8.

Ut molli foveat frigida membra sinu.

& apud *Maronem* Æneïd. IV. de Anna:

Semanimémque sinu germanam amplexa fovebat.

Idem.

98. *Nec traxit cæcas per tua membra comas.*] *Sectas comas* corrige, atque ita idem *Lipsius. Ovid.* Met. III,

Naides & sectos fratri imposuere capillos

Statius Thebaïd. VI.

Mœstarúmque super libamina secta comarum.

Ita scribe, cùm vetus liber *Tiliobrogæ serta* exhibeat. Idem *Statius.* Lib. XII.

Cæsariem ferro minuit, sectisque jacentis
Obnubit tenuia ora comis.

Martialis. Lib. II. Epig. 66.

Hoc facinus Lalage speculo, quo viderat, ulta est,
Cæditur & sectis icta Plecusa comis.

Sic emendo. *Et cecidit sectis* inconcinnè illic nunc legitur. Propertii enim illa cogitabat. Lib. IV. El. 7.

Cæditur & Lalage tortis suspensa capillis.

Valerius Flaccus Lib. II.

Huic Dea, cum lacrymis & nota veste Neæræ,
Secta genas; utinam non hic tibi nuncius essem,
O soror!

Sic corrigo. Vulgò perperam *icta genas*, unde *picta* & *ficta* faciunt. Epist. OEnones:

Et secui madidas ungue rigente genas.

Hoc tamen loco fortasse *cæsas comas* legi sit satius, ut Mediceus liber agnoscit. *Idem.*

106. *Deflet Threicium Daulias ales Ityn*] Videtur *Pedo* hîc Ityos matrem facere Philomelam, ut & *Ovidius* in verbis ad superiorem versum allatis. Nam feritas in matrem pueri meliùs quadrare videatur, cùm eum ipsa occiderit, quàm in amitam; quamquam & hæc particeps facinoris fuit. Attamen idem

Ovidius in Metamorphosibus Procnen Terei uxorem fuisse statuit. Sed sic sæpe variant Poëtæ, ut rectè animavertit *Nicol. Heinsius*, in Epistolam Ulyssis ad Penelopen v. 33. *Gorallus.*

111. *Sic & Clymeneïdes altæ*] *Alto* Rutgersius. *Altè* libri scripti. Distingue:

— sic & Clymeneïdes, altè
Cùm juvenis patriis excidit ictus equis.

Martialis Lib. XII. Ep. 29.

Casuras altè sic rapit Iris aquas.

Seneca Hercule Furente, Actu primo, ex veteri Codice: *altè virtus animosa cadit*, nam *alto* nunc vulgatur. Hercule Oetæo:

Altè illa cecidit, quæ viro caret Hercule.

Noster infra, ut est in antiquis libris:

Imposuit te altè Fortuna —

& postea:

Nata quod es altè —

Heinsius.

114. *Suspensáque oculis fortior ictus agit.*] Lege, *oculus fortior intus.* Vidit ex parte veram lectionem *Rutgersius.* Idem.

120. *Tetenta*] Mendum est typographicum, pro *retenta.* Gorallus.

122. *Gloria confectæ, nate, parentis*] *Confectæ*; scilicet, mœrore. At veteres Editiones *conspectæ.* Heinsius.

134. *Et vorat hos ipsos flamma rogúsque suus.*] *Evocat* libri veteres. Combianus præterea *sinus*, pro *suus.* Rutgersius, *suos.* Parvo negotio corrigendum:

Et vorat hos ipsos flamma rogúsque sinus.

Prudentius περὶ στεφάνων, passione S. Hippolyti:

Sit pyra, quæ multos devoret una reos.

Et passione S. Romani.

Ignis parandus jam tibi tristis rogi
Qui sine digno corpus istud devoret.

Sic *edere flamma* dicebatur, pro urere. Vide not. ad Eleg. ultimam. Lib. I. Amorum. v. 41. *Idem.*

133. *Scelerata videre*] Hoc est, infelix, eáque vox sæpe in Inscriptionibus antiquis eo sensu legitur, ut viri docti observarunt. *Gorallus.*

138. *Affigoque manus*] Rectè veteres Editiones: *effingóque*, ut jam monuimus ad Epist. XX. 134. *Heinsius.*

141. *Quo primùm vidi fasces, in funere vidi*] *Quos* probè Combianus liber & vetus editio, ut & *Pithœus*: Quum, *Rutgersius*. Idem.

142. *Et vidi eversos*] *Inversos Lipsius*, & ad Catalecta *Lindenbrogius*. Nil temerè mutem. *Ovidius* in mortem Tibulli:

Ecce puer Veneris fert eversámque pharetram.

Heinsius. Sed vide notata ad hunc locum.

143. *Lux hæc carissima venit*] Contrarium vult Poëta. Quare *mœstissima* legendum, cum postrema Aldi. *Heinsius.*

149. *Nec cùm victorem referatur*] *Referetur* veteres. *Idem.*

161. *Quod licet, hoc certè tumulo ponemur in uno*] *O certè* scribendum videri monuimus, ad Epistolam Penelopes. v. 101. *Idem.*

163. *Miscebor cinerique cinis* &c.] Sic *Propertius* Lib. II. El. I, 85.

Et sua cum miseræ commiscuit ossa puellæ

Ad quem locum vide à nupero Interprete congesta, si plura talia aveas. *Gorallus.*

168. *Exsequiis caruit, Livia, penè suis*] *Tuis* olim legeram. Quod *Barthio* quoque in Adversariis probatum. Sed nil necesse, ut *suis* sit sibi debitis exsequiis. *Heinsius.*

10 *Inter quæque ruit*] *Inter quæ periit* verè legebat *Rutgersius*. Infra:

Ille meus periit, periit arma inter & enses.

Barthius in Adverſartis: *meruit. Inter quæque recens*, veteres nonnulli, quod *Naugerius* ſequutus. *Idem.*

172. *Et Druſum prunæ*] *Primæ* plerique veteres, niſi quòd Combianus, cum duabus vetuſtis Editionibus, *patriæ*, eleganter; quomodo *Andreas* quoque *Naugerius*, nitidiſſimi vir ingenii, & ad *Senecam Lipſius.* Idem.

177. *Conſuluit fractis*] *Conſul init* veteres nonnulli, probè; id quod jam ab aliis eſt deprehenſum. *Id.*

179. *Cui figere lætus* &c] Plura hanc rem, ſi neceſſe eſt, ſuppeditabit nuperus *Propertii* interpres ad Lib. III. El. VII, 26. ubi Poëta:

Atque onerare tuam fixa per arma domum. Gorall.

193. *Quid ego jam credulus, inquit*] Lege cum vetuſtis libris: *quid ego autem credulus.* Alii, *quid ego aut*, mendosè, ſed verum proximè. *Heinſius.* Sic *autem* frequenter in interrogationibus adhibetur, ut apud *Virgilium.* Æneïd. II, 101.

Sed quid ego hæc autem nequidquam ingrata revolvo? Gorallus.

207. *Certat onus luctu*] Imò lecti, cum uno veteri libro & *Naugerio.* Heinſius. Vide notata ad hunc verſum.

211. *Tu lethum optaſti. Diis averſantibus, omen par tibi*] Legendum & diſtinguendum aliquando videbatur hoc modo:

Tu lethum optaſti, Diis averſantibus omen
Par ſibi, ſi ſinerent te tua fata mori.

Agit hoc loco, ut paſſim, Poëta de Auguſto, tamquam de Deo. Optaſti, inquit, mori, jure Diis omen averſantibus, quod & ipſis par foret ac conveniret morituris, ſi fata te mori ſinerent. Vulgata tamen ſcriptura defendi poteſt. *Heinſius.* Imo vulgatæ ſcripturæ optimus eſt ſenſus, Heinſianæ conjecturæ nullus, aut perabſurdus. Vide ad eum verſum notata.

215. *Quid*

215. *Quid petiit? tulit ille*] *Quod petiit* libri veteres. Corrigendum itaque:

Quod petiit tulit ille, tibi ut sua facta placerent.

Et sic cum *Naugerio* codex unus antiquus. *Quod petii, tulit ille*, Lipsius Epistolicis Quæstionibus, minùs bene. *Heinsius.* Fallitur *Heinsius*, nam *Lipsius* legit *quod petiit.* Vide notata ad hunc versum. *Gorall.*

218. *Et pedes exsequias reddit*] Libri veteres, *est*; præter Combianum in quo *dat.* Heinsius.

221. *Adhorruit*] Tres libri *abhorruit.* Unus *inhorruit*, quod *Naugerio* arridebat *Idem.*

222. *Sustulit è medio nubilus amne caput.*] *Et medio*, priscæ editiones, cum *Naugerio. Et tulit è medio* &c. Combianus Lege: *extulit è medio.* Idem.

224. *Cæruleum magnâ legit ab ore manu*] *Cæruleo*, margo Editionis Gryphianæ. Lego:

Cæruleo magnâ tergit ab ore manu.

Sic Cydippes Epistolâ.

Spissâque de nitidis tergit amoma comis.

Idem. Sed vide notas ad hunc versum. *Ovidii* versiculus non est huic similis, neque enim idem est loquendi genus *tergere amoma comis*, & *ab ore tergere comas.* Nemo posterius dixerit, prius rectum est & usitatum. Sæpe magni Critici dissimilia quasi similia conferunt & sana emendant. *Gorallus.*

227. *Fluminis ictu*] *Auctu*, Rutgersius. Ego nihil tentem temerè, quamquam poteram *actu.* Heinsius.

229. *Cursúsque inhibebat equorum*] Quid cum equis Tiberino? Unus vetus liber, *aquarum*, quod ex suis arripuit *Naugerius.* Sed hoc jam præcessit. Locus mendo inquinatus. *Idem.* Vide notas ad hunc versum, & ad 250.

239. *Non tibi, non ullis vincere fata datur.*] *Nullis*, veteres libri. Fortè, *aliis*, vel *ulli.* Heinsius.

234. *Periitque arma inter & enses.*] *Periit arma inter*, bene veteres. Producitur enim ultima syllaba,

ut jam alibi non semel monuimus. *Heinsius.*

236. *Et dux pro patria, funere causa latet.*] Hæc corrupta sunt, haud dubiè. *Scaliger*:

Et lux prob patriæ funere clausa latet.

Veteres omnes, *funera*. Unus etiam *patriæ*. Cogitabam aliquando:

Et lux prob patriæ lumine cassa latet.

vel *jacet*. Sed hoc agit Mavors, ut Drusum sibi vindicet. Quare aliud quid exsculpendum. *Idem.* Vide quæ ad eum versum textui subjecta sunt.

240. *Pollice quæ certo pensa severa trahunt*] Sappho:

Et data sunt vitæ fila severa meæ.

Perperam igitur vetustæ editiones, in quibus:

Impia quæ certo pollice pensa trahunt.

Nisi *invida pensa* reponas. *Heinsius.*

248. *Nec tu, Tiberine, repugna, Irrita*] *Irrite* legendum, ut ex suis jam notavit *Naugerius.* Idem.

250. *Vade age admissis*] Mendum est typographicum, pro *& admissis.* Gorallus.

Ibid. *Admissis aquis*] *Immissis*, veteres omnes, nec damno; atque ita, ex suis, *Naugerius.* Heinsius. Sed vide notas, in quibus hæc lectio confutatur.

252. *Pendenti pumice*] Hanc loquutionem multis illustravit exemplis nuperus *Propertii* interpres ad Lib. III. El. II, 28. paritérque *Hadr. Valesii* emendationem rejecit. Gorallus.

254. *Lenta sub usque toro*] Veteres, *sibi usque.* Lege *subitque*, cum *Lipsio*, Epistolicis Quæstionibus:

Flamma, diu cunctata caput contingere sacrum,
Erravit posito lenta subitque toro.

Nisi malis, *lenta subisse.* Sic *lentus sedere* Tibullus Lib. I. Eleg. X. quod perperam mutant. *Heinsius.* Vide confutationem harum conjecturarum, in notis huic versui subjectis.

260. *Et facilis vultus*] *Faciles* vetustæ Editiones. *Hein-*

Heinſius. Notum eſt adjectivorum in IS nominativos & acuſativos plurales terminatos in IS, ES & EIS, ut multis oſtendit Eminentiſſ. Cardinalis *Noriſius* ad Cenotaph. Piſana Diſſert IV. c. 3. Itaque eſt una ac eadem lectio, quâ nominativus pluralis ſignificatur.

279. *Lætiſque oculis, lætûſque videbo*] Ne bis idem dicat, videtur ſcribendum:

—— lentiſque oculis, lætiſque videbo.

Sic *lentum riſum* dixit *Horatius* Lib. II. Od. XVI. eleganter.

Lætus in præſens animus quod ultra eſt
Oderit curare, & amara lento
Temperet riſu.

Ita codices plerique. Perperam *lætum riſum* Muretus repoſuit, cùm lætus paullò antè præceſſerit. *Heinſius.* Vide quæ habent idem *Heinſius* ad Epiſt. Sapphûs ad Phaonem, vſ. 169. & nuperus, idémque eruditiſſimus interpres *Propertii* ad Lib II. Eleg. XI, 14.

285. *Principiis*] Typothetarum eſt, pro *Principis.*

288. *Nec ſua præ Templi*] *Pro Templi*, unus ex noſtris, quod *Naugerio* placebat. Noſter Pont. II.

Victima pro templo cur cadat icta Jovis.

Heinſius.

289. *Sæpe Nero in lacrimas*] *Illacrimans*, cum eodem *Naugerio*, ex veteri libro. *Idem.*

294. *Invenit tota mœror in urbe locum*] *Invenit &*, Mediceus. Reliqui omnes *invenit in tota.* Puto: *invenit en tota.* Heinſius.

302. *Altera jam forti*] Lege, *tam forti: Idem.*

303. *Tu filia Cæſaris illi*] Diſtingue cum priſcis libris:

—— tu filia Cæſaris: illi
Non minor es magni conjuge viſa Jovis. Idem.

321. *Ferienda coruſcis*] *Furibunda*, prima Editio. Puto *feriunda.* Sic *potiunda* & ſimilia, apud *Ovidium.* Heinſius.

 330. *In-*

330. *Inter honoratos excipietur avos*] Sic apud *Propertium* Cornelia Lib. IV. Eleg. XI. vſ. ultimo, ex emendatione nuperi cultiſſimi Poëtæ Interpretis:

— *ſim digna merendo*
Cujus honoratis oſſa vehantur avis.

Cum quo loco hunc Albinovani confert. *Gorallus.*

338. *Quod ſolum domito*] Scribe *ſolus*, cum veteri libro. Primo enim Druſo, inter Romanos *Germanici* nomen eſt delatum. *Heinſius.*

349. *Impoſuit te alto Fortuna, locúmque tueri*] Libri veteres *altè*, ut ſupra diximus: deinde, *locúmque tueri*, ex Combiano & priſcis Editionibus ſcribendum. *Heinſius.*

359. *Quo potes*] *Quod*, cum veteribus libris. *Idem.*

356. *Quàm ſi Romanæ principis edis opus*] *Quin tu*, veteres Editiones. Et tum ſuperiori verſu, *jam melius*, ſit legendum. *Idem.*

358. *Portitor*] Qui portorium exigebat, quam ob rem *avarus* hîc dicitur, ut rectè animadvertit *Propertii* nuperus Interpres ad Lib. IV. El. XI, 7. *ubi portitor æra recepit.* Gorallus.

367. *Sed mortalis erat*] *Erit* Veteres plerique. Fortè refingendum *enim*, nam *erat* jam præceſſit. *Heinſius.* Repetitio τȣ̃ *erat* elegantior multò eſt, quàm, *ſed mortalis enim.* Gorallus.

371. *Arbitriis tempus diſpenſat iniquè*] *Iniquè*, Veteres nonnulli. Emenda, *arbitriis iniquis.* Heinſius.

382. *Geſſit & invictâ proſpera bella manu*] *Geſtat* libri veteres. An *geſtat tela*? Idem.

387. *Danubiúſque capax*] *Rapax* in Combiano eſt & duabus vetuſtis editionibus. Vide notas Lib. IV. Faſtorum, vſ. 568. Sequentia valde depravata ſunt. *Idem.*

391. *Et modò Germani*] *Germanus orbis* cum Mediceo reponatur. *Idem.*

392. *Ad-*

392. *Adspice quàm meritis*] Emendandum puto: *adspice quod meritis culpa sit* una minor. *Idem.*

395. *Qui dolor & menti*] *Quique dolor menti* Vetustæ Editiones. *Idem.*

396. *Acciperes luctus*] Lege, *accipere es*, quomodo *Rutgersius*, neque aliter veteres libri. *Idem.*

410. *Et mergi Stygiâ nobile numen aquâ*] Lege omnino *Lumen*, & sic una ex vetustis Editionibus cum *Scaligero*. Idem.

413. *Perque annos diuturnus eas fratrisque tuósque*] Sic *Propertius* Corneliam immaturâ morte defunctam inducit liberos adloquentem :

Quod mihi detractum est vestros accedat ad annos,
Prole meâ Paulum sic juvet esse senem.

Ad quem locum vide Interpretes. *Gorallus.*

417. *Tu tamen ausa potes tanto*, &c.] Hæc omnia corruptissima sunt. Sensus utcumque constabit, si *usque potes*, vel *ora potes*. Heinsius.

423. *Servandi cura parentis*] Imò *servandæ*, ut verè Combianus & primæ Editiones. *Idem.*

437. *Consortésque Deæ centum*] *Propertius* similiter Lib. III. Eleg. V, 23.

O centum æquoreæ Nereo genitore puellæ.
Et tu materno tacta dolore Thetis.

Gorallus.

441. *Prisca quid huc repeto?*] *Hæc* Mediceus. *Idem.*

445. *Ipse tibi emissus nebulosum littus averni.*] Mediceus & Combianus cum prima Editione, *nebulosi in littore*. Rectè si tollas τὸ *in*, quod supervacuum est. *Idem.*

450. *Hostibus eveniat longa senecta metu*] Scribe *meis*, etiam *Scaligero* id probante. *Idem.*

453. *Cæsaris alti*] Hoc est, nobilitatis antiquæ, quod multis exemplis ostendit nuperus *Propertii* Interpres, vir eruditissimus, ad Lib. II. El. I, 26. *Gorallus.*

458. *Qui fuit heu mortis*] Lege, *cui fuit*; atque ita *Lipsius* ad Tacitum. *Heinsius.*

466. *Et merui*] *Emerui*, cum Mediceo, nec aliter *Naugerius*. Sic *Ovidius* passim pro *merui*. Idem.

Ibidem. *Lacrimas elicuique Deo*] *Propertius* Eleg. ultimâ vs. 60 de Augusto:

Ille sua nata dignam vixisse sororem
Increpat, & lacrimas vidimus ire Deo.

Non mirum Augusto tribui lacrimas, nondum in Deorum numerum relato, quamvis κατ' πρόληψιν *Deus* vocetur, cùm ipsi majorum gentium Dii, Jupiter, Juno, Venus, aliique flentes, passim apud Poëtas, inducantur, ut multis exemplis ostendit *Propertii* eruditus Interpres ad Lib. II. El. XIII, 54. Non dissimulandum tamen alios Poëtas interdum negare Deorum esse lacrimari, ut idem eorum verbis demonstravit. Sed hæc est libertas Poëtica, ut nunc ex Philosophorum saniore sententia, nunc ex Vulgi stultis opinionibus, pro arbitrio, loquantur; qua de re diximus ad vs. 469. *Gorallus.*

IN ELEGIAM II.

vers. 3. E*T tam Longiùs annoso vivere dignus avo.*] Sic habet etiam Aldina Editio. *Jam* & *tam* non semel temerè sunt permista, cujus exemplum vide in hisce Curis Secundis ad vs. 302. Elegiæ I. *Gorallus.*

8. *Non oblita tamen sed rapit illa senes*] Aldina Editio habet, ut *Scaligeri* membranæ, *sed repetitque senes.* Sed propterea ei non adsentimur. *Idem.*

13. *Regis eras genus Etrusci*] Hoc est, quamvis esses antiquâ nobilitate, tantâque gratiâ apud Augustum floreres, attamen nec superbus fuisti, nec impotenter potentia tua usus es. *Propertius* Lib. III. Elegiam VII. ita orditur:

Mæ-

Mæcenas eques, Etrusco de sanguine Regum,
Intra fortunam qui cupis esse tuam.

Quam Elegiam præ oculis habuisse videtur noster *Albinovanus.* Idem.

29. *Quis te spoliavit.*] Non minùs rectè Aldina: *quis te violavit.*

31. *Majus erat potuisse, tamen nec velle triumphos*] *Propertius* similiter Mæcenatem laudat Lib. III. Eleg. VII, 23.

Quum tibi Romano dominas in honore secures,
Et liceat medio ponere jura foro;
Vel tibi Medorum pugnaces ire per hostes,
Atque onerare tuam fixa per arma domum;
Et tibi ad effectum vires det Cæsar, & omni
Tempore tam faciles insinuentur opes.
Parcis & in tenues humilem te colligis umbras,
Velorum plenos subtrahis ipse sinus.
Crede mihi, magnos æquabunt ista Camillos
Judicia, & venies tu quoque in ora virûm.

Idem.

47. *Fugientis terga sequutus.*] Rectè emendavit *Propertii* idem Interpres *fugientia* ad Lib. III. El. VIII, 57. quem vide. *Idem.*

54. *Dotalem stupri*] Propertius Lib. III. El. IX, 31.

Conjugii obscæni pretium Romana poposcit
Mœnia, & addictos in sua regna patres.

Ad quem locum, vide eumdem Interpretem. *Idem.*

56. *Exorientis*] Solis. Sic *Propertius* Lib. III. El. III, 49. *Quà venit exoriens, quà deficit.* Idem.

58. *Galea dulce levante*] In aliis Editionibus est *juvante*, quod mutandum censent nonnulli in *jubante*, hoc est, jubam equinam è summo cono emittente. Sic Turno, apud *Virgilium* Æneïd. VII, 785

—— triplici crinita jubâ galea alta Chimæram.
Sustinet.

Alioqui *levare* est in altum tollere. Iis quæ de galea,

ca-

calicis usum præstante, ab aliis allata sunt adde exemplum Cæsaris apud *Senecam* de Beneficiis Lib.V. c.24. *Siti confectus, quia impeditus ire ad fontem non poteram, repere manibus volebam, nisi commilito homo fortis ac strenuus, aquam mihi in galea sua attulisset.* Sed hîc, ubi de Baccho agit noster, aquæ vinum substituit. *Idem.*

62. *Purpurea*] De hac voce adi, si vacat, præterea quæ habet nuperus Interpres *Propertii* ad Lib. II. El. XX, 5. *Idem.*

80: *Pede suspenso*] Levi saltando pede. Alioqui *pede suspenso* dicuntur gradi, qui lento passu progrediuntur, cavéntque sibi ne strepitum pede excitent. *Phædrus* Lib. II. Fab. IV.

Inde evagata noctu suspenso pede

Ad quem locum vide *Conr. Rittershusium* & *Joan. Schefferum.* Idem.

88. *Dicitur in nitidam procubuisse bovem*] Aldina Editio habet, cum Scaligerana membrana, *dicitur in nitidum procubuisse diem.* Idem.

90. *Vina referre Jovi*] Est quoque in Aldina *signa*, quemadmodum in *Scaligeri* membrana. *Idem.*

108. *Cyaneosque metus*] Aldina, *Cyaneos fremitus.* Idem.

112. *Colchidos herba*] Hoc est, *herbæ.* Sic & de herbis magicis *Propertius* Lib. IV. El. VII, 72.

Si non te totum Doridos herba tenet. Idem.

113. *Redditur arboribus florens revirentibus ætas*] Aldina: *flores revocantibus æstas.* Non malè. *Idem.*

140. *Florent*] Mendum est Typographicum, pro *forent.*

144. *Non umquam sitiens, florida semper eris*] Contraria optabant iis, quibus infensi erant. *Propertius* Lib. IV. Ep. V.

Terra tuum spinis obducat, lena, sepulcrum,
Et tua, quod non vis, sentiat umbra sitim.

Idem.

IN

IN ELEGIAM III.

16. **M***E potuisse velim*] Aldina *te potuisse*. Quo sensu nescio; sed & hæc lectio mihi nonnihil suspecta est. *Idem*.

20. *Non sibi qui moritur desinit esse tuus*] Sic debuit edi, non *tibi qui moritur*, ut liquet ex adnotatione nostra. Videtur *Martialis* hunc locum imitatus Epigrammate LXXIII Libri IV. quod propterea integrum subjiciemus.

Cùm gravis extremas Vestinus duceret horas,
Et jam per Stygias esset iturus aquas,
Ultima volventes orabat pensa sorores,
Ut traherent parvâ stamina pulla morâ,
Jam SIBI *defunctus, caris dum vivit amicis;*
Moverunt tetricas tam pia vota Deas.
Tum largas partitus opes à luce recessit,
Séque mori postbac credidit ille senem. Idem.

IN P. CORNELII SEVERI

ÆTNAM

CURÆ SECUNDÆ.

Verf. 7. **I***N Nova Pierio properent à fonte sorores Vota*] *Lucretio*, qui sine dubio ante *Cornelium*, de rerum natura carmina scripsit, addendus fortè *Manilius*: neque enim audiendi sunt, qui eum ad IV. demum sæculum amandant; quo nullus similis Poëta, ne *Claudiano* quidem excepto, floruit. Is sanè non immeritò, ab initio Poëmatis, se rem novam aggressum gloriatur:

Cæ-

Cœlestis rationis onus, deducere mundo
Aggredior, primúsque novis Helicona movere
Cantibus. Gorallus.

79. *Tytyon*] Imò *Tityon*. Typographicum est mendum.

99. *Idem, Terra foraminibus*] Lege: *ísdem Terra foraminibus*, &c. & præfige comma voci, *ísdem*. Idem.

153. *Summis concredere causis*] Editum oportuit *caulis*.

218. *Nunc princeps*, &c.] Pro *nunc* rectiùs legeretur *Ac*, nam sequens versus inchoatur eadem particulâ *nunc*. Idem.

231. *Hæc bissenos cita pervolet axes*] *Axes* pro orbibus, seu circulis menstruis Lunæ sumuntur. Quæ acceptio rarior est. Alias vocis significationes vide ad vs. 240. *Idem*.

261. *Fertilis hæc segetique feracior, altera viti*] In animo habuit versum *Virgilii* Georg. Lib. II, 228. ubi de ratione, quâ terras experiebantur agricolæ, agit.

Altera frumentis quoniam favet, altera Baccho.
Densa magis Cereri, rarissima quæque Lyæo.

Idem.

384. *Nunc superent, quæcumque regunt incendia silvæ*, &c.] Hic versus & sequentes duo videntur aliqua in re corrupti. Itaque sensum ex conjectura, veluti palpando, expressimus; donec ex antiquis codicibus medicina loco fiat. Sensus à *Scaligero* allatus contrarius est sententiæ Poëtæ, qui antea contendit numquam exhauriri materiam quæ in Ætna uratur. Vide vers. 365. *& seq.* Fortasse, *nunc superent*, referendum ad ventos, ita ut sensus sint, *nunc superiores sint*, aut sat vehementes. Quod si admittamus ita erit interpungendus hic locus.

Nunc superent, quæcumque regunt incendia silvæ,
Quæ flammas alimenta vocant, quod nutriat Ætnam,
Incendi poterunt; &c.

Vi-

Videant doctiores, aut qui antiquis hujusce Poëmatii Codicibus sunt instructi. *Idem.*

408. *Servans aciem*] Quid sit hîc *domus servans aciem* non intelligo, nisi *acies* significet vim ignis. In Glossis antiquis est εἵλη, hoc est, splendor & calor solis. Scio quid de cotibus habeat *Scaliger*, sed ea nihil huc faciunt. *Idem.*

421. *Nec desinit ante, Quàm levis excocto defecit robore pumex. In cinerem putresque jacet dilapsus arenas*] Lege & interpunge hoc modo: *defectus robore pumex in cinerem*, &c. Idem.

434. *Obesa cavamine terra est.*] Ex hoc loco liquet obesum dici ab *obedo*, hoc est, circum edo, & meritò *Aulum Gellium* observasse non tantùm pingue hac voce significari sed & gracilentum, Noctium Attic. Lib. XIX. c VII. *Cùm ad eum* (Julium Paulum) *& apud mensam ejus audissemus legi Levii Alcestin, rediremúsque in urbem, sole jam ferè occiduo, figuras habitúsque verborum, novè aut insigniter dictorum, in Leviano illo carmine ruminabamur, & ut quæque vox indidem digna animadverti subvenerat, quâ nos quoque possemus uti, memoriæ mandabamus. Erant autem verba quæ tunc suppetebant hujuscemodi:*

Corpore, *inquit*, pectoréque undique obeso,
Ac mente exsensâ, tardigenulo senio oppressum.

Obesum hîc notavimus, propriè magis quàm usitatè dictum, pro exili ac gracilento. Vulgus enim ἀχόρως, vel κατ' ἀντίφρασιν obesum pro pingui atque uberi dicit. Locum *Levii* profert etiam in eumdem sensum *Nonius Marcellus*, de varia significatione sermonis. *Idem.*

482. *Facilémque sibi induit amnem*] Adjectivum conjunctum est cum *amnem* genere & numero, cùm mente sit referendum ad *solum*, quasi dixisset Poëta: *facile solum sibi induit amnem.* Sic vs. 144. *Occultam fidem* vocat Poëta, quæ habenda est rebus occultis. *Idem.*

540. *Len-*

540. *Lentitiem plumbum non exuit?*] Annon pro *lento*, seu molli ac ductili, sit liquidum? Sic Glossæ Veteres *lentum* μαλθακὸν, hoc est, molle interpretantur. *Orientius* Poëta Christianus sæculi quinti, nuper Rotomagi editus, Lib. I. Commonitorii:

De saxis gemmas, aurum producis arenis,
Lentáque de terris igne metalla coquis.

Quæ lectio MSS. Codd. malè à non nemine sollicitata est, quasi legendum esset aut *secta*, aut *lecta*. Idem.

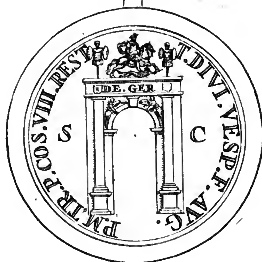
571. *Cernerèque hîc fratres*] Horum monumentum etiamnum ostendebatur *Pausaniæ* ævo, cujus hæc verba sunt è Bœoticis pag. 567. Ed. Hanovianæ: Ζήθῳ δὲ μνῆμα καὶ Ἀμφίονι ἐν κοινῷ γῆς χῶμά ἐστι οὐ μέγα: *Zetho & Amphioni monumentum est non magnum in communi terræ tumulo.* Inde rapiebant terram Tithorenses, ut in suos agros inferrent, dum sol esset in signo Tauri, quòd sic crederent agros suos mirè fœcundari. At vetabant Thebani, quòd putarent suorum fertilitati detrahi quod Tithorensibus dabatur. Hæc in sequentibus *Pausanias*, unde liquet cur adhuc viseretur id monumentum. *Idem.*

573. *Invitata pio nunc carmine saxa*] Credulis ostendebantur, ad Amphionis monumentum, aliquot saxa quæ dicebantur ex iis fuisse, quæ cantui Amphionis paruerant. Idem *Pausanias* pag. 568. Τοὺς δὲ παρὰ Ἀμφίονος μνῆμα λίθους, οἳ κάτωθεν ὑποβέβληνται, μήτε ἄλλως εἰργασμένοι πρὸς τὸ ἀκριβέστατον, ἐκείνας εἶναί φασι τὰς πέτρας αἳ τῇ ᾠδῇ τοῦ Ἀμφίονος ἠκολούθησαν. *Lapides ad Amphionis monumentum, qui infra jacent, neque in commodiorem formam elaborati sunt, illas ajunt esse rupes, quæ cantum Amphionis sunt sequutæ.*

C. PED.

pag. 1.

NERO . CLAVDIVS DRVSVS . GERMANICVS . IMP.

T. DIVI . VESP . F . AVG . P . M . TR . P . COS . VIII . REST
DE . GER
S C

C. PEDONIS
ALBINOVANI

QUÆ

SUPERSUNT.

C. PEDONIS ALBINOVANI
ELEGIA I.
AD LIVIAM AUGUSTAM.

De morte Drusi Neronis, filii ejus, qui in Germania morbo periit.

VISA diu felix mater modò dicta Neronum,
Jam tibi dimidium nominis hujus abest.
Jam legis in Drusum miserabile, Livia, carmen;
Unum qui dicat, jam tibi, Mater, habes.
Nec tua te pietas distendit amore duorum,
Nec, posito filî nomine, dicis: uter?
Et quisquam leges audet tibi dicere flendi!
Et quisquam lacrimas temperat ore tuas!
Hei mihi! quàm facile est (quamvis hic contigit omnes)
Al-

NOTÆ:

Versu 1. *Mater Neronum*] Vide *Suetonium* in Tiberio C. IV. & in Claudio C. I. ac Interpretes ad ea loca. *Gorallus.*

3 *Miserabile carmen*] Ad misericordiam movendam aptum, quod sine tui commiseratione nemo legat. *Virgilius* Georg. Lib. IV, 514. de Philomela:

Flet noctem, ramóque sedens miserabile carmen
Integrat, & mœstis latè loca questibus implet.

Prava sine dubio est lectio Vossiani Codicis, qui habet *mirabile.* Idem.

5 *Pietas*] *Religio est*, inquit *Cicero* de Invent. Rhetor. Lib. II. cap. 53. *qua superioris cujusdam natura (quam divinam vocant) curam cærimoniamque affert. Pietas per quam sanguine conjunctis, patriaque benivolis officium & diligens tribuitur cultus.* Vide ejusdem Libri c. 22. Nimirum, *pius* est ab ἤπιος, *mitis*, *mansuetus*, *placatus*, *benignus*, quales nos decet esse erga sanguine conjunctos: & *pietas* est ab Æolico ἠπιότας, mansuetudo. Resecatur prima littera, ut simili aphæresi *dentes* sunt ab ὀδόντες, *ruo* ab ὀρύω & similia. Inde *piare Deos* est
eos

INTERPRETATIO

ELEGIÆ I.

In Mortem Drusi, quæ contigit anno U. C. DCCXLV. *ante Aeram Vulgarem* IX.

BEATA diu habita es, ô Livia Tiberii Claudii Neronis & Neronis Claudii Drusi mater, ob duplicem hancce prolem; at hodie alter tantùm eorum superstes est. Nunc in Drusi mortem mœstam legis Elegiam, unúsque Tiberius te Matris nomine appellat. Non ampliùs maternus amor, quo utrumque complectebaris, in duos filios dividetur; nec acceptis litteris, in quibus filii nomen præscriptum videbis, dubitare poteris ab utro Neronum adferantur. Quod cùm ita sit, ecquis tam audax est, ut sustineat luctui tuo modum imponere, aut verbis lacrimas tuas coërcere? Facillimum est aliis lugentibus (quamquam pu-

cos reddere ἠπίους *placatos*, ac *benevolos*. Dura sunt alia omnia veriverbia, quæ viri docti commenti sunt. Idem.

Ibid. *Distendit*] *Distinet*, hinc atque inde trahit. Sic apud *Livium* Lib. XXVII. cap. 40. *Consules diversis itineribus profecti ab urbe, veluti ad duo pariter bella*, distenderant *curas hominum*. Idem.

7. *Et quisquam*] Hîc & perinde est quasi εἶτα Græcorum; hoc est, hæc cùm ita sint; ut Æneid. I. 52. *& quisquam numen Junonis adoret præterea.* Quod rectè conferunt viri docti cum Ovidiano versu è III. Amor. El. 3. *Et quisquam pia thura focis imponere curet!* Alii temerè sollicitant, reponeréque conantur *ecquisquam*, vel *aut quisquam.* Idem.

9 *Hei mihi quàm facile est*] Eam sententiam priùs extulerat *Æschylus* Prometheo:

Ἐλαφρὸν, ὅςις πημάτων ἔξω πόδα
Ἔχει, παραινεῖν, νουθετεῖν τε τοὺς κακῶς
Πράσσοντας.

Alterius luctu, fortia verba loqui!
Scilicet, exiguo percussa es fulminis ictu,
Fortior ut possis cladibus esse tuis!
Occidit exemplum juvenis venerabile morum,
Maximus ille armis, maximus ille togâ.
Ille modò eripuit latebrosas hostibus Alpes,
Et titulum belli dux, duce fratre, tulit.

Ille

N O T Æ.

Facile est, quisquis pedem extra mala habet, adhortari, & monere infelices. *Dio* Historicus: ὅθεν που πάνυ καλῶς εἴρηται, ὅτι ῥᾷον παραινέσαι ἑτέρους ἐστὶν ἢ αὐτὸν παθόντα καρτερῆσαι: *unde rectissimè dictum est, facilius esse alios adhortari, quàm ipsum perpessum patienter ferre.* Terentius: *Facilè, cùm valemus, recta consilia ægrotis damus.* Scaliger.

Ibid. *Contigit omnes*] *Contingere luctus* aliquem dicitur, eodem modo ac *contingere affinitate*; quia quos fato functi consanguinitate aut affinitate *contingebant*, ii solebant mortuos lugere. Hæc porrò Poëticâ adulandi licentiâ dicta non esse docebunt *Suetonius* initio vitæ Claudii, & *Dio* initio Libri LV. ubi funus Drusi describunt. Quibus adde *Tacitum* Ann. Lib. III. 5. *Gorallus.*

11. *Scilicet*] Ironicè ponitur *scilicet*, affirmandi particula, ut contrarium significetur, sicut apud *Terentium* And. Act. I. Sc. I, 14. *id populus curat, scilicet.* Ubi rectè à *Donato* profertur locus *Virgilii* ex Æn. IV. 379.

Scilicet is superis labor est, ea cura quietos Sollicitat. Vide infra v. 55. Idem.

12. *Cladibus*] Elegans metaphora, nam *clades*, ut ante *Vossium* vidit *Rob. Stephanus*, est ἀπὸ τοῦ κλαδεύειν, hoc est, *ramos*, seu κλάδους *amputare.* Ad quem significatum respexit *Livius* Lib. II. cap. 13. *Mucium dimissum*, inquit, *cui postea Scævola*, à clade *dextræ manûs, cognomen inditum, legati à Porsena Romam consequuti sunt.* Liberi, nimirum, quasi *rami* parentum habentur, & morte ab truncis suis amputari censentur. *Idem.*

13 *Venerabile*] Qui, sanctitate ac gravitate senili, exemplo juvenibus erat. Nam *venerabiles* dicuntur senes, potiùs quàm juvenes. Ab ἔτος *annus*, factum videtur ἐτερὸς, *annosus*, unde mutato, pro solita Analogia, spiritu denso in Digamma Æolicum, factum *venerer*, seu ob senectutem colo, deinde simpliciter quavis de causa honoro. Sic & apud Græcos γεραρὸς, γεράσμιος, *honorandus*, & γεραίρω *honore afficio*, sub eadem radice collocantur, ac γέρων, *senex.* Idem.

14. *Maxi-*

publicus est hic luctus) 10 fortia consilia dare. Quasi verò non fulminis, sed exiguo ictu, prostrata sis, ut facilè calamitatem tuam ferre queas! Imò verò obiit juvenis qui, virtutibus suis verendus, omnibus exemplo esse potuit, quique pacis ac belli artibus ornatissimus fuit. 15 Non ita pridem Rhætos ex Alpium latibulis deturbavit & collega fratris Tiberii honorem confecti belli unà cum illo retulit. Dein-

14 *Maximus ille togâ*] Non opus est monere *togâ*, quod nomen est vestis quâ Romæ per pacem utebantur, nisi tumultus bellicus, aut seditionis metus subitus exstitisset, significari pacis artes. Res est pueris nota. Sed civilis animi indicium majus edere non poterat Drusus, quàm quod hisce verbis describit *Suetonius*, in quibus & militaris gloriæ cupidissimum juvenem pingit, in Tiberio C. I. *Fuisse autem creditur non minùs gloriosi, quàm civilis animi. Nam ex hoste, super victorias, opima quoque spolia captasse, summóque sæpiùs discrimine duces Germanorum totâ acie insectatus; nec dissimulasse umquam pristinum se Reipublicæ statum quandoque restituturum, si posset.* Vide & *Velleium Paterculum* Hist. Lib. II. p. 63. & seq. editionis Lipsianæ Moreti. *Idem.*

15 *Eripuit latebrosas* &c.] Rem narrant *Velleius* loco memorato, & *Dio Cassius* Lib. LIV. ad an. U. C. DCCXXXIX. Primùm Rhætos ac Vindelicos ad Alpes Tridentinas solus aggressus erat Drusus, ut prodit *Dio*, qui docet iis victis Drusum τιμὰς στρατηγικὰς ἐπὶ τούτῳ λαβεῖν, hoc est, Imperatorem esse salutatum, ab exercitu, quamvis rem distulerit Augustus. Vide *Dionem* Lib. LIV. & *Tacitum* An. Lib. I. cap. 3. Deinde & Tiberius ei adjunctus bellum unà cum illo confecit, populósque feroces aliò abduxit, relictis tantùm qui agros colerent. Ita *Dio.* At *Velleius* unicam, utroque duce, expeditionem memorat, ut laudem Tiberii augeat. *Idem.*

16 *Titulum belli*] Quamvis usus obtinuerit ut *titulus* significaret inscriptionem statuæ, monumenti & similium rerum, in honorem cujuspiam; attamen interdum *honorem* sonat *simpliciter*, pro sua origine, quam à verbo, τίω, *honoro*, quod habet τέτιται, *honoratus est.* in 3 pers. Præteriti Passivi, deducit; qua de re consulendus *G. J. Vossius* in Etymologico. *Livius* Lib. IV. cap. 34. *Nisi in trajectu fortè fluminis prohibendo, aliquarum navium concursum in majus, ut fit, celebrantes navalis victoriæ vanum titulum appetivere.* Idem Lib. XXVIII. cap. 41. *Sicut penès C. Lutatium prioris Punici perpetrati belli titulus fuit: ita penès te hujus fuerit?* Idem.

Dux, duce fratre] Vide ad v. 15. *Idem.*

 17 *Sue*

Ille genus Suevos acre, indomitósque Sycambros,
Contudit, inque fugam barbara terga dedit;
Ignotúmque tibi meruit, Romane, triumphum,
Protulit in terras imperiúmque novas.
Solvere vota Jovi, fatorum ignara tuorum
Mater, & armiferæ solvere vota Deæ;
Gradivúmque Patrem donis implere parabas,
Et quoscumque coli júsque, piúmque Deos.

Ma-

NOTÆ.

17 *Suevos*] Gentem nobilissimam & fortissimam totius Germaniæ, de qua vide *Cæsaris* Comment. de B. G. Lib. IV. c. 1, 2, 3. & *Taciti* Germaniam Cap. XXXVIII. virorúmque doctorum congesta ad utrumque collectanea. *Idem.*

Sycambros] Quorum nomen variè scribitur; dicuntur enim *Sicambri*, *Sycambri*, *Sygambri*, *Sycambri* & *Sugambri*. Horum sedes primùm fuit secundùm Rhenum, ad Luppiam usque fluvium; deinde, cùm se dedidissent Tiberio, in Galliam sunt translati, ut habet *Suetonius* in Augusto C. XXI. *Idem.*

Inque fugam &c.] *Suetonius* in Claudio cap. 1. de Druso. *Hostem etiam*, inquit, *frequenter cæsum in intimas solitudines actum*, *non priùs destitit insequi*, *quàm* &c. Vide *Dionem* Libb. LIV. & LV. *Idem.*

19 *Ignotúmque tibi meruit*] Hoc est, triumphum de ignota antea gente, & Romanos etiam ignorante. *Seneca* in Consolatione ad Marciam, cap. IV. *Intraverat penitus Germaniam*, *& ibi signa Romana fixerat*, *ubi vix ullos esse Romanos notum erat.* Hæc sunt tamen hyperbolica, nam à Julii Cæsaris temporibus, fama Romanorum ad Germanos Rheni accolas pervenerat, imò & armorum timor; ut ipse Cæsar nos docuit, de B. G. Lib. I, 54. & IV, 18. *Idem.*

Triumphum] Non est intelligendus major triumphus, sed ovatio, de qua *Dio.* Lib. LIV. *διὰ μὲν οὖν ταῦτα τάς τε ἐπινικίους τιμὰς, καὶ τὸ ἐπὶ κέλητος εἰς τὸ ἄστυ ἐλάσαι - - - ἔλαβε: Ob hac ornamenta triumphalia & ut singulari equo in urbem inveheretur accepit.* Idem.

20 *Terras - - - novas*] Quas nondum attigerant Romani. Contigit hoc præsertim ultimâ expeditione, in qua ad Albim usque, trajecto Visurgi, populabundus pervenit, ut docet *Dio* initio Lib. LV. *Idem.*

21 *Solvere vota Jovi* &c.] Quæ Jovi, Minervæ & Marti pro reditu filii nuncuparat. *Idem.*

23 *Gradivúmque*] *Festus* quidem & *Servius* deducunt hoc nomen à

gra-

Deinde Suevos & Sycambros, bellicosissimas Germaniæ gentes, secundis aliquot prœliis coërcuit, & fugam in interiores sylvas capessere coëgit. Quibus rebus gestis, effecit ut Romani de iis hostibus primùm triumpharent, útque imperium in terras antea ignotas proferrent. Interea dum ille abesset, parabas, ô mater nescia eorum quæ te manebant, solvere vota pro reditu ejus concepta Jovi, & Minervæ; ac templis Martis ceterorúmque Deorum donaria, quibus gratum erga eos animum ostenderes,

gradiendo, quòd *gradum inferant* qui pugnant, aut *impigrè gradiantur*, aut *huc illuc gradiantur*; at non satis accuratè ac perspicuè rationem originis explicuisse videntur. Existimarim ego *gradi*, in cascorum Latinorum sermone, significasse interdum idem ac frequentativum *grassari*, hoc est, latrocinium exercere; quòd latrones seu *grassatores* huc illuc gradiantur, ut inveniant quem spolient; quod & milites facere solent. Igitur *Pater Gradivus*, idem est ac Pater latrocinans. Sic Minerva dicitur à Græcis ληϊστὶς & ἀγελεία, hoc est, *prædatrix*. Idem.

Patrem] Nomen est quo singulos Deos appellare consuerant, plenúmque venerationis, ut observavit dudum *Adrianus Turnebus* Advers. Lib. XIII. cap. 8. Cujus rei etiam sat exemplorum suppeditabit *Rob. Stephanus* in *Thesauro*. Sed nemo meliùs rem doceat *Lactantio*, cujus hæc sunt verba Lib. IV. Inst. Divin. cap. 3. *Omnem Deum, qui ab homine colitur, necesse est, inter sollemnes ritus, & precationes, PATREM nuncupari; non tantum honoris gratiâ, verùm etiam rationis; quod & antiquior esse homine & quòd vitam, salutem, victum præstat, ut pater. Itaque ut Jupiter à precantibus, pater vocatur & Saturnus & Janus & Liber & ceteri deinceps; quod Lucillius in Deorum Concilio irridet.*

Ut nemo sit nostrûm, quin pater optimu' Divom.
Ut Neptunu' pater, Liber, Saturnu' pater, Mars,
Janu', Quirinu' pater, nomen dicatur ad unum. *Idem.*

24 *Coli júsque, piúmque*] Ex moribus, nempe, Romanis, apud quos ignotis, aut peregrinis Diis sacra facere non licebat. Vide *Livium* Lib. IV, 30. & XXIX, 15. & seq. Hinc *Cicero* initio Legum: *separatim nemo habessit Deos, néve novos, sed ne advenas, nisi publicè adscitos, privatim colunto* &c. Temporibus Augusti & Tiberii, cùm Romæ peregrinæ superstitiones invalescerent, ex Urbe pulsæ sunt. Vide *Dionem* Lib. LIV. & *Tacitum* Annal. Lib. II. cap. 85. & ad eum Interpretes. *Idem.*

Maternáque ſacros agitabas mente triumphos,
    Forſitan & curæ jam tibi currus erat.
Funera pro ſacris tibi ſunt ducenda triumphis,
    Et tumulus Druſum, pro Jovis arce, manet.
Fingebas reducem, præceptáque mente fovebas
    Gaudia & ante oculos jam tibi victor erat.
Jam veniet, jam me gratantem turba videbit,
    Jam mihi pro Druſo dona ferenda meo.
Obvia progrediar, feli xque per oppida dicar,
    Colláque & hoc oculos illius ore premam.
Talis erit, ſic occurret, ſic oſcula junget,

Hoc

NOTÆ.

25 *Sacros — triumphos*] Quibus in Capitolio ſacra ſollemnem in modum fieri ſolebant, quamobrem victimæ in pompa ducebantur, donaria templis inferenda geſtabantur. Ideò etiam *Ovidius ſacrum triumphum* vocat, Amor. Lib. I. El. 2. *Ergo cùm poſſim ſacri pars eſſe triumphi.* Idem.

26 *Jam tibi currus erat*] Antea, ut vidimus ad v. 19. equo in Urbem invectus erat; nunc poſt majores relatas victorias & confectum, ut videbatur, bellum, juſtum Triumphum acturus erat; adeoque curru vectus urbem ingreſſurus. Qui hæc iguorat, adeat libellum *Onuphrii Panvinii* de Triumpho, aut ejuſdem argumenti Opuſculum *Jul. Cæſaris Bullingeri.* Idem.

27 *Funera —— ducenda*] Ut *ducere pompam* dicuntur, qui alios antecedunt: ſic & *funus*, aut *exſequias* qui aliis præibant; qua de re egit *Joannes Meurſius* in Libello de Funere Cap. XVIII. ubi oſtendit parentes, conjuges, conſanguineos & propinquos praiviſſe aliis, atque inde ductam loquutionem, qua utitur hic *Albinovanus*, & cujus exempla pluſcula profert. *Idem.*

28 *Pro Jovis arce*] Pro Capitolio, ut illic ſacra facerent & epularentur. Vide Capp. XXXIII, & XXXIV. libelli *Bullengeri* antea memorata. *Idem.*

29 *Percepta*] Lego *præceptaque mente.* Virgilius: *ſi lac præceperit æſtus.* Scaliger.

Ibid. Sic edidit *Nic. Heinſius*, nec aliter debuit. Sed poterat *Scaliger* aptius exemplum verbi *præcipio* hoc ſignificatu intellecti proferre ex *Ciceronis* Philippica XIII. cap. 20. ubi ſic M. Antonius in Ep. ad *Hirtium* & *Cæſarem*: *ſi me rectis ſenſibus euntem Dii immortales,*

ut

res, inferre. Jam cogitabas de filii tui triumpho, déque triumphali curru ei parando fortè ſollicita eras. At loco triumphi, ducendum tibi eſt funus, & loco Capitolii, quod triumphans ingreſſurus erat, ſepulcrum ei ſubeundum. Animo eum reducem tibi fingebas, gaudiúmque ex ejus reditu præcipiebas, & præ oculis tuis jam ille verſabatur. Mox aderit, inquiebas, méque populus Romanus Diis gratias agentem videbit & ſacra facientem. Obviam illi ibo, urbéſque Italiæ, per quas tranſibo, beatam me prædicabunt cùm in ejus amplexum, atque oſcula ruam. Ejuſmodi erit ejus vultus, ſic mihi occurret, ſic me oſculabitur, res ſuas

ut ſpero, adjuverint, vivam libenter. Sin autem aliud me fatum manet, præcipio gaudia *ſuppliciorum veſtrorum.* Sic verò reſpondet diſertiſſimus Romuli nepotum: Præcipias *licet* gaudia, *non enim tibi cum Pompeianis, ſed cum univerſa Republica bellum eſt.* Gorallus.

31 *Jam veniet*] In reditu ipſo mortuus eſt Druſus. Cùm enim ad Albim perveniſſet, fruſtraque fluvium trajicere tentaſſet, tropæis conſtitutis receſſit; quòd, ut aiebant, ſpecies barbaræ mulieris humanâ amplior victorem tendere ultra ſermone Latino prohibuiſſet. Ei narrationi fidem non abrogat *Dio*, qui ſubjicit: παραχρῆμα γὰρ ἀπῆρεν, σπουδῇ τε ὑπεστρέψατο αὐτοῦ, καὶ ἐν τῇ ὁδῷ νόσῳ τινὶ, πρὶν ἐπὶ τὸν Ῥῆνον ἐλθεῖν, τελευτήσατο: *nam & continuò retro ire Druſus cœpit & in itinere, priuſquàm Rhenum attingeret, morbo deceſſit.* Idem.

Ibid. *Gratantem*] Hoc eſt, illi & Diis gratulantem, ſeu verbis oſtendentem quàm gratus ſit mihi ejus reditus, Diiſque gratias propterea agentem. *Livius* Lib. VII. cap. 13. ſic milites inducit alloquentes Dictatorem Sulpicium: *Te, Imperator, milites tui oramus, ut nobis pugnandi copiam facias. Cùm vincere cupimus, tum, duce te, vincere, tibi lauream inſignem deferre, tecum triumphantes urbem inire, tuum ſequentes currum Iovis Opt. Max. templum gratantes, ovantéque adire.* Idem.

32 *Iam mihi pro Druſo* &c.] Repetitio eſt eorum, quæ dicta ſunt v. 21. & ſeqq. *Idem.*

34 *Hoc oculos illius ore premam*] Sic meliùs, quàm *hos oculos*, ut edidit *Nic. Heinſius* poſt *Scaligerum*; hoc eſt, *hoc* meo *ore*, *premam colláque & oculos illius*, ſeu cum oſculabor. Nonniſi durè dicere potuit, *premam illius ore colláque & hos oculos*, pro eo quod eſt oſcula ejus excipiam. *Idem.*

Hoc mihi narrabit, sic prior ipsa loquar.
Gaudia vana foves, spem pone, miserrima, falsam,
Desine de Druso læta referre tuo.
Cæsaris illud opus, voti pars altera vestri,
Occidit: indignas, Livia, solve comas.
Quid tibi nunc mores prosunt, actúmque pudicè
Omne ævum & tanto tam placuisse viro?
Quidque pudicitiæ turba inviolata bonorum,
Ultima sit laudes inter ut illa tuas?
Quid tenuisse animum contra sua sæcula rectum,
Al-

NOTÆ.

38 *Læta referre*] Narrare. *Idem.*

39 *Cæsaris illud opus*] Ita vocat institutum & formatum à Cæsare. In Mæcenatis Epicedio:

Et magnum magni Cæsaris illud opus.

Ergo se ipse imitatur. *Scaliger. Ibid.* De Bruto quidem ita loquitur in Epicedio Mæcenatis, quem Serviliæ natum, ex consuetudine Cæsaris, multi suspicabantur; hîc verò de Druso, de quo ita *Suetonius*, initio vitæ Claudii: *Patrem Claudii Cæsaris Drusum, olim Decimum, mox Neronem prænomine, Livia, cùm Augusto gravida nupsisset, intra mensem tertium peperit; fuitque suspicio ex vitrico, per adulterii consuetudinem, procreatum.* Gorallus.

Ibid. *Voti pars altera vestri*] Inter quem & Tiberium partiebamini vota. *Votum* ergo dicitur is, pro quo vota nuncupabantur. *Idem.*

40 *Indignas*] Quæ indignæ erant quæ solverentur. De more solvendarum comarum in funere, adi *Ioan Meursium* de Funere c. XXII. *Idem.*

41 *Quid tibi nunc mores* &c.] Hoc est, virtutes. Vide infra v. 51. Omnia plena sunt ejusmodi quæstibus de inutilitate virtutis, in Veterum Scriptis, qui in hac vita præmia ei esse volebant. *Idem.*

Actúmque pudicè] Adulatur. Vide ad v. 39. *Idem.*

42 *Omne ævum*] Tota vita. Sic *αἰὼν*, unde Latina vox, passim, apud Græcos, pro *vita.* Idem.

43 *Quidque pudicitiæ turba*] Legebatur *quidque pudicitia tantum*, nullo planè sensu; sed primùm legendum *pudicitiæ* ostendit verbum *prosunt*, ex vs. 41. ἀπὸ τοῦ κοινοῦ necessariò repetendum. Deinde liquidum erat sequi oportere nomen substantivum, quod in sylla-
bam

ſuas geſtas ſic mihi narrabit, hiſce verbis eum prior ſalutabo. Verùm, ô infelix Livia, fallax hæc erat tua lætitia, inanis ſpes animo ejicienda fuit, lætos de Druſo tuo nuncios omittere neceſſe habuiſti. Adoleſcens ille tantâ curâ ab Auguſto formatus atque educatus, inter quem & fratrem vota veſtra dividebatis, obiit; quare, ô Livia, quamquam indigna tali calamitate, ſolutâ comâ eum lugeto. Quid tibi proſunt ſancti mores, vitáque caſtiſſimè exacta, & conſtantiſſimus Auguſti erga te amor? Quid pudicitiam juverunt tot aliæ virtutes, nullo umquam turpi facto à te violatæ, ita ut ne pudicitia quidem ipſa ſit inter potiſſimas dotes tuas; cùm non obſtiterint quominus Dii à te filium abſtulerint. Quid tibi profuit, in vitiorum fluctibus, quibus hæc

bam unam reſolveretur, quod regeret genitivum *bonorum*, conveniré tque genere cum adjectivo *inviolata*. Quænam verò hæc erat vox? An *tantum*? Minimè ſanè; ideoque locus pro conclamato habebatur. Nos verò ex ipſius Poëtæ ſtylo, ac re ipſa, ſubſtituimus *turba*, qua in voce omnia ſunt quæ poſtulabantur à conſtructione. Sic infra v. 79. *turba bonorum*, pro magno virtutum numero, ut rectè emendavit vir ſummus. *Idem.*

Bonorum] Integra loquutio eſt *bonorum animi*, quæ eſt virtutum circumloquutio. *Horatius* Lib. I. Sat. III, 70.

Nam vitiis nemo ſine naſcitur, optimus ille eſt
Qui minimis urgetur; amicus dulcis, ut æquum eſt,
Cùm mea compenſet vitiis bona.

Turba autem *inviolata bonorum*, eſt ingens numerus virtutum, pravo nullo facinore violatarum, ſeu inquinatarum. Has pudicitiæ Liviæ quidquam profuiſſe negat, quia non effecerant ut Dii, in tantæ & tam ornatæ pudicitiæ honorem, Druſum ſervaſſent. *Idem.*

44 *Ultima ſit laudes* &c.] Ut minima ſit virtutum, quæ in te laudantur. *Horatius* Lib. I. Ep. XVII, 35.

Principibus placuiſſe viris non ultima laus eſt.

45 *Contra ſuà ſæcula rectum*] Eſt metaphora à clavo navis deducta, quem contra irruentes fluctus rectum tenet nauta. *Quintilianus* Lib. II. cap. 17. *Gubernator vult, ſalvâ nave, in portum pervenire. Si tamen tempeſtate fuerit abreptus, non ideò minùs erit gubernator, dicétque notum illud: dum clavum rectum teneam.* Vide *Deſid. Eraſmi* Chiliad. III. Cent. I. Ad. 28. *Idem.*

Altiùs & vitiis exseruisse caput?
Nec nocuisse ulli & fortunam habuisse nocendi?
Nec quemquam nervos extimuisse tuos?
Nec vires errasse tuas, campóque, foróque,
Quámque libet citra constituisse domum?
Nempe, per hos etiam Fortunæ injuria mores
Regnat, & incertâ est hîc quoque nixa rotâ.
Hîc quoque sentitur; ne quid non improba carpat,
Sæ-

NOTÆ.

46 *Altiùs & vitiis exseruisse caput*] Translatio petita ab eo, qui in mare demersus caput tamen exsereret, undis immersabile. Sic loquutus & *Ovidius* Fastor. Lib. I. ubi de Astronomis:

Credibile est illos pariter vitiisque, locisque
Altius humanis exseruisse caput. Idem.

47 *Fortunam habuisse nocendi*] Hoc est, ad eam fortunam cùm pervenisses, in qua impune nocere potuisti, attamen nulli nocere voluisti. Similem sententiam habet *Pedo* Eleg. II, 15. ubi vide notata. *Idem.*

48 *Nervos*] Hoc est, vires, seu potentiam. Nihil est frequentius. *Idem.*

49 *Nec vires campo*] Significat Comitia libera Populo Romano relicta, nec vi extortas electiones Magistratuum. Non tamen hoc ita intelligendum, quasi Populo Romano antiquum jus electionum illibatum fuerit. C. Julius Cæsar Dictator *Comitia*, ut docet *Suetonius* Cap. XLI. ejus vitæ, *cum populo partitus est, ut, exceptis Consulatûs competitoribus, de cetero numero Candidatorum, pro parte dimidia, quos populus vellet, pronunciarentur, pro parte altera quos ipse edidisset. Edebat per libellos, circum Tribus missos, scripturâ brevi:* Cæsar Dictator illi Tribui. Commendo vobis illum & illum, ut vestro suffragio suam dignitatem teneant. *Admisit ad honores* &c. Hæc forma Comitiorum, cùm per bella civilia & Trium Virorum tyrannidem turbata fuisset, ab Augusto est instaurata, ut idem Scriptor docet, Augusti, cap. XL. *Comitiorum*, inquit, *pristinum jus reduxit*; ad quem locum vide *Is. Casauboni* notas, ubi ex *Dione* ostendit *jus pristinum* esse jus non antiquum, sed à Julio Cæsare antea constitutum. Si quis autem ignoraret Comitia, eligendorum Magistratuum causâ, in Campo Martio habita fuisse, eum amandarem ad

hæc ætas inundatur, rectum clavum tenuisse, superiorémque omnibus eorum illecebris fuisse? Quid te juvit clementia, quâ, tametsi impunè nocere poteras, neminem tamen umquam injuriâ afficere sustinuisti; ita ut causa nulla fuerit, cur quisquam potentiam tuam timeret? Quid emolumenti ad te rediit, ob animi civilitatem, quâ & Magistratus à populo liberè creari, & jus à Prætoribus dici, nulla vi adhibitâ, [50] civésque omnes tranquillè facultatibus suis uti passa es? Fortuna tot & tantis virtutibus æquior propterea non fuit, ostenditque, etiam in te, incertissima esse sua munera. Vim ejus tu quoque sensisti, & ne quid esset, quod non adime-
ret,

ad *P. Manutium* de Comitiis Rom. Cap. VII. & *Nicol. Gruchium* Lib. I. cap. v. *Idem.*

Foróque] Libera hic significat judicia, nec auctoritate Augustæ turbata. Suetonius in Augusto cap. LVI. *Testem se in judiciis & interrogari & refelli æquissimo animo patiebatur.* Paullò pòst: *Amicos ita magnos & potentes in civitate esse voluit, ut tamen pari jure essent, quo ceteri, legibúsque judiciariis æquè tenerentur.* Sequentia apud ipsum Scriptorem vide, civilis animi in Augusto clara indicia; sed quæ non pertinent ad Liviæ laudes, nisi statuamus numquam esse conatam Augustum à tam laudabili proposito deducere, sed viri rectè facta ac instituta probasse. Quod si verum est, laudum viri particeps sit necesse est; sin minùs, dum *Pedo* adularetur uxori, virum meritò laudabat. *Idem.*

50 *Quamque libet citra* &c.] Hoc est, nulli domui vim illatam esse; nempe, ex quo Augustus rerum solus potitus est. *Citrà* opponitur hîc τῷ *intra*, perindéque est ac si *Pedo* diceret vires, seu copias Augusti nullas in ædes irrupisse, sed citra parietum & murorum terminos semper constitisse; hoc est, nihil vi actum esse, sed legibus omnia. Exempla clementiæ Augusti vide in libris *Senecæ* de Ira & Clementia. *Idem.*

51 *Per hos — mores*] Quamvis hæ virtutes sint Augusti & Liviæ. Vide v. 41. *Idem.*

Fortunæ injuria] Hoc est, iniquitas Fortunæ, quamquam *injuria* de singulari iniquo facinore frequentiùs dicitur. Ceterùm Fortuna figmentum est humani ingenii, adversùs quod querelas effundit, quibus Numen ipsum appetere non audet, & delicta sua tribuit. Vide quæ hac de re habet *Joan. Clericus* Artis Criticæ. P. 2. S. I. c. 9. *Idem.*

54 In-

Sævit; & injuſtum jus ſibi ubique facit.
Scilicet, immunis ſi luctûs una fuiſſet
Livia, Fortunæ regna minora forent!
Quid ſi non habitu ſic ſe geſſiſſet in omni,
Ut ſua non eſſent invidioſa bona?
Cæſaris adde domum, quæ certè funeris expers
Debuit humanis altior eſſe malis.
Ille vigil, ſumma ſacer ille locatus in arce,
Res hominum ex tuto cernere dignus erat;
Nec fleri ipſe ſuis, nec quemquam flere ſuorum,
Nec, quæ nos patimur vulgus, & ipſe pati.
Vidimus ereptâ mœrentem ſtirpe ſororis.

Luctus,

N O T Æ.

54 *Injuſtum jus*] *Ius* hîc poteſtatem ſonat, quæ injuſta eſſe poteſt; non τὸ δίκαιον, quod immutabile eſt. Sic Prætor *jus dicere* dicebatur etiam cùm contra leges & æquitatem judicaret, quòd accepta à populo judicandi poteſtate abuteretur. *Paulus* Juriſconſultus aliter Digg. Lib. I. Tit. I. de Juſtitia & Jure l. XI. *Prætor quoque* jus reddere *dicitur, etiam cùm iniquè decernit; relatione, ſcilicet, factâ non ad id quod Prætor facit, ſed ad illud quod Prætorem facere convenit.* Hoc demum eſt *jus injuſtum*. Idem.

55 *Scilicet*] Ironia, quæ vim negationis obtinet, ut ſupra v. 11.

57 *Habitu*] Habitus non modò ſtatum, formam, conditionémque animi, corporis & veſtium ſonat, verùm etiam fortunarum. *Horatius* de Arte Poëtica, v. 108.

Format enim natura priùs nos intus ad omnem
Fortunarum habitum.

Vult ergo *Pedo* ita ſe geſſiſſe *Liviam*, ut nullus ei magis invideret, ad ſummam dignitatem evectæ, quàm antea in tenuïore ſorte inviderat. *Idem.*

58 *Invidioſa*] Quæ illi invidiam & odium hominum crearent, quod ſummâ comitate adſequuta erat. *Tacitus* Annal. Lib. I. cap. 5. *Sanctitate domûs priſcum ad morem, comis ultra quàm antiquis feminis probatum, mater impotens, uxor facilis* &c. Idem.

59 *Cæſaris adde domum* &c.] Pudenda adulatio in domum, quam Romanis ſatius fuiſſet numquam in rerum natura fuiſſe. Sed ut Romanorum effrenis fuerat libertas, dum Reſpublica ſtetit: ita & adula-

ret, in te, ablato filio, crudelem se præbuit, iniquáque omnia miscendi facultate abusa est. Quasi verò, si una Livia mœroris exsors esset, minus regnum ejus in mortales fuisset! Quid aliud factura erat, si Livia ita se in quacumque sorte non gessisset, ut nemo ejus opibus invidere posset? Adde quòd ab Augusto ducta erat, cujus domum funeris expertem esse decebat; hominum quippe malis omnibus jure superiorem. Cùm humani generis sit custos, & veluti in rerum humanarum arce collocatus; ex tanto fastigio, res humanas ab eo tutò despici æquum erat. Nefas esse debuit aut ipsum à suis lugeri, aut ab eo suos defleri; ac, uno verbo ut omnia complectar, iisdem calamitatibus, ac hominum vulgus, obnoxium esse. Contraria tamen omnia

adulatio sine modo fuit, postquàm uni parere coacti sunt. Qua in re, Poëtæ præsertim pudendum ceteris exemplum præbuerunt. *Idem.*

61 *Ille vigil*] Hoc est, custos qui, ceteris quiescentibus, Reipublicæ negotiis intentus cavet ne quid detrimenti capiat. Æquales Poëtæ propterea Augustum *Romulæ gentis* & *rerum custodem* vocitabant. Vide *Horatium* Lib. IV. Od. 5. & 15. Hinc *Ciceroni* Phil. I, 1. cura Reipublicæ est *vigilia consularis ac senatoria*. Vide & Phil. XII, 10. Noster, Eleg. II, 54. *tu vigil urbis eras.* Idem.

Summa locatus in arce] Ut vigiles in summis arcibus collocabantur, qui latè prospicerent, si quid insidiarum alicunde exoriretur: sic Cæsar, qui summæ rerum præerat, è longinquo omnia providebat. Alioqui regnum Augusti posset significari, Regum enim aut Tyrannorum erat arcem occupare, vel tenere. *Asconius* ad Divinationem *Ciceronis* cap. v. *Arx vel sedes tyranni dicitur, ut sæpe alibi, vel editus in civitate, & munitior ad salutem civium locus, ut Virgilius:* Quo res summa loco, Pantheu? quam prendimus arcem? *Ergo prima spes in muris est, secunda in arce, si muros hostis irruperit.* Præterea *sacer* hìc dicitur Augustus, quasi Deus, quorum Templa vulgò in arcibus locata, ut Jovis in Capitolio Romæ, Minervæ in arce Athenis, &c. *Idem.*

65 *Erepta mærentem stirpe sororis*] M. Marcello Octaviæ filio, qui obiit Cæs. Augusto XI & Cn. Calpurnio Pisone Coss. anno U. C. DCCXXXI. Vide *Dionem* Lib. LIII. cujus hæc sunt verba de Marcello: αὐτὸν ὁ Αὔγουστος δημοσίᾳ τε ἔθαψεν ἐπαινέσας, ὥσπερ εἴθιστο — τῇ τε μνήμῃ τοῦ θεάτρου τοῦ προκαταβληθέντος μὲν ὑπὸ

τοῦ

Luctus, ut in Druso, publicus ille fuit.
Condidit Agrippam, quo te, Marcelle, sepulcro
Et cepit generos jam locus ille duos.
Vix posito Agrippâ, tumuli bene janua clausa est;
Perficit officium funeris ecce, soror.
Ecce, ter ante datis, jactura novissima Drusus
A magno lacrimas Cæsare quartus habet.
Claudite jam, Parcæ, nimiùm reserata sepulcra;
Claudite; plus justo nam domus ista patet.

Cedis

N O T Æ.

τοῦ Καίσαρος, Μαρκέλλου δὲ ὀνομασμένου ἐτίμησε· καὶ οἱ καὶ εἰκόνα χρυσῆν, καὶ στέφανον χρυσοῦν, δίφρον τε ἀρχικὸν ἔς τε τὸ θέατρον ἐν τῇ τῶν Ῥωμαίων πανηγύρει ἐσφέρεσθαι καὶ ἐς τὸ μέσον τῶν ἀρχόντων τῶν τελούντων αὐτὰ τίθεσθαι ἐκέλευσε: *eum Augustus publicè, pro more laudatum, sepelivit — memoriâque eum theatri ejus, quod ante cœptum à Cæsare Marcelli dictum est, honestavit; jussitque ludis Romanis imaginem Marcelli auream, aureamque coronam & sellam curulem in theatrum inferri, mediámque inter præfectos iis ludis Magistratus collocari.* Idem.

66 *Luctus ut in Druso* &c.] Vide ad vs. antecedentem. *Servius* ad Æneid. VI, 86. Ubi Poëta Marcelli laudes inchoat: *Hujus*, inquit, *mortem vehementer civitas doluit. Nam & affabilis fuit & Augusti filius. Ad funeris hujus honorem sexcentos lectos intrare civitatem jussit; hoc enim apud Majores gloriosum fuerat. Etiam dabatur pro qualitate fortunæ, nam Sulla sex millia habuit. Igitur cum ingenti pompa relatus & in campo Martio est sepultus.* Idem.

67 *Condidit Agrippam* &c.] *Dio* inter verba allata de Marcello ad vs. 67. καὶ ἐς τὸ μνημεῖον ὃ ᾠκοδομεῖτο κατέθετο: *in sepulcrum, quod ædificabatur, condidit.* Libro verò LIV. de Agrippa: τὴν ἐκφορὰν αὐτοῦ ἐν τῷ τόπῳ, ἐν ᾧ καὶ αὐτὸς μετὰ ταῦτα ἐξηνέχθη, ἐποιήσατο, καὶ αὐτὸν ἐν τῷ ἑαυτοῦ μνημείῳ ἔθαψε: *funus ejus extulit in eumdem locum, in quem ipse illatus est, eumque in suo monumento sepeliit.* Anno U. C. DCCXLII. Idem.

68 *Cepit generos*] Mortuo enim Marcello, Augustus Juliam Agrippæ collocaverat, ut omnes norunt. Vide *Dionem* Lib. LIII. *Idem.*

69 *Vix posito Agrippa*] Hoc est, sepulto. Alioqui *positus*, & *compositus* simpliciter mortuum sonat, quod mortui *ponantur* aut *componantur* sepulcro. Anna ad Didonem in busto jacentem Lib. IV. 681. *Sic te ut positâ, crudelis, abessem.* Ubi Servius: *exanimata,*

Sta-

omnia vidimus, Marcellum enim Octaviæ sororis filium, eumdémque generum suum, ante quindecim annos, luxit, & quidem totâ cum eo lugente Republicâ, quemadmodum nunc Drusi causâ luget. Deinde M. Agrippam alterum generum eodem sepulcro, quo Marcellum, duodecimo pòst anno condidit, adeoque duos Augusti generos unum idémque Mausoleum habuit. Anno verò post Agrippæ mortem, sepulcri tertiùm janua [70] reserata est, ut ei inferrentur Octaviæ sororis cineres. Nunc autem, post tria carissima capita sepulcro illata, amissus, quarto loco, Drusus lacrimas Augusto elicit. Tumulum tandem, ô Parcæ, crebrò nimis apertum claudite; plus æquo æterna illa patuit domus.

Statius: positusque beatâ morte pater. *Vix positus* fuisse hîc Agrippa dicitur, cùm mortua est Octavia, quia anno sequente, U.C. DCCXLIII, mortua est. *Dio*, memoratis ejus anni gestis: Ἐν δὲ τῷ ἔτει ἐκείνῳ τήν τε Ἰουλίαν τῷ Τιβερίῳ συνῴκισε, καὶ τὴν Ὀκταουΐαν τὴν ἀδελφὴν ἀποθανοῦσαν προέθετο ἐπὶ τοῦ Ἰουλίου ἡρῴου, καὶ τὰ ἑξῆς: *illo anno & Iuliam Tiberio collocavit, & Octaviam sororem mortuam proposuit in sacrario Iulio* &c. Idem.

70 *Perficit officium funeris*] Est ἄκυρον, neque enim mortuus, sed qui mortuo justa facit *perficit officium funeris*. Sed Poëtis ut talia ignoscamus facit adstricta numeris oratio. Possimus tamen legere *percipit*. Idem.

71 *Ter ante datis*] Hoc est, tribus ante Orco datis, vel ter sepulcro datis Augusti consanguineis ac propinquis. *Ovidius* Metam. II. de sepultura Phaëtontis:

Naïades Hesperiæ trifidâ fumantia flammâ.
Corpora dant tumulo. Idem.

74 *Plus æquo jam patet ista domus.*] Sic *Horatio* Lib. I. Od. VIII, 17. sepulcrum est *domus exilis Plutonia*. Nec mirum domum dici, in qua in æternum manere cadavera hominum putabant, cùm domos vocitarent, quæ diversoria potiùs dici debuerant. *Diodorus* Siculus de Ægyptiis, Lib. I. pag. 47. τὰς μὲν τῶν ζώντων οἰκήσεις καταλύσεις ὀνομάζουσιν, ὡς ὀλίγον χρόνον ἐν ταύταις οἰκούντων ἡμῶν, τοὺς δὲ τῶν τετελευτηκότων τάφους ἀϊδίους οἴκους προσαγορεύουσιν, ὡς ἐν ᾅδου διατελούντων τὸν ἄπειρον αἰῶνα: *vivorum quidem habitacula vocant diversoria, cùm in iis per breve tempus habitemus; mortuorum verò sepulcra domos æternas dicunt, cùm in inferis per infinitum tempus agamus.* Idem.

Cedis; & in cassum tua nomina, Druse, levantur.
Ultima sit fati hæc summa querela tui.
Iste potest implere dolor vel sæcula tota,
Et magni luctûs obtinuisse locum.
Multi in te amissi; nec, cui tot turba bonorum,
Omnis cui virtus contigit, unus eras.
Nec genetrice tuâ fœcundior ulla parentum,
Tot bona per partus quæ dedit una duos.
Heu! par illud ubi est totidem virtutibus æquum?
Et concors pietas, nec dubitatus amor?
Vidimus attonitum fraternâ morte Neronem
Squal-

NOTÆ.

75 *Cedis*] Nimirum, *è vita*, quod frequens apud *Ciceronem* & alios. *Idem.*

Et in cassum tua nomina &c.] In cassum & frustra Consul inscriberis. Infra:

Nunc primùm adspiceris Consul, victòrque parenti
Sic mihi, sic misera nomina tanta refers.

Scaliger.

Tua nomina levantur] Attollitur nomen tuum, Consulis titulo addito, inscriptum imaginibus præliorum, populorúmque devictorum; qualia fercula contis & plaustris ab omnibus conspicienda altè ferebantur. Vide laudatum antea *I. C. Bullingerum* de Triumphis, cap. XXVI. *Gorallus.*

77 *Iste potest implere* &c.] Satis habemus, quod vel per integrum sæculum fleamus; quamvis nullus alius intercederet luctus. *Idem.*

79 *Multi in te amissi*] Quòd, nimirum, esset πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων, ut Homericis verbis utar, seu multis aliis æquiparandus, ut sequentia docent. *Idem.*

Ibid. *Nec cui tot verba bonorum*] Lege:

——— *nam cui tot turba bonorum,*
Omnis cui virtus, contigit unus eras

Scaliger.

Ibidem. Nemo non laudavit mutationem vocis *verba* in *turba*, quam meritò in contextum admisit *Nic. Heinsius.* Sed fallitur vir summus, cùm pro negatione legit *nam.* Sequentia non patiuntur nos hac de re dubitare, quam paraphrasi satis expressam non repetemus. Vide dicta ad v. 43. & 82. *Gorallus.*

82 *Tot*

75 Abisti, ô Druse, & frustra nomen tuum Consulis titulo cohonestatur; at hæc justissima, de acerbo hoc tuo fato, querela, ultima tandem sit quam domus Augusta effundere cogatur. Luctus, quo tuam mortem prosequimur, animos nostros vel per totum sæculum occupare possit & quasi recens per multos annos renovari. Non unum virum, te defuncto, amisimus; multorum enim loco nobis eras,
80 cui obtigerant tot virtutes, ut vel multos ornare potuissent. Nulla mater fœcundior haberi potuit Liviâ, quæ bis dumtaxat enixa filios tot virtutibus ornatos peperit. Interiit, alterâ sui parte, par illud fratrum, omni virtutum genere parium, & fraternâ pietate invicem certantium. 85 Vidimus Tiberium, ob

82 *Tot bona*] Tot virtutibus ornatos filios duos peperit, ut iis solis vel multò plures insignes fieri possent. Audi *Velleium* Lib. II. de Druso solo: pag. 63. Ed. Lipsianæ Moreti. *Cura deinde atque onus Germanici belli delegata Druso Claudio, fratri Neronis, adolescenti tot, tantarúmque virtutum, quot & quantas natura mortalis recipit, vel industria perficit; cujus ingenium utrum bellicis magis operibus, an civilibus suffecerit artibus in incerto est. Morum certè dulcedo ac suavitas, & adversus amicos æqua ac par sui æstimatio inimitabilis fuisse dicitur.* Idem.

83 *Par illud*] Unus enim dumtaxat supererat. *Idem.*

84 *Concors pietas*] Hoc est, & erga parentes, & erga se invicem. Vide ad v. 5. *Idem.*

Nec dubitatus amor] Nec dubius. Sic *Ovidius* Lib. II. Metam. haud procul ab initio fabulæ Phaëthontis:

Venit & intravit dubitati tecta parentis.

Attamen quibus postea innotuit ingenium Tiberii, simulantis ac dissimulantis omnia, ii poterunt dubitare an fratrem verè amaret; cujus filium Germanicum, quem se amare fingebat, summo odio prosequutus est. Verum nondum eo tempore, quo hæc scripta sunt, ita innotuerant Tiberii vitia. *Idem.*

85 *Attonitum fraternâ morte*] Notum est voce *attonitus* significari hominem stupentem præ vehementi quapiam admiratione, metu, aut alia animi perturbatione: quemadmodum qui audito tonitru fulmine feriuntur, aut afflantur. At hîc simpliciter designat, præ doloris magnitudine, stupentem. Nimirum, *curæ leves loquuntur,* in-

Squallida promissâ flere per ora comâ,
Dissimilémque sui vultu profitente dolorem;
Hei mihi! quàm toto luctus in ore fuit?
Tu tamen, extremo moriturum tempore, fratrem
Vidisti, lacrimas vidit & ille tuas.
Affigique suis moriens tua pectora sensit,
Et tenuit vultu lumina fixa tuo,
Lumina cæruleâ jam jámque natantia morte,
Lumina fraternas jam subitura manus.
At miseranda parens suprema neque oscula fixit,
Frigida nec fovit membra, tremente sinu.

Non

N O T Æ.

ingentes stupent. *Ovidius* Metamorph. V. de Cerere, cùm audisset filiam à Plutone raptum:

Mater ad auditas stupuit, ceu saxea, voces
Attonitaque diu similis fuit. Idem.

86 *Squallida promissâ flere per ora comâ*] Squallorem & intonsas comas, in viris, fuisse luctûs & calamitatis indicia nemo nescit. Eodem, nempe, habitu lugebant fato functos, quo reorum periculum deprecabantur. Sic M. *Terentius Varro*, ut lugeret eos qui Cannis ipsius culpà perierant, *barbam capillúmque submisit*, ut docet *Frontinus* Stratag. Lib. IV. cap. 5. Sic Julius Cæsar, *auditâ clade Titurianâ, barbam capillúmque submisit, nec ante demsit quàm vindicasset*, ut habet *Suëtonius* in ejus vita, cap. LXVII. Sic mortuâ Drusillâ, *Caligula mœroris impatiens, cùm repente noctúque profugisset ab urbe, transcurrissétque Campaniam, Syracusas petiit, rursúsque inde properè rediit, barba capillóque promisso*; quod idem auctor prodidit, Cal. c. 24. *Idem.*

87 *Dissimilémque sui vultu* &c.] Hoc est, cum Tiberius, vir aliàs constantis vultûs, etiam in adversis, dolorem suum minimè dissimularet. Propriè vultus, præter solitum mœstus, *dissimilis sui* dici debuit, non dolor. Sed non infrequentes, apud Poëtas, tales adjectivorum metatheses. Sic *Virgilius* Æneïd. 11, 714.

——— *templúmque vetustum*
Deserta Cereris;

hoc est, templum vetustum Cereris, idémque desertum, seu in quo sacra ampliùs non fiunt, neque ullus habitat æditus. *Idem.*

90 *Vi-*

ob fratris mortem, veluti ſtupentem, promiſſâque cæſarie & ſqualidâ barbâ flentem Vidimus conſtantiſſimum illum vultum ſummum dolorem, præter morem, præferentem, & minimè fucatâ triſtitiâ totum perfuſum. Tu tamen, ô Tiberi, quod ſolari te queat, vidiſti fratrem tuum etiamnum ſpirantem;
90 viditque ille pariter te ad lectulum ſuum flentem. Senſit moriens complexus tuos, téque attentis oculis adſpexit, quamvis jam vicinâ morte humeſcerent, & mox eſſent manibus tuis claudendi. 95 Verùm miſeranda mater filium, antequàm mortem obiret, oſculari non potuit, nec frigida ejus membra in ſinum

90 *Vidiſti*] *Dio* Lib. LV. non procul ab initio: προπυθόμενος δὲ ὁ Αὔγουστος ὅτι νοσεῖ (οὐ γὰρ ἦν πόῤῥω) τὸν Τιβέριον κατὰ τάχος ἔπεμψε, καὶ ὃς ἔμπνουν τε αὐτὸν κατέλαβε: *cùm priùs audiviſſet Auguſtus eum ægrotare (non enim procul aberat) Tiberium celeriter miſit, qui & eum ſpirantem invenit* &c. Idem.

92 *Lumina cæruleâ*] *Cæruleâ* mors dicitur, ut ab *Horatio pallida*, quod cæruleos, hoc eſt, lividos vultus mortuorum reddat. *Idem.*

Natantia morte] *Natantes* oculi ſunt qui *natant*, ſeu inundantur humore quodam, qui ſomnum ſolet antecedere, & quo etiam morientium oculi madeſiunt. *Virgilius* Æneïd. V. 856. de Deo qui dormiturientem Palinurum prorſus ſopivit:

Ecce Deus ramum lethæo rore madentem
Vique ſoporatum Stygiâ ſuper utraque quaſſat
Tempora, cunctantíſque natantia lumina ſolvit.

Ovidius Lib. V. Metam. in fabula Perſei:

Iam moriens, oculis ſub nocte natantibus atra,
Circumſpexit Athin. Idem.

94 *Faternas jam ſubitura manus*] Hoc eſt, quæ frater jam compoſiturus erat. Vide vſ. 160.

95 *Suprema neque oſcula fixit*] Hæc verba *Seneca* obverſabantur, cùm hæc de re ſcriberet in conſolatione ad Marciam cap. III. *Non licuerat matri ultima filii oſcula, gratúmque ſermonem oris haurire.* Oſculabantur morientes, quod probatum à *Ioanne Meurſio*, cap. III. Libri de funere, cùm hoc loco *Pedonis*, tum multis aliis, quæ apud ipſum legere licet. *Idem.*

96 *Frigida nec fovit*] Sic rectè emendavit *Iuſt. Lipſius* Epiſtol. Quæſt. Lib. III. Epiſt. 3. cùm antea legeretur *movit*. *Foventur ſinu* membra moribundi, cùm in ſinum recepta caleſiunt, aut mollius collocantur. *Quintilianus* Decl. VI. *Non morienti pater adſedi, non ægri caput molliori ſede compoſui, non fatigatum latus mutavi, non ſpiritum*

Non animam apposito fugientem excepit hiatu,
Nec traxit cæsas per tua membra comas.
Raptus es absenti, dum te fera bella morantur,
Utilior patriæ, quàm tibi, Druse, tuæ.
Liquitur ut quondam, Zephyris & solibus ictæ,
Solvuntur teneræ vere tepente nives.
Te queritur casúsque malos, atque exitiales,
Accusátque annos, ut diuturna, suos.
Talis, in umbrosis mitis nunc denique sylvis,
De-

NOTÆ.

ritum excepi. Quem locum & alios protulit memorato loco *Meursius.* Adde *Ovidii* descriptionem luctûs sororum Meleagri, Metam. Lib. VIII.

Dúmque manet corpus, corpus refovéntque, fovéntque,
Oscula dant ipsi. Idem.

97 *Non animam apposito* &c.] Vide ad vss. 95. & 96.

98 *Nec traxit cæsas*] Legebatur perperam *cacas. Iust. Lipsius* quidem Epist. Quæst. Lib. III. Epist. 3. legebat *sectas*, aut *læsas.* Sed posterius vix dicatur, priùs à scriptura nimiùm recedit. Ostendit autem *Petrus Morestellus* Pompæ Feralis Lib. II. cap. 32. solitas mulieres evulsas comas conjicere in cadavera eorum quos amaverant. Sic apud *Petronium* Matrona Ephesia cap. LXXI. *ignota consolatione perculsa laceravit vehementiùs pectus, ruptósque crines super pectus jacentis imposuit.* Ubi vide Interpretes. Quin & *Statius* Theb. Lib. VI. in funere Archemori, inducit Lycurgum similia facientem:

At genitor, sceptrique decus, cultúsque Tonantis
Injicit ipse rogis tergoque & pectore fusam
Cæsariem ferro minuit, sectísque jacentis
Obnubit tenuia ora comis.

Ad quæ verba adi *Joan. Bernartium.* Idem.

101 *Liquitur*] Imitatus videtur *Virgilium* Georg. I, 43.

Vere novo, gelidus canis cùm montibus humor
Liquitur, & Zephyro putris se gleba resolvit.

Quod transtulit ad descriptionem lugentis Liviæ. Sic & *Ovidius* de Ponto Lib. I. Epist. I.

Nil igitur mirum, si mens mihi tabida facta
De nive manantis more liquescit aqua.

Debent omnes eam comparationem *Homero*, qui sic describit flentem Penelopen Odyss. T, v. 205. *Idem.*

103 *Eri-*

finum ſuum repoſita calefacere. Non excepit ultimo oſculo fugientem tuam animam, neque comis ſuis cæſis cadaver tuum, ô Druſe, ſparſit. Abſens mortuus es, in Germania, ubi atrox bellum te detinuerat, atque ubi utiliorem patriæ operam, quàm tibi, navaſti. Nunc liqueſcit illa in lacrimas, non aliter ac calidioribus ventis & ferventiore ſole, verno tempore, liquefiunt nives. Te queritur repente, exitiali morbo, miſerandóque caſu raptum; vitæque eam quaſi nimis longæ, tædet. Sic in denſis ſylvis Philomela, mitior tandem facta, luget

103 *Eriſáque tales*] Sic edidit *Heinſius*, cùm *Scaliger* habeat *irriſáque*, quæ videtur eſſe emendatio, at inutilis, quippe quæ ſenſum nullum parit. Ex prioris ſcripturæ veſtigio meliùs legeris *atque exitiales*; fortè enim *atque* omiſſum ſuperimpoſitum fuit τῷ *exitiales*, cúmque interſtitium à librario negligente aut dormitante relictum eſſet, poſtea ſcriptum videtur *exiatquetiales*, quod iterum mutatum in *eriſáque tales*, & in *irriſaque tales*. Sic ex facili ſententia factum ænigma, quod Criticorum ingenia torſit. Unum hoc objici queat, paullò frigidiorem eſſe verſum & ſpiritu poëtico deſtitutum: *Te queritur, caſúſque malos atque exitiales*. Sed omnes *Pedonis* verſus non ſunt æquè δεινότητι illa poëtica pleni, ut vel ex duabus poſterioribus Elegiis liquet. Igitur donec melius quidpiam afferatur, hanc emendationem retinebimus. *Idem.*

104 *Ut diuturna*] Vide vſ. 413. Græci dixerint ὡς πολυχρονία, hoc eſt, quaſi diutiùs æquo vixiſſet. *Diuturnus* autem de perſonis æquè ac de rebus aliquando dicitur, ut apud *Ovidium* Faſt. VI. ad Junium.

Eſt mihi, ſitque precor noſtris diuturnior annis
Filia. Idem.

105 *Mitis nunc denique*] Hoc eſt, Philomela in Luſciniam converſa, poſtquàm filium Ityn Tereo comedendum præbuiſſet. Metamorph. Lib. VI. Obſervarunt viri eruditi Græcos & Latinos Poëtas ex hac fabula deſcriptiones lugentium certatim deſumſiſſe. Unius *Ovidii* verba ſubjiciam ex Epiſtola Sapphonis ad Phaonem, quia ſunt ſimillima hiſce Pedonis:

Quin etiam rami poſitis lugere videntur
Frondibus, & nulla dulce queruntur aves.
Sola virum non ulta piè mœſtiſſima mater
Concinit Iſmarium Daulias ales Ityn.

Idem.

 106 *Dau-*

Deflet Threïcium Daulias ales Ityn.
Alcyonum tales ventoſa per æquora queſtus
Ad ſurdas, tenui voce, ſonantur aquas.
Sic plumoſa novis plangentes pectora pennis
OEnidem ſubitæ concinuiſtis aves.
Sic flevit Clymene, ſic & Clymeneïdes, altè
Cùm juvenis patriis excidit ictus equis.
Congelat interdum lacrimas, durátque, tenétque,
Suſpenſáſque oculus fortior intus agit.
Erumpunt, iterúmque gravant gremiúmque, ſinúſque
Effuſæ gravidis, uberibúſque genis.
In vires abiit flendi mora; plenior unda
Effluit, exiguâ ſi qua tetenta morâ.

Tan-

NOTÆ.

106 *Daulias ales*] Daulis urbs Phocidis dicitur tunc à Thracibus culta, & imperio Terei paruiſſe.. Vide *Stephanum* Byzantinum in *Daulis*, & ad eum notas *Lucæ Holſtenii.* Idem.

107 *Alcyonum tales* &c.] Nota eſt ex *Ovidio* Metamorph. Lib. XI. fabula Ceycis & Halcyones. Notum & id quod de Halcyoniis diebus inde eſt deductum, quod confutavit olim pater meus Quæſt. Academicâ V. In conſolatione feriò lugentis, præſtitiſſet eas fabularum ineptias omiſſas; ſed ita iis aures erant adſuetæ, ut Poëta non videretur, qui non ita ineptiret. *Idem.*

190 *Sic plumoſa* &c.] Sorores Meleagri, quæ, cùm præter modum fratrem lugerent, in Meleagrides aves converſæ. Vide *Ovidium* Metamorph. Lib. VIII. *Idem.*

111 *Clymene*] Phaëthontis *mater* & *ſorores.* Metam. II. *Idem.*

Altè] Sic rectè edidit *Nic. Heinſius*, cùm malè legeretur *alta.* *Altè* cecidit qui ex alto cœlo deturbatus eſt. *Cicero* in Oratore cap. 28. *Si quando minùs ſuccedet, ut ſæpe fit, magnum tamen periculum non adibit; altè enim cadere non poteſt.* Idem.

112 *Ictus*] Fulmine. Metamorph. Lib. II. Fuerunt, inter Patres, qui in Phaëthontis fabula latere crediderint veſtigia veræ hiſtoriæ deflagrationis Sodomitici agri. Scriptor antiqui Poëmatis, quod Sodoma inſcribitur, ſolétque operibus *Tertulliani* ſubjici:

Hinc habet in falſo de vero fabula famam,
Solis progeniem curſus optaſſe paternos,

Nec

luget Ityn Terci Thraciæ Regis filium, suâ causâ, interfectum! Sic Halcyones, dum maria pervolitant, etiamnum tenui cantu Ceycis naufragium frustra deplorant. Sic sorores Melagri, in aves mutatæ, 110 novarum pennarum motu mortem fratris subitò planxerunt. Sic Clymene Phaëthontis mater, ejúsque sorores flevere, cùm è cœlo atque ex curru solis fulminis ictu deturbatus est. Interdum quidem coërcet Livia lacrimas, introrsúmque singulari animi constantiâ repellit. 115 At mox prorumpunt, totúmque ejus sinum madefaciunt, uberiùs quàm priùs ex tumentibus oculis effusæ. Majore vi quàm antea, aliquamdiu coërcitæ profluunt: quemadmodum amnes plures undas, si vel brevi tempore retentæ sunt, devolvunt. Denique, cùm si

Nec valuisse levem puerum frenare superbos
Ignis equos, arsisse orbem; tunc fulmine raptum
Aurigam, illicitum planctum mutasse sorores.

Crediderim potiùs intolerandum æstum, atque in antiquissimis Ægypti annalibus celebrem, sic poëticè descriptum fuisse; finxisséque rationem æstûs Poëtam, quisquis ille fuit, qui primus hæc cecinit; tum etiam sorores lugentes mutatas in populos, quod præ nimio æstu arbores, etiam ad fluvios sitæ, quales populi, exaruissent. Hæc quoque credibiliora mihi videntur, quàm conjectura *Vossii* luctum Adonidis, cum luctu Phaëthontis, contra omnia fabularis historiæ monumenta, miscentis. Vide eum Theol. Gentil. Lib. 11. cap. 4. Sed hæc nihil ad *Pedonem*. Idem.

113 *Congelat.*] *Homerus* de lacrima, *ὡσεὶ κέρα ἵστατο*, *stetit instar cornu.* Scaliger.

Ibidem] Locus *Homeri* est Odyss. T. v. 210. ubi de Ulysse quis esset, coram flente Penelopa, dissimulante:

Θυμῷ μὲν γοόωσαν ἑὴν ἐλέαιρε γυναῖκα,
Ὀφθαλμοὶ δ' ὡσεὶ κέρα ἕστασαν, ἠὲ σίδηρος,
Ἀτρέμας ἐν βλεφάροισι.

Animo quidem lugentem suam uxorem miserabatur; oculi verò tamquam cornua stabant, vel ferrum, immoti in palpebris; hoc est, nullæ defluebant lacrimæ, haud aliter ac si concretæ fuissent. Eo sanè respexisse videtur *Pedo*. Gorallus.

Suspensasque oculus fortior intus agit.] Verissima hæc lectio est, quam habet N. *Heinsius*, non Scaligerana: *oculis fortior ictus*. Idem.

Tandem ubi per lacrimas licuit, ſic flebilis orſa eſt,
  Singultu medios impediente ſonos.
Nate, brevis fructus, duplicis ſors altera partûs;
  Gloria confectæ, nate, parentis ubi es?
Sed neque jam duplicis, neque jam ſors altera partûs,
  Gloria confectæ nunc quoque matris, ubi es?
Heu! modò tantus ubi es? tumulo portaris & igni,
  Hæc ſunt in reditus dona paranda tuos.
Siccine dignus eras oculis occurrere matris?
  Sic ego te reducem digna videre fui?
Cæſaris uxori, ſi talia dicere fas eſt;
  Jam dubito magnos an rear eſſe Deos.

Nam

N O T Æ.

121 *Brevis fructus*] Reſpicit ad fructus æſtivos, qui ὡραῖοι dicuntur, quòd per eam ſolam tempeſtatem ſervari queant, qualiaceraſa, pyra variorum generum &c. Imitatus fortè eſt *Lucretium*, qui Libro III. ſic de vita humana loquitur:

Hoc etiam faciunt, ubi diſcubuere, tenéntque
Pocula ſæpe homines & inumbrant ora coronis,
Ex animo ut dicant: brevis hic eſt fructus homullis.

Idem.

Duplicis ſors altera partûs] *Sors* dicitur quidquid *ſorte* obtingit, hoc eſt, nobis inſciis. Hujuſmodi autem ſunt liberi, quos nemo ſibi ipſe polliceri queat. Sic etiam loquitur Juno Faſtorum VI.

Si genus adſpicitur, Saturnum prima parentem
Feci, Saturni ſors ego prima fui.

Idem.

122 *Gloria confectæ*] Non annis, ſed dolore. *Catullus*, ob fratris mortem mœſtus, ſic Ortalum alloquitur Carm. LXVI.

——— *me aſſiduo confectum cura dolore*
Sevocat à doctis, Ortale, virginibus.

Gloria autem matris dicitur is, propter quem mater gloriatur, qui matri honori eſt. Eo ſenſu, in ſacris Litteris, vir dicitur δόξα Θεοῦ, *gloria Dei*, mulier verò δόξα ἀνδρὸς, *gloria viri*, 1 Corinth. XI. 1. Sic & Proverb. XVII, 6. *Corona ſenum filii filiorum, & gloria filiorum patres.* Idem.

123 *Sed*

ſiverunt lacrimæ, ſic cœpit loqui, ita tamen ut frequentibus ſingultibus ſermo ejus interrumperetur. O fili, qui inſtar fructûs citò matureſcentis & contabeſcentis, mihi raptus es; ô quem altero partu enixa fueram; ô decus matris dolore confectæ, ergóne ad plures abiiſti? Non ampliùs numero filiorum meorum cenſeris, neque, ô fili, quo etiamnum glorior, uſquam es. Qui non ita pridem tantum virum te præſtabas, fatis conceſſiſti; geſtaríſque ut in cineres redactus ſepulcro inferaris; quæ infelicia munera in reditum tuum paranda fuerunt. Quâ noxâ commeritus eras ita objici oculis meis, aut quo ſcelere hanc mihi ipſa pœnam contraxi? Si fas eſſet uxori Cæſaris, in numerum Deorum referendi, dubitare an ſint Dii, neſcirem an ſint qui orbem

123 *Sed neque jam* &c.] Qui non ampliùs erat non poterat cujuſquam partûs ſors dici. *Idem.*

124 *Gloria* &c.] Vim ſingularem orationi addit hæc repetitio, & illud *ubi es?* vehementiſſimum deſiderium graphicè exprimit. Sic Aceſtes Æneïd. Lib. V, 391.

——— Ubi nunc nobis Deus ille magiſter
Nequidquam memoratus Eryx?

Idem.

125 *Tumulo portaris* &c.] Tumulo condendus, & igne abſumendus. *Idem.*

126 *Hæc ſunt* &c.] Rogus, ignis, ſepulcrum &c. *Idem.*

130 *Iam dubito magnos* &c.] Fragili tibicine nitebatur religio plurimorum Ethnicorum, quæ in ſecundis tantùm inconcuſſa erat; ſi quid adverſi contingeret, vacillabat. *Martialis* ad Domitianum Lib. 11. Epig. 91.

Rerum certa ſalus; terrarum gloria, Cæſar,
Soſpite quo, magnos credimus eſſe Deos.

Vide & Epig. I. Lib. V. *Claudianus* Lib. 1. in Rufinum, poſtquàm dixit ſe ordine eximio, qui in rerum univerſitate cernitur, adductum credidiſſe Numen eſſe, ſubjicit:

Sed cùm res hominum tantâ caligine volvi
Adſpicerem, latóſque diu florere nocentes,
Vexaríque pios, rurſus labefacta cadebat
Relligio &c.

Vide & infra v. 194. *Idem.*

131 *Quâ*

Nam quid ego admisi? quæ non ego Numina cultu,
Quos ego non potui demeruisse Deos?
Hic pietatis honos? artus amplector inanes,
Et vorat hos ipsos flamma rogúsque sinus.
Téne ego sustineo positum scelerata videre?
Téne meæ poterunt ungere, nate, manus?
Nunc ego te infelix summùm teneóque, tuórque,
Effingóque manus, oráque ad ora fero.

Nunc

N O T Æ.

131 *Quæ non ego Numina* &c.] Exprobrabant Diis cultum, quem iis exhibuerant, si minùs secundos experirentur. Hippolytus moribundus apud *Euripidem* v. 1364.

Ὁ δ' ὁ σεμνὸς ἐγὼ καὶ θεοσέπτωρ,
Ὁ δ' ὁ σωφροσύνῃ πάντας ὑπερέχων
Προῦπτον ἐς ἅδην στείχω κατάκρας
Ὀλέσας βίοτον.
Μόχθους δ' ἄλλως τῆς εὐσεβείας
Εἰς ἀνθρώπους ἐπόνησα.

Ille ego castus & cultor Deorum, ille qui temperantiâ cunctos superabam, ad certam mortem eo, prorsus amissâ vitâ. Frustra verò pietatis labores erga homines suscepi. Frequentes ejusmodi querelæ, apud Tragicos. *Idem.*

133 *Hic pietatis honos*] Pietatis Liviæ erga Drusum, Drusi erga Liviam. *Virgilius* prior Æneïd. I. 257.

Hic pietatis honos? sic nos in sceptra reponis?

Idem.

Ibidem. *Artus amplector inanes*] Animo. *Idem.*

134 *Et vorat*] In Scaligerana editione malè *vocat*. *Idem.*

Ibidem. *Sinus.*] *Sinus* pro *visceribus* sumitur, ut in Epist. OEnones ad Paridem:

Attoniti micuere sinus, gelidúsque cucurrit,
Ut mihi narrasti, dura per ossa tremor.

Igitur idem vult *Pedo* ac infra v. 264. *Iste rogus misera viscera matris habet.* *Sinus* autem *viscera* videntur dicta, quòd vestium sinu teguntur. *Idem.*

135 *Positum*] Mortuum ac lecto compositum. Vide ad vs. 69. Dudum hoc observarat *Adr. Turnebus* Adversf. Lib. II. cap. 10. & ita illud Maronianum II. Æneïdos explicari posse:

Sic ô sic positum adfati discedite corpus.

Idem.

136 *Téne*

orbem regant. Quodnam enim piaculum admisi, tanto supplicio dignum? Imò verò quos Deos, religiosissimè cultos, non debui mihi facere propitios? Hoccine præmium est pietatis maternæ erga liberos? Membra animo vacua complector; brevísque hæc mea viscera flammis absumenda tradentur. At sustineóne te, ad rogum compositum, contemplari? An potero te, pro more, manibus meis inungere? Ultimùm, me miseram! te amplector, ac video, manus tuas compono, vultúmque meo premo.

136 *Tene mea poterunt ungere* &c.] Respicit ad morem antiquitus usitatum, videlicet, ut mortui ungerentur. Virgilius: (in descriptione funeris Miseni, Æneïd. IV, 219.) *corpúsque lavant frigentis & ungunt.* Dicebatur hoc *pollingere.* Glossarium: *pollingo*, περιστέλλω νεκρὸν, σοροπλοκέω, ἐνταφιάζω. Videtur confundere cum vespillonibus (eorum enim officium mortuos sepelire) in quo tamen subscriptorem habet *Sidonium Apollinarem* Lib. XIII. Epist. 13. Hæc & alia alieniora à *Pedone Frider. Lindenbruchius*, quæ omittimus. Consule potius, de hoc more, *Ioan. Meursium* de Funere cap. IV. *Ios. Laurentium* de Funeribus Antiquis, Cap. I. *Pet. Morestellum* de Pompa Ferali Lib. I. cap. 10. & seqq. & alios de re funeraria Scriptores. *Idem.*

138 *Effingóque manus*] Sic rectè *Heinsius* non *affigo.* Hoc est, manus aptè compono. Cadaverum enim membra, si fortè ultimis convulsionibus contorta fuissent, extendebantur. Sic apud *Euripidem* in Hippolyto, descriptâ morte Phædræ, quæ sibi laqueo gulam fregerat, sic colloquuntur Nuncius & Chorus v. 786. & seqq.

ΑΓ. Ὀρθοῦσθ' ἐκτείνοντες ἄθλιον νέκυν
Πικρὸν τόδ' οἰκούρημα δεσπόταις ἐμοῖς.
ΧΟ. Ὄλωλεν ἡ δύστηνος, ὡς κλύω,
Ἤδη γὰρ ὡς νεκρόν νιν ἐκτείνουσι δή.

NUN. *Rectam collocate, extendentes miserum cadaver. Acerbum est hoc ministerium dominis meis.* CHO. *Periit infelix mulier, ut audio; jam enim ut cadaver eam extendunt.* Quin & moribundus Hippolytus Theseum sic alloquitur v. 1445.

Λαβοῦ πάτερ μου, καὶ κατόρθωσον δέμας

accipe pater & rectum collocato corpus. De loquutione ipsa, *effingere manus*, non est quod quisquam dubitet; nam etiam ægro *manus effingi* dicuntur, cum jactanti & retegenti brachia, intra stragulas vestes reponuntur. *Acontius* apud *Ovidium*, de Cydippe decumbente agens,

Me

Nunc primùm adſpiceris Conſul, victórque parenti?
Sic mihi, ſic miſeræ nomina tanta refers?
Quos primùm vidi faſces, in funere vidi,
Et vidi verſos, indiciúmque mali.
Quis credat? matri lux hæc mœſtiſſima venit,
Quâ natum in ſummo vidit honore ſuum.
Jámne ego non felix? jam pars mihi rapta Neronum,
Materni celeber nomine Druſus avi?
Jámne meus non eſt, nec me facit ille parentem?
Jámne fui Druſi mater? & ipſe fuit?
Nec cùm victorem referetur adeſſe Neronem,
Dicere jam potero: major, an alter adeſt?
Ultima contigimus, jus matris habemus ab uno,

Unius

N O T Æ.

Me miſerum! quòd non Medicorum juſſa miniſtro,
Effingóque manus, inſideóque toro.

Sic meliùs quàm *& fingóque.* Deinde tertio ab hoc verſu:

Ille manus iſtas & fingit & adſidet agra.

Idem.

Oráque ad ora fero] Non tantùm morientes, ſed & mortuos oſculabantur. Vide *Iacob. Gutherium* de Jure Manium Lib. I. cap. 12. ubi hunc verſiculum laudat. *Idem.*

139 *Adſpiceris Conſul*] Fuit enim Conſul anno U. C. DCCXXXV. cum T. Quinctio Criſpino. *Velleius Paterculus* L. II. Ed. Lipſianæ pag. 64. *Illum magna ex parte domitorem Germaniæ, plurimo ejus gentis, variis in locis, profuſo ſanguine, fatorum iniquitas Conſulem, agentem annum triceſimum, rapuit.* Idem.

142. *Et vidi verſos*] Sic emendavit *I. Lipſius* Epiſt. Quæſt. Lib. III. Epiſt. 3. cùm legeretur *everſos.* Quod firmavit loco *Taciti* de Germanici Druſi F. funere agentis Annal. Lib. III. cap. 2. *Præcedebant incomta ſigna, verſi faſces.* Vide quæ præterea habet ad eum *Taciti* locum. Adi & *Ioan. Meurſium* de Funere cap. XVII. ubi de militari funere. *Idem.*

Ibidem. *Everſos*] Lego *inverſos.* Mos hic priſcus, nempe, in funere magnorum virorum, inſignia & imagines eorum anteferre. *Horatius* Epod. VIII.

— *funus*

mo. Nunc primùm te visura fui & Consulem & victorem; an tam magnifica nomina ad me mortuus refers? Primùm fasces tibi præferri in funere, & quidem, præter morem, versos, ut calamitatis meæ commonefierem, vidi. Quis crederet hunc fuisse matri luctuosissimum diem, quo filium summos honores consequutum primùm vidit? Nunc demum infelix sum, cùm alter Neronum mihi ereptus est, patris mei nomine insignis. Jam meus ampliùs non est, nec me matrem in posterum vocitabit. Ergóne Drusi mater non ero, posteà quàm vitâ functus est? Cùm victorem Neronem adventare posthac accipiam, non erit cur quæram major ne sit natu, an minor filiorum. Ad ultimam lineam perveni, nec mater dicor, nisi propter unum Ti-

——— *funus atque imagines*
Ducant triumphales tuum.

Ubi vetus Commentator: *Solebant in funere nobilissimi cujusque imagines majorum præferri, ad ostentationem nobilitatis, quod adhuc observari videmus in funeribus principum virorum.* Observabant autem ne erectæ, sed inversæ gererentur, id quod hîc factum vides, & apud *Statium* Thebaïd. VI.

Tunc septem numero turmas (centenus ubique
Surgit eques) versis ducunt insignibus ipsi
Grajugenæ reges.

Lindenbruchius.

146 *Materni celeber* &c.] Is Brutum sequutus, victis partibus, post Philippensem pugnam, se interemit. *Velleius* Lib. II. *Drusus Livius, Iulia Augustæ pater, & Varus Quinctilius, ne tentatâ quidem hostis misericordiâ, alter se ipso in tabernaculo interemit, Varus autem* &c. *Gorallus.*

147 *Nec me facit ille parentem*] Non ampliùs me matrem vocat. *Idem.*

148 *Ipse fuit*] Hoc est, ut notum, mortuus est. Vide Eleg. III, 14. *Idem.*

150 *Major, an alter*] Simile quid jam dixit v. 6. *Idem.*

151 *Ius matris habemus ab uno*] Videtur Livia se propemodum orbam esse conquesta, quamobrem jure trium liberorum ab Augusto donata est. *Dio* Cassius Lib. LV. memoratâ morte Drusi: ἡ δὲ δὴ Λιουΐα εἰκόνων τε ἐπὶ παραμυθίᾳ ἔτυχε καὶ ἐς τὰς μητέρας τὰς τρὶς τε-

Unius eſt munus quod tamen orba negor.
Me miſeram! extimui, frigúſque per oſſa cucurrit.
Nil ego jam poſſum certa vocare meum.
Hic meus ecce fuit, jubet hic de fratre vereri.
Omnia jam metuo, fortior antè fui.
Soſpite te ſaltem, moriar, Nero! tu mea condas
Lumina & excipias hanc animam ore pio!
Atque utinam Druſi manus altera & altera fratris
Formarent oculos, comprimeréntque meos.
Quod licet, hoc certè tumulo ponemur in uno,
Druſe, neque ad veteres conditus ibis avos.
Miſcebor cineríque cinis atque oſſibus oſſa.
Hanc lucem celeri turbine Parca neat.
Hæc & plura refert, lacrimæ ſua verba ſequuntur,
Oráque nequidquam per modò queſta fluunt.

Quin

NOTÆ.

τεκόντας ἐστηχέτον: *Livia autem ſolatii cauſa ſtatuis donata & in matrum, quæ ter peperiſſent, numerum relata eſt.* Idem.

153 *Extimui*] Cùm cogitavi & pænè dixi: ſi moriatur Tiberius, orba ero. Se, nimirum, ominis causâ, plura dicturam coërcuerat. *Idem.*

157 *Nil ego jam poſſum certa vocare meum*] Nam noſtrum dici certò non poteſt, quod ſingulis momentis amittere in perpetuum poſſumus. Ita Stoïci, nec immeritò. *Seneca* Epiſt. xcviii. *Quidquid eſt, cui dominus inſcriberis, apud te eſt, tuum non eſt.* Vide & Conſolationis ad Marciam cap. x. *Idem.*

157 *Tu mea condas lumina*] Officium propinquorum erga propinquos, ſed præſertim liberorum erga parentes. *Ovidius* Epiſt. Penelopes ad Ulyſſem, de Telemacho filio:

Dii precor hoc jubeant, ut, euntibus ordine fatis,
Ille meos oculos, comprimat, ille tuos.

De ipſo Ulyſſe.

Reſpice Laërtem; ut jam ſua lumina condas,
Extremum fati ſuſtinet ille diem.

Vide

Tiberium; qui solus, quò minùs orba dicar, obstat. Ah, me miseram! cùm hoc animo reputo, tota metu ac tremore concutior; nec quidquam possum, quasi proprium, mihi vindicare. Postquàm Drusus meus vivere desiit, nequeo non esse, fratris ejus causâ, anxia. Quæ fortiori animo eram, cùm ambo viverent, nunc uno superstite omnia timeo. At saltem, utinam, ô Tiberi, mihi superstes oculos meos claudas, animámque meam ore tuo excipias! Utinam ambo filii mei superstites simul mortuæ oculos comprimerent! Verùm quando hoc fieri nequit, certè uno sepulcro omnes condiemur, ô Druse; neque solus illinc ad Majores tuos, in campis Elysiis agentes, te conferes. Cineres ac ossa mea tuis miscebuntur, atque utinam Parcæ filum vitæ meæ celeriter neverint! Hæc & plura alia dixit Livia, donec tristia verba lacrimis sint interpellata, & frustra per os querulum iterum defluxerint.

Vide *Ioan. Meursium* de Funere cap. III. & alios, nam *cui non dictus Hylas*? Idem.

158 *Excipias hanc animam* &c.] Vide dicta ad v. 97. *Idem.*

162 *Ad veteres conditus ibis avos*] Subaudiendum, solus. Animi fato functorum credebantur ad animos Majorum suorum ire. Hinc, apud Orientales, *ire ad patres*, & *aggregari populis suis* perinde erat ac mori. Vide Gen. XV, 15. XXV, 8. *Idem.*

164 *Hanc lucem celeri turbine Parca neat*] *Lux* pro vita frequens quidem est, sed *nere lucem hanc*, pro eo quod est stamina vitæ hujus nere, nescio an alibi occurrat. *Turbinem* hîc vocat circumactionem celerem fusi, qui vertatur

Ceu quondam torto volitans sub verbere turbo,
Quem pueri, magno in gyro, vacua atria circum
Intenti ludo exercent; ille actus habenâ
Curvatis fertur spatiis, stupet inscia turba,
Impubésque manus, mirata volubile buxum.

Virgilius Æneïd. VII, 378. Sic & *Catullus* in Argon. de Parca:

Libratum tereti versabat turbine fusum.

Idem.

165 *Lacrimæ sua verba*] Hoc est, verba tristia, lugubria, digna quæ cum lacrimis conjungantur. Hoc Hemistichium legitur & in Ep. Hypermnestræ, v. 67. *Idem.*

Quin etiam corpus matri vix, vixque remissum
  Exsequiis caruit, Livia, pænè tuis.
Quippe ducem arsuris excercitus omnis in armis,
  Inter quæ periit, ponere certus erat.
Abstulit invitis corpus venerabile frater;
  Et Drusum patriæ, quod licuítque, dedit.
Funera ducuntur, Romana per oppida, Drusi;-
  (Heu facinus!) per quæ victor iturus erat;
Per quæ deletis Rhætorum venerat armis.
  Hei mihi! quàm dispar huic fuit illud iter!

Con-

N O T Æ.

167 *Quin etiam corpus matri* &c.] *Seneca* in Conf. ad Polybium cap XV. sic loquentem Claudium Imp. inducit: *Cæsar patruus meus Drusum Germanicum patrem meum, minorem natu, quàm ipse erat, fratrem, intima Germaniæ recludentem, & gentes ferocissimas Romano subjicientem imperio, in complexu & osculis suis amisit. Modum tamen lugendi non sibi tantùm, sed etiam aliis fecit, ac totum exercitum non solùm mæstum, sed etiam attonitum, corpus Drusi sui sibi vindicantem, ad morem Romani luctûs redegit; judicavitque non militandi tantùm disciplinam esse servandam, sed etiam dolendi.* Idem.

169 *Arsuris armis*] Sic in funere Julii Cæsaris factum. *Suetonius*, in ejus vita, cap. LXXXIV. *Injecere flammæ & veteranorum militum legionarii arma sua, quibus exculti funus celebrabant.* Idem.

170 *Certus erat*] Hoc est, decreverat, nam *certus* est à *cerno*, hoc est, decerno, *κρίνω*. Vide & v. 228. Aliàs frequentiùs dicunt *certum ei erat*, ἐκέκριτο ταῦτα αὐτῷ. Idem.

171 *Corpus venerabile*] Hoc est, cui major honor debebatur, quàm ut tumultuario exercitûs funere offerretur. *Idem.*

172 *Drusum patriæ,*] Antea legebatur *prunæ*, sed emendavit *Just. Lipsius* in Comment. in *Seneca* Consolat. ad Polybium cap. XXXIV. *patriæ*, & quidem necessariâ emendatione. Nam volebat quidem miles Drusum *prunæ* tradere, in ipsa Germania; sed eum patriæ, quâ potuit, reddidit Tiberius. Hanc emendationem in textum jam receperat *Nic. Heinsius*. Idem.

Quod potuitque dedit] Idem *Lipsius* emendabat *quà potuit*; hoc est, quatenus licuit. Sed non opus est, nam *quod* sæpe perinde est ac *quoad*, frequentiúsque apud Veteres eo significatu occurreret, nisi à Librariis ac Criticis temerè esset mutatum. Sic Patres apud *Livium*

Lib.

rint. Atqui, ô Livia, memorem te esse oportebat, felicitatis tuæ esse, quòd cadaver integrum filii tui videre potuisti, & justa ei, more majorum, persolvere Exercitus enim, cui præfuerat, exsequias ei facere voluit, 170 conjectis in rogum armis, in quibus tractandis interiit. Sed Tiberius cadaver venerandum fratris invitis eripuit, &, quoad licuit, Drusum patriæ suæ reddidit. Ductum est funus per urbes Romano Imperio parentes, per quas victor Drusus mox Romam rediturus erat. 175 Per Alpes, confecto Rhætico bello, ovans in Italiam redierat; me miserum! quàm id iter huic pompæ funebri

Lib. xxvi, 32. in causa M. Marcelli & Syracusanorum, promiserunt se *mandaturos Consuli Lævino, quod sine jactura Reipublicæ fieri posset, fortunis ejus civitatis consuleret.* Lib. xxxix. 45. *Id eos ut prohiberet, quod ejus sine bello posset, Prætori mandatum est.* Sic habent utrobique MSS. Codd. ut animadvertit *Joan. Frid. Gronovius*, non *quoad*, ut est in vulgatis editionibus. *Idem.*

173 *Romana per oppida*] Sic Suëtonius cap. 1. Claudii: *Corpus ejus per municipiorum coloniarúmque primores, suscipientibus obviis scribarum Decuriis, ad urbem devectum sepultum est in Campo Martio.* Dio l. LV. ἀποθανόντα εἰς Ῥώμην ἐκόμισε, τὰ μὲν πρῶτα μέχρι τοῦ χειμαδίου τοῦ στρατοῦ, διά τε τῶν ἑκατοντάρχων καὶ διὰ τῶν χιλιάρχων, ἐκεῖθεν δὲ διὰ τῶν καθ' ἑκάστην πόλιν πρώτων βαστάσας: Tiberius *mortuum Romam detulit, primùm quidem, usque ad hiberna, per centuriones & tribunos, deinde per primores singularum urbium bajulatum.* Vide & *Senecam*, in Cons. ad Marciam cap. III. *Idem.*

175 *Deletis - armis*] Hoc est, exercitibus, confectóque bello. Vide ad vss. 15. & 16. *Idem.*

176 *Quàm dispar huic fuit illud iter?*] Quòd hoc mœstum esset, illud lætum; alioquin honorificentissima fuit feralis Drusi per Italiam pompa. *Seneca* in Consol. ad Marciam cap. III. de Druso: *Accedebat ad hanc mortem, quam ille pro Republica obierat, ingens civium, provinciarúmque, & totius Italiæ desiderium; per quam, effusis in officium lugubre municipiis, coloniisque, ductum erat in urbem funus triumpho simillimum. Non licuerat matri ultima filii oscula; gratúmque extremi sermonem oris haurire, longo itinere reliquias Drusi sui prosequuta, tot per omnem Italiam ardentibus rogis, quasi totiens illum amitteret, irritata.* Integrum exscripsi locum, quia ex eo optimè liquet quale fuerit hoc iter, de quo *Pedo.* Idem.

 177 Con-

Consul init fractis mœrentem fascibus Urbem,
Quid faceret victus, sic ubi victor init?
Mœsta domus plangore sonat, cui figere lætus
Parta suâ dominus voverat arma manu.
Urbs gemit & vultum miserabilis induit unum.
Gentibus adversis forma fit illa precor.
Incerti claudúntque domos, strepitántque per Urbem;
Hîc, illic pavidi, clámque palámque dolent.

Jura

NOTÆ:

177 *Consul init*] Antea legebatur *consuluit*, sed emendavit locum *Jos. Scaliger*, quem meritò sequutus *Nic. Heinsius*. Deleto I & primo crure N in INIT, injuriâ temporis, superfuit VIT, quod cum superiori voce junctum. *Idem.*

Fractis fascibus] Non tantùm versis, sed etiam fractis. Quod ex hoc *Pedonis* loco animadvertit *M. Ant. Muretus* ad *Tacit.* Annal. Lib. III, 2. nec scio an sit à Libitinariis Scriptoribus observatum. *Idem.*

Quid faceret victus] Non memini me legere victis Magistratibus, Romam redeuntibus, fasces fractos fuisse. Si quis legerit, exemplum verbis *Pedonis*, me auctore, adscribat. *Idem.*

179 *Figere lætus* &c.] More prisco. *Plinius* Lib. XXXV, 2. de antiquioribus Romanis: *Alia foris & circa limina domitarum gentium imagines erant*, AFFIXIS *hostium* SPOLIIS, *quæ nec emtori refigere liceret; triumphabántque, etiam dominis mutatis, ipsa domus, & erat hæc stimulatio ingens, exprobrantibus tectis, quotidie imbellem dominum intrare in alienum triumphum.* Hinc post Cannensem cladem, cùm arma Romanis deessent, *vetera*, apud Livium Lib. XXXV, 57. *hostium spolia detrahunt templis, porticibúsque*; privatarum, nempe, ædium. *Idem.*

180 *Parta manu*] Vide locum *Suëtonii* allatum ad v. 14.

181 *Vultum miserabilis induit unum*] Hoc est, omnes lugent, contra quàm fieri solet non tantùm in privatis, sed & in funeribus malorum Principum, quos pauci adulatores lugent, ceteris gaudentibus, aut leviter mortem eorum ferentibus. Eadem amoris significatio, erga Germanicum Drusi F. eleganter describitur à *Tacito* Ann. Lib. III. cap. 2. *Postquàm* (Agrippina) *duobus cum liberis feralem urnam tenens, egressa navi, defixit oculos; idem omnium gemitus, neque discerneres, proximos, alienos, virorum, feminarúmve planctus.* Idem.

182 *Gentibus adversis*] *Adversis*, ἀντὶ τῶ *adversariis*, Ammianus Marcellinus: *Adversos fortiùs oppresserunt.* Dixerunt etiam *advoses.*

Festus:

nebri dissimile fuit! Consul Romam ingreditur, fractis fascibus. Quo ergo habitu victum redire oporteret, qui victor honoris insignibus ruptis in patriam rediit? Domus Drusi planctu resonavit, cujus vestibulo, post victoriam [180] voverat arma, manu suâ hostibus detracta, affigere. Urbs tota. uno vultu, luget; quæ lugubris omnium species hostibus nostris sit precor, potiùs quàm nobis. Præ mœrore, incertus, clausis tabernis, per Urbem vagatur Populus Romanus, pavidúsque, non palam tantùm, sed clam

Festus: *Advosem, adversarium, hostem.* Glossarium: *Advoses, ἐναντίοι.* Est autem in his verbis formula sollemnis, quâ utebantur, quando hostibus mala imprecabantur. *Plautus*, de eo, qui malum nuncium adferebat: *Principium inimicis dato.* Apuleius: *Hostes & omnes inimici tam duram, imò verò Ulyssēam peregrinationem incidant.* Lindenbruchius.

Ibidem.] Est genus abominationis, ut ita loquar, quâ non tam hostibus malè precabantur, quàm rem à se voto amoliebantur. *Virgilius* Georg. III, 512.

——— ipsique sues jam morte sub ægra
(Dii meliora piis, errorémque hostibus illum!)
Discissos nudis laniabant dentibus artus.

Gorallus.

183 *Incerti claudúntque domos*] *Tacitus* Ann. Lib. II. de hoc ipso agens sic scribit: *Hos vulgi sermones audita mors adeò incendit, ut ante edictum Magistratuum, ante Senatûs-Consultum, sumto justitie, desererentur fora, clauderentur domus, passim silentia & gemitus, nihil compositum in ostentationem.* Non solùm autem domos, in quibus mortuus servabatur, claudere moris erat, sed ne focum quidem in iis facere. *Apuleius* Miles. Lib. II. *Abi*, inquit, *fatue, qui in domo funesta cœnas, & partes requiris, in qua totijugis jam diebus ne fumus quidem visus est ullus.* Lidenbruchius.

Ibidem. Aut vir doctissimus oblitus erat hîc agi de Liviæ filio, aut *Tacitum* nimis oscitanter exscribebat, qui loquitur de morte Germanici, Drusi nostri filii, Liviæ nepotis, Annal. Lib. II. cap. 82. Verbis tamen gravissimi Historici *Pedo* noster illustratur. *Gorallus.*

Ibid. *Strepitántque per urbem, hic illic pavidi*] *Tacitus* Ann. L. III. cap. 2. de populo, ex animo, Germanicum lugente: *Magna pars populi viam complevere, disjecti & ut cuique libitum flentes.* Mox *plena urbis itinera* memorat. *Idem.*

184 *Clámque, palámque dolent*] Ut in vero luctu, & à quo aberat adulatio. *Martialis* de ficto & vero luctu Lib. I. Epig. 34.

 Amis-

Jura silent, mutæque tacent sine vindice leges;
Adspicitur toto purpura nulla foro.
Díque latent templis, neque iniqua ad funera vultus
Præbent, nec poscunt thura ferenda rogo.
Obscuros delubra tenent, pudet ora colentum
Adspicere, invidiæ, quam meruere, metu.
Atque aliquis de plebe pius, pro paupere nato,

Sustu-

NOTÆ.

Amissum non flet, cùm sola est, Gellia patrem;
Si quis adest, jussæ prosiliunt lacrimæ.
Non dolet hic, quisquis laudari, Gellia, quærit;
Ille dolet verè qui sine teste dolet;

Sed & qui dolorem non dissimulat, ubi nulla dissimulandi ratio est. Contrà allatis Romam cineribus Germanici, cùm lætam sibi ejus mortem malè dissimularet Tiberius; ipse *atque Augusta publico abstinuere, inferius majestate suâ rati, si palam lamentarentur; an, ne omnium oculis vultum eorum scrutantibus, falsi intelligerentur.* Verba sunt *Taciti* Ann. Lib. III. cap. 4. *Idem.*

185 *Jura silent*] Indicto, pro more, justitio, ut in funere publico. Vide locum *Taciti* ad v. 183. allatum. Plura qui volet exempla, adeat præsertim *Jacobum Gutherium* de Jure Manium, Lib. III. cap. 29. ubi de funere publico. *Idem.*

Mutæque tacent sine vindice leges] Prætore, nempe, jus minimè dicente; qui *vindex* est, hoc est, defensor legum, quas perfractas vindicat, sive ulciscitur. *Idem.*

186 *Adspicitur toto purpura nulla foro*] *Tacitus* in descriptione funeris Germanici, Ann. Lib. III. cap. 4. *Miles cum armis, sine insignibus Magistratus*; hoc est, sine toga purpurà prætexta, sine lato clavo. Vide ad eum locum Interpretes, & *Pet. Morestellum* de Pompa Ferali Lib. II. cap. 22. *Tertullianus* Lib. de Jejuniis cap. XVI. similiter *purpuras poni* dixit à Magistratu, quamvis in alio luctûs genere: *Cùm stupet cœlum, inquit, & aret annus, nudipedalia denunciantur, Magistratus purpuras ponunt, fasces retro avertunt, precem indigitant, hostiam instaurant.* Idem.

187 *Diique latent templis*] Hoc est, clausis Templis nulla fiunt sacra. Contrà si eos, quos mortuos crediderant, vivere acciperent, in Templa irrumpebant. Sic *Tacitus* Ann. Lib. II. cap. 82. de iis qui crediderant sospitem esse Germanicum, cujus mors antea nunciata fuerat: *currunt per urbem, moliuntur Templorum fores.* Vide & *Suetonium* in Caligula cap. VI. *Idem.*

188 *Thura*

clam etiam luget. Justitio indicto, jus nemini dicitur, nec ullus Magistratus, prætextâ indutus, in foro cernitur. Ipsi Dii latere, præ pudore, videntur, in clausis Templis; neque à quoquam, funeris acerbi causâ, adeuntur; thúsque, in eorum aris alioquin adolendum, ad rogum Drusi undique comportatur. In delubris abditos pudet adspici à colentibus; invidiam, quam sibi, morte Drusi, contraxerunt, timentes. Quin etiam fuit non nemo, ex paupercula plebe, qui pro filio vota nuncu-

188 *Thura ferenda rogo*] In pompa funebri, post lectum lances plenæ thure aliisque aromatibus ferebantur, quæ postea in rogum accensum conjiciebantur. Multis hoc probarunt *Joan. Meursius* de Funere Cap. XVII & XXVI. & alii. *Idem.*

189. *Obscuros delubra tenent* &c.] Gravius etiam aliquando plebs indignabatur Diis. Sic mortuo Germanico, Drusi F. *quo defunctus est die, lapidata sunt templa, subversa Deûm aræ, Lares à quibusdam familiares in publicum ejecti, partus conjugum expositi.* Verba sunt *Suetonii* in Caligula, cap. V.

190 *Invidia, quam meruere, metu*] Quasi timerent sibi ab odio hominum. *Lucanus* Lib. II, 35. de precibus Romanarum matronarum, exorto bello civili:

—— nullis defuit aris
Invidiam factura parens.

Martialis Lib. I. Epist. 83. de morte Reguli, quem æquo diutius vivere, in bonorum virorum perniciem, multi querebantur:

Nimirum timuit nostras Fortuna querelas,
Quæ par tam magna non erat invidia.

Sic legendum, potiùs quàm *tenuit nostras* &c. vel *Pedonis* verba ostendunt. Hi sunt fructus furoris poëtici, qui, postquàm homines consceleratos in Deorum numerum retulit, Deos ad conditionem non hominum tantùm, sed hominum nequam depressit. O Poëtas acutos in nugis, hebetes verò in iis in quibus sine piaculo errare non licet! O perversè ingeniosos, qui sua dicendi facultate, ut Numini malè dicerent, abutebantur! Sed ô nos infelices, quorum eruditionis non exigua pars sita est in conquirendis, protrahendisque in lucem hominum nugis ac ineptiis, imò verò & sceleribus! Ecquando aderit tempus, quo, missis humanis deliriis, in tranquilla contemplatione Veritatis acquiescemus? Vide not. ad v. 130. *Idem.*

191 *Pius*] Vide ad v. 5. *Pius* hic erat erga filium, at parum religiosus erga Numen. *Idem.*

Suſtulerat timidas ſidera ad alta manus.
Jámque precaturus; quid ego autem credulus, inquit,
Suſcipiam in nullos irrita vota Deos?
Livia non illos, pro Druſo, Livia movit.
Nos erimus magno maxima cura Jovi?
Dixit & iratus vota inſuſcepta reliquit,
Duravítque animum deſtituítque preces.
Obvia turba ruit, lacrimíſque rigantibus ora
Conſulis erepti publica damna refert.
Omnibus ìdem oculi, par eſt concordia flendi.
Funeris exſequiis adſumus omnis eques.

Omnis

NOTÆ.

192 *Suſtulerat manus*] Id eſt, orare ſublatis manibus cœperat, unde factum ut *manus tollere* perinde ſit ac Deum orare. Vide 1 Tim. II, 8. & quæ ad eum locum collegit *Ioan. Priceus.* Idem.

193 *Quid ego autem credulus*] Quia plerique homines Religionem à parentibus acceptam, legibúſque in patria ſancitam, credunt eſſe veram; quamvis numquam expenderint an liceat, ea in re, Majoribus per omnia credere, & cæcum Legibus obſequium præſtare. Religio vulgi mera eſt credulitas, non fixa animo, pondere rationum, ſententia. Hinc ex facili naſcuntur, in adverſis, querelæ de Providentia,

Plurimáque in ſævos populi convicia Divos,

ut utar verbis *Lucani*, Lib. VII, 725. *Idem.*

194 *Suſcipiam in nullos* &c.] Hoc eſt, qui reverâ nulli ſunt, ut cenſuere Diagoras & alii Athei; vel, qui non magis res humanas curent, ac ſi nulli eſſent, quod exiſtimabat Epicurus. Perinde eſt ſi dicas nullum eſſe Numen, aut humanum genus ad ejus curam non pertinere. *Lucanus* Lib. VII, 445. de clade Pharſalica:

——— ſunt nobis nulla profectò
Numina, cùm cæco rapiantur ſæcula caſu;
Mentimur regnare Iovem; ſpectabit ab alto
Æthere Theſſalicas, teneat cùm fulmina, cædes!

Paullò pòſt,

——— mortalia nulli
Sunt curata Deo. Idem.

195 *Livia non illos*] Quaſi verò Liviæ vota gratiora eſſe oporteret, quàm pauperis matronæ! Quaſi Druſum neceſſe eſſet vivere, potiusquàm quemvis alium! Atqui neſciebant qualis futurus eſſet

Dru-

cupaturus ad Jovis Templum ſe contulerat, atque Deum oraturus ad cœlum manus ſuſtulerat. At cùm jam eſſet precaturus, animum ejus hæc cogitatio ſubiit, ſe fruſtra, fide habitâ auctoritati Majorum, ſuſcipere inania vota, veluti audientibus Diis, cùm res humanas non curent. Nam, inquiebat, ſi Livia, ſi ipſa Livia, votis pro Druſo nuncupatis, ejus incolumitatem à Diis impetrare non potuit, an ego majori curæ Jovi eſſem? Hæc ubi apud ſe reputaſſet, Diis iratus vota omiſit, animóque obdurato precari eos deſiit. Interea Populus Romanus obviam ibat funeri, & flens narrabat quantam, morte Druſi, jacturam Reſpublica fecerit. Omnes æquè mœſti erant, lacrimiſque pariter indulgebant. Omnes Equites funeri adfuimus, reli-

Druſus, ſi ſummæ rerum præfuiſſet; aliud enim eſt ingenium parentis, aliud imperantis, quod in Tiberio ejus fratre cernere licuit. Sed & probè norant non opes, non dignitates placere Diis, verùm animum ac mores. Poëta tamen ſic potuit hominem è vulgo loquentem inducere, quem meliora de Numine edoctum non fuiſſe mirum non eſſet. At v. 130. haud aliter fermè loquentem Liviam induxit, & notum eſt nonnullos criminatos eſſe Auguſtum, *quaſi, claſſibus tempeſtate perditis, exclamaverit, etiam invito Neptuno victoriam ſe adepturum, ac die Circenſium proximo, ſollemni pompa ſimulacrum Dei detraxerit.* Quod narrat *Suetonius*, in ejus vita, cap. XVI. *Idem.*

198 *Duravitque animum*] Id eſt, obfirmavit. Sic *Paulus* J. C. l. XVIII. *de quæſtione: Repeti in quæſtionem poteſt, maximè ſi in tormenta animum corpúſque duraverit.* Quintilianus Declamatione CCLXXIX. *Non omnium animos maritorum durare ad ſanguinem, eſſe quoſdam mitiores, qui ne conſpicere quidem cruorem ſufficerent.* Et alibi paſſim hoc verbum ita uſurpatum reperitur. *Lindenbruchius.*

201 *Omnibus idem oculi*] Vide ad v. 181. ubi idem habet Poëta. *Gorallus.*

202 *Exſequiis adſumus omnis eques*] Non quivis tamen Equites lectum ejus ſubierunt, ſed ii tantùm quibus equeſtrem cenſum eſſe planè conſtabat. *Dio* Lib. LV. Ὁ μὲν ἔς τε τὸ Ἄρειον πεδίον, ὑπὸ τῶν ἱππέων, τῶν τε ἐς τὴν ἱππάδα ἀκριβῶς τελούντων, καὶ τῶν ἐκ τοῦ βουλευτικοῦ γένους ὄντων, ἠνέχθη: *ille in Martium campum, ab equitibus, & quidem qui cenſum equeſtrem integrum habebant, & ſenatoriæ ſtirpis erant, elatus.* Idem.

 205 *Aucto-*

Omnis adest ætas, mœrent juvenésque, senésque,
Ausoniæ matres, Ausoniæque nurus.
Auctorisque sui præfertur imagine mœstâ,
Quæ victrix Templis debita laurus erat.
Certat onus lecti generosa subire juventus,
Et studet officio sedula colla dare.
Et voce & lacrimis laudasti Cæsar alumnum,
Tristia cùm medius rumperet orsa dolor.
Tu letum optasti (Diis aversantibus omen)

Par

NOTÆ.

205 *Auctorisque sui præfertur imagine mœsta*] Hoc est, laurea mœsta præfertur in imagine ejus, cujus prudentiâ ac fortitudine parta fuerat. *Laurea mœsta* tunc fuisse potest dici, quia funeri non triumpho adhibebatur. Non dissimulandum tamen, *imaginem* quoque *mœstam* meritò vocari potuisse, quia reverâ mœsta imago præferebatur, in ejusmodi funeribus, ut docet *Herodianus* in descriptione consecrationis Cæsarum, initio Lib. IV. Η᾽ δὲ *εἰκὼν ἐκείνη ἐν σχήματι νοσοῦντος προκεῖται ὠχριῶσα*, *imago illa ad ægroti speciem pallida proponitur.* Talem autem imaginem gestatam in funere Drusi docet *Tacitus* Ann. Lib. III, 5. ubi profert verba nonnullorum Germanici funus cum funere Drusi patris comparantium: *ubi illa veterum instituta? propositam toro effigiem* &c. De qua consuetudine, adi ad eum locum *Taciti* Interpretes, & *Ioan. Meursium* de Funere cap. XIX. Imagines autem illæ laureatæ erant, in habitu quippe triumphali, ob res gestas eorum quorum erant. Augusti ipsius, ut docet *Dio* in ejus funeris descriptione, *εἰκὼν κηρίνη ἐν ἐπινικίῳ στολῇ ἐξεφαίνετο*, *imago cerea, in triumphali habitu cernebatur*, ac proinde laureata; nemo enim nescit, triumphalia ornamenta non fuisse sine laurea. Igitur Drusi, cùm præsertim ei paratus fuisset triumphus, imago etiam laureata in funere conspecta est. *Idem.*

206 *Quæ victrix Templis debita laurus erat*] Laureas Imperatores, quas re bene gestâ victisque hostibus reportabant è provincia, deponere in Capitolio solebant, in Templo Jovis. *Iulius Obsequens: Cùm in agro Pistoriensi Catilinam Antonius devicisset, laureatos fasces in Provinciam tulit. Ibi à Dardanis oppressus, amisso exercitu, profugit. Apparuit eum hostibus portendisse victoriam; cùm ad eos laurum victricem attulerit, quam in Capitolio debuerat deponere.* Hæc habet *Adr. Turnebus* Adversar. Lib. II. cap. 10. quibus subjicit versiculum hunc *Pedonis*. Sed quisquis pluribus, de hoc more deponendæ in Capitolio

tolio

reliquique cives, cujuscumque sint ætatis, ne ullâ quidem matronâ exceptâ. Laurea, quam Drusus victoriâ sibi pepererat, mœstæ ejus imagini imposita est; cùm eam ipse debuisset triumphans in gremio Capitolini Jovis deponere. Equites feretro adstantes certatim se se obtulerunt, ut funebrem lectum efferrent, humerósque suos ei præstando officio sedulò præberent. Augustus verò privignum, quem summâ curâ educaverat, in Circo Flaminio laudavit, tanto affectu, ut inchoatam orationem interrumperent lacrimæ. Imò verò, optasti tibi mor-

tolio laureæ, testimoniis indigebit, is adeat oportet Interpretes *Suëtonii* ad Domitiani cap. VI. & *Jul. Cæsar Bullengeri* Librum de Triumphis cap. XV. ubi plurima vir eruditus coacervavit. *Idem.*

207 *Certat onus lecti generosa* &c.] Vide jam dicta ad v. 202. Cadaver in hominum nobilium funeribus lecto imponebatur, eúmque lectum subibant juvenes lectissimi, ferebántque lentis passibus primùm in forum, deinde ad rogum, in quo summo collocabatur. Hæc multis exemplis, argumentísque comprobarunt *Joan. Meursius* de Funere cap. XX. & seqq. aliíque eidem de re Scriptores. *Idem.*

209 *Et voce & lacrimis*] Erant qui suspectum Drusum Augusto tradiderant, quod confutat *Suëtonius* hisce verbis, cap. I. Claudii, quæ maximè faciunt ad illustrationem *Pedonis* nostri. *Quod equidem*, inquit, *magis ne prætermitterem, retuli, quàm quia verum, aut verisimile putem, cùm Augustus tantopere & vivum dilexerit, ut coheredem semper filiis instituerit, sicut quondam in senatu professus est; & defunctum ita pro concione laudaverit, ut Deos precatus sit, similes ei Cæsares suos facerent* &c. Dio similiter Lib. LV. αὐτοῦ ἐν τῇ ἀγορᾷ προτεθέντος διπλοῦς ὁ ἐπιτάφιος ἐλέχθη· ὅ τε γὰρ Τιβέριος ἐνταῦθα αὐτὸν ἐπῄνεσε, καὶ ὁ Αὔγουστος ἐν τῷ Φλαμινίῳ Ἱπποδρόμῳ· ἐξεστράτευτο γὰρ, καὶ οὐκ ἦν οἱ ὅσιον μὴ οὐ τὰ καθήκοντα ἐπὶ τοῖς κατειργασμένοις παρ' αὐτὴν τὴν εἴσω τοῦ πωμηρίου εἴσοδον ἐπιτελέσαι: *Eo in foro proposito, duplex dicta est funebris oratio; nam & Tiberius hîc eum laudavit, & Augustus in Circo Flaminio; nam quia bellum gesserat, ea prætermittere nefas erat, quæ* (post bella confecta) *in ipso pomerii introitu de more præstabantur.* Idem.

211 *Tu letum optasti*] Proximè sequuntur, apud *Suëtonium*, in loco superiùs allato, hæc verba: *sibique tam honestum quandoque exitum darent, quàm illi dedissent. Nec contentus*, subdit Historicus, *elogium tumulo ejus versibus à se compositis insculpsisse, etiam vitæ memoriam prosâ oratione composuit.* Idem.

Diis

Par tibi, si finerent te tua fata mori.
Sed tibi debetur cœlum, te fulmine pollens
Accipiet cupidi regia magna Jovis.
Quod petiit tulit ille, tibi ut sua facta placerent,
Magnáque laudatus præmia mortis habet.
Armatæque rogum celebrant, de more, cohortes;
Et pedes exsequias reddit, equésque duci.
Te clamore, vocant, iterúmque iterúmque supremo,
At

NOTÆ.

Dii aversantibus omen] Non erat cur Dii aversarentur omen rei, quam norant, ut quidem *Alvinovanus* putabat, numquam futuram. Mendacem oportuisset esse memorem. Sed quia, si quid sinistri fortè diceretur, solebant addere, *Dii omen avertant*, propterea fingit, Augusto de morte sua loquente, Deos omen esse aversatos. *Cicero* Philipp. IV, 4. *Quibus M. Antonius (ô Dii immortales avertite & detestamini, quæso, hoc omen) urbem se divisurum esse promisit.* Philipp. XI, 5. *Quid Bestiam? qui Consulatum in Bruti locum se petere profitetur; atque hoc quidem detestabile omen avertat Jupiter!* Talia passim occurrunt. Qui loquitur de Augusto quasi de Deo, idem de Diis sentit quasi de hominibus. *Idem.*

213 *Sed tibi debetur cœlum*] Vide ad v. 245. *Idem.*

215 *Quod petiit, tulit ille*] Sequuti meritò sumus emendationem *Justi Lipsii* Epistol. Quæst. Lib. III. Epist. 3. cùm malè legeretur: *quid petiit? tulit ille.* Sensus est, ut optimè vir summus censuit: quod unum Drusus voluit, ut tibi Augusto placeret, id jam consequutus est; laudas ecce mortuum, & laudas publicè. *Idem.*

216 *Magnaque laudatus* &c.] Perfunctoriè sanè ab Augusto laudatus non est, ut ostendimus ad vss. 209. & 211.

217 *Armataque rogum* &c.] Aderant, nempe, milites Prætoriani, & si qui Romæ erant, eo tempore, qui sub Druso meruissent; ut in funeribus Sullæ & Cæsaris aliisque principum virorum. Exemplum unum subjiciemus ex *Dione*, qui in descriptione funeris Augusti, sub finem Lib. LVI. ita habet: ἐπεὶ ἐς τὴν πυρὰν τὴν ἐν τῷ Ἀρείῳ πεδίῳ ἐνετέθη, πρῶτοι μὲν ἱερεῖς πάντες περιῆλθον αὐτήν, ἔπειτα δὲ οἵ τε ἱππεῖς, οἵ τε ἐκ τοῦ τέλους καὶ οἱ ἄλλοι, καὶ τὸ ὁπλιτικὸν τὸ φρουρικὸν περιέδραμον, πάντα τὰ νικητήρια ὅσα τινὲς αὐτῶν ἐπ᾽ ἀριστείᾳ ποτὲ παρ᾽ αὐτοῦ εἰλήφεσαν ἐπιβαλόντες αὐτῷ: *postquàm impositus fuit rogo, qui in Campo Martio erat, primi quidem Pontifices omnes eum circumiverunt; deinde equites, tam ex dignitate quàm alii, & prætoriani milites circum cucurrerunt, in eum conjicientes omnia mi-*

mortem similem, ô Auguste; quod fieri tamen nequit, quoniam fata te immortalem esse voluerunt. Meritis tuis debetur cœlum, téque regia ipsius Jovis, qui fulmen vibrat, cupidè excipiet. 215 Ad Drusum quidem quod attinet, id quod cupiebat adsequutus est; nempe, ut tibi ipsius facta probarentur; satisque mortem suam laudibus tuis pensatam putat. Milites cùm prætoriani, tum alii, quicumque sub Druso stipendia fecerant, armati ad rogum concurrerunt, peditésque & equites duci suo justa facere sategerunt. Aliquoties magnâ voce ultimùm vale,

militaria dona, quæ ab eo aliquando, fortitudinis causâ, acceperant. Idem.

Ibid. *Celebrant*] Hoc est, frequentes ad rogum adsunt; qui non rarus est verbi *celebro* significatus.

219 *Te clamore vocant* &c.] Non semel videntur valedixisse mortuis, sed & antequàm faces rogo subjicerentur, & postquàm reliquiæ sepulcro essent conditæ. Sic Virgilianus Æneas Pallanti valedicit feretro imposito, ut ad Patrem Evandrum ferretur Lib. XI, vs. 97.

—— *salve æternùm mihi, maxime Palla,*
Æternúmque vale.

At Lib. III, 67. post instauratum funus Polydori:

—— *animámque sepulcro*
Condimus, & magnâ supremùm voce ciemus.

ad quem locum *Servius: Est autem hoc loco quod dicimus more sollemni, id est, tertiò vale: NOS TE ORDINE QUO NATURA PERMISERIT OMNES SEQUEMUR. Quidam dicunt eorum mortuorum nomina ter vocari, qui in aliena terra dimittuntur, ut in VI.* & magnâ manes ter voce vocavi. Ceterùm de ultima illa mortuorum compellatione, vide quæ collegerunt *Ioan. Meursius* de Funere C. XXVII. *Iac. Gutherius* de Jure Manium Lib. II. cap. II. & *Pet. Morestellus* de Pompa Ferali Lib. VIII. cap. 7. *Idem.*

220 *At vox adversis* &c.] Quasi Echo responderet, prò Druso. Erant & qui sepulcrales inscriptiones ita concipiebant, ut viator eas legens valediceret mortuo, & vice versà salutari à mortuo videretur. Quasdam ejus generis collegit *Iac. Gutherius*, cap. XIII. ejusdem Libri, qualis hæc est, quæ Pisis visitur:

PARTHENI. HAVE.
BENE. VALEAS. QUI. ME. SALUTAS.

221 *Ipse*

At vox adversis collibus icta redit.
Ipse pater flavis Tiberinus inhorruit undis,
Sustulit & medio nubilus amne caput.
Tum salice implexum, muscóque & arundine crinem,
Cæruleo magnâ legit ab ore manu.
Uberibúsque oculis lacrimarum flumina misit,
Vix

NOTÆ.

221 *Ipse pater flavis* &c.] Nullum memorant Scriptores, qui de funere Drusi egerunt, exundationem Tiberis; nec sanè hîc *Albinovanus* tam exundationem, quàm minas exundationis innuit. Videtur hoc finxisse, quia tempore, quo Marcellus, Octaviæ filius, mortuus est, Τίβερις αὐξηθεὶς τήν τε ξυλίνην κατέσυρε, καὶ τὴν πόλιν πλωτὴν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐποίησε: *pontem sublicium evertit, fecitque ut urbs per triduum esset navibus pervia.* Sunt ultima verba Lib. LIII. *Dionis.* Ne Drusus Marcello posthaberi à Diis videretur, finxit, ut opinor, *Pedo* minas eluvionis, cùm eluvionem non posset. *Idem.*

Ibid. *Flavis — undis*] Nempe, propter flavam arenam, quam secum devehit. *Virgilius* Æneïd. VII, 30.

— fluvio Tiberinus amœno,
Verticibus rapidis & multâ flavus arenâ,
In mare prorumpit.

Qua de re adi & *Turnebum* Adversar. Lib. XXII. cap. 7.

Ib. *Tiberinus*] Scribimus hanc vocem per I, in prima syllaba, non per Y, quòd vox Latina sit, non Græca; deinde quòd Græci accuratiores, ut *Dionysius* Halicarnasseus, *Strabo*, & alii, scribant Τίβερις. Scio nonnullos scribere Θύμβρις, sed vitiosa erat Græculorum pronunciatio, & versibus fortè adcommodata. Certè ea *Dionysius* Periegetes utitur. Tiberinus autem non est Tibris, hoc est, fluvius ipse, sed Numen quod fluvio præesse censebatur. Liquet hoc cùm ex ipsa nominis forma, tum ex usu optimorum Scriptorum. Sic *Virgilius* Æneïd. VIII, 31.

Hic Deus ipse loci fluvio Tiberinus amœno,
Populeas se inter senior attollere frondes
Visus &c.

Attamen *Servius* ad hunc locum, aut quisquis doctissimi Grammatici schedas commaculavit, hanc habet quæstionem: *Cùm ipse fluvius Tiberinus sit, quid ita intulit* Deus fluvio? *Tiberinus enim Deus genius loci;* imò fluminis & riparum. Postea subjicit: *Bene* Tiberinus, *quia su-*
prà

vale, ut adsolet, ei dixerunt; [220] at pro Drusi responso, quod à clauso in æternum ore reddi non potuit, mœsta Echo è collibus vicinis eadem verba retulit. Numen ipsum, quod Tiberi præest, in aquis suis, audito clamore, inhorruit; capútque nube tectum, ne à mortalibus cerneretur, ex fluvio extulit, ut pompam videret. Igitur cæsariem salignis frondibus, muscóque & arundine implicatam, ab oculis manu amovit [225] conspectóque busto, tantam emisit

prà dixerat Deus. *Nam in sacris* Tibetinus, *in cænolexia* Tiberis, *in poëmate* Tibris *vocatur.* Nimirum, in sacris agebatur non de aqua, sed de Deo aquæ præside; & in versibus pangendis interdum conducit dissyllabum esse hoc nomen, nec tamen quidquam vetat quominùs, ubi commodius est, dicatur *Tiberis.* Veteres, cùm non intelligerent rationes naturales perennis aquæ decursûs, existimarunt nullum esse ejusmodi decursum, sine Deo, hoc est, immortali Mente quæ aquam illam profunderet, nec arescere pateretur. Aliquando nomen ejusmodi Numina distinctum à nomine aquæ habuerunt; quod in *Tiberino*, & *Tiberi* animadvertere licet; sed sæpiùs, uno nomine, & decursum aquæ, & decursûs præsidem Deum significarunt. *Idem.*

223 *Tum salice implexum* &c.] Tiberinum hìc nobis describit *Pedo*, quasi cancrum qui non in limpida aqua, sed inter lapides musco & arundinibus mistos reptaret. Quod & alii Poëtæ factitant. Postea tamen meliùs speluncam finxit habitaculum fluviatilis Dei, sequutus *Virgilium*, Georg. Lib. IV. in Aristæi fabula. *Idem.*

224 *Cæruleo*] Epithetum omnium fluviorum, propter colorem aquæ profundioris. Ideò & hîc noster, & *Virgilius* Tiberim *cæruleum*, non minùs ac flavum vocitant. Ceterùm hîc nobis pingitur parum θεοπρεπῶς Numen emergens, instar pueri, qui ex alto in aquam desiliisset, aut urinatoris, capillis ante oculos sparsis, muscoque, arundinibus, & salicum frondibus implicatis. Sed ita solent Poëtæ, in hacce Theologia, absurda ingeniosis miscere; quibus tamen, propter verborum & numerorum elegantiam, sententiarúmque & descriptionum concinnitatem, non ignoscimus tantùm, sed etiam plaudimus. *Idem.*

225 *Lacrimarum flumina*] Non est sanè absurdum fingere Deum fluminis ubertim lacrimari posse; sed ipsâ suâ immortalitate miseriores erant Dii illi mortalibus, si morientibus illustribus quibusque viris flere eos necesse fuit. *Idem.*

Legit ab ore] Hoc est, elegit, ac separavit, ita ut ad dextram rejiceret, quos ex ea parte capitis pendere oportebat, pariterque ad sinistram.

Nic.

Vix capit adjectas alveus altus aquas.
Jamque rogi flammas exstinguere fluminis ictu,
Corpus & intactum tollere certus erat.
Sustentabat aquas, cursúsque inhibebat equorum,
Ut posset toto proluere amne rogum.
Sed Mavors, templo vicinus & accola Campi,
Tot dixit siccis verba nec ipse genis:
Quamquam amnes decetira, tamen, Tiberine, quiescas;
Non tibi, non ullis vincere fata datur.

Iste

N O T Æ.

Nic. Heinsius legebat *tergit*, minùs commodè, nam aliud est capillos ante oculos pendentes amovere, aliud *tergere*. Possis etiam interpretari *collegit*, hoc est, in ore sparsos versùs tempora collegit. Sanè simplex *lego*, pro *colligo*, frequens est, & *colligere comas* dicunt Latini. *Idem.*

227 *Fluminis ictu*] Æquè commodè dicere potuit *Pedo*, *ictum fluminis*, subitum undarum impetum, & appulsum, ac dixit *fulminis*, id est, flammæ *ictum*, v. 11. Sic & *Lucretius* Lib. II. dixit colores in cauda pavonum generari *luminis ictu*. *Ianus* tamen *Rutgersius* legebat *auctu*. Var. Lect. Lib. VI. cap. 19. *Idem.*

228 *Certus erat*] Decreverát. Vide v. 170.

229 *Cursúsque inhibebat equorum*] Non quòd Dii fluviorum quadrigis sequi decursum aquarum crederentur; sed allegoricè hîc aquas intellexit, quæ equorum instar præcipites aguntur. Non poterat sanè repeti *aquarum*, quod est in nonnullis libris antiquis, ut docet *Heinsius*. Itaque idem eleganti allegoriâ aliter expressit *Pedo*, nec video cur locus corruptus censeri queat; potuit enim equos Tiberino tribuere, quemadmodum alii Neptuno. Vide *Virgilium* Æn. I, 160. *Idem.*

231 *Mavors Templo vicinus*] Habebat enim Mars Templum in Campo ab ipsius nomine dicto, ut ex hoc loco probavit *Famianus Nardinus* Romæ Veteris Lib. VI. cap. 7. ubi addit locum *Dionis Cassii* Lib. LVI. ad ann. U. C. DCCLXIII. ὁ τοῦ Ἄρεως ναὸς ἐν τῷ πεδίῳ αὐτοῦ ἐκεραυνώθη: *Martis templum in ejus campo fulmine ictum est.* Idem.

Ibid. *Accola campi*] Hoc est, accola Tiberis, quia erat Campi vicini incola, vel accola ex vicino campo. Alioquin *accola campi* esset qui ad campum incoleret. De situ, magnitudine & ædificiis Campi

ſit lacrimarum copiam, ut eas vix alveus caperet. Mox paratus erat, impetu aquarum in rogum converſo, flammas exſtinguere, conſtituerátque igne illæſum etiamnum cadaver undis ſuis abripere. Quod ut poſſet præſtare, aquas ſupra Martium Campum ſuſtinebat, ne effluerent, toto flumine rogum proluere cupiens. Sed Mars, qui in Campo ſibi conſecrato Templum habitat, Tiberíſque riparum accola eſt, lacrimans & ipſe eum hiſce verbis compellavit: tametſi non indecora eſt ira fluminibus, attamen, ô Tiberine, melius erit nihil hac in re moliri; neque enim tibi, aut alii cuiquam Deorum fata-

pi Martii conſule Eruditum Italum quem antea laudavi, ejuſdem Libri Cap. v. & ſeqq. *Idem.*

233 *Amnes decet ira*] Quia quò pleniori alveo & quò vehementiùs defluit aqua, eo amœnior adſpectu eſt fluvius; qui tamen torrens, intra ripas, tunc iraſci videtur. *Lucanus* de Nilo per Catadupos delabente Lib. x, 315.

— Quis te tam lene fluentem
Moturum tantas violenti gurgitis iras,
Nile, putet? ſed cùm lapſus abrupta viarum
Excepere tuos, & præcipites cataractæ,
Ac nuſquam vetitis ullas obſiſtere cautes
Indignaris aquis, ſpumâ tunc aſtra laceſſis,
Cuncta fremunt undis, ac multo murmure montis
Spumeus invictis caneſcit fluctibus amnis.

Vide elegantiſſimam deſcriptionem fluviorum χωομένων, ut loquitur Poëta, *iratorum*, hoc eſt, exundantium Iliad. Φ. 234. & ſeqq. *Idem.*

234 *Non ullis vincere fata datur*] Hoc eſt, aliis Diis, nam Deus hîc Deum alloquitur. Quod diximus de Fortuna ad v. 51. idem dicendum de Fato, ſeu de æterna quadam cauſarum, neceſſariò ſe ſe evolventium, catena. Figmentum eſt in quod homines omnia rejiciunt mala, cui tribuunt delicta ſua, atque in quod impunè debacchantur, cùm in Numen ipſum invehi non audent. Quia viſi fuiſſent Dii crudeles, ſi ab iis quæ omnes optabant impetrari non potuiſſent, ſi modò ea in poteſtate haberent; ideò ne Diis nimia convicia fierent, finxerunt eſſe Fatum, quod ne à Diis quidem ipſis mutari poſſet. Quo commento hîc utitur *Pedo*, ut alii omnes & numeris adſtrictæ & ſolutæ orationis Scriptores. Sed ſi ita res habebat, erunt delenda quæ habentur v. 187. & ſeqq. contra Deos. Verùm hoc jus eſt Poëtis quod

Iste meus periit, periit arma inter & enses,
Et dux pro patria; funere causa latet.
Quod potui tribuisse, dedi; victoria parta est;
Auctor abît operis, sed tamen exstat opus.
Quondam ego tentavi Clothóque duásque sorores,
Pollice quæ certo pensa severa trahunt,
Ut Remus Iliades & frater conditor Urbis
Effugerent aliquâ stagna profunda viâ.

De

NOTÆ.

quod Pictoribus, ut quæ unà nequeunt consistere, ea audacter conjungant; nec sine lectorum laude, si modò ἀσύστατα illa somnia eleganter expresserint. *Idem.*

235 *Arma inter & enses*] Hoc est, in castris, nam ceteroqui morbo periit, non ex vulnere, quod in acie ei inflictum esset. Sed honorificentius erat dicere mortuum inter arma, quàm inter culcitas & pulvinaria, præsertim Marti. *Idem.*

236 *Dux pro Patria*] Non agebatur hîc patriæ, hoc est, Romæ aut Italiæ salus; sed tantùm Imperii magnitudo. Attamen sanctum Patriæ nomen adhibetur, potiusquàm Imperii, quod meræ est ambitionis, ut major honor concilietur Druso. Vide v. 100. *Idem.*

Ibid. *Funere causa latet*] Lege:

Et lux proh! patria funere clausa latet.

Scaliger.

Ibid. Conjiciebat N. *Heinsius:*

Et lux proh! patria lumine cassa latet.

Malim, minori mutatione, legere tantùm *patet*, pro *latet*, ut sit sensus, ex funere patere quæ sit causa mortis; quia, nimirum, publico ejusmodi funere efferri non debuisset Drusus, nisi ob Rempublicam mortuus fuisset, aut certè de ea bene meritus esset. *Gerallus.*

237 *Quod potui tribuisse dedi*] Si fatale fuit Germanos vinci à Druso, qui hoc à se tributum jactat hîc Præses Campi Martii? Debuit hoc Drusus Fato, non ei, qui in hoc negotio ministrum tantummodò Fati se dicere potuit. Si fatalis non erat hæc victoria, tótque Germani præter Fatum occisi sunt, qui potuissent non mori eo tempore; cur mors Drusi fatalis fuit? Verùm hæc omnia sunt, si verum amamus, sine mente sonus, præterea nihil; & tamen omnibus admirationi erant, neque quemquam pudebat inanibus hisce loquutionibus uti. *Idem.*

238 *Auctor*

fatorum mutandorum poteſtas eſt attributa. Periit Druſus meus ; & quidem , ut alumnum meum decebat, inter arma ; dum bellum pro patria gerit ; quod ex funere publico , quod ei facit Populus Romanus, ſatis liquet. Quod in mea poteſtate fuit ei conceſſi ; victoriam de hoſtibus retulit , cujus , quamvis auctor obierit, fructus etiamnum colligunt Romani. Quondam ego Clothonem, Lacheſin & Atropon flectere conatus ſum ; quæ conſtantiſſimè nent filum vitæ ſingulis hominibus attributum ; ut Romulus & Remus , quos ex Ilia ſuſceperam, aliquâ

238 *Auctor abit operis* &c.] Hoc eſt , victoriæ auctor obiit, nec eo ſeciùs Populus Romanus fructibus victoriæ potitur. *Idem.*

239 *Quondam ego tentavi*] Nonne ergo norat *fata Deûm flecti non poſſe rogando?* ſi norat , fatuus erat ; ſi non norat , Martem oportet Theologiæ illius ævi valde fuiſſe ignarum. Sed Deos fingebant , quaſi quibuſdam in rebus hominibus præſtantiores , in aliis haud multò vulgo doctiores ; nec multùm ſuâ referre putabant homines ingenioſi , an ſecum conſentirent. *Idem.*

240 *Penſa ſevera trahunt.*] Notum eſt *penſum* dici propriè certum pondus cannabis , aut lini , nondum in fila deducti , quod ancillis à matre familias pendebatur (unde *penſum* dictum) ut certo tempore nerent. Ideò *penſum* dicitur certum vitæ ſpatium , unicuique , ut putabant , attributum. Qua de cauſa, *certum* etiam *pollicem* , dicit noſter, quo ſemper eadem celeritate circumagitur fuſus , cui circumvolvitur filum ; & *ſevera* fila , hoc eſt , quæ nullis precibus longiora fieri poterant. Adi & Eleg. II, 14. & de nomine *Parcarum* , vide quæ nuper ad *Heſiodi* Theogoniam v. 217. notavit *Joan. Clericus.* Gorallus.

Ibidem. *Trahere penſa* ,] Eleganter. *Martialis* in Xeniis : *improba tum morſu fila, manúque trahes.* Hinc *tracta.* Gloſſarium : *Tracta* ; ἑλκύσματα, μηρύματα. Varro : *lanea tracta miniſtraſſet inſectori.* Contrariam huic , *retractare.* *Apuleius* Miles IX. *Qui fatorum etiam inextricabiliter retractas licia.* Lindenbruchius.

242 *Effugerent aliquâ* &c.] Hoc eſt , immortales fierent. *Horatius* Carm. Lib. III. Od. 3. poſtquàm enumeravit Heroas aliquot , qui virtute immortales erant facti , addit :

hac Quirinus
Martis equis Acherunta fugit ;

hoc eſt , curru Martis in cœlum ſubvectus eſt. *Stagna profunda* fluvios inferorum vocat. *Idem.*

De tribus una mihi; partem accipe quæ datur, inquit
Muneris, ex istis quod petis alter erit.
Hîc tibi, mox Veneri Cæsar promissus uterque;
Hos debet solos Martia Roma Deos.

Sic

NOTÆ.

243 *Partem accipe quæ datur*] A Fato, nimirum, cujus decretorum interpretes habentur Parcæ. *Catullus* in Argonauticis, sive Carmine LXV. de tribus sororibus:

Talia divino fuderunt carmine fata,
Carmine, perfidiæ quod post nulla arguet ætas.

Paullò pòst:

Accipe, quod lætâ tibi pandunt luce sorores,
Veridicum oraculum; sed vos quæ fata sequuntur,
Currite ducentes subtegmina, currite fusi.

Idem.

244 *Quod petis*] Immortalis, sive Deus.

245 *Cæsar promissus uterque*] Hoc est, Julius Cæsar & Augustus. Si seriùs vixisset, Tiberium iis, ejúsque successores adjecisset, & numerum Divorum fatalem, scilicet, prout adulaudi turpis necessitas postulabat, adauxisset. Qua in re, non possumus non mirari Romanos, ingenisque humani cæcitatem. Quis enim non obstupescat, si animo reputet homines aut superstitiosos, qualis fortè erat noster *Pedo*, aut Epicureos, qualis *Horatius*, certatim detulisse divinos honores Julio Cæsari & Augusto? De posterioribus ætatibus non agam, nam hæc illis exemplo fuit. Qui credebant esse Deos immortales, à quibus omnia regerentur, quomodo audebant iis mortales homines, nec eos bonorum numero censendos, æquare? Qui non credebant ullos esse, aut putabant vivere Deos in intermundiis, sine ulla rerum humanarum cura; annon illudebant hominibus, quos quietis Deorum cœtibus adscribebant? Mirum etiam est Augustum (nam Divum Julium nemo vivum dixit, aut coluit) ejusmodi nomen ac honores accepisse, non à Græculis tantùm, omnibus adulationum ludibriis Romanam majestatem prosequi dudum adsuetis, sed ab ipsis Romanis, *Virgilio*, *Horatio*, &c. à quibus *Domini* & *Regis* nomina sibi delata accipere noluisset. Quis intelligat quâ fronte divinos honores sibi vindicantem Alexandrum (cui profectò Augustus rebus gestis par non erat) irriderent, plauderéntque Callistheni & Macedonibus eò insaniæ devenire nolentibus, dum ipsi paria & turpiora etiam faciebant? Sed fortè imperantes qui-

dem

aliquâ ratione mortem effugerent. Tum verò una trium sororum; impetrabis, inquit, partem postulati tui, nam Romulus, ut optas, immortalitatis particeps fiet. 245 Hic Deorum numero adscribendus precibus tuis è Romanis conceditur; sed & Veneri fata olim tribuent C. Julium Cæsarem & Augustum; præter quos nulli ampliùs erunt è Romanis

dem non minùs ἄθεοι, quàm adulatores, hanc inter artes imperandi habuerunt, ut populi libentiùs atque addictiùs quasi humanâ naturâ majoribus parerent; adulatores verò, Religionis omnis expertes, parati erant facere quæcumque rebus suis conducere existimabant. Quid sibi eriam volebant conscelerati homines, qui non satis habentes tyrannidi suæ cultum divinum deferri, sibimet ipsi sacra faciebant? Certè hoc de L. Ælio Sejano memoriæ prodidit *Dio* Lib. LVIII. *ἐκείνου θύσειν ἑαυτῷ μέλλοντος (τά τε γὰρ ἄλλα καὶ ἑαυτῷ ἔθυε) χοινίον περὶ τὸν αὐχένα αὐτοῦ περικείμενον εὑρέθη: cùm sibi ipse sacra sacra facturus esset (nam & aliàs solebat sibi rem divinam facere) inventus est funis collo ejus* (statuæ) *circumjectus*. Quidquid id est, necesse est Deos quidem illos facticios ac mortales à nobis damnari aut intolerandæ superbiæ, aut *ἀθεότητος*, aut stuporis hac in re incredibilis; cultores verò aut abjecti animi, aut Religionis spretæ, aut extremæ dementiæ, & fortè omnium illorum vitiorum utrosque simul. Quæ omnia si probè expendantur, non mirabimur ampliùs homines ejus aut nequitiæ, aut insaniæ, ad res divinas quod attinet, veræ Religionis in Judæa exortæ usque adeò incuriosos fuisse. *Idem.*

Ibidem. Videtur omnino respicere *Albinovanus* ad promissum Jovis, quod legitur apud amicum vatem, Metamorphoseos XV, v. 816, & seqq. ubi utrumque Cæsarem Veneri Deum fore promittit. Sic Jupiter de Julio:

Hic sua complevit (pro quo Cytherêa laboras)
Tempora, perfectis quos terra debuit annis;
Ut Deus accedat cœlo, templisque colatur,
Tu facies.

De Augusto verò:

Nec nisi cùm senior similes æquaverit annos,
Æthereas sedes, cognatáque sidera tanget.

246 *Hos debet solos*] Hoc est, fatale est hos solos Deos è Romanis fieri. Vide versus *Ovidii*, de Julio Cæsare, ad antecedentem versum allatos. *Idem.*

Sic cecinere Deæ, nec, tu Tiberine, repugna,
Irrite; nec flammas amne morare tuo;
Nec juvenis positi supremos destrue honores,
Vade age, admissis labere pronus aquis.
Paret & in longum spatiosas explicat undas,
Structáque pendenti pumice tecta subit.
Flamma diu cunctata caput contingere sanctum,
Erra-

NOTÆ.

247 *Nec tu, Tiberine, repugna*] Vide ad v. 234. Sic, apud *Ovidium*, Metam. xv, 87. Jupiter alloquitur Venerem:

— sola insuperabile fatum,
Nata, movere paras &c.

Tibullus Lib. 1. El. 8. sic inchoat:

Hunc cecinere diem Parcæ, fatalia nentes
Stamina, non ulli dissoluenda Deo.

Passim similia apud Poëtas. *Idem.*

249 *Supremos destrue honores*] Ne disjicito struem lignorum, quâ ultimi honores persolvuntur Druso. Itaque *destruere*, quod est structa dejicere, hîc propriè dicitur. Sic *Cicero* de Senect. cap. xx. *Ædificium idem destruit facillimè, qui construxit.* Idem.

250 *Admissis labere pronus aquis*] Præstat hoc, quàm *immissis*, quod, ut docet *N. Heinsius*, Codices nonnulli habent. Est enim metaphora ab equis deducta. (Vide infrà v. 320.) Quæ eò aptior est, quòd v. 219. sub imagine *equorum* aquas descripsit *Pedo*. Sic *Ovidius* in Ep. Phyllidis ad Demophoontem v. 114.

Et sacer admissas exigit Hebrus aquas.

Idem.

251 *In longum*] Secundùm longitudinem fluvii, seu intra alveum. Contrà, apud *Horatium*, Od. 11. Lib. 1. exundans Tibris *sinistrâ labitur ripâ*, hoc est, Romam inundat. *Idem.*

252 *Structáque pendenti* &c.] Sic solent describi fluviorum domicilia, ut apud *Virgilium* Georg. iv, 374. de sedibus matris Aristæi:

Postquàm est in thalami pendentia pumice tecta
Perventum.

Quem locum malè tentat vir ingeniosissimus & doctissimus *Adr. Valesius*, in Valesianis, pag. 200. Vult enim legi *splendentia*, quia, ut ait, pendent quæ sunt in montibus, aut celsis in locis tecta; at hæc sub amne & in imis locis posita. Verùm marmor quidem *splendere* dici potest, at non pumex. Deinde pumex, qui est in forni-
ce

nis Dii. Sic vaticinatæ ſunt Parcæ, quarum dictis ne adverſeris, ô Tiberine, fruſtra enim eſſes; neque adluvione morare flammas, Druſi cadaver mox abſumturas; neque impedito quominùs cadaveri compoſito ultimi perſolvantur honores. 250 Aquas ergo tuas, per ſolitum alveum, devolvito. Martis monitis paruit Tiberinus, atque undas ſuas, non in Campum Martium, ſed ſecundùm alvei longitudinem explicuit; ipſe verò antrum pumice veluti concameratum, in quo habitare ſolet, repetiit. Interea flamma rogi, quæ diu arſerat antequàm attingeret cada-

ce antri, reverâ pendet, quamvis antrum ad Tartara uſque detruderetur. Niſi hoc ex re ipſa liqueret, vel hic *Pedonis* verſus omnem controverſiam tolleret. Sic etiam loquutus *Ovidius* in Epiſtola Sapphûs ad Phaonem, v. 141.

Antra vident oculi ſcabro pendentia topho.

Sic & alii plures, quorum loca colligere non vacat, nec ſanè opus eſt; quamquam propter viri famam, & quidem meritis in Rempublicam Litterariam debitam, pauca hæc afferenda fuerunt. *Idem.*

253 *Caput ſanctum*] Hoc eſt, ipſum cadaver, nam *caput* dicitur paſſim pro homine. Cadaver autem hîc vocatur *ſanctum*, quaſi *inviolabile*, quòd Veteres cadavera, buſta & ſepulcra, quaſi Diis Manibus, Inferiſque ſingulari ratione conſecrata, violare vererentur. Vide *Joan. Meurſium* de funere cap. XLIII. & *Jacob Gutherium* de Jure Manium Lib. III. Hinc *Seneca* Epigr. IV. ſe, quod exſularet, quaſi mortuum deſcribens, & inimicos compellans:

Ipſos crede Deos nunc hoc tibi dicere, Livor,
Hoc tibi nunc Manes dicere crede meos.
Res eſt ſacra miſer, noli mea tangere fata,
Sacrilega buſtis abſtinuere manus.

Sanctus porrò dicitur à *ſancio*, quaſi lege ſancitus, hoc eſt, conſtitutus; ac proinde inviolabilis, niſi pœnam legis ſubire velis; unde factum ut *ſanctus* poſtea inviolabilem ſimpliciter ſignificaret. Rectè ergo *Marcianus* Digg. Lib. I. Tit. VIII. l. 8. *Sanctum eſt quod ab injuria hominum defenſum atque munitum eſt.* Ideò *ſancti* dicebantur municipiorum muri, ut idem docet §. 2. *In municipiis quoque*, inquit, *muros eſſe ſanctos Sabinum rectè reſpondiſſe Caſſius refert, prohiberique oportere ne quid iis immitteretur.* Sed perperam *ſanctum* dictum vult à *ſagminibus*, hoc eſt, herbis quas legati populi Romani ferre ſolebant, ne quis eos violaret. Meliùs multò, in ſequente lege, *Ulpianus*, §. 3. *Propriè dicimus* ſancta *quæ neque ſacra, neque profana*

ſunt,

Erravit posito lenta sub usque toro.
Tandem ubi complexa est silvas, alimentáque sumsit,
Æthera subjectis lambit & astra comis;
Qualis in Herculeæ colluxit collibus OEtæ,
Cùm sunt imposito membra cremata Deo.
Uritur heu! decor ille viri, generosáque forma,

Et

NOTÆ.

sunt, sed sanctione quadam confirmata, ut Leges sanctæ sunt. Sanctione enim quadam sunt subnixæ. Quod enim sanctione quadam subnixum est, id sanctum est, etsi Deo non sit consecratum. Hoc tamen *Pedonis* loco, ut ad eum redeamus, *sanctum* dicitur cadaver, non tantùm legum & consuetudinis sanctione quâ violari vetabatur, sed etiam consecratione quâ cadaver quodammodo *juris divini* est, ut loquitur *Gaius* Jurisconsultus eodem Titulo, Lege I. *Idem.*

254 *Lenta sub usque*] Emendabat *J. Lipsius* Epist. Quæst. Lib. III. Ep. 3. *subitque*, hoc est, erravit flamma & tandem lenta subiit. Sed necessaria non est emendatio, ut rectè animadvertit *Joan. Frid. Gronovius*, qui Observationum Lib. III. cap. 19. negat se videre cur Scaligeri, *lenta sibi usque*, aut Lipsii, *lenta subitque*, huic lectioni præferat. Significat certè, ut subjicit, *τὸ usque* continuum alicujus temporis, aut moræ spatium. *Plautus* Pseudolo: *sed te volo domi usque adesse.* Terentius: *cui hodie usque os prabui.* Virgilius: *licet usque, minùs via ladet, eamus.* Flamma igitur, dum diu metuit attingere sanctum corpus, sub posito lecto usque lenta erravit, lentè ambedit & corripuit circumjecta ligna, non rectà emicuit in summum rogum, ubi cadaver erat. Hæc optimè vir doctissimus, quæ pluribus exemplis comprobare in proclivi esset, si res dubia ageretur. *Nicolaus* tamen *Heinsius* conjecturam *Lipsii* probabat; nisi quis mallet *lenta subisse*, quod tamen superiori conjectura durius est. Adi *Rob. Stephanum* in Thesauro, ad ultimam significationem particulæ *Usque*, quam in hoc loco obtinet. *Idem.*

255 *Silvas*] Hoc est, ligna è silvis petita.

256 *Subjectis*] Hoc est, ex inferiore parte jactis. Sic *Virgilius*, Eclog. X, 74.

Quantum, vere novo, viridis se subjicit alnus.

Hoc est, ut interpretatur *Servius*, *sursum jacit*, *vel subter jacit.* Similiter de flamma (quod exemplum hîc aptius est) Georg. IV, vs. 385.

Ter flamma ad summum tecti subjecta reluxit.

At ecce tibi Criticum, eúmque sanè eximium, *Adrian. Valesium*, qui hîc menda esse contendit, legitque priori loco *subrigit*, altero

sub-

daver, & semper sub lecto huc illuc erraverat; tandem, ubi subjectam omnem materiam corripuit, ad cœlum usque, complexa cadaver, sublata est. Talis fuit olim, quæ, in jugo montis Oetæ, imposita rogo Herculis membra concremavit. Usta sunt

subrecta. Verùm quamquam absurda non est viri acutissimi conjectura, minimè necessaria est, ut ostendit vel hic versus *Pedonis*, nisi fortè eum mutatum etiam velis. Sed sic quoque alibi loquutus *Virgilius*, ubi correctioni *Valesii* nullus potest esse locus; libro, nempe, Æneid. XII, 288.

——— corpora saltu
Subjiciunt in equos.

Nonius Marcellus, de varia significatione verborum, interpretatur *sursum jacere, excrescere*, profertque tria loca allata *Virgilii*. Quamobrem retinenda vulgaris lectio, quæ posset & aliis exemplis firmari, ut hoc Liviano, Lib. XXXI, 36. *Saluti fuit eques, qui raptim ipse desiluit, pavidúmque Regem in equum subjecit.* Hæc obiter, ne quis, viri eruditissimi auctoritate, ad mutanda quæ mutari non debent adducatur. *Idem.*

Ibid. *Comis*] Nova sed felix translatio, quâ flammæ superiores partes *comæ* dicuntur; nec sanè sunt passis *comis* figurâ dissimiles. *Virgilius* prior dixerat flammam præaltam *sidera lambere* Æn. III, 574. ubi de Ætna:

Attollitque globos flammarum & sidera lambit.

Idem.

258 *Imposito — Deo*] Hoc est, eo, qui Deus mox futurus erat. Vide *Ovidium* Metam. Lib. IX, 243, & seqq. Nec tamen quod divinum fuit in Hercule combustum credebatur, ut docet illic Poëta. Quod albis dentibus meritò risit *Lucianus* in Dial. Mortuorum, ubi Herculem & Diogenem colloquentes inducit. *Idem.*

259 *Generosáque forma*] Qualis decebat hominem generosum, sive nobilem. De eo *Velleius* Lib. II. pag. 64. *Pulcritudo corporis proxima fraterna fuit.* Sic autem à *Suëtonio* describitur Tiberius, cap. LXVIII. *Corpore fuit amplo atque robusto; staturâ, quæ justam excederet; latus ab humeris & pectore; ceteris quoque membris, usque ad imos pedes, æqualis & congruens, sinistrâ manu agiliore ac validiore* &c. *Facie honestâ, in qua tamen crebri & subiti tumores, cum prægrandibus oculis.* Deformem tamen describit *Tacitus* Annal. IV, 57. sed senem. *Idem.*

Et faciles vultus, uritur ille vigor,
Victricésque manus, facundáque principis ora,
Pectoráque ingenii magna capáxque domus.
Spes quoque multorum flammis uruntur in îsdem.
Iste rogus miseræ viscera matris habet.
Facta ducis vivent, operosáque gloria rerum;
Hæc manet, hæc avidos effugit una rogos.
Pars erit historiæ, totóque legetur in ævo,
Séque opus ingeniis, carminibúsque dabit.
Stabis & in rostris tituli speciosus honore;

Cau-

NOTÆ.

260 *Et faciles vultus*] Comem & mansuetam intelligit faciem, quæ animi & morum *facilitatem* indicabat. Qua in re dissimillimus erat fratri, qui, ut habet *Suëtonius* eodem loco, *incedebat cervice rigidâ & obstipâ, adducto ferè vultu; plerumque tacitus, nullo aut rarissimo etiam cum proximis sermone, eóque tardissimo, nec sine molli quadam digitorum gesticulatione. Quæ omnia ingrata atque arrogantiæ plena* &c. Vocem *vultus* propriè adhibuit hîc *Pedo*, nam vultus est *voluntas, quæ pro motu animi in facie ostenditur*, ut habet *Nonius* de Diff. Verborum. *Idem.*

Ibidem. *Ille vigor*] Nimirum, vultûs. *Livius* Lib. xxi, 3. de Annibale: *Amilcarem viventem redditum sibi veteres milites credere, eumdem vigorem in vultu, vimque in oculis, habitum oris, lineamentáque intueri.* Itaque meliùs hæc dicta fuissent de recenti cadavere, cujus vultus nondum lividus fuisset; quod narratur de Alexandro, cujus mortui, post septem dies, *vigor quoque, qui constat ex spiritu, non destituerat vultum.* Ita *Curtius* Lib. x, 10. *Idem.*

262 *Domus*] Eos sequitur, qui in corde, aut in pectore collocabant sedem animi; quod vulgò sensisse videntur Romani veteres, quibus *cor* pro sapientia, *cordatus* pro viro sapiente frequenter dicebantur. *Magnam* autem & *capacem domum* vocat *Pedo*, quòd Drusus lato esset pectore. Vide ad v. 259. Eleganter porrò atque ex Philosophorum interiori doctrina & stylo, corpus dicitur *domus animi.* Exempla vide apud *Hug. Grotium* ad 2 Cor. v, 1. *Idem.*

263 *Spes quoque multorum*] Matris, consanguineorum, familiarium, clientium, ac totius denique Reipublicæ. *Idem.*

264 *Miseræ viscera matris habet.*] Vide ad v. 134. Liberi dicuntur *viscera* parentum, & præsertim matrum. Canace ad Macareum v. 90. de puerulo, quem pepererat:

Cum

ſunt ergo Druſi virilis forma; comis ille vultus, quo ſe facilem omnibus præbebat; vigor ille eximius totius corporis; manus, quæ tot victorias retulerant; os eloquentiſſimum; & pectus, in quo ſummum habitaverat ingenium. Eadem flammâ ſpes de Druſo concepta interit, & viſcera miſerandæ matri, comburuntur. At res ejus geſtæ, gloriáque iis parta numquam in hominum memoria intermorientur; hæc demum æterna eſt, ſoláque rogi flammis minimè abſumitur. Hiſtoria facta ejus narrabit, atque æternitati conſecrabit; & poëtæ operum ſuorum argumenta inde deſument. Statua tibi, ô Druſe, in Roſtris, ponetur, cum honorifica in-

Cùm mea coram me ſilvas inimicus in altas
Viſcera montanis ferret edenda lupis.

Et v. 118.

Diripiunt avida viſcera noſtra feræ.

Idem.

265 *Operoſáque gloria rerum*] Hoc eſt, gloria, magnis rebus geſtis, difficulter parta, non ex facili orta. Sic *Lucanus* in Panegyrico ad Piſonem:

Quàm mihi priſcorum titulos, operoſáque bella
Contigerit memorare.

Idem.

267 *Totóque legetur in ævo*] Hoc eſt, in æternum, nam *totum ævum* eſt æternitas. *Virgilius* de Hippolyto immortalitatem conſequuto, Æneid. VII, 776.

Solus ubi in ſilvis Italis ignobilis ævum
Exigeret.

Ubi *Servius*: *Ævum eſt ætas perpetua, cujus neque initium, neque extremum notatur; ſed hoc modo ævum ætatem Hippolyti poſuit. Veteres ævum etiam Deorum vitam dicebant, nam & Virbius inter Deos colitur.* Adi & *Cenſorinum* de Die Natali, cap. XVI. *Idem.*

268 *Opus ingeniis*] Hoc eſt, argumentum operum ſuppeditabit Poëtis. *Idem.*

269 *Stabis & in roſtris*] Statua in Roſtris fuit inter honores à *Suetonio* ſummatim memoratos Claudii cap. I. ubi Senatus *inter alia complura*, marmoreum arcum, cum tropæis, in via Appia decreviſſe dicitur. *Dio* etiam diſertè ſtatuas memorat, Liv. LV. ubi ait eum *τιμὰς εἰκόνων λαβεῖν*. *Statuarum honore affectum.* Qui honos civibus, cùm aliis de cauſis, tum etiam, quòd Reipublicæ causâ interiiſſent, tribui

Causáque dicemur nos tibi, Druse, necis.
At tibi jus veniæ supereſt, Germania, nullum,
Poſtmodò tu pœnas, Barbare, morte dabis.
Adſpiciam Regum liventia colla catenis,
Duráque per ſævas vincula nexa manus,
Et tandem trepidos vultus, inque illa ferocum
Invitis lacrimas decidere ora genis.
Spiritus ille minax, & Druſi morte ſuperbus,

Car-

N O T Æ.

bui ſolebat, & quidem in Roſtris. Liquet hoc ex *Ciceronis* Philippica IX. ubi de Servio Sulpicio, qui cùm legationem nomine Senatûs ad Antonium obiret, mortuus erat, ſuadet Senatuſconſultum eſſe faciendum, in quo ſcribi oportere cenſebat, (cap. VII.) *cùm talis vir ob Rempublicam in legatione mortem obierit, Senatui placere Servio Sulpicio ſtatuam pedeſtrem æneam in Roſtris ex hujus ordinis ſententia ſtatui.* Quod cùm oppugnaſſent nonnulli, quòd morbo obiiſſet Sulpicius, ſic eam ſententiam confutaverat *Cicero* cap. I. *Quibus à te dictis* (Panſam Conſulem alloquitur) *nihil præter ſententiam dicerem, niſi P. Servilio reſpondendum putarem, qui hunc honorem ſtatuæ nemini tribuendum cenſuit, niſi ei qui ferro eſſet in legatione interfectus. Ego autem, P. C. ſic interpretor ſenſiſſe Majores noſtros, ut cauſam mortis cenſuerint, non genus eſſe quærendum. Etenim cui legatio ipſa morti fuiſſet, ejus monumentum exſtare voluerunt, ut in bellis periculoſis obirent homines legationis munus audaciùs.* ——— *Lar Tolumnius Rex Vejentium quatuor legatos Populi Romani Fidenis interemit, quorum ſtatuæ ſteterunt uſque ad meam memoriam in Roſtris. Juſtus honos; iis enim Majores noſtri, qui ob Rempublicam mortem obierant, pro brevi vita diuturnam memoriam reddiderunt.* Poſtea profert exemplum Cn. Octavii, cui, ſimili de cauſa, decreta etiam erat in Roſtris ſtatua, aliáque eamdem in rem habet, quæ non exſcribam. Similiter Druſo, ob Rempublicam mortuo, ſtatuam poni voluit Auguſtus. Ceterùm de Roſtris ſtatuiſque ad ea poſitis, lege quæ habet *Famianus Nardinus*, in Roma Vetere Lib. V. cap 3. *Idem.*

Tituli] Hoc eſt, inſcriptionis. Vide ad v. 16. *Idem.*

270 *Cauſáque dicemur*] In inſcriptione, nempe, ubi ob Rempublicam mortem in Germania obiiſſe diceris. *Cicero*, in ſequentibus verbis Senatuſconſulti, cujus particulam attulimus ad v. 269. *circúmque eam ſtatuam locum ludis gladiatoribúſque liberos, poſteróſque ejus, quoquo verſus pedes quinque habere, quòd is ob Rempublicam mortem obierit, eámque cauſam in baſi inſcribi.* Sic quoque Philippicâ XIII. c. 4. com-

inscriptione, in qua pro Republica occubuisse diceris. At, ô Germania, nullo jure veniam petere à ducibus nostris poteris, sed tuorum morte scelus hoc expiabitur. Videbimus colla Regum tuorum livida gravibus catenis, quibus onusti & manibus revincti in triumphum ducentur. Aliquando trepidabunt, & quamquam feroces, lacrimis sortem suam inviti prosequi cogentur. Minaces illi spiritus & qui, propter Drusi mortem, superbiebant, in

commemorat *statuam in Rostris eum inscriptione praclara*, quæ M. Lepido posita fuerat, & de qua pluribus agit Philip. v. c. 15. *Idem.*

272 *Morte dabis*] Vide ad v. 278.

273 *Regum liventia colla catenis*] Is mos Romanorum fuit, ut catenis & quidem gravibus vinctos Reges, Ducésque hostium in triumpho ducerent. *Ovidius* Tristium Lib. IV. El. 2. de triumpho Tiberii:

Vincláque captivâ reges cervice ferentes
Ante coronatos ire videbit equos.

Qua de re plura vide apud *J. Cæs. Bullingerum*, Libro de Triumpho cap. XXIX.

74 *Per sævas vincula nexa manus*] *Ovidius* ibidem:

Vincula fert illâ, quâ tulit arma, manu.

Idem.

275 *Et tandem trepidos vultus* &c.] Idem, eodem loco:

Et cernet vultus aliis, pro tempore, versos;
Terribiles aliis, immemorésque sui.

Paullò pòst:

Hic qui nunc in humo lumen miserabile figit,
Non isto vultu, cùm tulit arma, fuit.
Ille ferox, oculis & adhuc hostilibus ardens,
Hortator pugnæ, consiliúmque fuit.

Idem.

277 *Spiritus ille minax*] Hoc est, animus minax; sed voce *spiritus* potiùs usus est *Pedo*, quòd *spiritus* non animum tantùm sed & animum elatum sonet, ut apud *Cæsarem* de B. C. Lib. III. cap. 72. *His rebus tantum fiduciæ ac spiritûs Pompeianis accessit* &c. *Idem.*

Ibid. *Drusi morte superbus*] Poëticè dictum hoc est, aut oratoriè quod de Druso legimus apud *Senecam*, in Consol. ad Marciam c. III. *In expeditione victor decesserat, ipsis illum hostibus ægrum, cum veneratione & pace mutua prosequentibus, nec optare quod expediebat audentibus.* Quod si verum esset, non superbiissent Germani morte Drusi. Sed *Justus Lipsius oratoriè* loquutum censet *Senecam* suum; nam *quis credat,* im-

Carnifici in mœsto carcere dandus erit.
Consistam, lætísque oculis, lentúsque videbo
Strata per obscœnas corpora nuda vias.
Hunc Aurora diem, spectacula tanta ferentem,
Quam-

NOTÆ.

inquit, *Germanos tunc sic aut mites, aut fatuos?* Ergo Philosopho hîc Poëta noster erit anteferendus. *Idem.*

278 *Carnifici in mœsto carcere dandus erit*] Fiebat hoc, postquàm triumphans in Capitolium pervenisset, quamquam non erat perpetuum: ut ostendit *J. Cæsar Bullingerus*, cap. XXIX. libri de triumpho. Has Poëtæ minas exsequutus demum est, aliquot pòst annis, Germanicus Drusi F. cujus res gestas narravit *Tacitus* Annal. Lib. I, & II. *Idem.*

279 *Lætis oculis, lentúsque videbo*] Sic rectè in contextu Editionis Heinsianæ, nec scio cur in notis conjiciat vir doctissimus legendum, *lentísque oculis, lætúsque videbo.* Nam quod ait, ita emendandum ne Poëta bis idem dicat, id ad hanc lectionem nihil attinet, sed tantùm ad Scaligeranam, quæ ita habet: *lætísque oculis, lætúsque videbo.* Poëtæ sententia hæc est, se non tantùm obiter, sed otiosè, útque oculos pascat spectaturum, quod est hominis re delectati. Ab iis enim quæ abhorremus avertimus illico oculos, & refugimus, ne spectare cogamur. Sed sumitur etiam lentus pro moveri nescio, non tantùm ad iram, sed etiam ad misericordiam. Sic apud *Suëtonium* Augustus, de Tiberio cap. XXI. *miserum Populum Romanum, qui sub tam lentis maxillis erit!* & cap. LVII. *Sæva ac lenta natura ne in puero quidem latuit, quam Theodorus Gadareus, Rhetoricæ præceptor, & perspexisse primus sagaciter & adsimilasse aptissimè visus est; subinde in objurgando appellans eum πηλὸν αἵματι πεφυρμένον.* Ad quum locum vide *Is. Casaubonum*, & *Lavin. Torrentium.* Sic *Ovidius* in Ep. Sapphûs, v. 169.

——— *Versus amor tetigit lentissima Pyrrhæ*
Pectora.

Item in Ep. Heronis, v. 81.

Certè ego tum ventos audirem lenta sonantes.

Similiter hîc *lentus* significare queat nullâ motum misericordiâ. *Idem.*

280 *Strata per obscœnas*] *Obscœna viæ* sunt viæ mali ominis, quales quæ circa carcerem erant, nam *obscœnum* vocabant veteres quidquid erat mali ominis, ut docet *Festus* in *Oscum.* Solebant autem cadavera occisorum in carcere nuda projici in vias vicinas, quæ propterea ominosæ habebantur, quod paucis probandum. Apud *Livium*

in carcere à carnifice corporibus eorum expellentur. Quod cùm factum erit, consistemus ad carcerem, ut læto ejusmodi spectaculo otiosè fruamur; dum corpora per vicinas vias, quæ ominis causâ vitari solent, nuda jacebunt. O utinam dies tam

vium Lib. xxxviii. cap. 59. dicit Scipio Nasica, damnato L. Scipione Asiatico, fore *ut in carcerem inter fures nocturnos & latrones vir clarissimus includatur, & in robore ac tenebris exspiret, deinde nudus ante carcerem projiciatur.* Valerius Maximus Lib. vi. cap. 9. Exemp. Rom. xiii. *Q. Capio — in publicis vinculis spiritum deposuit, corpúsque ejus funesti carnificis manibus laceratum, in Scalis Gemoniis jacens, magno cum horrore totius fori Romani, conspectum est.* Inter omina mortis Sejani hoc memoratur à *Dione* Lib. lviii. quòd per viam ad carcerem tendentem, & Gemonias Scalas servi transiissent, eo die quo captus est. Ἐπειδὴ καὶ ἐν τῷ Καπιτωλίῳ θύσας εἰς τὴν ἀγορὰν κατῄει, οἰκέται αὐτοῦ οἱ δορυφόροι διά τε τῆς ὁδοῦ τῆς ἐς τὸ δεσμωτήριον ἀγούσης ἐξετράποντο μὴ δυνηθέντες αὐτῷ ὑπὸ τοῦ ὄχλου ἐπακολουθῆσαι, καὶ κατὰ τῶν ἀναβαθμῶν, καθ' ὧν οἱ δικαιούμενοι ἐρρίπτοντο, κατιόντες ὤλισθον καὶ κατέπεσον: *cùm in Capitolio sacra fecisset ac inde in forum descenderet, servi ejus stipatores, quod propter turbam eum sequi non possent, in viam, qua ad carcerem ducit, diverterunt, ac per Scalas Gemonias descendentes lapsi deciderunt.* Sanè Sejanus occisus in Gemonias projectus est, eúmque totum triduum populus illic ludibrio habuit, ut postea narrat *Dio.* Ceterùm de carceris, & vicinarum viarum situ adi Romam Veterem *Fam. Nardini* Lib. v. c. 11. ubi & multa hanc in rem. Ejusmodi igitur spectaculo, post proximum de Germanis triumphum, pascere oculos suos parabat noster *Pedo*; quod barbaræ immanitatis, non Romanæ indolis fuit. Sed sic erant affecti Romani, ut crudelitatem eam demum vocarent, quæ exercebatur à Barbaris in Romanos, non à Romanis in Barbaros; quasi ejusdem humanæ naturæ participes non fuissent, aut exigere non potuissent, à Romanis, ut se haberent, quemadmodum ipsi haberi cupivissent, si in Barbarorum potestatem venissent! Sic unusquisque sibi ipse favet, ut alieni juris negligens est. *Idem.*

281 *Hunc aurora diem* &c.] In turpissimo voto pergit Poëta, quod dignum fuit ultima barbaria, & vix etiam ei condonandum; quidni enim Germanis licuit patriam suam defendere, contra Romanos? Sanè haud paullò meliori jure se & sua tueri armis poterant, quàm Romani aliena invadere. Quâ ergo humanitate potuit *Pedo* optare interesse spectaculo miserando cadaverum virorum fortium, qui non alia de causa occidi poterant, quàm quia patriam suam constantiùs, quàm optassent Romani, propugnaverant? Profectò si sunt quæ miremur in Romanis, non desunt quæ meritò detestemur. *Idem.*

283 Ad-

Quamprimùm croceis roſcida portet equis.
Adjice Ledæos, concordia ſidera, fratres;
Templáque Romano conſpicienda foro.
Quàm parvo numeros implevit principiis ævo,
In patriam meritis occubuitque ſenex!
Nec ſua conſpiciet (miſerum me!) munera Druſus,
Nec ſua pro Templi nomina fronte leget.
Sæpe Nero illacrimans ſubmiſsâ voce loquetur,
Cur adeo fratres, heu ſine fratre! Deos?

Certus

NOTÆ.

283 *Adjice Ledæos* &c.] Duo Templa, ſuo fratriſque nomine, dedicavit Tiberius. *Dedicavit Concordiæ Ædem, item Pollucis & Caſtoris ſuo fratriſque nomine, de manubiis.* Sueton. Tib. cap. 20. Solius Templi Concordiæ meminit *Dio* Lib. LV. & LVI. utriuſque nomine inſcripti. *Idem.*

284 *Romano conſtituenda foro*] Hic locus addendus eſt iis, quos habet *Famianus Nardinus*, Lib. v. cap. 4. Veteris Romæ, ubi oſtendit Ædem Caſtoris & Pollucis fuiſſe in Foro. Idem docebit hæc Templa non fuiſſe primùm à Tiberio condita, ſed tantùm inſtaurata. *Idem.*

285 *Numeros implevit principis*] Satis quidem conſtat *numeros explere principis*, idem eſſe ac *evadere principem omnibus numeris abſolutum*; ſed petitáne eſt, in utraque illa loquutione, tralatio à rationibus, vel ab harmonia? Sanè cùm ubi de harmonia, tum ubi de quarumvis rerum certo ac definito numero ſermo eſt, *expleri numeri* dicuntur, cùm nihil deeſt eorum quæ adeſſe oportet. Verùm hiſce miſſis factis, ſatius erit animadvertere vox *princeps*, quæ dumtaxat præcipuum, ac primarium virum, aut qui primus in ſuo ordine eſſet, aliquídve faceret, ante hæc tempora, ſignificabat, paullatim detortam fuiſſe ad ſignificandos Auguſtos ac Cæſares eorúmque propinquos, cùm ſola occurrit, ut hoc in loco; unde factum ut ſeriùs dominum, potiùs quàm primarium virum, ſonaret, quem ſignificatum in Linguis omnibus hodiernis, ex Latina deductis, obtinet. Sic ſenſim ac ſine ſenſu iiſdem vocabulis diverſæ ſubjectæ ſunt poteſtates. Hoc ergo vult *Pedo* Druſum, intra paucos annos, ad eam peritiam rerum civilium ac bellicarum perveniſſe, tantarúmque virtutum ſpecimina exhibuiſſe, ut princeps Reipublicæ eſſe poſſet, qualis erat Auguſtus. Vide vſſ. 303, 352, & 344. *Idem.*

286 *Senex*] Vide ad v. 448. *Idem.*

288 Nec

tam grati ſpectaculi quamprimùm illuceſcat! Libenter etiam videbimus ædem Caſtoris & Pollucis, in foro à Tiberio ſuo & fratris nomine conſecrandam. [285] Breviſſimâ licèt vitâ, principem virum omnibus numeris abſolutum explevit Druſus, & de patria ita meritus eſt, ut ſenex plura in illam merita ſua commemorare non poſſit. At ædem Caſtoris & Pollucis, quam cum fratre conditurus erat, non videbit, nec nomen ſuum, cum fraterno, fronti Templi inſculptum legere poterit. Tum verò ſæpe Tiberius, non ſine lacrimis, ædem illam viſens, ſubmurmurabit [290] non eſſe cur ingrediatur Templum illud Deorum fratrum, cariſſimo fratre ipſo

288 *Nec ſua pro templi nomina fronte leget.*] *Dio* de Templo Concordiæ, quod anno demum U.C. DCCLXXIV. dedicavit Tiberius: τῷ δὲ ἑξῆς ἔτει τό, τε Ὁμονόειον ὑπὸ τοῦ Τιβερίου καθιερώθη, καὶ αὐτῷ τό, τε ἐκείνου ὄνομα, καὶ τὸ τοῦ Δρούσου τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τεθνηκότος ἐπεγράφη: *anno ſequenti, ædes Concordiæ eſt à Tiberio dedicata, eique nomen ipſius, & Druſi fratris licèt mortui inſcriptum.* Situm erat hoc Templum ad clivum Capitolinum & forum Romanum, ut docet *Alexander Donatus* de Urbe Roma Lib. II. cap. 8. præſertim ex *Ovidio* Faſtor. Lib. I, 637. & ſeqq.

Ibid. *Fronte*] Sic ſolebant, ut cùm ex aliis Antiquitatis ruderibus liquet, tum ex reliquiis Panthei, ſupra cujus Pronaum legitur: M. AGRIPPA. L. F. COS. TERTIUM. FECIT. Ceterùm videtur Tiberius & Caſtorum & Concordiæ ædes inſtauraſſe, ſuóque & fratris nomine inſcripſiſſe, ut concordiæ & amicitiæ, quæ inter vivos fuerant, memoriam perennem redderet ac veluti conſecraret. Hinc natæ eorum temporum adulationes, cujus vide inſigne ſpecimen apud *Valerium Maximum* Lib. V. c. 5. Exemplo Rom. III. *Idem.*

289 *Submiſsâ voce*] Obmùrmurans, nempe, quaſi fratres illi indigni eſſent qui colerentur, quòd ipſi incolumem non ſervaſſent fratrem. Antea non obmurmurationes, ſed apertas querelas de Diis vidimus ad v. 187. & ſeqq.

290 *Cur adeo fratres* &c.] Scaliger:

Cur adeò frater heu! ſine frater tuus es?

Sed vulgata lectio optimè habet. *Adire Deos*, uſitatus loquendi modus. Hinc Lib. III. Amorum El. 6. *Naſo:*

A tenera ſurgit ſic quiſquam mane puella,
Protinus ut ſanctos poſſit adire Deos.

Certus eras numquam nisi victor, Druse, reverti.
  Hæc te debuerant tempora; victor eras.
Consule nos, duce nos, duce jam victore caremus;
  Invenit en tota mœror in urbe locum.
At comitum squallent immissis ora capillis,
  Infelix, Druso sed pia turba suo.
Quorum aliquis, tendens in te sua brachia, dixit:
  Cur sine me, cur sic incomitatus abis?
Quid referam de te, dignissima conjuge Druso,
  Atque eadem Drusi digna parente nurus?
Par bene compositum, juvenum fortissimus alter,

Al-

N O T Æ.

Propertius Lib. II. El. ult.

Solum te nostros lætor adire Deos.

Et lib. III. El. 23.

Cogor & undisonos cum prece adire Deos.

Tibullus Lib. I. El. 2.

Num feror incestus sedes adiisse Deorum?

In obscœno Carmine similiter Ep. XIII. Lex duodecim tabularum, apud *Ciceronem* Lib. II. de Legibus: AD DIVOS ADEUNTO CASTE. *Fratres* autem *Dei*, Castores dicebantur, aut fratres κατ' ἐξοχὴν, quomodo eosdem τὼ Θεὼ Græci, Lacones τὼ Σιὼ dixerunt. *Naso* Pont. II. El. 2.

Fratribus adsimilis, quos proxima templa tenentes.
Divus ab excelsa Julius æde videt.

Lib. I. Fastorum, v. 707.

Fratribus illa Deis fratres de gente Deorum.
Circa Juturnæ composuere lacus.

Suetonius in Caligula: *Æde Castoris & Pollucis in vestibulum transfigurata consistens sæpe inter fratres Deos medium se adorandum adeuntibus exhibebat.* Quare & gratificaturi Tiberio postmodùm affectum ejus erga Drusum cum affectu Castorum componebant. *Valerius Maximus* Lib. V. cap. 5. postquàm Tiberii pietatem in Drusum multis commendarat; *His scio equidem nullum aliud, quàm Castorum & Pollucis specimen, consanguineæ caritatis adjici posse.* Hæc *Nicol. Heinsius*, quæ integra præter morem adscripsi, quòd *Pedonem* nostrum mirè illustrarent. *Adiri* porrò *Dii* dicebantur ab iis qui *ibant* ad eorum statuas, quibus Deorum nomen, non aliter quàm ipsis Diis, impositum erat. *Idem.*

292 *Hæc*

ANTONIA . AVGVSTA

TI.CLAV. CA
S . C
AVG.P.M.TR.P

ipſe orbatus. Statueras, ô Druſe minimè reverti, niſi devictis Germanis; debuiſſes ergo nunc ad nos incolumis redire, quandoquidem eos debellaveras. Verùm & Conſule & Duce victore nunc caremus, ejúſque mors & à militibus & ab aliis civibus æquè lugetur. Omnes ſubmiſſis capillis & ſquallido ore, funus tuum proſequuti ſunt; infelix ſanè turba, ſed quæ pium exſequiarum officium prolixâ voluntate tibi præſtitit. Nec defuerunt inter eos, qui funus celebrarunt, qui, ad buſtum brachiis protenſis, queſti ſunt Druſum ſine ſe in inferos ire, libentérque eum comitati eſſent. Quid verò dicam de te, ô Antonia, uxor viro tuo Druſo & nurus ſocru tua Livia digniſſima? Non potuit par conjugum meliùs componi; nam juvenum fuit ille longè fortiſſimus,

292 *Hæc te debuerant tempora*] Nimirum, nobis, vel Romæ.

294 *Invenit en tota*] Deflentibus militibus ducem, togatis Conſulem. *Idem.*

295 *At comitum ſquallent*] Vide ad v. 86. Hoc diſtichon, ne quid mentiar, frigidum eſt, & alieno loco, ut & ſequens, poſitum. Debebant hæc legi, ubi deſcribebatur funus Druſi; quamvis prius horum diſtichorum ne illic quidem, ſine odioſa repetitione, addi potuerit. At furor poëticus, qui tamen ſemper æquè vehemens non eſt, legibus vix coërcetur. *Idem.*

297 *Quorum aliquis* &c.] Fortè Livia mater, aut uxor Antonia. *Idem.*

299 *Digniſſima conjuge Druſo*] M. Antonius Triumvir, ex Octavia Auguſti ſorore, duas filias ſuſceperat; Antoniam majorem, quam collocavit Auguſtus Domitio Ahenobarbo, avo Neronis, qui poſtea imperavit, ut docet *Suetonius* Ner. cap. v. & Antoniam minorem Druſo nuptam, ut idem ſcribit Cap. I. vitarum Caligulæ & Claudii. Prior initio principatûs, *Antonia avia quidquid umquam Livia Auguſta honorum cepiſſet, uno Senatûs-Conſulto congeſſit.* Verba ſunt *Suetonii*, vitæ ejus cap. xv. At idem poſtea *ſecretum petenti denegavit, niſi ut interveniret Macro præfectus, ac per iſtiuſmodi indignitates & tædia cauſa exſtitit mortis; dato tamen, ut quidam putant, & veneno.* Ib. c. XXIII. At Claudius ejus filius, nummis in honorem ejus cuſis, qui etiamnum manibus teruntur, memoriam ejus reverenter habuit.

301 *Par bene compoſitum*] Videtur hæc loquutio à gladiatoribus petita, qui ſinguli ſingulis *componi* dicebantur; & *paria* gladiatorum vulgò dicta, nemo neſcit. Nihil tamen vetat quominùs unum aut alterum

Altera tam forti mutua cura viro.
Femina tu princeps, tu filia Cæsaris; illi
Nec minor es magni conjuge visa Jovis.
Tu concessus amor, tu solus & ultimus illi,
Tu requies fesso grata laboris eras.
Te moriens, per verba novissima, questus abesse,
Et mota in nomen frigida lingua tuum est.
Infelix recipis non quem promiserat ipse,
Nec qui missus erat, nec tuus ille redit.
Nec tibi deletos poterit narrare Sycambros,
Ensibus & Suevos terga dedisse suis.
Fluminàque & montes & nomina magna locorum,
Et si quid miri vidit in orbe novo.
Frigidus ille tibi, corpúsque refertur inane;
Quem-

NOTÆ.

terum exemplum similium loquutionum proferamus. Sic ergo *Lucilius* Satir. Lib. IV.

Æserninu' fuit, Flaccorum munere, quidam
Samnis, spurcus homo, vita illa dignu' locóque.
Cum Placideiano hic componitur, optimu' longè,
Post homines natos, gladiator qui fuit unus.

Ad quem locum vide *Franc. Douzam.* Quintilianus Inst. Orat. Lib. II. cap. 17. *Sæpe gladiatores sub eodem magistro eruditi inter se componuntur.* Plinius Hist. Nat. Lib. VIII. cap. 12. postquàm descripsit elephantorum & draconum pugnam: *Quam quis aliam*, inquit, *tantæ discordiæ causam attulerit, nisi naturam spectaculum sibi ac paria componentem?* Lib. XXI. cap. 8. de iis qui colores florum tincturâ vestium æquare conabantur: *Paria nunc componuntur, & natura atque luxuria depugnant.* Igitur lectissimorum conjugum *par* hoc *compositum* dicitur, ut mutuo amore inter se, & conjugalibus ceteris virtutibus, certarent. *Idem.*

302 *Mutua cura*] Quæ cùm amaret virum, ab eo redamabatur. Voluit tamen *Pedo*, ut in superiore versu dotem viri memoravit, ita in hoc dotem aut indolem uxoris exprimere; sed versûs necessitate, veluti fluctu, aliò delatus est. Debebat enim dicere, ut Drusus erat juvenum fortissimus: sic Antoniam omnium castissimam, virique aman-

mus, hæc verò ejuſmodi ut digniſſima eſſet, quam mutuo amore proſequeretur Inter principes matronas, Octaviæ quippe Auguſti ſororis filia, primarium locum obtines; nec ſanè viro minor ipſa Junone videbaris. Legitimo ille tui amore, & quidem ſolo, ad finem uſque vitæ, flagravit; nec jucundiùs à laboribus, quàm apud te, requieſcebat. Moribundus aliud nihil queſtus eſt, niſi quòd abeſſes, nomēnque tuum ultimum titubante linguâ pronunciavit. Eum nunc quidem recipis, at non qualem ſe promiſerat rediturum; nec qualis ab Auguſto miſſus fuerat, nec ita ut vir tuus etiamnum eſſe poſſit. Non poterit tibi narrare quâ ratione Sycambros fuderit, aut quâ Suevi arma Romana fugerint; non deſcribere flumina, montes & loca victoriis inſignia; non ſi quid novi, in regionibus Romanis antea non ſatis notis, viderit exponere. Refertur

amantiſſimam fuiſſe, aut ſimile quiddam. Nunc verò dixit, ut vir fuit fortiſſimus juvenum: ſic fuiſſe illam *mutuam curam*, ſeu mutuum amorem viro; quod ſignificat quidem amatum ab ea fuiſſe virum, ſed non ſatis perſpicuè, cùm hoc ſolum debuiſſet dici. *Cura* porrò dicitur, quod curæ eſt, ut apud *Horatium* Carm. Lib. I. Od. XIV, 18.

Nuper ſollicitum quæ mihi tædium,
Nunc deſiderium, curáque non levis.

Sic & *Ovidius* Amorum Lib. I, 16.

Non mihi mille placent, non ſum deſultor amoris,
Tu mihi (ſi qua fides) cura perennis eris. Idem.

303 *Femina tu princeps*] Vide ad v. 285. *Idem.*

Tu filia Cæſaris] Quia Auguſtus Antonii & Octaviæ ſororis liberos ſuorum loco habuerat. *Idem.*

304 *Nec minor es illi conjuge viſa Jovis*] Meliùs filiam Jovis dixiſſet, cùm Druſum cum Jove conferre nollet.

314 *In orbe novo*] Vide v. 20. Hoc eſt, in oris nondum Romanis ſatis notis. Eas tamen jam obiter deſcripſerat Cæſar de B. G. Lib. VI. cap. 21. & ſeqq. *Idem.*

315 *Corpúſque refertur inane*] Ut dixit v. 133. *artus inanes.* Sic etiam loquutus *Ovidius* Ep. Sapphonis ad Phaonem, v. 116.

Non aliter quàm ſi gnati pia mater ademti
Portet ad exſtructos corpus inane rogos. Idem.

Quémque premat ſine te ſternitur ecce torus.
Quò raperis laniata comas, ſimilíſque furenti?
Quò ruis? attonitâ quid petis ora manu?
Hoc fuit Andromache, cùm vir religatus ad axem
Terruit admiſſos ſanguinolentus equos.
Hoc fuit Euadne, tunc cùm ferienda coruſcis
Fulminibus Capaneus impavida ora dedit.

Quid

NOTÆ.

316 *Quémque premat ſine te &c.*] Lectus, nimirum, feralis, de quo ad v. 207. *Idem.*

318 *Attonitâ manu*] Hoc eſt, animo uſque adeò perturbato, ut manibus os laceres. De voce attonitus diximus ad v. 85. Sed videtur hîc *attonita* ſignificare, quæ præ luctu neſcit quid agat. Quâ poteſtate ſumitur & in loco *Senecæ* prolato anteà ad v. 167. ut Græcum ἐμβροντητός. Nec multùm abit ab eo ſignificatu eadem illa vox, apud *Valerium Maximum* Lib. v. c. v. Exemplo Romano 3. quem locum anteà jam indicatum pleniùs hic proferemus, cùm propter eam vocem, tum quia ad hiſtoriam mortis Druſi, atque adeò ad hoc Poëma pertinet. Sic ergo *Valerius: Tantum amorem princeps, paréntſque noſter inſitum animo fratris Druſi habebat; ut cùm Ticini, quò victor hoſtium ad complectendos parentes, venerat, gravi illum & periculoſâ valetudine in Germania fluctuare cognoſſet, protinus inde metu* ATTONITUS *erumperet. Iter quoque quàm rapidum & praceps, velut uno ſpiritu, corripuerit eò patet; quòd Alpes Rhenúmque tranſgreſſus, die ac nocte, mutato ſubinde equo, ducenta millia paſſuum, per modo devictam barbariam, Antabagio duce ſolo comite contentus, evaſit* &c. Idem.

319 *Hoc fuit Andromache*] Nimirum, *attonita* ſubitâ morte Hectoris, atque erga cadaver ejus immani Achillis barbarie; cùm ſimile nihil contigiſſet Druſo. Reſpicit Poëta ad Iliad. X, 460. ubi Andromache, audito ejulatu, ſuſpicata occiſum eſſe Hectorem, ſic pingitur:

——— μεγάροιο διέσσυτο μαινάδι ἴση
Παλλομένη κραδίην.

domo exiit furenti ſimilis, commota animo. Vide ſequentia apud *Homerum*, ubi animi deliquium & luctus Andromaches deſcribuntur.

320 *Terruit admiſſos*] Ipſos equos Achillis terruit, qui currentes, circa Trojæ muros, cadaver Hectoris raptaverunt. *Ovidius* in Epiſt. Penelopes ad Ulyſſem v. 36.

His lacer admiſſos terruit Hector equos.

Admitti

fertur ille tibi mortuus, lectúsque funebris, in quo sine te jaceat, paratur. Quò te confers, comis evulsis, & quasi insanires? Quò properas? Cur faciem tuam perturbata laceras? Non est cur ita impotenter lugeas virum, quemadmodum fecit Andromache, cùm cadaver Hectoris vinctum currui Achillis 320 ipsos ejus equos cruentum terruit. Ita se gessit furibunda Euadne, cùm vesanus Capaneus fulmini caput suum feriendum præbuisset, & à Jove per-

Admitti equi dicuntur, qui mittuntur effusis habenis, subjectisque calcaribus ad metam, locúmve alium quem petere volumus. Frequens est, apud optimos quosque Scriptores, loquutio, ut vel unus *Rob. Stephanus*, in Thesauro Linguæ Latinæ, docebit. Itaque *admissus equus* perinde est quasi concitatus. Quamobrem *admissa aqua* dicuntur etiam fluctus celeriùs decurrentes, ut vidimus, v. 250. Sic & apud *Ovidium* Amorum Lib. I. Eleg. VIII, 50.

> *Labitur occultè, fallitque volatilis ætas,*
> *Ut celer admissis labitur amnis aquis.*

Sic rectè ex Cod. MS. emendavit *Nic. Heinsius*, cùm antea legeretur *annus equis*. Idem.

321 *Hoc fuit Euadne*] Quæ se præcipitem dedit in rogum Capanei. Respexisse videtur *Pedo* ad *Euripidis*, in Supplicibus, locum, ubi describitur desperatio Euadnes, cujus aliquot verba exscribemus. Sic ergo loquitur v. 999.

> Περέβαν δρομὰς ἐξ ἐμῶν
> Οἴκων ἐκβακχευσαμένα,
> Πυρᾶς φῶς καθέξουσα, τάφον τε
> Βατεύσουσα τὸν
> Αὐτὸν εἰς Ἀΐδαν, καταλύσουσ' ἔμμοχθον
> Βίοτον, αἰῶνός τε πόνους.
> Ἥδιστος γάρ τοι θάνατος
> Συνθνήσκειν θνήσκουσι φίλοις,
> Εἰ δαίμων τάδε κραίνοι.

Accessi curriculo ex meis ædibus furens, occupatura ignis flammas, sepulcrúmque ingressura idem ad inferos, finitura laboriosam vitam, ætatisque dolores. Dulcissima enim est mors, mori cum amicis morientibus, si hæc fatum patiatur. Quibus & paucis aliis dictis, in flammam se conjecisse fingitur. *Idem.*

322 *Fulminibus Capaneus* &c.] Nimirum, cùm ad Thebarum mœnia dixisset.

> Μηδ' ἂν τὸ σεμνὸν πῦρ νιν ἐργάθειν Διὸς
> Τὸ μὴ οὐ κατ' ἄκρων περγάμων ἑλεῖν πόλιν,

Quid mortem tibi mœsta rogas? amplexáque natos
 Pignora de Druso sola relicta tenes?
Et modò per somnos agitaris imagine falsâ,
 Téque tuo Drusum quæris habere sinu?
Et subitò tentásque manu, sperásque receptum,
 Quæris & in vacui parte priore tori?
Ille pio (si non temerè hæc creduntur) in arvo,
 Inter honoratos excipietur avos.
Magnáque maternis majoribus, æqua paternis
 Gloria, quadrijugis aureus ibit equis;
Regalique habitu, currúque superbus eburno,
 Fronde triumphali tempora vinctus erit.
Accipient juvenem, Germanica signa ferentem
 Consulis imperio, conspicuúmque decus.
Gaudebúntque suæ meritò cognomine gentis,

Quod

NOTÆ.

ne venerandum quidem ignem Jovis impediturum quominus à summa arce caperet Urbem, ut habet nuncius apud *Euripidem* in Phœnissis, v. 1182. Jupiter illum, scalam conscendentem fulmine præcipitem dejecit. Apud *Statium* Thebaïd. Lib. x. extremo, sic Jovem alloquitur Capaneus:

Nunc age, nunc totis in me connitere flammis,
Jupiter &c.

Idem.

330 *Inter honoratos excipietur avos*] Vide not. ad v. 162. *Idem.*

331 *Magnáque maternis* &c.] Liviorum familia materna fuit, Claudiorum paterna, quæ priore nobilior, magnisque viris illustrior. *Idem.*

332 *Quadrijugis aureus ibit equis*] Existimabant enim animos mortuorum, donec aquam Lethes bibissent, iisdem studiis teneri, quibus vivi delectati fuerant. Itaque fingit *Alvinovanus* Drusum, qui libenter triumphaturus erat, si vixisset, in inferis inter umbras triumphum egisse. Adi *Virgilium* Æneïdos VI, à v. 458. ubi inter alios describit Idæum, Priami aurigam,

—— *etiam currus, etiam arma tenentem.*

Sed

percussus arderet. Cur unà cum illo mori cupis, dum liberos tuos, sola amoris Drusi pignora, complecteris? 325 Cur in somnis Drusum, quasi etiamnum vivum, mente agitas, & adhuc amplecti te putas? Cur excitata subitò eum in lecto quæris, quasi revixisset, & vacui tori partem, in qua jacere solebat, palparis? Ille, si credimus iis quæ à Majoribus accepimus, in campis Elysiis, à piorum Manibus cultis, 330 excipietur ab avis ex Claudia, Liviáque gente, ut unà cum illis versetur. Cúmque magnam gloriam & maternæ Liviorum & paternæ Claudiorum familiæ pepererit, in quadrigis apud illos, quod apud superos facere non potuit, triumphabit, palmatáque veste indutus, eburnóque curru vectus, & laureâ redimitus conspicietur. 335 Libenter Livii & Claudii nepotem signa Germanis erepta ferentem, & Consulari dignitate auctum excipient. Gaudebunt ab familiæ suæ partum Germanici

Sed paullò inferiùs rem pluribus exsequitur, vss. 651. & seqq.

Arma procul, currúsque virûm miratur inanes,
Stant terræ defixæ hastæ, passimque soluti
Per campos pascuntur equi. Quæ gratia currûm,
Armorúmque fuit vivis, quæ cura nitentes
Pascere equos, eadem sequitur tellure repostos.

Quæ exscribo, non quasi ignota, sed ne Lectori, qui ea fortè legere illico avebit, deponendus sit hic libellus, ut *Virgilius* in manus sumatur. *Idem.*

333 *Regalisque habitu*] Triumphali veste, quæ fuerat vestis priscorum Etruriæ Regum, deinde Romanorum, ut multis ostendit *Jul. Cæsar Bullingerus* Cap. XVIII. libri de Triumpho. *Idem.*

Ibid. *Curruque superbus eburno*] Vide ejusdem libri cap. XX. ubi copiosè actum de curru triumphantium. *Idem.*

337 *Cognomine gentis*] *Suetonius* Claudii C. I. *Senatus, inter alia complura marmoreum arcum, cum tropæis viâ Appiâ decrevit, & Germanici cognomen ipsi posterisque ejus.* Juvat & de cognominibus, ex devictis gentibus relatis, integrum *Ovidii* locum, ubi ultimo loco recensetur Drusus, subjicere. Fastorum Lib. I, 593.

Africa victorem de se vocat; alter Isauras,
Aut Cretum domitas testificatur opes.

Quod solus domito victor ab hoste tulit.
Vix credent tantùm rerum cepisse tot annos;
Magna viri latum quærere facta locum.
Hæc ipsum sublime ferent; hæc, optima mater,
Debuerant luctus attenuare tuos.
Femina digna illis, quos aurea condidit ætas,
Principibus natis, principe digna viro.
Quid deceat Drusi matrem, matrémque Neronis,
Adspice; quo surgas adspice mane toro.
Non eadem vulgúsque decent & lumina rerum,
Est quod præcipuum debeat ista domus.

Im-

NOTÆ.

Hunc Numidæ faciunt, illum Messana superbum,
Ille Numantina traxit ab urbe notam.
Et mortem & nomen Druso Germania fecit;
Me miserum virtus quàm brevis illa fuit!

Idem.

339 *Tantùm rerum cepisse tot annos*] Hoc est, tam paucos annos (mortuus est enim anno ætatis trigesimo) tantas res gestas capere potuisse; seu, tanta potuisse fieri intra tam paucos annos. Vix alibi reperias *tot* pro *tam paucis*, cùm ubivis occurrat pro *tam multis*. Idem.

340 *Magna viri* &c.] Supple, *dicent enim*. Idem.

Locum] Hîc *locus* pro temporis spatio sumitur. Sic *loco* fieri dicuntur quæ opportunè fiunt, & contra *non suo loco* quæ non fiunt suo tempore. Sic & adverbia temporis ac loci *quando*, *ubi*, *ibi* &c. miscentur. *Idem.*

341 *Sublime ferent*] In sublime. *Virgilius* de nomine Vari Ecl. IX, v. 29.

Cantantes sublime ferent ad sidera cycni.

Idem.

343 *Quos aurea condidit ætas*] Qui mortui sunt ac sepulcro conditi, sub aurea ætate. Idem est ac quod descriptâ illâ ætate dixit *Hesiodus* Oper. & Dier. v. 121.

Αὐτὰρ ἐπεὶ κεν τοῦτο γένος κατὰ γαῖα κάλυψε,

Postquàm hoc genus terra abscondit; hoc est, postquàm ejus ætatis homines sepulcro conditi sunt. *Idem.*

344 *Principibus* &c.] Vide ad v. 303.

347 Non

nici cognomen ; quod primus ille, ex novis terrarum tractibus subactis, retulit. Vix credere poterunt tam paucorum annorum spatio, tantas res, quantas ille gessit, potuisse geri ; dicéntque majori tempore opus fuisse. Quibus laudibus summopere extolletur, tuúmque proinde, ô optima matrum Livia, luctum minui oporteret. O femina ætate aurea, viróque & filiis, qui ad Reipublicæ clavum sedent, digna, quid deceat matrem tam fortium virorum, uxorémque Augusti, reputa. Idem luctus ignobile vulgus, & Romanæ Reipublicæ lumina non decet ; singularisque constantia à Julia

347 *Non eadem vulgúsque decent* &c.] Tiberius in Edicto, quo immodicum luctum, ob mortem Germanici, compescuit, monuit, *non eadem decora principibus viris & Imperatori, populoque; modicis domibus, aut civitatibus convenisse recenti dolore luctum, & ex mœrore solatia ; sed referendum jam animum ad firmitudinem.* *Tacit.* Annal. Lib. III. cap. 6. Ad quem locum similia dicta congessit *J. Lipsius.* Idem.

Ibid. *Lumina rerum*] Subaudiendum *Romanarum*, vel, si mavis, *humanarum.* Sic *Horatius* Carm. Lib. IV. Od. 15. Augustum vocavit *custodem rerum :*

Custode rerum Cæsare, non furor
Civilis, aut vis eximet otium.

Pariter Roma *caput rerum* dicebatur, ut apud Tacitum Annal. Lib. I. *Immotum adversùs eos sermones, fixúmque Tiberio fuit non omittere caput rerum, neque se Rémque publicam in casum dare.* Apud eumdem Hist. Lib. II. cap. 32. Suetonius Paullinus memorat *Italiam & caput rerum urbem.* Annal. Lib. XV, 47. plenior loquendi modus legitur, ubi consulti haruspices de prodigiis, quæ mortem Neronis antecesserant, respondisse dicuntur *parari rerum humanarum aliud caput.* *Ovidius* Metam. XV. 736.

Jámque caput rerum Romanam intraverat urbem.

& v. 758. de Augusto :

——— *quo præside rerum,*
Humano generi, superi, cavistis abundè.

Igitur *lumina rerum* sunt Reipublicæ Romanæ *lumina.* Vide ad v. 410. *Idem.*

348 *Præcipuum*] Non est, quod vulgo dici solet *principale*, sed singulare quidpiam ; quâ potestate sæpe ea vox apud *Ciceronem* legitur, ut Epist. ad Atticum Lib. XI. Epist. 14. *Non me offendit veritas tuarum*

Imposuit te alto Fortuna, locúmque tueri
Jussit honoratum, Livia; perfer onus.
Ad te oculos aurésque trahis, tua facta notamus,
Nec vox missa potest principis ore tegi.
Alta mane, supráque tuos exsurge dolores,
Infragilémque animum, quod potes, usque tene.
An meliùs per te virtutum exempla petemus,
Quàm si Romanæ principis edis opus?
Fata manent omnes, omnes exspectat avarus
Portitor, & turbæ vix satis una ratis.

Ten-

NOTÆ.

rum litterarum, quòd me cùm communibus tum præcipuis *malis oppressum, ne incipis quidem, ut solebas, consolari.* Vide & Epist. 2. ejusdem Libri. *Idem.*

349 *Imposuit te alto*] Nimirum, *loco*, quæ vox in sequentibus expressa est. Itaque hanc lectionem prætulerim *τῷ altè*, quomodo *Nic. Heinsius* testatur veteres quosdam Codices habere. *Idem.*

350 *Perfer onus*] Hoc est, onera cum dignitate, quam obtines, conjuncta æquo animo ferto, si eam dignitatem tueri velis. Inter onera autem magnæ dignitatis hoc est, ne qui ea ornati sunt intemperantius lætentur, aut doleant, sed affectus suos in potestate habeant. *Idem.*

351 *Ad te oculos auresque trahis* &c.] *Seneca* Lib. I. de Clementia cap. VIII. Principes alloquitur: *Vestra facta, dictáque rumor excipit, & ideo nullis magis curandum est qualem famam habeant, quàm qui qualemcumque meruerint, magnam habituri sunt.* Paullò post: *Nostros motus pauci sentiunt; prodire nobis ac recedere, & mutare habitum, sine sensu publico, licet; tibi, non magis quàm soli; latere contingit. Multa contra te lux est, omnium in istum conversi oculi sunt. Prodire te putas? oreris. Loqui non potes, nisi ut vocem tuam, quæ ubique sunt, gentes excipiant.* Idem.

354 *Infragilem*] Hoc est, ostende animum tuum nullâ calamitate frangi posse. Expressit vim Græcæ vocis ἄῤῥηκτος, quemadmodum *Ovidius* Tristium Lib. I. El. IV, 53.

Si vox infragili mihi pectore firmior ære,
Pluráque cum linguis pluribus ora forent;

Ordo est: *si vox in pectore mihi esset firmior ære infragili*; non *in fragili pectore*, ut est in editione Heinsiana; nam præterquam quòd in pe-

ctore

Julia domo exspectatur. Ad sublimem dignitatem te evexit Fortuna, locúmque obtinere voluit 350 quo altior nullus est; quare si quid oneris cum tam insigni sorte sit conjunctum, æquo te id animo sustentare par est. Omnium oculos ad te convertis, omnes dictis tuis aures patulas præbent, quidquid agis diligenter observatur; nullum principis feminæ dictum aut factum latere potest. Igitur ita te semper gerito, ut nihil facias quod dignitatem tuam dedeceat, luctúque tuo superior sis, &, quoad potes, animum tuum calamitatibus nullis umquam frangi patiaris. 355 Cùm nobis virtutum omnium exempla præbere te deceat, quî melius hoc officio fungi queas, quàm si constantiam principe Romana dignam præ te feras? Mors omnes exspectat, neque cuiquam ignoscit Charon, qui quasvis umbras, per fluvios infernos, trajicit; ita ut ejus cymba tantæ mo-

ctore fragili non potest esse vox firmior ære, *Ovidius*, ut post alios habet *Heinsius*, imitatus est *Homeri* versus Iliad. B, 489, & 490.

Οὐδ' εἴ μοι δέκα μὲν γλῶσσαι, δέκα δὲ στόματ' εἶεν,
Φωνὴ δ' ἄρρηκτος, χάλκεον δέ μοι ἦτορ ἐνείη.

Non si mihi decem quidem linguæ, & decem ora essent, vóxque infragilis & cor aneum inesset. Firmiorem ære vocem dixit *Ovidius*, quòd apud *Homerum* χάλκεος & ἄρρηκτος idem valeant; non hîc suntùm sed & alibi, ut Odyss. Σ, 4.

——— Τεῖχος
Χάλκεον, ἄρρηκτον ———

Murus aneus, nec perfringendus. Cave autem ne putes, cum nonnullis Interpretibus, *infragilem* idem esse ac *infractum*; nam *infractus* est fractus, quod contrarium planè est menti *Pedonis*. Idem.

Ibib. *Quod potes*] Sic rectè *Heinsius*, nam *quod* hîc est idem ac *quoad*; ut v. 172. *Idem.*

Ibid. *Usque*] Id est, semper, ut v. 254.

356 *Romana principis opus*] Hic *opus* idem est ac quod vulgò *actionem* vocamus, ut Græcum ἔργον. Idem.

358 *Turba vix satis una ratis*] Petronius:

——— *vix nativa Portmeus*
Sufficiet simulacra virûm traducere cymbâ,
Classe opus est.

Lindenbruchius.

Tendimus huc omnes, metam properamus ad unam,
Omnia ſub leges mors vocat atra ſuas.
Ecce necem intentam cœlo, terræque, fretóque,
Caſurúmque triplex vaticinantur opus.
I nunc &, rebus tantâ impendente ruinâ,

In

NOTÆ.

361 *Ecce necem intentam* &c.] Platonici, Stoïci, Epicurei aliique docebant aliquando adfore tempus, quo rerum univerſitas in priſtinum chaos rediret. Vide quæ collegit hanc in rem *Juſtus Lipſius* Phyſiol. Stoïcorum Lib. II. Diſſ. XXI. & XXII.

Ibid. *In tantum*] Alii *intentum*. Lego ego:

Ecce necem intentam cœlo, terræque fretóque,
Cauſſarum triplex vaticinatur opus.

Opus *Lucretii*. Ovidius:

Explicat ut cauſſas rapidi Lucretius ignis,
Cauſſarúmque triplex vaticinatur opus.

Multa enim alia ſcripſerat *Lucretius*, ex cujus XXI. libro citat *Varro:*

Ætheris & terræ genitabile quærere tempus.

Scaliger.

362 *Cauſarum triplex*] Videtur ſignificare tria volumina illa Sibyllæ Cumanæ à Tarquinio mercede comparata, & magna cum veneratione in Capitolium repoſita; unde XV viri fatalium librorum, ſi quid fortè durius incideret, oracula ac ſortes rerum futurarum peterent ſibi. Dicit ergo, ſecundùm illorum vaticinia, mundum hunc & quidquid ſub ipſo eſt, finem ſuum aliquando habiturum. Hæc *Janus Douza* pater. *Lindenbruchius.*

Ibid. Lege: *caſurúmque triplex vaticinantur opus*, ut Sibyllina oracula, aut Philoſophos intelligat, Epicureos potiſſimùm, qui mundum non fore æternum cenſebant. *Ovidius* Triſtium Lib. II.

Explicat ut cauſas rapidi Lucretius ignis,
Caſurúmque triplex vaticinatur opus.

Sic enim ſcribendum, cùm *cauſarúmque* inſulsè exſtet in libris vulgatis; quod magno *Scaligero* temerè perſuaſit, hoc etiam loco, *cauſarum* reponendum eſſe. Ad *Lucretii* illa reſpexit noſter lib. V.

——— *tria talia texta*
Una dies dabit exitio.

Heinſius.

Ibidem. Si Sibyllini verſus dicerentur alicubi de *cauſis* egiſſe, quâ inſcriptione opus ediderat *Callimachus* Cyrenæus, non careret veriſimili-

morientium multitudini trajiciendæ vix satis esse possit. Eò omnium vita tendit, quasi ad curriculi metam ad quam frangatur propositam, neque quisquam est qui mortis legibus solutus sit. Nec hominibus tantùm obitus est præstitutus; sed & ipsi rerum naturæ, cœlo, terrâ & mari constanti intendunt finem, ac triforme illud opus collapsurum aliquando Poëtæ & Philosophi vaticinantur. Quod cùm ita

militudine conjectura *Jani Douzæ*. Nunc verò, cùm simile nihil usquam exstet, admitti non potest. Ac sanè versus *Ovidii* Trist. Lib. II. El. I, 426. qui non semel *Pedonem* nostrum imitatus est, rem extra omnem dubitationis aleam collocat, admittendámque *Heinsii* emendationem persuadet. Itaque intelligendi Philosophi, quos memoravimus, &, si ita videatur, Epicurei præsertim, quandoquidem ad *Lucretium* respexit, sine dubio, *Albinovanus*. Quinque ejus versus subjiciam ex Lib. v. p. 591. Ed. Lambinianæ, ne fortè Lectori quæstioni sint:

Principio, maria ac terras cælúmque tuère,
Horum naturam triplicem, tria corpora, Memmi,
Tres species tam dissimiles, tria talia texta
Una dies dabit exitio, multóque per annos
Sustentata cadet moles & machina mundi.

Hinc *Ovidio* Metam. Lib. xv, v. 859. dicuntur *mundi regna triformis*. Nomen *Ovidii* admonet me ejus quod modò dicebam, imitatorem eum fuisse *Pedonis*, cum quo, ut liquet vel ex Epistola ad eum ex Ponto missa, amicitiam coluit. Præter hunc versiculum ex *Albinovano* desumtum, crediderim eidem deberi duos alios *Ovidii*, quos addam. Ex versu 120 hujus Elegiæ desumtus est 42. El. III. Lib. I. Tristium:

Singultu medios præpediente sonos;

ut ex versu 204. adumbratus est 54. Epistolæ Sapphûs ad Phaonem:

Nisiades matres, Nisiadésque nurus.

Gorallus.

363 *I nunc & rebus* &c.] Similem consolationem adhibet *Seneca*, Capite ultimo consolationis ad Marciam, in quo, memoratis mutationibus quas in variis terrarum orbis partibus factum iri putabat, ita tandem orationem patris Marciæ, quem inducit loquentem, claudit: *Et cùm tempus advenerit, quo se mundus renovaturus exstinguat, viribus ista se suis cadent & sidera sideribus incurrent, & omni flagrante materiâ, uno igne, quidquid nunc ex disposito lucet ardebit, &c.* Gorallus.

369 *Vita*

In te ſolam oculos & tua damna refer.
Maximus ille quidem juvenum & ſpes publica vixit;
Et, quâ natus erat, gloria ſumma domûs.
Sed mortalis erat; nec tu ſecura fuiſti,
Fortia progenie bella gerente tuâ.
Vita data eſt utenda; data eſt ſine fœnore nobis
Mutua, nec certâ perſoluënda die.
Fortuna arbitriis tempus diſpenſat iniquis,
Illa rapit juvenes, ſuſtinet illa ſenes.
Quáque ruit, furibunda ruit; totúmque per orbem,
Ful-

NOTÆ.

369 *Vita data eſt* &c.] Fœnus præſtitutâ die dabatur, at mutua pecunia, interdum nullâ die præſtitutâ. Itaque creditori, quandocumque collibitum erat, repetendi jus erat. Hæc habet *Adr. Turnebus* Adverſar. Lib. 11. cap. 10. quod ut probet, profert hoc *Pedonis* diſtichon; tum addit eum hanc eſſe à *Cicerone* mutuatum ſententiam, qui I. Tuſcul. ſcribit: *At ea quidem* (natura) *dedit uſuram vitæ, tamquam pecuniæ, nullâ præſtitutâ die.* Quod & *Plutarchum* imitatum eſſe vult. Exiſtimo *Turnebum* reſpexiſſe ad hunc locum *Plutarchi*, ex conſolatione ad Apollonium pag. 107. Μοιρίδιον χρέος εἶναι λέγεται τὸ ζῆν, ὡς ἀποδοθησόμενον ὃ ἐδανείσαντο ἡμῶν οἱ προπάτορες. ὃ δὴ καὶ εὐκόλως καταβλητέον καὶ ἀστενάκτως ὅταν ὁ δανείσας ἀπαιτῇ: *Fatale debitum dicitur eſſe vita, quod contraxerint majores noſtri, eſtque reddendum. Itaque facilè eſt numerandum & ſine gemitu, cùm is qui mutuum dedit repetit.* Ut non dubitarim quin *M. Tullium* imitatus ſit *Albinovanus*; vix crediderim *Plutarchum* imitatum hîc fuiſſe. Potiùs vulgare dictum protulit, qua etiam in re Ciceroniani dicti elegantiam minimè æquavit. *Idem.*

Ibidem. Sine dubio, imitatione *Lucretii*, dixit: *Vitáque mancipio nulli datur omnibus uſu.* Scaliger.

372 *Illa rapit juvenes*] Vide Eleg. 11. v. 7.

Suſtinet illa ſenes] Poſſis interpretari, conſervat, alit, ſive non occidit, ut Georg. 11, 515.

Agricola incurvo terram dimovit aratro;
Hinc anni labor, hinc patriam, parvóſque nepotes
Suſtinet, &c.

Sed malim de dilatione intelligere, ita ut *ſuſtinere ſenes* perinde ſit quaſi

ita fit, in tuam unius jacturam animum intendere indecorum est; quasi pereuntem quidem rerum naturam æquo animo ferres, filii verò mortem ferre non posses. 365 Mortuus quidem est fortissimus juvenis, spes Reipublicæ, & familiæ suæ maximum ornamentum. Sed natus erat, ut moreretur; nec polliceri tibi certò ipsa potuisti eum diutiùs victurum, præsertim cùm periculosum bellum fortiter gereret. Vita nobis à Numinibus data quasi mutua, at sine fœnore, 370 & quotiescumque eam repeterent reddenda. Fortuna iniquè vitæ tempora hominibus distribuit, & sæpe juvenes, senum morte dilatâ, occîdit. Furibunda totum terrarum orbem depopulatur

quasi eos in aliud tempus differre; ut apud *Ovidium* in Ep. Penelopes ad Ulyssem v. 114.

Respice Laërten; ut jam sua lumina condas,
Extremum fati sustinet *ille diem.*

Sic & *Livius* Lib. v. cap. 45. *Vix temperavere animis quin extemplo impetum facerent, compressique à Caditio Centurione, quem sibimet ipsi præfecerant, rem in noctem sustinuere.* Gorallus.

Ibid. *Sustulit illa senes*] Imò *sustinet*, cùm veteribus libris, etiam Naugerianis. Frustra vulgatam lectionem *Scaliger* tuetur. Ad verbum ferè hæc expressit *Cœlius Firminianus*, in Catalectis Veterum Poëtarum, carmine de Fortuna:

Hæc aufert juvenes & retinet senes;
Injusto arbitrio tempora dividens.

Heinsius.

373 *Quàque ruit* &c.] Elegans sanè distichon, si verba spectes; sed si corticem illum detraxeris, ut nucleum edas, nihil invenies. Etenim, ne jam commenta Fortunæ & Fati exagitem, à se ipse dissentit Poëta, qui antea Fato & Parcis immutabili necessitate omnia, sine odio, ac gratia, regentibus eventus omnes & præsertim mortem hominum attribuit. Nam hæc descriptio Fortunæ *iniquis arbitriis* omnia administrantis, & mutabilis, nec convenit Fato, nec cum eo stare potest. Itaque alterutrum horum figmentorum eligendum fuit, altero planè prætermisso, ac repudiato. Si variam Fortunam commemorare voluit, debuit omittere Fatum; aut vice versâ, admisso Fato, nuncium Fortunæ remittere, quemadmodum fecit *Homerus.* Alioquin deterius hoc est, quàm

Humano capiti cervicem pictor equinam
Jungere si velit, & varias inducere plumas;

 quod

Fulminat & cæcis cæca triumphat equis.
Regna Deæ immitis parce irritare querendo,
Sollicitare animos parce potentis heræ.
Quæ tamen hoc uno triſtis tibi tempore venit,
Sæpe eadem rebus favit amica tuis;
Nata quòd en altè es, quòd fœtibus aucta duobus,
Quódque etiam magno conſociata Jovi;
Quòd ſemper domito rediit tibi Cæſar ab orbe,
Geſſit & invictâ proſpera bella manu;

Quòd

N O T Æ.

quod ſummus Artis Magiſter meritò carpit. Nihil veriùs, quàm quod dixit *Plutarchus* in libello, quomodo juveni audienda ſint poëmata, Ed. Grotianæ pag. 7. Οὔτε μέτρον, οὔτε τρόπος, οὔτε λέξεως ὄγκος, οὔτ' εὐκαιρία μεταφορᾶς, οὔθ' ἁρμονία καὶ σύνθεσις ἔχει τοσοῦτον αἱμυλίας καὶ χάριτος, ὅσον εὖ πεποιημένη διάθεσις μυθολογίας: *Neque enim aut pedum menſura, aut figura, aut dictionis ſublimitas, aut tranſlationis commoditas, aut numerus & compoſitio tantùm habent venuſtatis ac gratiæ; quantùm rectè inventa diſpoſitio fabulæ.* Dixerit fortè non nemo & alios Poëtas nunc figmento Fortunæ, nunc phantaſmate, ut ita loquar, Fati, prout viſum eſt, eſſe uſos. Non diffiteor; ſed quod noto in *Pedone* meo, ceteris profectò Poëtis non ignoſco. Quod facio ut adoleſcentes, in quorum manus hæc fortè incident, ſibi caveant ab eleganti ſono vocabulorum, figuriſque ſublimioribus, quibus ſæpe abſurdiſſima commenta & maxima in artem ipſam poëticam peccata teguntur. *Gorallus.*

375 *Regna Deæ immitis* &c.] Si noſter cæcam Fortunam credidit, at ſurdam exiſtimaſſe non videtur; quandoquidem ne nimias querelas Liviæ audiat veretur. Sed cur ipſe non ſibi metuebat ab ejus ira, poſtquàm illam *iniquam*, *furibundam* & *cæcam* vocaverat? Quare Deam tam potentem *immitem* eſſe ait? Hæc, inquies, ſomnia ſunt Poëtica. Sint ſanè; at ſunt ſomnia vigilantis, quæ prudentiùs excogitata, & ſibi ipſis conſentanea eſſe oportuit. Talia de Fortuna, quaſi Dea, dicens dignus fuit, qui audiret, quod audivit Timotheus; cui Dianam in Theatro laudanti, eámque vocanti μαινάδα, θυιάδα, φοιβάδα, λυσσάδα, quæ *lymphatam* ac *furentem* ſignificant, Κινησίας εὐθὺς ἀντεφώνησε, τοιαύτη σοι θυγάτηρ γένοιτο: *clarâ voce illico reſpondit Cineſias: talis ſit tibi filia.* Quod ſcriptum reliquit *Plutarchus*, in aureo libello, quem modò laudabamus. Nulla fuiſſet cauſa, cur quereretur *Pedo*, ſi recitanti hoc carmen, & de potentiſſi-

tur, quasſque cæca ac cæcis equis vecta omnes æquè conculcat, déque omnibus promiſcuè triumphat. Cave ne crudelis Deæ nimiis querelis iram provoces, támque potentem dominam reverere. Nec ſanè eſt cur uſque adeò de ea queraris, hoc enim uno tempore adverſa tibi fuiſſe videtur; ceteroquin enim rebus tuis propitia favit. Illi debes quòd Majoribus nobiliſſimis orta ſis; quòd duos filios pepereris; quòd ſis Auguſto nupta, qui inſtar Jovis rerum habenas tenet; & quòd, ex omnibus bellis, vir

tiſſima, ut putabat, Dea ita loquenti, exclamaſſent auditores: *talis erga te ſit Livia, qualem Fortunam deſcribis.* Idem.

376 *Sollicitare*] Eſt quidem propriè ſollicitum atque anxium habere ac reddere, ſed hîc eſt provocare ad iram, ut Faſtor. v, 40.

Exſtruere hi montes ad ſidera ſumma parabant,
Et magnum bello ſollicitare Jovem.

Idem.

Potentis hera] Quæ, nimirum, homines habet quaſi mancipia, heriléque imperium in eos exercet. Hinc ſimpliciter *Hera* dicitur ab *Ennio*, in verſibus prolatis à *Cicerone* Lib. I. de Officiis, cap. XII. ubi ita loquitur Pyrrhus:

Vóſne velit an me regnare Hera; quidve ferat ſors,
Virtute experiamur.

Sic & *Plautus* in Mercatore Act. III. Sc. IV, 12. *Divûm atque hominum qua ſpectatrix, atque Hera eadem es hominibus.* Ad quem locum vide, ſi neceſſe eſt, *Frid. Taubmanni* collectanea. *Idem.*

378 *Rebus favit amica tuis*] Si tunc cæca erat, nullas ei gratias debebat Livia; ſi oculata, quando oculorum amiſit uſum? *Idem.*

379 *Nata quòd es altè*] *Altè es* veteres plerique, ne peccet in rationem metri verſus. Sed puto ſcribendum: *nata quod es*, ut in illo Statii: *& celsè natorum aquavit honori*; vel: *nata quòd excelsè es.* Nam *Naugerii* Codices: *nata quòd ex alte es.* Heinſius.

380 *Magno conſociata Jovi*] Eo nomine ſæpe honeſtátne, an infamat *Ovidius* Auguſtum, ut Triſtium Lib. I. Eleg. I, 81.

Me quoque, qua ſenſi, fateor Jovis arma timere.

& El. III, 128.

Parcite cærulei vos parcite Numina Ponti,
Infeſtúmque mihi ſit ſatu eſſe Jovem.

Gorallus.

382 *Geſſit & invictâ*] *Geſſat*, libri veteres; an *geſtat* — *tela*? Heinſius.

 385 *Rhe-*

Quòd ſpes implerunt, maternáque vota Nerones;
  Quòd pulſus toties hoſtis, utróque duce.
Rhenus & Alpinæ valles, & ſanguine nigro
  Decolor, infectâ teſtis Itargus aquâ,
Danubiúſque rapax & Dacius orbe remoto
  Appulus (huic hoſti perbreve Pontus iter)

Ar-

N O T Æ.

385 *Rhenus & Alpinæ valles*] In bello Rhætico, quod uterque frater adminiſtravit, qua de re ad v. 15. & 16. *Gorallus.*

186 *Decolor*] Non eſt ſine colore, ſed cujus mutatus erat color, propter ſanguinem ad eum effuſum. *Ovidius* Triſt Lib. IV, 41. de victoria, quam Tiberio pollicebatur:

Cornibus hic fractis, viridi malè tectus in ulva,
Decolor ipſe ſuo ſanguine Rhenus erit.

Idem.

Ibid. *Teſtis Iturgus*] Dicitur & *Viſurgus*, pro varietate idiomatum Linguæ Germanicæ; nam Saxones & omnes Oceani accolæ T uſurpant, alii duplex S; θάλαττα, θάλασσα. Sic *waſſer*, *water*, aqua. *Scaliger.* De victoriis Druſi ad occaſum & ad ortum Viſurgis, quem trajecit, ducto ad Albim uſque exercitu, ſcripſit paucis *Dio*, initio Lib. LV. Sed omnia copioſiùs perſequutus erat *Livius* Libris CXXXIX. & CXL. quorum habemus breviſſimas Epitomas. *Gorallus.*

Ibid. *Itargus.*] Iturgus *Scaliger*, ſed omnino de hoc loco conſulendus, in Germania antiqua, diligentiſſimus *Cluverius*, qui receptam ſcripturam tuetur. *Heinſius.* Sunt qui putent *Pedonem præfectum finibus Friſiorum*, tempore Germanici, & de quo *Tacitus* Annal. Lib. I. cap. 60. eſſe hunc noſtrum. Quod ſi verum eſt, probè notum ei eſſe oportuit nomen hujus fluvii. Sed oporteret etiam nobis de ejus manu conſtare. Credibile eſt tamen eum W, quo Latina Lingua caret & quo nomen *Weſer* inchoatur, eliſiſſe. *Gorallus.*

388 *Appulus* &c.] Hæc valde depravata eſſe ait *Nicol. Heinſius*, nec medicam manum eis afferre tentat. Ego verò, interea dum ex antiquo Codice alia proferatur melior lectio, exiſtimabo *Appulum* dici populum Daciæ, qui ubi eſſet ut intelligerent Romani, addit Pedo κατ̓ παρενθήκην, *huic hoſti perbreve* (unâ voce, non *per breve*, duabus) *Pontus iter*; hoc eſt, huic hoſti ita vicinus eſt Pontus Euxinus, ut *perbrevi itinere* eò perveniat. Nec mera hæc eſt conjectura, ex ſolo *Albinovani* loco, qui corruptus cenſeri queat, ducta; nam *Ptolemæus* Geogr. Lib. III. cap. 8. inter urbes Daciæ ἐπιφανεστέρας memorat Ἄπυλον, *Apulum* ad fluvium Alutam, ex qua paucorum dierum itinere adiri poteſt Pontus Euxinus. Fateor equidem loquutionis,

vir tuus victor redierit; quòd duo filii tui, per tot annos, spem de illis conceptam expleverint; quòd, utriusque ductu, Populi Romani hostes tam sæpe victi sint. 385 Victoriarum enim à filiis tuis reportatarum testes sunt Rhenus, & Alpium valles, ac sanguine Germanorum cruentatus Visurgis, & rapidus Danubius, & Daci ad ultimos septemtriones incolentes, brevique itinere Ponto Euxino vicinisque

tionis, qualis hæc est, *Pontus est perbreve iter huic hosti*, exemplum nullum me posse nunc proferre; sed facili supplemento expedietur si quid sit impediti, modò suppleas *adeundus: perbreve est iter huic populo Pontus adeundus.* Ad bellum quidem hoc quod attinet cum Dacis, vivo Druso, à Tiberio gestum, quamvis ejus paucis meminerit Dio, Lib. LIV. sub finem, vix dubito quin magnum fuerit & conjunctum cum bello Pannonico; nemo enim nescit Pannoniam Daciæ vicinam, & vicini vicinos solent ad bellum concitare. Prodidit autem *Dio* Lib. LV. paullò post mortem Agrippæ, qui eas gentes coërcuerat, Pannonios rebellasse, & victos fuisse à Tiberio; quam ob victoriam triumphum illi decrevit Senatus, quamquam eum agere non sivit Augustus, satisque habuit triumphalia Tiberio præberi ornamenta. Hoc bellum gestum anno ab U. C. DCCXLII. Sed & anno sequente, tertiùm rebellantes vicit, qua de causa ovans in urbem invectus est, ut docet *Dio* initio Lib. LV. Postea cùm omnia pacata viderentur, & Jani Templum esset claudendum, obstiterunt Daci: *οἱ Δάκοι τὸν Ἴστρον πεπηγότα διαβάντες λείαν ἐκ τῆς Παννονίας ἀπετέμοντο: Daci Istrum concretum transgressi prædas ex Pannonia egerunt.* Verba sunt *Dionis* sub finem Lib. LIV. Ad hæc bella respexisse videtur *Suetonius* Augusti Cap. XXI. ubi sic loquitur: *Domuit autem partim ductu, partim auspiciis suis, Cantabriam, Aquitaniam, Pannoniam, Dalmatiam cum Illyrico omni; item Rhætiam,* (per ambos fratres) *& Vindelicos ac Salassos, gentes Inalpinas. Coërcuit & Dacorum incursiones* (per Tiberium) *tribus eorum ducibus cum magna copia cæsis, Germanósque ultra Albim fluvium submovit;* per Drusum, scilicet. *Idem.*

Ibidem. *Appulus*] Valde depravatus locus, lego:

Angulus, hinc hosti perbreve pontis iter.

Veteres scribebant *aggulus*, unde *Appulus* fecerunt. Dacia tunc finis Imperii Romani, Danubio terminata. Itaque pons jungens Danubium, fuisset perbreve iter hosti ad fines Imperii Romani. *Scaliger.* Sed idem dixeris de omnibus finitimis Populo Romano gentibus, nam cùm fines earum tangerent fines Imperii Romani, perbreve erat iis iter ex agro suo in agrum Romanorum ditioni subjectum.

 Deinde

Armeniúſque fugax & tandem Dalmata ſupplex,
Summáque diſperſi per juga Pannonii,
Et modò Germanus Romanis cognitus orbis.
Adſpice quot meritis culpa ſit una minor.
Adde quòd eſt abſens functus, nec cernere nati
Semineces oculos ſuſtinuere tui.
Quíſque dolor menti leniſſimus influit ægræ,
Ac-

N O T Æ.

Deinde quis dixerit *hinc hoſti perbreve pontis iter eſt*, pro eo quod eſt, *hoſtis illinc ad nos per breve pontis iter venire poteſt*? Gorallus.

389 *Armeniúſque fugax*] Quiſquis legerit vitam L. Luculli, apud *Plutarchum*, facilè intelliget cur Armeni hîc *fugaces* dicantur; præſertim à pag. 508. Ed. Vechelianæ, ubi fugæ Armenorum multis narrantur; nam adverſa prælia dici non poſſunt hominum, qui vix Aquilarum Romanarum conſpectum ferebant. Reſpicit autem *Pedo* ad expeditionem, quam ſic deſcribit *Suetonius*, Tiberii Cap. IX. *Stipendia prima expeditione Cantabricâ Tribunus militum fecit, deinde ducto ad Orientem exercitu regnum Tigrani reſtituit, ac pro Tribunali Diadema impoſuit.* Sic & *Velleius* Lib. II. pag. 62. Ed. Lipſianæ Moreti: *Nec multò pòſt miſſus ab eodem vitrico cum exercitu, ad viſendas ordinandáſque, quæ ſub Oriente ſunt, provincias, præcipuis omnium virtutum experimentis in eo tractu editis, cum legionibus ingreſſus Armeniam, redactâ eâ in poteſtatem Populi Romani, Artavaſdi tradidit.* Ad quem locum vide *Lipſium*. Gorallus.

Ibid. *Et tandem Dalmata ſupplex*] Ait *tandem*, quia jam à multis annis Dalmatis bellum intulerant Romani, nec dum tamen eos ſubegerant *Velleius* Lib. II. pag. 61. *Sepultis bellis civilibus, coaleſcentibúſque Reipublicæ membris, & curante eo* (nempe Auguſto) *quæ tam longa armorum ſeries laceraverat, Dalmatia* (annis) CC *&* XX *rebellis ad certam confeſſionem pacata eſt Imperii.* Vide & *Dionem* Lib. LIV. Poſteà tamen non parvo animo rebellavit, éſtque iterum victa à Tiberio, ſed poſt mortem Druſi, ut idem Hiſtoricus prodidit ſub finem Lib. LV. *Idem.*

390 *Summáque diſperſi per juga Pannonii*] Conjiciat Lector oculos in Tabulas Auſtriæ, Hungariæ inferioris, vicinorúmque tractuum, inter Dalmatiam & Danubium; intelligétque Pannonios, qui eas oras olim incolebant, non falsò dici per *juga ſparſos*. Quo tempore bella geſſerit Tiberius cum Pannoniis, jam indicavimus ad v. 387. ex *Dione*. Idem.

391 *Germanus —— orbis*] Sic rectè ex Codice Mediceo emendabat

que oris infesti, & fugaces Armeni, & Dalmatæ tandem, post acceptam à Tiberio cladem, supplices, 390 & Pannonii per altissimos montes sparsi, ac denique Germani, non ita pridem Romanis noti. Tot ac tantis Fortunæ in te collatis beneficiis, hæc sola, in rapiendo tibi Druso, culpa æquiparari, si rem probè apud te reputes, non potest. Hoc quoque beneficium est Fortunæ, quòd absens mortem obierit Drusus, neque eum animam efflantem videre necesse habueris. 395 Dolor etiam hic tuus, modo

bat *Nic. Heinsius*, cùm anteà legeretur Germani. Vide vs. 314. *Idem.*

392 *Adspice*] Hoc est, vide, tecum reputa, ut v. 346. *Idem.*

Ibid. *Quot meritis*] Antea legebatur *quàm meritis*. Malebat *Heinsius quòd*. Prætulimus *quot*, quia *una culpa* opponitur *tot meritis*; quibus multò minor est, si cum iis attento animo componatur. Non opus est nos monere *culpam* hìc poni pro *delicto*: quemadmodum Æneïdos Lib. IV, 19.

Huic uni forsan potui succumbere culpa;

& ejusdem Libri v. 172.

Conjugium vocat, hoc prætexit nomine culpam.

Idem.

393 *Adde quod est absens functus*] Ita legendum non *fœtus*, ut rectè vidit *J. Lipsius* Epist. Quæst. Lib. III. Ep. 3. Pars, ait, solatii est quòd in oculis tuis & sinu, non sit mortuus: & audisti dolorem tuum, Livia, non vidisti. *Idem.*

Ibidem. *Fletus*] *Functus* cum Medicæo & Combiano repone. Sic in Sabini Epistola secunda, *functa prope fortis anus* est propè mortua; idque Lipsio in mentem venit. Alii duo Codices *fœtus*, quod editiones nonnullas occupavit. *Heinsius.* Nihil certius; subaudiendum autem *morte*, aut *vita*, nam Latini dicunt *fungi* & *defungi vita* & *morte*, pro eo quod est mori; unde fit ut ἐλλειπτικῶς *fungi* & *defungi* idem sonent. Hinc in Glossis: Κτέρεα, *functa*, hoc est, cadavera. Nimirum, *fungor* in iisdem Glossis est τελῶ, hoc est, *absolvo*, *perficio*; & in Glossis Isidori: *fungitur*, *absolvit*, nam sic legendum, non *solvit*. Igitur *fungi* & *defungi vita & morte*, perinde est ac vitam aut mortem absolvere, hoc est, mori. Sic *Horatius* Carm. L. II. Od. IX, 13. Nestorem vocat *ter ævo functum*, hoc est, qui tres hominum ætates absolverat. Adi Etymologos *Matth. Martinium*, & *Joan. Ger. Vossium*, ac, si vacat, ipsum *Robertum Stephanum*. Gorallus.

Accipere es luctus aure coacta tuos.
Prævertisque metus, per longa pericula, luctum,
Tu, quibus auditis, anxia mentis eras.
Non ex præcipiti dolor in tua pectora venit,
Sed per mollitos antè, timore, gradus.
Jupiter antè dedit fati mala signa cruenti,
Flammiferâ petiit cùm tria templa manu.
Junonisque gravi nocte, impavidæque Minervæ,
San-

N O T Æ.

396 *Accipere es luctus aure coacta tuos*] Vix dubitem quin Livia hoc ipsum haberet quasi majus doloris irritamentum: quòd filio præsens præsenti omnia officia materna præstare non potuisset. Nec auctorem hujusce opinionis alium dabo, quàm ipsum *Pedonem*, qui in hac ipsa Elegia v. 89. & seqq. prætulit sortem Tiberii, qui fratrem morientem viderat, sorti Liviæ, quæ neque suprema oscula filio fixisset, neque frigida membra sinu fovisset, neque animam fugientem ore excepisset, neque denique adfuisset ejus morti. Igitur hoc solatium Delphicus est, ut dici solet, gladius, qui luctum tam irritare potest, quàm sedare. *Idem.*

397 *Prævertisque metus*] Nam Drusus non subitò, sed longiusculo morbo periit. Etenim, ut est in Epitome libri ultimi *Livii*, *ex fractura, equo super crus ejus collapso, tricesimo die, quàm id acciderat, mortuus est.* Graviter eum ægrotare nunciatum est Augusto, qui ad eum raptim Tiberium misit, ut observavimus ad vss. 90. & 318.

401 *Jupiter ante dedit* &c.] Alia etiam prodigia memorat *Dio* initio Libri LV. cujus verba mox proferemus. Mirum est illo tempore, quo Philosophia cœperat Romanorum animos superstitionibus ejusmodi curare, talia observata, aut jactata fuisse, quasi præsagia. Primùm enim si dixerimus eorum magnam partem aut non contigisse, aut perperam narratam, facilè omnes nobis adsentientur. Deinde si Drusus mortuus non fuisset, homines superstitiosi ea ostenta, seu vera, seu ficta, ad alia retulissent; ut ad conspirationes contra Augustum, seu ad bella quæ postea contigerunt. Mirum profectò fuisset si per plures annos aliquid alicubi non contigisset calamitatis, in tanto Imperio, cui ambigua præsagia possent aptari; nam neque certam quamdam calamitatem, neque præstituto tempore futuram, ultra quod non erat exspectanda, præsagiebant. Sin verò omnia secundiora Augusto, Imperióque Romano fuissent; paratum erat effugium

modo omnium leniſſimo, ad animum tuum appulit; quippe quem, non oculis, quorum ſenſu vehementiſſimè afficimur, ſed auribus, excepiſti. Antequàm filium lugeres, diu ei formidoloſiſſimum bellum gerenti metuiſti, ſæpéque, acceptis periculis, quæ adibat, ſollicita ejus causâ fuiſti. Luctus hic non prorſus inexſpectatus animo tuo oblatus eſt, ſed per varios gradus, quibus paullatim majorem metum concepiſti. Jupiter ipſe antea portentis tibi mortem ejus denunciarat, cùm tria Templa fulmine feriiſſet, unâ procelloſâ nocte; Junonis, ni-

gium ſuperſtitioſis, è ſacris petitum. Dixiſſent enim ea prodigia ritè procurata fuiſſe, per ſacrificia, ex reſponſo haruſpicum, placatis iratis Numinibus. Quid autem facias huic ſuperſtitioni, quæ contrariis eventibus æquè confirmatur, atque alitur? Neceſſe eſt eam inter morbos, qui artem medicorum ſuperant, habeas. *Idem.*

402 *Flammiferâ petiit cùm tria templa manu*] Paullò aliter *Dio*, initio Lib. LV. *αὐτῷ σημεῖα οὐκ ἀγαθὰ συνηνέχθη· πολλὰ μὲν γὰρ καὶ ἄλλα καὶ χειμῶνι, καὶ κεραυνοῖς, πολλοὶ δὲ καὶ ναοὶ ἐφθάρησαν, ὥστε καὶ τὸν τοῦ Διὸς Καπιτωλίνου, τόν τε σύνναον αὐτοῦ κακωθῆναι*: illi (nempe, Druſo) *ſigna non bona contigerunt, nam cùm multa alia & tempeſtate & fulminibus, tum etiam templa corrupta ſunt, ita ut Jovis Capitolini & vicinum templum læſa ſint.* Sed quid mirum ſi fulmine icta fuiſſent aliquot Templa, in urbe uſque adeò ſuperſtitioſa, ut illic faciliùs, ut ille ajebat, in Deum, quàm in hominem incideres? Præſertim ſi reputemus Templa multa fuiſſe in montibus ſita, in quibus altiora ædificia transverſis fulminibus faciliùs feriuntur quàm humilia. Deinde neque plura, neque pauciora mala patitur humanum genus, ſive Templa, ſive deſertæ rupes fulminibus feriantur. *Idem.*

403 *Junoniſque gravi nocte* &c.] Hoc diſtichon, ait *Heinſius*, aut adulterinum eſt, aut pro conclamato habendum. Combii Codex: *Junoniſque Graiæ nota.* Primæ editiones: *gradus nota.* Hæc vir doctiſſimus. Fortè tamen hæc lectio ſenſu commodo non caret, ſi *gravi nocte* interpretemur *nocte procelloſâ*, ſeu *periculoſâ*: ut *grave tempus* anni dicitur calidiſſimum, quo corpora æſtu tentari & morbi graſſari ſolent. Fortè non malè legas *gradus*, ita ut intelligantur gradus, quibus Templa Junonis & Minervæ adibantur in Capitolio; ſolebant enim Templis gradus addi, ut vel figuræ *Alexand. Donati* docebunt. Potuit fieri ut *noctu* fulmen utriuſque Deæ gradus diffregerit, & quidpiam in Palatio dejecerit. *Idem.*

F 5 404 San-

Sanctáque & immeriti Cæsaris icta domus.
Sidera quin etiam cœlo fugisse dicuntur,
Lucifer & solitas destituisse vias.
Lucifer in toto nulli comparuit orbe,
Et venit, stellâ non præeunte, dies.
Sideris hoc obitus terris instare monebat,

Et

NOTÆ.

404 *Sanctaque & immensi Cæsaris icta domus*] *Sanctáque divini*, quidam ex veteribus. Fortè:

Sancta quoque immeriti Cæsaris icta domus.

Nam *domus* in suis invenit *Naugerius*. *Heinsius*. Nihil præterea mutaverim, nam *&* idem est ac *etiam*, hoc est, quamvis meritus non sit, domum suam fulmine feriri, ut in illo Virgilii Æneid. II, 49.

——— *timeo Danaos & dona ferentes;*

hoc est, etiam cùm dona ferunt. *Gorallus.*

405 *Sidera quin etiam* &c.] Notæ sunt sulphureæ exhalationes, quæ inter nubes accenduntur, & quas *stellas cadentes* vulgus vocitat. Has Poëtæ & rerum Astronomicarum imperiti, quales Epicuri discipuli, miscebant cum ipsis stellis, immensâ intercapedine ab iis remotis, & quæ non minores sunt nostro sole. *Lucretius* Lib. II. pag. 174. Ed. Lambinianæ:

Nocturnásque faces cœli sublime volantes
Nonne vides longos flammarum ducere tractus,
In quascumque dedit partes natura meatum?
Non cadere in terram stellas & sidera cernis?

Vide *Epicurum*, apud *Diogenem Laërtium* Lib. x, 114. Ex hac opinione vulgi, aut Philosophorum vulgo, hac in re, nequaquam acutiorum, loquutus *Dio*, inter præsagia mortis Drusi, recenset *διαδρομὰς ἀςέρων*. *Idem.*

406 *Lucifer*] Fingit noster inter *ἀςέρας διαθέοντας*, ut loquitur etiam *Aristoteles* Meteorologicorum Lib. I. c. 4. fuisse ipsum Luciferum, hoc est, Venerem, inter Tellurem nostram & Mercurium circa solem circumactam. Quod ei non esset ignoscendum, nisi Philosophi ipsi stellas fixas cœlo decidere in terras putassent, quare puerilius nihil fingi potest. At delirantibus Philosophis, liceat sanè Poëtæ insanire, & mentiri. *Idem.*

409 *Sideris hoc obitus* &c.] Miror *Pedonem* hæc dumtaxat protulisse prodigia, cùm alia, si *Dioni* credimus, narrarentur multa, & quidem mirabiliora. Postquàm enim narravit Drusum Albim trajicere non potuisse, subjicit: *Γυνὴ γάρ τις μείζων ἢ κατ' ἀνθρώπου φύσιν ἀπαντήσασα αὐτῷ ἔφη. ποῖ δῆθα ἐπείγῃ, Δρῦσε ἀκόρεστε; ὐ πάντα*

σοι

nimirum, Minervæque ædes, & Augusti quamquam immeriti domum. 405 Quin etiam stellæ feruntur sereno cœlo cecidisse, & Lucifer pristinum iter deseruisse. Lucifer à nemine, illâ nocte, per totum terrarum orbem, conspectus est, diésque, eo præter morem minimè antecedente, exortus est. Hoc prodigium lucidissimi, apud homines, sideris occasum,

σοι ταῦτα ἰδεῖν πέπρωται· ἀλλ' ἄπιθι, καὶ γάρ σοι καὶ τῶν ἔργων καὶ τοῦ βίου τελευτὴ πάρεστιν ἤδη: *Mulier quadam maior, quàm finit humana natura, cùm obviam illi venisset, dixit: quò properas, Druse insatiabilis? Omnia hac à te cerni fatale non est; sed abi, etenim tibi & rerum gestarum & vita finis adest.* Similiter *Suetonius* Cap. I. Claudii: *Hostem etiam frequenter casum — non priùs destitit insequi, quàm species barbara mulieris, humanâ amplior, victorem tendere ultra sermone Latino prohibuisset.* Fortasse commentum hoc fuit militum Drusi, quod nondum Romam delatum erat, eo tempore quo hæc Elegia à *Pedone* facta est, hoc est, summùm aliquot diebus post funus. Alioqui tam bellam occasionem extollendi Drusum, & solatium præbendi Liviæ numquam prætermisisset; ne jam dicam locum hunc fuisse, cum quo omnibus Poëtices ornamentis optimè conveniebat. Quin & ipse *Dio*, propter alia portenta, ei fabulæ adsensum præbuisse se nequaquam dissimulat in sequentibus verbis: Θαυμαστὸν μὲν οὖν, inquit, τὸ τινὰ φωνὴν παρὰ τοῦ Δαιμονίου τοιαύτην τῳ γενέσθαι· οὐ μέντοι καὶ ἀπιστεῖν ἔχω, παραχρῆμα γὰρ ἀπέβη, σπουδῇ γὰρ ὑποστρέψαντος αὐτοῦ, καὶ ἐν τῇ ὁδῷ νόσῳ τινὶ, πρὶν ἐπὶ τὸν Ῥῆνον ἐλθεῖν, τελευτήσαντος· καί μοι τεκμήριον τὸ λεχθὲν, ὅτι καὶ λύκοι περὶ τὸ στρατόπεδον ὑπὸ τὸν θάνατον περινοστοῦντες ὠρύοντο, καὶ νεανίσκοι δύο διὰ μέσου τοῦ ταφρεύματος διιππεύοντες ὤφθησαν, θρῆνός τε τὶς γυναικεῖος ἠκούσθη, καὶ ἀστέρων διαδρομαὶ ἐγένοντο: *Mirum quidem est quamdam vocem à Numine sic missam; attamen non possum fidem derogare, statim enim contigit; nam celeriter reversus in via morbo quodam, antequàm ad Rhenum pervenisset, obiit. Quod dictum est etiam mihi confirmatur, quòd lupi sub mortem ejus circa castra vagantes ulularunt, & juvenes duo per medium vallum equo transvecti conspecti sunt, ejulatúsque muliebris auditus est, & trajectiones stellarum factæ sunt.* At dubium quidem non est quin Drusus in castris ab Albi rediens mortuus fuerit, sed propterea certum non est auditam vocem quam memorat; mors enim Drusi non est necessarium consectarium portenti, sed malè curatæ fractionis cruris, si modò potuerit curari. Reliqua nihil habent, præter solitum naturæ ordinem, aut etiam sunt falsa. Certè silentio *Pedonis*, Elegiam suam iis alioquin, ut dixi, ornaturi, dubia fiunt. *Idem.*

401 *Mergi*

Et mergi Stygiâ nobile lumen aquâ:
At tu qui superes mœstæ solatia matri,
Comprecor illi ipsi conspiciare senex.
Pérque annos diuturnus eas fratrisque tuósque,
Et vivat nato cum sene mater anus.
Eventura precor, Deus excusare priora
Dum volet, à Druso cetera læta dabit.
Tu tamen ausa potes tanto indulgere dolori,
Longiùs ut nolis, heu male fortis! ali?
Vix etiam fueras paucas vitalis in horas,
Obtulit invitæ cùm tibi Cæsar opem;
Admovitque preces & jus immiscuit illis,

Ari-

NOTÆ.

410 *Mergi Stygiâ nobile numen aquâ*] Lege *lumen*, nam sidus supra vocavit. *Scaliger.* Cujus conjecturam ex veteribus editionibus firmat *Heinsius*, ac sanè cùm *Numen Stygiâ aquâ mergi* aut exstingui dici nequeat, de *lumine* commodissimè ita loqui potuisse *Pedonem* nemo non videt. *Idem.*

413 *Pérque annos diuturnus*] De voce *diuturnus* dixi ad v. 104. Optat Poëta vivere Tiberium, præter ipsi fatales, per totidem annos per quot frater victurus erat, si ad senilem ætatem pervenisset. Sic moriens nescio quis apud *Statium:*

Pars animæ victura meæ, cui linquere possim
O utinam quos dura mihi rapit Atropos annos!

Sic populus in adclamationibus ad Imperatores:

De nostris annis tibi Jupiter augeat annos.

Ridicula erant vota, in eorum ore qui fatalia omnia credebant. Sapientiùs Jupiter Ovidianus Metamorph Lib. IX. alloquitur Deos tumultuantes, quòd mortales quos amabant juvenescere cuperent, quia audiverant juventam Iolao esse restitutam, & Callirhoës liberos infantes subitò factos esse viros:

Quo ruitis tantúmne sibi quis posse videtur
Fata quoque ut superet? Fatis Iolaus in annos
Quos egit rediit, fatis juvenescere debent
Callirhoë geniti; non ambitione, nec armis.
Vos etiam quóque hoc animo meliore feratis,
Me quoque fata regunt &c.

Idem.

414 Ma-

ſum. demergendúmque lumen Reipublicæ in aquam Stygiam præſagiebat. At te, ô Tiberi, qui unicum ſolatium, triſti parenti, ſuperes, precor ſenem ab illa cerni; & vivere non tuos tantùm annos ſed & eos qui fratri tuo debebantur; ita ut mater anus cum ſene filio, diu vivat. Nec dubito quin preces meæ exaudiantur, Fortuna enim, ut apud vos priorem cladem veluti excuſet, omnia vobis poſthac ſecundabit. Tu tamen, ô Livia, uſque adeò ſuſtinuiſti dolori tuo indulgere, ut alimenta ſumere nolles. Intra paucas horas fame exſtinƈta fuiſſes, cùm te invitam Auguſtus ſervavit. Neceſſe habuit & pre-

414 *Mater anus*] Vixit ſanè Livia anus cum filio jam proveƈtæ ætatis, ſed eam indolem filii experta, ut multò ei præſtitiſſet, diu antequàm imperaret, interiiſſe. Vide *Suetonium* in Tiberio Capp. 1, & 21. Nimis ergo diu ſibi vixit Livia, nimis diu Imperio Romano Tiberius. I nunc & dic Poëtas ſcire quid optent! Ego quidem eos & quoſvis alios, talia à Numine petentes, amando ad Satiram *Juvenalis* x. Idem.

415 *Deus*] Græcè ὁ Δαίμων, quâ voce aliquando Genium, aliquando Fortunam intelligebant. Vide quæ de hac vocula obſervavit *Joan. Clericus* in Arte Critica P. II. Seƈt. I. C. 2. §. 9. *Idem.*

Excuſare] Sibi ignoſci prius deliƈtum, ob ſequentia merita. *Gorallus.*

417 *Tu tamen auſa potes* &c.] Hæc omnia corruptiſſima ſunt. Senſus utcumque conſtabit, ſi *uſque potes*, vel *ora potes* refingatur. *Heinſius.* Nihil hîc eſſe mutandum exiſtimo; perinde enim eſt ac ſi *Pedo* dixiſſet: audes, vel ſuſtines uſque adeò indulgere dolori, ut alimenta ſumere recuſes. *Gorallus.*

418 *Malè fortis*] Si hæc ſint vera, quod vix dubitare licet, cùm, ſi falſa eſſent, Liviæ contumelioſa fuiſſent; *Seneca* nimis rhetoricè conſtantiam Liviæ deſcripſit in Conſolatione ad Marciam. *Illa*, inquit Cap. IV. *in primo fervore cùm maximè impatientes feroceſque ſunt miſeriæ, ſe conſolandam Areo Philoſopho viri ſui præbuit, & multùm eam rem profuiſſe ſibi confeſſa eſt* &c. Et cap III. *Ut primùm intulit tumulo, ſimul & illum & dolorem ſuum poſuit; nec plus doluit, quàm aut honeſtum erat Cæſari, aut æquum matri* &c. *Idem.*

421 *Jus immiſcuit illis*] Jus, nempe, viri in uxorem. Tiberii quoque non fuere *ſine jure preces*; quia ſi parentes *jure* poſſint à liberis petere, ut vivant, nec ſe ſinant mœrore, ſi contigerit, exſtingui, quò poſſint eorum, quibus vitam debent, ſeneƈtam ſolari: ſic

Aridáque affusâ guttura tinxit aquâ.
Nec minor eſt nato ſervandæ cura parentis,
Hic adhibet blandas, nec ſine jure, preces.
Conjugis & nati meritum pervênit ad omnes,
Conjugis & nati Livia ſoſpes ope es.
Supprime jam lacrimas, non eſt revocabilis iſtis,
Quem ſemel umbriferâ navita lintre tulit.
Hectora tot fratres, tot deflevere ſorores,
Et pater & conjux Aſtyanáxque puer,
Et longæva parens; tamen ille redemtus ad ignes,
Nulláque per Stygias umbra renavit aquas.
Contigit hoc etiam Thetidi; populator Achilles
Iliaca, ambuſtis oſſibus, arva premit.
Illi cæruleum Panope matertera crinem
Solvit, & immenſas fletibus auxit aquas.

Con-

NOTÆ.

ſic & vice versâ liberi *jure* à parentibus poſtulant, ut ne vitæ tædio eos, quos poſſunt ac debent operà & conſiliis, quoad licet, juvare, deſerant. Sic cùm Octavia, præter modum, Marcellum lugeret, contumelioſum id factum viſum eſt liberis & nepotibus. *Adſidentibus liberis & nepotibus*, inquit *Seneca* de Octavia, ejuſdem Libri Cap. II. *lugubrem veſtem non depoſuit; non ſine contumelia omnium ſuorum, quibus ſalvis, orba ſibi videbatur.* Idem.

425 *Conjugis & nati meritum* &c.] Hoc eſt, Auguſtus & Tiberius non ſibi tantùm conſuluerunt, cùm impedierunt ne inediâ, præ mœrore, perires; ſed etiam bene de Republica meriti ſunt, cui conſiliis tuis,) ut antehac feciſti, utilem operam navare potes. Res eſt clara, nec monendus Lector fuiſſet, niſi vidiſſem neſcio quem interpretem, cujus notæ Heinſianis miſceri ſolent, hîc turpiter ceſpitaſſe, ut paſſim ſolet. *Meritum ad omnes pervenire* dicitur, quos juvat, ut antea *luctus contingere* dicebatur, v. 9. eos quibus mors Druſi nocebat. Sic Lib. IV. ad Herennium: *injuria ad paucos, ex alieno peccato, pervenit.* Idem.

428 *Quem*

precibus & imperio viri uti, ut aliquantulum aquæ biberes. Quin & Tiberio cura gerenda fuit salutis tuæ, qui pariter blandas preces adhibuit, quamvis & ipse pro suo jure, ut viveres, postulare potuerit. Uterque sanè optimè de Republica meritus est, cùm effecerunt ut sospes esse velles. Desine ergo Drusum deflere, cùm lacrimis revocari ad superos non possit quisquis semel ad umbras naviculâ Charontis transmissus est. Hectorem in cassum fratres, sorores, quamvis ingenti numero, Priamus, Andromache, Astyanax, & Hecuba luxerunt. Lacrimis suis nihil effecerunt, nisi ut ab Achille redimi ejus cadaver posset, ut combureretur; sed non impetrarunt ut ejus umbra, iterum ad vivos reditura, per flumina inferorum trajiceretur. Idem experta est Thetis, Achilles enim, qui tot urbes ac regiones depopulatus erat, combustus est ac sepultus, in Trojano solo Frustra matertera Panope passis comis eum luxit, & marinas aquas lacrimis suis auxit, unà

428 *Quem semel umbriferâ* &c.] Eleganter *umbrifera* ratis dicitur, quæ *fert umbras*; alioqui de arboribus dici solet. Sic *Statius* Thebaïdos Lib. I, 41.

—— *umbrifero Styx livida fundo.*

Et Lib. VIII, 18. de Charonte:

Umbriferaque fremit sulcator pallidus unda.

Idem.

432 *Nullàque umbra*] Hoc est, ejus umbra non renavit. Nam *nullus* hîc, pro *non*, ut apud *Terentium* & alios. *Idem.*

433 *Populator Achilles*] Scio quid sentiant viri docti, cùm de Epithetis omnibus otiosis, tum etiam de Homericis; sed hoc Epitheton rectiùs abfuisset, quia quisquis *populatorem* Achillem legit, non potest mirari eum, qui tot homines occiderat, simili fato subjici. *Idem.*

435 *Panope matertera*] Filia, nimirum, Nerei æquè ac Thetis. *Hesiodus* Theogoniæ v. 250. De luctu Nereïdum, post obitum Achillis, vide Odyss. Ω. & *Quinti Smyrnæi* Lib. III. *Idem.*

Ibid. *Crinem solvit*] Vide ad v. 86.

436 *Fletibus auxit aquas*] Vide v. 226.

437 *Con-*

Consortésque Deæ centum, longævâque magni
Oceani conjux, Oceanúsque pater,
Et Thetis ante omnes; sed nec Thetis ipsa, neq; omnes
Mutarunt avidi tristia jura Dei.
Prisca quid huc repeto? Marcellum Octavia flevit,
Et flevit populo Cæsar utrumque palam.
Sed rigidum jus est & inevitabile mortis,
Stant rata non ullâ fila tenenda manu.
Ipse tibi emissus nebulosi littore Averni,
Si liceat, forti verba tot ore sonet:

Quid

NOTÆ.

437 *Consortésque Deæ*] Hoc est, quæ eamdem sortem incolendi maris habebant; nisi malis intelligere, *generis*, ut apud *Ovidium* in Ep. Briseïdis, v. 47.

Vidi consortes pariter generisque, necisque
Tres cecidisse.

Idem.

Ibid. *Centum*] Quinquaginta dumtaxat Nereïdas memorat *Hesiodus* Theogoniæ v. 264. Sed & aliæ Deæ marinæ intelliguntur, & centum pro quovis ampliore numero poni solet, ut Georg. II, 43.

Non mihi si centum linguæ sint, oráque centum.

Idem.

441 *Marcellum Octavia flevit*] Et quidem immodicè, si *Senecæ* credimus, in Consol. ad Marciam, Cap. II. *Nullum finem*, inquit, *per omne vitæ suæ tempus, flendi, gemendique fecit; nec ullas admisit voces salutare aliquid adferentes, ne avocari quidem se passa est. Intenta in unam rem & toto animo affixa, talis per omnem vitam fuit, qualis in funere.* Idem.

442 *Et flevit populo Cæsar* &c.] Vide ad. v. 65.

Ibidem. *Palam*] Hic locus addendus est iis, quibus *Gerardus Joannes Vossius* Lib. IV. de Analogia Cap. XXII. probavit, contra vulgus Grammaticorum, *palam* esse præpositionem quæ regit ablativum. *Idem.*

444 *Stant rata*] *Stare* aliquando dicuntur quæ fixa ac immutabilia sunt, ut in illis Virgilianis Æneïd. X, 467.

Stat sua cuique dies, breve & irreparabile tempus
Omnibus est vitæ.

Idem.

Ibid.

unà cum ſororibus omnibus Nymphis marinis, Oceanique conjuge Amphitrite, & ipſo Oceano. Fruſtra præſertim filium Thetis mater deflevit, neque enim ipſa, omnéſque unà marini Dii Plutonis legibus inexorabilibus eum ſolvere potuerunt. Sed cur vetuſtate obſoleta repeto fruſtra lugentium exempla? Auguſti ſoror Octavia Marcellum ſuum immodico luctu fruſtra proſequuta eſt, Auguſtúſque ipſe, non aliter ac Druſum, lacrimis, in populi concione, cohoneſtavit. Mors exorari non poteſt, nec fatale filum, quominùs abrumpatur, retineri. Si Druſo ex inferis, per ſpeluncam lacûs Averni, redire liceret, ſic te alloqueretur. Qua-

Ibid. *Non ullâ fila tenenda manu*] *Renenda*, quomodo *Salmaſius* ad inſcriptionem Herodis Attici, tam hîc quàm Lib. VI. Faſtorum:

At Clotho Lacheſiſque dolent ſua fila reneri.

Apud *Statium* tamen, in Silvis:

—— *Parcarum fila tenebo*
Extendámque colos,

niſi & illic *renebo* legendum, ἀνακλωσθῆναι Græcis. Apud *Lucianum* τὰ μὴ ἐπικλωσθέντα οὐδὲ Κλωθὼ ἔτι ἀνακλώσειεν ἄν. *Revolvere fila* dixit *Ovidius* Metam. 11, 654. ubi vide quæ notamus. *Heinſius.*

445 *Nebuloſi littore Averni*] Notum eſt *Avernum* lacum eſſe Campaniæ à Græcis ἄορνον dictum, quod noxium exhalet halitum, quo ita offenduntur ipſæ aves, ut prætervolare eum nequeant, unde fit ut nullæ illic conſpiciantur. Quem Græci ἄορνον vocabant, quod eſſet ἄνευ ὀρνίθων, *ſine avibus*, eum, Æolico Digammate interpoſito, *Avernum* vocarunt Latini. Apud eum ſpelunca eſſe fingebatur, per quam ad inferos deſcendere liceret, & per quam eos adiiſſe fingitur Æneas à *Virgilio* Æneïdos VI, quem vide à v. 237. & ad eum Interpretes. Sed conſule præſertim *Lucretium* Lib. VI. ab hoc verſu:

Nunc age Averna tibi, quæ ſint loca cûmque lacúſque
Expediam &c.

Poſſent hac de re non injucunda fortè dici, nec proletaria, ſed non hujus loci; hæc enim ſatis ſunt, ut intelligat tiro cur ex eo loco Manes Druſi emerſuros, ſi liceret, dicat *Pedo*. *Littus* autem hîc αἰγιαλὸν vocat quæ debuit *ripa* dici. Sed illa ſæpe miſcentur apud Poëtas. *Idem.*

Quid numeras annos? vixi maturior annis,
  Acta senem faciunt, hæc numeranda tibi.
His ævum fuit implendum, non segnibus annis.
  Hostibus eveniat longa senecta meis!
Hoc atavi monuere mei, proavique Nerones.
  Fregerunt ambo Punica bella duces.

Hoc

NOTÆ.

447 *Quid numeras annos*] Multa hanc in sententiam habet, eáque elegantissima *Seneca* Epist. XCIII. ubi agit de morte Metronactis Philosophi, qui juvenis obierat. Pauca duntaxat subjiciam: *Longa est vita*, inquit, *si plena est. Impletur autem, cùm animus sibi bonum suum reddidit, & ad se potestatem sui transtulit. Quid illum octoginta anni juvant, per inertiam exacti? Non vixit iste, sed in vita moratus est, non serò mortuus est, sed diu. Octoginta annis vixit. Interest, mortem ejus ex quo die numeres. At ille obiit viridis; sed officia boni civis, boni amici, boni filii exsequutus est, in nulla parte cessavit. Licèt ejus ætas imperfecta sit, vita perfecta est. Octoginta annis vixit; imo octoginta annis fuit, nisi fortè sic vixisse eum dicis, quomodo dicuntur arbores vivere. Obsecro te, mi Lucili, hoc agamus, ut quemdamodum pretiosa rerum, sic vita nostra non pateat multùm, sed multùm pendat.* ACTU *illam metiamur, non tempore.* Similia habet Cap. VIII. Libri de Brevitate vitæ. *Idem.*

Ibid. *Vixi maturior annis.*] Senes vocantur *maturi*, ut *maturúsque senex*, apud *Flaccum* de Arte Poëtica, & *avi maturus Acestes*, apud *Maronem* V. Æneidos. Nam & Græcos πεπείρας pro anu dixisse adnotat *Hesychius* & anus apud *Aristophanem* ait:

Οὐ γὰρ ἐν νέοις τὸ σοφὸν ἔνεστιν, ἀλλ' ἐν πεπείροις.

Non juvenibus sapientia inest, sed maturis. Hæc habet *Adrian. Turnebus* Adversarior. Lib. II. cap. 10. quibus allatis, subnectit locum hunc *Pedonis*. Idem.

448 *Acta senem faciunt*] Martialis:

Dum palmas numerat credidit esse senem.

Scaliger. Est Epigr. LIII. Lib. X. in Scorpum aurigam. Vide ad vs. antecedentem. *Idem.*

449 *His ævum fuit implendum*] Sic *Seneca* in loco superiùs allato: *Longa est vita, si plena est.* Idem.

450 *Hostibus eveniat*] De hac formula diximus ad v. 182.

Longa senecta] Et iners. Vide ad v. 447.

451 *Hoc atavi monuere mei* &c.] Parum abest quin legendum censeam, *hoc Livî monuere mei, pravique Nerones.* Nam sequens versus omnino respicere videtur ad C. Claudium Neronem & ad M. Livium,

Quare numeras annos, quibus vixi, quasi æquo brevior fuisset vita mea? Senex prudentiâ fui, & is demum grandævus est censendus, qui multa edidit præclara facinora, quorum solorum ratio habenda est. Rebus gestis implendum fuit vitæ spatium, non otiosis annis. 450 Iners ejusmodi senectus hostibus meis concedatur. Livii & Claudii, proavi materni ac paterni, qui pro Republica tantos labores subierunt, idem mihi faciendum esse, nisi degener esse vellem, satis monuerunt, & præsertim am-

vium, qui COSS. anno ab U.C. DXLVI. fregerunt Annibalem, victo ad Metaurum Asdrubale, ut narrat *Livius* Lib. XXVII. *Idem.*

452 *Fregerunt ambo*] Hæc mihi videntur designare duces qui simul bellum gesserunt, & fregerunt Carthaginiensium animos; quales fuerunt memorati duces. Hæc certè propria est vocis *ambo* potestas. *Ambo*, ait Sosipater apud *R. Stephanum*, nam ipsum auctorem ad manum non habebam cùm hæc scriberem, *non est dicendum, nisi de iis, qui uno tempore quid faciunt, ut puta*, Eteocles & Polynices ambo perierunt, *quasi dicas, unà. Romulus autem & Africanus non* ambo triumphaverunt, *sed uterque, quasi diverso tempore.* Nulli autem ex Majoribus Drusi dici possunt *ambo fregisse* Punicas opes, præter eos quos memoravimus. *Frangere bellum* dixit etiam *Cicero* de Provinciis Consularibus, Cap. XIII. *C. Pontinius, fortissimus vir, ortum repente bellum Allobrogum, atque hac sceleratâ conjuratione excitatum, præliis fregit.* Est aliquid porrò in hac oratione hiulcum, hoc enim vult Drusus: Livii & Claudii majores mei satis me docuerunt, exemplo suo, nullum mihi laborem, Reipublicæ causâ, recusandum esse, si vel cum manifesto vitæ periculo conjunctus sit; & præsertim M. Livius & C. Claudius, qui ambo fregerunt audaciam Pœnorum. Sic antea ad v. 126. ostendimus necessariò subaudiendam vocem *solus*, & v. 340. non minùs liquet supplendum esse *contendent, dicent*, aut simile quidpiam. Hoc incommodo, sanè magno, laborant poëtæ, quòd, propter mensuram versuum, nec omnia liceat semper dicere, quæ dicenda iis essent, ut oratio esset perspicua: nec ea sola lectori dare legenda, quæ satis sunt ut eorum mentem planè adsequatur. Purpureo profectò panno alius coloris laciniæ aliquando adsuuntur, non ut aliquid dicatur, sed dumtaxat ut mensura versûs, aut distichon impleatur. Vide infra v. 472. De Elliptica dictione *Statii*, vide quæ observavit *Janus Casperius Gevartius* ad Epithalamium Stellæ & Violantillæ, in hæc verba:

——— *jam Tibridis arces*
Iliacæ. Idem.

Hoc domus ista docet, per te mea, Cæsaris alti.
  Exitus hic, mater, debuit esse meus.
Nec meritis, quamquam illa juvant magis, absuit istis
  Mater, honos; titulis nomina plena vides.
Consul & ignoti victor Germanicus orbis,
  (Cui fuit heu! mortis publica causa) legor.
Cingor Apollineâ victricia tempora lauro,
  Et sensi exsequias funeris ipse mei;
Decursúsque virûm notos mihi, donáque Regum,

Cun-

NOTÆ.

454 *Exitus*] Mors, ut Græcè ἔξοδος. Apud optimos quosque Scriptores frequentissima loquutio. *Idem.*

Debuit] Aut fato, aut officio, dum Reipublicæ potiùs quàm valetudini meæ servio. *Idem.*

455 *Magis absuit illis*] *J. Lipsius* Epist. Quæst. Lib. III. Epist. 3. emendabat *adfluit* non *adfuit*, quod legebatur in Editionibus & sensu caret. Non illi, inquit Drusus, me juvant meritis suis; potiùs à me, ô Mater, novus honor iis *adfluit*, vel accedit. *Idem.*

Ibid. *Nec meritis quidquam illa juvant*] Locus corruptus. Quid si reponamus:

Nec meritis quidquam illa juvat, magis obfuit iste,
Mater honos.

Nil, inquit, mihi adoptivo profuit domus Cæsaris, imò magis obfuit, dum tituli & honores festinantur. *Lipsius* in Epistolicis, *magis adfluit illis*, & sic codex Romanus. *Gronovius*, suis ad me litteris:

Nec meritis (quamquam illa juvant magis) absuit istis
Mater honos.

Inducit ipsum Drusum, matri pro solatio ingerentem res à se gestas. Tum subjicit: etsi majus in his momentum, tamen & illud pro solatio valere potest, quod virtus mea illustri gratiâ excepta est, quod pro ea honores & præmia tributa sunt. Hæc vir ille sagacissimus, quibus subscribo. *Heinsius.*

456 *Titulis nomina plena vides*] In triumphalibus ferculis, quæ funeri etiam adhibebantur, & ubi *Consul*, *Victor*, *Germanicus* &c. inscribebatur. *Idem.*

457 *Ignoti orbis*] Vide ad vss. 19. & 20. & v. 314.

458 Cui

ambo illi duces, qui, Asdrubale cæso, Carthaginienſium ſpiritus fregerunt. Idem etiam me docuit Julia familia, quæ, poſtquàm Auguſto nupſiſti, mea facta eſt; adeò ut, dum pro Republica bellum gero, is vitæ exitus à me exſpectari debuerit. Quamquam hæc potiſſimùm luctum tuum debent minuere, attamen hoc quoque ſolatio tibi ſit oportet, quòd merita mea in Rempublicam non ſine honore fuerunt, cùm tot titulos nomini meo adjectos videris. Etenim in ferculis pompæ feralis, me Conſulem, & ignotorum antea Populo Romano tractuum debellatorem, & pro Republica obiiſſe me legiſti. Imago mea lecto prælata lauro cincta eſt; nec ſine voluptate ſplendidas, quæ mihi factæ ſunt, exſequias vidi. Animadverti non ſemel de-

458 *Cui fuit, heu! mortis*] Sic legendum optimè cenſuit *J. Lipſius* ad *Taciti* Annal. Lib. II. cap. 83. ubi de honoribus Germanico mortuo decretis: *Arcus additi Romæ & apud ripam Rheni, & in monte Syriæ Amano, cum inſcriptione rerum geſtarum, ac mortem ob Rempublicam obiiſſe.* Vide & ad v. 270. *Gorallus.*

459 *Cingor Apollineâ*] Vide dicta ad v. 205.

461 *Decurſúſque virûm notos mihi*] Vide not. ad v. 217. *Decurſus* ſibi *notos* ait, quòd non tantùm Romæ ſed in ipſa Germania, circa tumulum ejus honorarium decurriſſet exercitus. *Suetonius* Claudii Cap. I. *Ceterùm exercitus honorarium ei tumulum excitavit, circa quem deinceps, ſtato die, quotannis miles decurreret.* Ad quem locum vide Interpretes. Honor fuit militaris; à temporibus uſque Heroicis deductum, ut liquet ex Homeri Odyſſ. Ω. ubi exſequias Achillis deſcribit Agamemnon, v. 68.

—— πολλοὶ δ' ἥρωες Ἀχαιοὶ
Τεύχεσιν ἐῤῥώσαντο πυρὴν περὶ καιομένοιο,
Πεζοὶ θ' ἱππῆες τε·

Multi heroës Græci armati irruerunt circa rogum combuſti cadaveris, pedites & equites. Vide & *Jac. Gutherium* de Jure Manium Lib. II. c. 3. *Idem.*

Ibid. *Donáque Regum*] Solebant hæc in triumphi pompa oſtentari, qua de re lege Capp. XXVI. & XXVII. Libri de Triumpho à *J. Cæſare Bullingero* ſcripti. Si quis autem triumphaturus, ante triumphum, obiret, aut etiam poſtquàm triumphaſſet, in ferali funeris ejus pompa iterum ferebantur. Ideò apud *Lucanum* Lib. VIII, 733. qui, tu-

Cunctáque per titulos oppida lecta suos;
Et quo me officio portaverit illa juventus,
Quæ fuit ante meum tam generosa torum.
Denique laudari, sacrato Cæsaris ore,
Emerui, lacrimas elicuísque Deo.
Et cuiquam miserandus ero? Jam comprime fletus.
Hoc ego, qui flendi sum tibi causa, rogo.
Hæc sentit Drusus, si quid modò sentit in umbra;

Nec

NOTÆ.

tumultuario funere, Pompeii cadaver ussit & sepeliit, ait eum non petere à Fortunâ,

Præferat ut veteres feralis pompa triumphos.

Vide *Joan. Meursium* de Funere, Cap. XIX. Igitur *Pedo* noster hoc vult, Manes Drusi non sine voluptate vidisse *dona Regum*, Rhætorum, nempe, aut Germanorum ferri in pompa funeris. *Idem.*

462 *Cunctáque per titulos oppida lecta suos*] Hoc quoque è triumphali pompa ad feralem translatum. Lege Cap. XXVI. memorati Libelli *Bullingeri*. Idem.

Ibidem. *Victáque* præstabit scribi, ni fallor; pro *oppida lecta*, malim quoque *lata*, à ferendo, cujus verbi usus frequens est, cùm de tropæis aliisque rebus agitur, quæ in triumpho, aut ferali pompa circumferebantur. Ipse *Ovidius* Trist.

Crinibus en etiam fertur Germania passis.

Heinsius. At tu cave ei credas, nam in pompa triumphali, imagines oppidorum captorum ferebantur, cum nominibus adscriptis, ut quænam essent populus legendo intelligeret. *Ovidius* in eadem Elegia, quæ est Lib. IV. Tristium secunda, v. 20.

Ergo omnis poterit populus spectare triumphos,
Cúmque ducum titulis oppida capta LEGET.

Similiter *Propertius*, in descriptione triumphi, Lib. III. Eleg. 3.

Inque sinu caræ nixus spectare puellæ
Incipiam, & titulis oppida capta LEGAM.

Gorallus.

463 *Et quo me officio* &c.] Vide ad v. 202. & 207.

464 *Quæ fuit ante meum*] Parum abest quin refingam, etsi audaciori conjecturâ,

Quæ

decursus militum, circa rogum meum, Rhætiæque & Germaniæ regulorum dona, quæ in funere meo prælata sunt, & urbium omnium à me captarum imagines ac nomina. Delectatus sum Equitum Romanorum officio, qui circa lectum meum in funere processerunt, ut vicibus eum subirent. 465 Denique à sacro ore Cæsaris funebrem retuli laudationem, lacrimásque ex divinis ejus oculis profluentes meritus sum. Quæ cùm ita sint, invidia, potiùs quam commiseratione, dignum omnes me judicent necesse est. Igitur lacrimas tuas, ô mater, compescito, cùm præsertim hoc à te ipse, cui eas tribuis, enixè postulem. Hæc est sententia Drusi, si modò

Quæ subiere meum tam generosa torum,

ut supra:

Certat onus lecti studiosa subire juventus.

Heinsius. Noli etiam hic homini, alioquin acutissimo, credere; cùm enim equites Romani certatim niterentur subire lectum feralem, & vicibus subirent, necesse est eos circa lectum, tam ante, quàm post, funus duxisse. *Gorallus.*

465 *Denique laudari* &c.] Vide ad v. 209.

467 *Et cuiquam* &c.] Tò *&* eodem sensu hic est ac v. 7. ubi vide dicta.

469 *Si quid modo sentit* &c.] De hisce rebus dubitanter ferè loquuntur Veteres, etiam Poëtæ, qui tot commenta tam confidenter nobis propinant. Vide & v. 329. Sed hoc jure gaudent Poëtæ, ut idem nunc ajant, nunc negent, nunc in dubium revocent, prout videtur. *Sectis Philosophorum*, inquit *Servius* ad Æneïd. x, 467. *Poëta, pro qualitate negotiorum, semper utuntur; nec se umquam ad unam alligant, nisi quorum hoc propositum est; ut fecit Lucretius, qui Epicureos tantùm sequutus est. Scimus autem inter se sectas esse varias. Unde fit ut in uno Poëta aliqua contraria inveniamus; non ex ipsius vitio, sed ex varietate sectarum. Illud námque quod ait, in quarto,* sed misera ante diem, *Epicureorum est, qui casibus cuncta concedunt. Nunc quod dicit,* Stat sua cuique dies, *Stoïcorum est qui dicunt fatorum statuta servari.* Quo sanè jure contraria dicendi, vel in uno poëmate, gnaviter usus est noster, qui *Fortuna* & *Fato*, figmentis unà minime consistentibus, rerum humanarum regimen tribuit; loquitúrque de *Fato*, nunc quasi inexorabili, nunc quasi contrariis votis mutando. Vide ad vss. 234. & 242. *Idem.*

 471 *Mul-*

Nec tu de tanto crede minora viro.
Est tibi, sítque precor, multorum filius instar.
Pársque tui partûs sit tibi salva prior.
Est conjux tutela hominum, quo sospite vestram,
Livia, funestam decedet esse domum.

NOTÆ.

471 *Multorum filius instar*] Vide vss. 79. & 80.

472 *Pársque tui partûs*] Hic versiculus, cùm minus quiddam exprimat, quàm prior, nec quidquam novi addat; priori subjectus est à Pedone, dumtaxat ut eadem sententia distichon impleret. Vide ad v. 452. *Idem.*

Ibidem. Lego: *it tibi salva*, ut in illis Ovidianis, Fastor. IV.
——— *sospes eas, sempérque parens.*
Elegia de Nuce:
Incolumis tanto præside raptor eat,
ut scribendum censeo Metam. II.
Tutus eas, lapis iste priùs tua furta loquetur.
Epist. Leandri:
——— *I felix littera, dixi.*
Remedia Amoris:
Ille Machaoniâ vix ope sanus eat.
Sic vetus liber. *Heinsius.* Ut exempla hujus loquutionis, quæ profert vir doctissimus, rectè atque ordine prolata habeamus; non video tamen cur receptam lectionem mutemus, hoc in loco, aut potiùs cur eam non tueamur. Nam posterior distichi versiculus idem votum complectitur ac prior, meliúsque multò cum eo cohæret, quàm si legamus *it*. *Idem.*

473 *Est conjux tutela hominum*] Quamvis *tutela* dici possit qui tuetur, ut *decus* qui decorat, & *præsidium* qui præsidet; attamen ma-

modò post mortem ullus superest sensus; nec fanè de tam forti viro aliter existimare potes, & superest tibi major natu filius, qui multorum instar esse possit, & quem diu tibi superstitem esse precor. Superest & Augustus, cui humani generis commissa est tutela; &. quo incolumi, luctum esse in familia vestra non decet.

lim eo sensu accipere, quo Dii in puppe picti dicebantur *navium tutelæ*; ut sumitur apud *Horatium* Carm. Lib. IV. Od. XIV,43.

—— *ô tutela præsens*
Italiæ, dominæque Romæ.

Nam vox *præsens* ostendit Augustum *tutelam* dici, Dei instar; non quasi homo, qui Italiæ præesset. De tutela autem navium in puppi picta, quæ probè distinguenda ἀπὸ τῦ παρασήμυ, seu insigni, quod erat in prora, & unde navis nomen trahebat, vide quæ collegit vir diligens & eruditus *Joannes Schefferus* Lib. III. cap. I. Operis de Militia Navalis, vel *Sam. Bochartus* in Chanaane Lib. II. Capp. 3. & II. *Idem.*

474 *Quo sospite*] Sic *Martialis* Lib. II. Ep. 91. ad Domitianum:

Rerum certa salus, terrarum gloria, Cæsar;
Sospite quo, magnos credimus esse Deos.

Et lib. V. Ep. I. ad eumdem:

Mittimus, ô rerum felix tutela, salúsque,
Sospite quo, gratum credimus esse Jovem.

Quæ non modò ἀθεότητα redolent, sed planè insana sunt; quid enim absurdius quàm, quem Deum habeas & vocites, statuere posse *sospitem* non esse? Sed repugnantia conjungere, ut jam aliquoties observavimus, juris est poëtici. *Idem.*

Funestam] Hoc est, funere ac luctu pollutam, uno verbo funestatam; quasi, sospite Augusto, nihil deberet ampliùs Julia domus desiderare, cùm ille solus omnium instar esse posset. *Idem.*

C. PEDONIS ALBINOVANI

ELEGIA II.

In Obitum Mæcenatis.

DEFLERAM juvenis, tristi modò carmine, fata;
Sunt etiam merito carmina danda seni.
Ut juvenis, deflendus enim tam candidus, & tam
Lon-

NOTÆ.

1. *Juvenis*] Drusi, qui trigesimo anno mortuus erat in Germania, anno ante Mæcenatem, ut mox videbimus. Sed audiamus quæ hac de re *Jos. Scaliger* scripserit. *Gorallus.*

Ibidem. Epicedium suum de morte Drusi non intelligit, qui juvenis in Germania periit, ut ibi adnotamus. Non enim potest esse, cùm post Agrippam mortuus sit. Quare puto Marcelli, Octaviæ filii, Epicedium intelligi. *Scaliger.* Ego verò non puto, quia nihil est in hisce duabus Elegiis, ex quo colligere possis scriptas esse etiamnum vivente Agrippâ; nam v. 32. Elegiæ III. aliò planè referendus, ut ad eum ostendemus. Nec sanè, si verè sit *Alvinovani* hæc Elegia, ut meritò existimat Scaliger, potuit in ea *Pedo* de Agrippa, quasi vivo, loqui; cùm Mæcenas, cujus suprema verba complectitur, quadriennio post Agrippam mortuus sit. Agrippa enim obiit Anno U. C. DCCXLII Mæcenas verò anno DCCXLVI. ut liquidò constat ex *Dione.* Narrat enim mortem quidem Agrippæ Lib. LIV. inter ea quæ contigerunt sub Consulatu Valerii Messalæ & P. Sulpicii Quirini; mortem verò Mæcenatis Lib. LV. inter ea quæ C. Asinio Gallo & C. Marcio Censorino COSS. gesta sunt; qui Consulatus tribus Consulum paribus divisi sunt. Igitur vir summus eo tempore, quo hæc primùm scripsit, nondum Chronologicos calculos posuerat. *Gorallus.*

2 *Seni*] Non constat quidem quando sit natus Mæcenas, at quandoquidem hic *senex* vocatur, quin ad provectam ætatem pervenerit dubium esse nequit. Si credimus *Varroni* ad sexagesimum minimùm annum pervenisse eos oportuit, qui dicebantur *senes*, teste *Censorino* de Die Natali Cap. XIV. *Varro*, inquit, *quinque gradus ætatis æquabi-liter*

pag.:106.

INTERPRETATIO

ELEGIÆ II.

In Mortem Mæcenatis, qui obiit anno U. C. DCCXLVI. *ante Æream Vulgarem* VIII.

ANNO quidem superiore, tristi Elegiâ juvenis Drusi mortem luxi, nunc verò in Mæcenatis senis honorem, quæ sunt viri erga me merita, lugubre carmen scribendum mihi est. Etenim dignus est

liter putat esse divisos; unumquemque, scilicet, præter extremum, in annos XV. *Itaque primo gradu usque ad annum* XV. *pueros dictos, quod sint puri, id est, impubes. Secundo ad* XXX *annum adolescentes, ab adolescendo sic nominatos. In tertio gradu, qui erant ad* XLV. *annos, juvenes appellatos; eò quòd Rempublicam, in re militari, possent juvare. In quarto autem, adusque* LX *annum, seniores esse vocitatos, quod tunc primùm senescere corpus incipiat. Inde usque finem vitæ uniuscujusque, quintum gradum factum, in quo qui essent, senes appellatos, quod ea ætate corpus senio jam laboraret.* Propriè ergo, ex sententia togatorum doctissimi, hic loquutus est *Pedo*, cùm Drusum *juvenem* vocavit; nec sanè puto, in poëmatio ab omni tumore remotissimo, appellatum Mæcenatem ab eo *senem* fuisse, nisi sexagenario major, aut certè proximus fuisset. *Idem.*

3 *Ut juvenis* &c.] Lege ex manuscripta membrana:

Ut juvenis deflendus enim tam candidus & jam &c.

Nam Mæcenas non minùs, inquit, deflendus quàm quivis acerbâ morte juvenis præventus; ut pote qui quovis sene dignus erat longiùs vivere. *Scaliger.* Hæc est sine dubio verborum *Pedonis* sententia, sed quam corrumpit absurda membranæ lectio *& jam*. Multò rectius editiones *& tam dignus vivere longiùs annoso ævo.* Cùm Codd. MSS. careant mendis, non possunt eorum lectiones sine examine arripi, nisi nos ridendos præbere velimus. *Gorallus.*

Ibid. *Tam candidus*] Eodem epitheto Mæcenatem cohonestat *Horatius* Epod. XIV, 5.

Candide Mæcenas, occidis sæpe rogando &c.

Quamvis *candidos* dici *bonos*, quemadmodum vetus Scholiastes eam vocem hîc interpretatur, negare nolim; attamen *candidum* Mæcenatem

Longiùs annoso vivere dignus avo.
Irreligata ratis numquam defessa carina
It, redit, in vastos semper onusta lacus.
Illa rapit juvenes, primâ florente juventâ,
Non oblita rapit sed tamen illa senes.
Nec mihi, Mæcenas, tecum fuit usus amici,
Lollius hoc ergo conciliavit opus.

Fidus

NOTÆ.

natem ab utroque vate dictum potiùs putem, ob singularem ingenuitatem animi, quâ quod sentiebat liberè & apertè amicis dicere solebat. Sic ab *Horatio* Carm. Lib. I. Od. XVIII, II. Bacchus *candidus* dicitur, quòd ebrii nihil dissimulent.

——— *non ego te, candide Bassareu,*
Invitum quatiam.

Sic & Lib. I. Epist. IV. ad Tibullum:
Albi nostrorum Sermonum candide judex;

Hoc est, qui apertè dicis quid sentias de nostris Sermonibus; ubi vetus Scholiastes: *integer, pure, verax, sine fuco, sine fallacia.* Eodem sensu hac voce usus est *Cœlius* ad *Ciceronem* Lib. VIII. Epist. ad Fam. Ep. 6. *Si ad illam summam veritatem legitimum jus exegeris, cavendum tibi erit ne parum simpliciter & candidè posuisse inimicitias videaris.* Hujusmodi autem fuit Mæcenatis indoles, ut ex *Dione* intelligere est, qui singulare eximii ejus candoris hoc argumentum nobis suppeditat: δικάζοντι ποτὲ αὐτῷ παρεστὼς καὶ ἰδὼν ὅτι πολλοὺς θανατώσειν μέλλοι, ἐπιχείρησε μὲν διώσασθαι τοὺς περιεστηκότας καὶ ἐγγύς οἱ προσελθεῖν· μὴ δυνηθεὶς δὲ ἔγραψεν ἐς τὸ γραμματεῖον, ἀνάστηθι ἤδη ποτὲ δήμιε· καὶ αὐτὸ ὡς καὶ ἕτερόν τι ἔχον, ἐς τὸν κόλπον αὐτοῦ ἔρριψεν: *cùm aliquando ei* (Augusto) *jus dicenti adstaret, animadverteréíque fore ut multos morte damnaret, aggressus quidem est submovere circumstantes & propiùs ad eum accedere; cùm verò non potuisset, scripsit in tabellis: surge tandem carnifex, eásque quasi aliud habentes in sinum ejus conjecit.* Quod ita placuit Augusto, ut è vestigio surrexerit, nec quemquam morte damnarit. O rarum candoris exemplum, in amico Principis viri! O mite Principis ingenium! *Idem.*

4 *Annoso avo*] Quia plerumque nemo avus est, nisi senex. Hinc apud *Senecam* in Troade, *transcendere avum ætate* est diu vivere. *Idem.*

6 *Vastos lacus*] Aut amplos, aut desertos, quod nemo illic sit, præter umbras. *Idem.*

8 Non

est qui à me defleatur tam candidus senex & diuturniore vita, si quis alius, dignissimus. At Charontis cymba numquam ad ripam, ut interea requiescat nauta, religatur; sed semper onusta umbris inferos fluvios trajicit, aliásve iterum vectura redit. Juvenes quidem ætate florentes, qualis fuit Drusus, avehit, at senes minimè relinquit. Mæcenas nullâ initio amicitiâ mecum conjunctus fuerat, verùm Maximus Lollius eum mihi conciliarat. Fidus

8 *Non oblita rapit*] Vetus membrana:

Non oblita tamen sed repetitque senes.

Putarem:

Non oblita tamen subripit atque senes.

Nam *subrepet* scriptum fuisse facilè mihi persuadeo, quæ fuit illorum librariorum oscitantia. *Scaliger.* Magis placet vulgata lectio. Videtur respicere ad v. 372. Elegiæ I. *Gorallus.*

9 *Usus amici*] Si solutâ oratione scripsisset, dixisset potiùs *usum amicitiæ*, non *amici*. Nihil frequentius occurrit quàm *usus* pro consuetudine amicorum, quibus æquè frequenter *uti* dicimur. *Idem.*

10 *Lollius*] Maximus Lollius. *Horatius:*

Trojani belli scriptorem, Maxime Lolli.

In vetustioribus excusis non *Lollius*, sed *Ilius* legitur. Posset *Ailius*; nam *Ailius* & *Aimilius* scribebant, pro *Ælius*, *Æmilius*. Hic & amicus Horatii fuit, éstque *Ælius Lamia:*

Æli vetusto nobilis ab Lamo.

Sed vetus codex calamo exaratus retinet *Lollius*. Quare nihil mutandum. *Scaliger.*

Ibid. Ad eum scripsit Horatius Oden IX. Lib. IV. & Epistolas II. & XX. Lib. I. Sed audi quod mireris. *Joan. Henr. Meibomius*, vir sanè doctus, qui hasce duas posteriores Elegias ad calcem Mæcenatis sui edidit, adnotat à *Pedone* intelligi Maximum Lollium, *belli Trojani scriptorem ex Horatio notum.* Atqui *Horatius* non Lollium sed Homerum vocat Trojani belli scriptorem Epist. II. Lib. I. cujus hoc est initium:

Trojani belli scriptorem, Maxime Lolli,

Dum tu declamas Romæ, Præneste relegi.

Aliud ergo agebat vir eruditus. *Idem.*

Ibid. *Ergo*] Hoc est, sed. Vide ad v. 114.

Ibid. *Conciliavit opus*] Hoc est, rem hanc, seu amicitiam, conciliavit. Hîc *opus* idem est ac Græcum πρᾶγμα. *Idem.*

11 *Fidus*

Fidus erat vobis nam propter Cæsaris arma,
 Cæsaris & similem propter in arma fidem,
Regis eras genus Etrusci, tu Cæsaris almi
 Dextera, Romanæ tu vigil Urbis eras.
Omnia cùm posses, tanto tam carus amico,
 Te sensit nemo velle nocere tamen.

Pal-

N O T Æ.

11 *Fidus eras nobis*] Lege ex veteri MS. *Fidus erat vobis*; nam vobis amicissimus fuit Lollius, tibi & Cæsari, quo magis illi de te narranti fides haberi potuit. *Scaliger.* Aut potiùs tibi ab eo commendatus in amicorum numerum faciliè à te receptus sum. *Gorallus.*

12 *Similem propter in arma fidem*] Hoc est, similem tuæ fidei, ô Mæcenas, erga partes Augusti. *Idem.*

13 *Regis eras genus Etrusci*] Reponendum ex veteri membrana:

Regis eras, Etrusce, genus —

Tu Etrusce, genus regium, eras Cæsaris dextera; hoc est, primus, secundùm Imperatorem. *Statius:*

——— *Vidi omni te pridem in flore juventa,*
Te magna propiùs, propiùsque accedere dextra.

Habebant enim gradus quosdam amicorum illi summates viri, ut & vina primæ ac secundæ notæ. *Seneca* Lib. v. de Beneficiis: *Habuerunt itaque isti amicos primos, habuerunt & secundos, numquam veros.* Sed sine dubio significat assiduum comitem Cæsaris. *Martialis* de Cane Lydia:

Lydia dicebar domino fidissima dextra.

Regium genus fuisse Mæcenatis qui nescit *Horatium* non legit. Filius enim Menodori fuit, qui Cæsari contra Pompeium adfuit. Illi vero Menippus pater, filius, sive, ut alii, nepos Cæcinnæ Regis Etruscorum. *Horatius,*

Mæcenas atavis edite Regibus.

Nam Cæcinna, Rex Etruriæ, atavus Mæcenatis. *Scaliger.*

Ibidem. Verùm quamvis Mæcenas Etruriâ oriundus esset, *Etruscus* dici vix potuit, cùm à multis annis, Etruriâ à Romanis subactâ, Majores ejus Romani cives essent. Itaque hîc quoque vulgatam lectionem prætulerim. Sic *Propertius* Lib. III. Eleg. 7.

Mæcenas eques Etrusco de sanguine Regum.

Vide quæ collegit *J. Henr. Meibomius* de genere Mæcenatis, ejus vitæ Capp. II. & III. *Gorallus.*

Ibid. *Cæsaris almi*] Fortè scripserit Pedo *alti*, ut v. 453. Eleg. I.

Nihil

dus enim erat Cæsarianis partibus, pro quibus, haud secus ac Mæcenas, pugnaverat. Ortum ducebas, ô Mæcenas, ab antiquis Etruriæ Regibus, erásque Augusto dexteræ instar, quamobrem te absens Urbi præfecerat, cui summâ vigilantiâ præfuisti. 15 Verùm cùm tantâ gratiâ apud Cæsarem, rerum potitum, floreres; ea tamen in nullius perniciem umquam

Nihil tamen muto, nam hoc est Epitheton Cereris, Veneris & Palladis; quod etiam in Augustum conferri potuit, quasi in Deum. Ab *alendo* deducunt Grammatici, & *pulcrum*, ac *illustrem* præterea significare docent: *Festus*: ALMA, *sancta sive pulcra; vel alens, ab alendo.* Glossæ Veteres: *Alma*, κλυτὴ, ἁγνὴ, ἀρχαῖα, θρέπτειρα. *Almetes* (pro *Almitas*) κάλλος, ἀνατροφὴ. *Almities*, αὔξησις ἀρχῆς, εὐπρέπεια. *Almitus* (imò *Almitas*) ἀνατροφὴ, ἀναγωγή. *Almus*, κλυτὸς, ἔνδοξος, ζείδωρος. Hinc intelligere licet cur Cæsar *almus* dici queat. *Idem.*

14 *Dextera*] Ad me quidem quod attinet, si quod ex Antiquitate exemplum proferri posset, mallem interpretari *dextram Cæsaris*, eum cujus opera Cæsar frequentissimè in administratione Reipublicæ uteretur; quemadmodum & hodie *dextram Principis* ejusmodi hominem vocamus. Metaphoræ ratio perspicua est, potuitque *Pedonis* animo, æquè ac nostris, obversari. Ad exemplum *Martialis*. quod attinet, *Scaliger* ipse in translatione Græca Epigrammatis, quod est LXX. Libri XI. damnavit interpretationem suam, nam legit *Dextro*, ut nomen sit domini catellæ; habet enim Δέξτρῳ τοῦ κλήτορι πιστή. *Idem.*

15 *Omnia cùm posses*] Vide similem sensum v. 47. Eleg. I. Hunc versiculum egregiè illustravit *J. Henr. Meibomius* Mæcenatis sui c. VII. Sæpe prudentia potiùs est, aut timiditas in iis, qui non nocent aliis, quod sine periculo nocere non possint; sed mera magnanimitas in iis qui, cùm impune quidvis possint, sua tamen potentia non abutuntur. Hi in rebus florentissimis, non magis insolescunt, quàm si cum adversis conflictarentur; at illi metu in officio continentur, quem metum ubi primùm excusserunt, ostendunt quales re verâ essent. Hinc natum proverbium: ἀρχὴ τὸν ἄνδρα δείκνυσι, *imperium virum indicat*, ad quod vide *Erasmum*. Addemus dumtaxat elegantissimum hac de re *Plutarchi* judicium, in vita Luculli p. 508. Ed. Vechelianæ, ubi de stulta Tigranis confidentia ac superbia: Οὔτε σώματος παντός ἐστι πολὺν ἄκρατον ἐνεγκεῖν, οὔτε διανοίας τῆς τυχούσης, ἐν εὐτυχήμασι μεγάλοις, μὴ ἐκστῆναι τῶν λογισμῶν: *neque corporis cujusvis est multum merum ferre; neque vulgaris animi, in magna felicitate, rationis normam non excedere.* Idem.

17 *Pal.*

Pallade cum docta Phœbus donaverat artes,
  Tu decus & laudes hujus & hujus eras.
Vincit vulgares, vincit Beryllus arenas.
  Littore in extremo quas simul unda movet.

Quod

NOTÆ.

17 *Pallade cum docta*] Si esset *forti*, existimarem artem militarem intelligi; sed cùm *doctam* dicat Palladem, litteras potiùs intellexerim, quarum Pallas & Apollo μουσηγέται præsides erant, ut omnibus notum. *Idem.*

18 *Hujus & hujus*] Loquutio poëtica; hoc est, utriusque. Cave adsentiaris *Meibomio* legenti *hujus & ejus*. Prius enim potiùs Latini dixerunt. Monitus Lector satis exemplorum animadvertet; nunc mihi quidem non occurrunt, quæ subjiciam. *Idem.*

19 *Vincit vulgares*] Occurrit hîc duabus objectionibus, quæ in Mæcenatis cùm studium lapillorum, tum luxum & delicias jactabantur. Nam de studio lapillorum respondet hoc versiculo:

Vincit vulgares, vincit Beryllus arenas.

De luxu & animi mollitie, illo: *quod discinctus eras* &c. Ac cùm lapillorum studiosissimus fuerit Mæcenas, videtur habuisse in deliciis Beryllos. Ergo ita diluit objectionem Poëta, eum gestasse Beryllum non immeritò; cùm, scilicet, illa gemma omnibus præcellat. Quare enim objiciant illi, quòd rem pretiosissimam, nec vulgarem, in pretio habuerit? Nam sanè studium suum in lapillos ipsemet hoc Epigrammatio, de morte Horatii Flacci, ita profitetur:

Lugent, ô mea vita, te smaragdus,
Beryllus quoque, nec nitentes
Nuper candida margareta quæro;
Nec quos Thynica lima perpolivit
Annellos, nec jaspios lapillos;

Scaliger.

Ibidem. De studio gemmarum, quo Mæcenas flagrabat, multa collegit *J. Henr. Meibomius* Mæcenatis sui Capp. XXI, & XXV. Ceterùm videtur objectio prolata à Philosopho quopiam, qui pretiosos lapillos vulgaribus anteferendos non putabat, quia non sunt vitæ humanæ utiliores, ideòque irridebat Mæcenatem, quòd eos usque adeò adamasset. Criminationi respondit Poëta, non inficiando Mæcenatem gemmarum studiosum fuisse, & præsertim Berylli, sed contendendo apertè anteferendum esse Beryllum vulgaribus lapillis. *Gorallus.*

20 Lit-

quam abusus est. Apollo & Minerva te summa eruditione, poëticáque facultate donarant, ita ut utrique honori esses. Neque quisquam te adamatorum lapillorum, quasi insaniæ, insimulet; quis enim dubitet, Beryllum, à te tanto in pretio habitum, aliásque gemmas vulgaribus anteferendas lapillis, [20] quos in extremo littore abluunt marinæ aquæ?

20 *Littore in extremo*] Alii habent *Etrusco*, absurdè, nam in Etruria nulli Berylli; alii *Erythræo*, quod ferri possit, quia reverâ in mari Erythræo, & in mari Indico, quod Erythræum etiam dici solet, Berylli inveniuntur. *India eos gignit*, ait Plinius, *rarò alibi repertos*, Lib. XXXVII. cap. V. ubi hunc lapillum accuratè describit. Sed vulgaris lectio optima, etenim in *extremo littore* & ripis inveniuntur Berylli. *Dionysius* Periegetes de solo Babylonico, quod, ut notum, ad Euphratem fuit, v. 1011.

Ναὶ μὴν καὶ χρυσοῖο φέρει χαριέστερον ἄλλο,
Ὑγρῆς βηρύλλου γλαυκὴν λίθον, ἣ περὶ χῶρον
Φύεται ἐν προβολῇς, ὀφιήτιδος ἔνδοθι πέτρης.

Jam verò & auro gratius aliud profert, humidi berylli glaucum lapidem; qui in illo loco nascitur in ripis intra serpentinum lapidem; hoc est, quo lapide fracto, invenitur Beryllus. *Claudius* quidem *Salmasius* in Solinum pag. 605. contendit προβολὰς significare hîc cautes aut rupes, non ripas; sed obstat epitheton ὑγρὴ, quod non conjungitur cum Beryllo, nisi quia in ripa inventum docet *Dionysius*, qui & inferiùs sic loquitur de Indis, v. 1118.

Ἄλλοι δ' ἰχνεύουσιν, ἐπὶ προβολῇσιν ἀναύρων,
Ἤτοι βηρύλλου γλαυκὴν λίθον, ἢ ἀδάμαντα.

Alii quærunt, in ripis torrentium, aut berylli glaucum lapillum, aut adamantem. Qui plura de Beryllo cupit adeat *Salmasium* ad *Solinum* pag. 778. & seq. Ed. Ultrajectinæ. *Idem.*

Ibid. *Unda movet*] Sic in secunda editione Scaligerana, rectè; non *manet*, quod nullam, aut *vomit*, quod falsam parit sententiam; neque enim mare, instar succini, vomit Beryllos, sed tantùm abluit eos qui in littore sunt inter arenas. Attamen *Casparus Barthius* Adversariorum Lib. XLI. cap. 3. & Animadversionum in *Claudiani* Lib. II. adversùs Ruffinum, v. 241. legit *vomit*, ut magna insignisque intelligatur Beryllorum copia. *Virgilius: Mane salutantum totis vomit ædibus undam.* Prudentius Cor. Hippolyti: *Urbs augusta suos vomit, effunditque Quirites.* Quibus addit *Meibomius Manilium* Lib. IV. *Et vomit Oceanus Pontum, sitiénsque resorbet*; & *Serenum* Cap. XLI. ubi *vomicas* vocat *quos dira vomit natura tumores.* Verùm hæc minimè persuadent legendum *vomit*, propter rationem allatam. *Idem.*

Quòd discinctus eras, animo quoque, carpitur unum;
Diluitur nimiâ simplicitate tuâ.

Sic

N O T Æ.

21 *Quòd discinctus eras*] En alteram objectionem. Jam diluebat, quòd illi objiciebatur luxus in vestitu. Nunc quòd & animo quoque, nedum corporis cultu, discinctus dicebatur, defendit ab ejus simplicitate. *Seneca*, postquàm produxit in medium Mæcenatis versiculum, mox: *altè cinctum*, inquit, *putes dixisse.* Neque solùm cultum ejus mollem & dissolutum; sed & orationem τρυφῶσαν fuisse adnotat idem *Seneca*: ut etiam ejus μυροβρεχεῖς καὶ βοστρύχους orationis cavilletur Augustus. Sed meliùs ex hominis oratione noveris; ut illa: *amne, silvísque ripâ comantibus, vide ut alveum lintribus arant, versósque vado remigant hortos.* Voluit dicere quod *Virgilius*:

——— *viridésque secant plano æquore silvas.*

Sanè non minùs ambitiosè hic de aqua, quàm de aëre, apud *Aristophanem* ὄρνισι:

Ἀλίμενον αἰθέρος αὔλακα τέμνων.

Idem: *femina cirrocrispata labris columbatur; incipitque suspirans, uti cervice laxâ ferantur.* Tamen *columbatim serere basia* dixit *Cn. Mattius*; & περιστερᾶς εἶδος φιλήματος, apud Græcos. Idem de domo, quæ diriperetur: *Tyranni irremediabilis factio rimantur epulis, lagenáque tentant domos & sæpe mortem exigunt.* Nam *tyranni irremediabilis* Græcissat ambitiosè, τυράννου ἀνηκέστου, pro quo optimus Poëta, *implacabilis*, *implacatus.* *Rimari* autem *domos lagenâ* aut *epulis* in direptione, cùm milites ἄνω κάτω ferunt, agúntque; ut quidquid esculenti, aut poculenti invenerint, diripiant. Illud verò *mortem exigunt*, cùm etiam interficiunt, nec, uti alii, pecuniam exigunt. Item tenuïtatem familiæ cùm describit: *Genium festo vix suo testem, tenuísque Cereris fila & crepacem molam. Focum mater, aut uxor investiunt.* Magna sanè hyperbole, ut Genius à ram tenui familia absit in suo festo, sine quo festum esse non potest; & farinam in molendino, per fistulam, manantem vocavit *fila tenuis Cereris*; quòd tenuis ejus ductus, ut fili. Deinde *investire focum*, pro fovere ac calfacere, ambitiosè nimis à Vesta vocavit; & meliùs legeretur *investiant*, quàm *investiunt.* Hæc vix intellecta à multis, itémque valde corrupta, apud *Annæum Senecam*, & simul cum ipsius *Senecæ* verbis conturbata, ideò adduxi & exposui, ut Lectori de Mæcenatis oratione gustum darem; quantum ex ejus his pauculis reliquiis & analectis colligere potui, & ut apud *Senecam* emendatiora legerentur. *Scaliger.* At optimæ editiones multùm discedunt à *Scaligeri* conjecturis. Vide *Senecæ* Epist. CXIV.

Ibidem.

aquæ? Ne id quidem jure in vita tua carpi potest, quod non vestibus tantùm discinctus, sed & animo mollior fuisti; etenim ea criminatio morum tuorum

sum-

Ibidem. Olim qui aliquid serii facere parabant, cingulo vestes, alioqui fluxas, constringebant; quod propriè Latini dicebant *accingere se operi.* Quomodo & Medici, opus aggressuri, succingere se solebant; quam cincturam Veteres *habitum medici* dixere, ut pluribus docui Comment. ad Jusjur. *Hippocratis.* Hinc *cinctura* hominis gravis & modestæ disciplinæ; *habitus laxus & discinctus* hominum nobilium ac delicatorum, moríumque dissolutorum habebatur argumentum. Hoc est, quod Anthemonides miles, apud *Plautum*, Act. v. Sc. 5. dicebat:

Sanè genus hoc mulierosum est, cum tunicis demissitiis.

Et Sulla apud *Suëtonium*, Julio Cap. XLV. de Julio Cæsare: *optimates sæpiùs monens, ut malè præcinctum puerum caverent.* Cæsar enim τῇ τε ἐσθῆτι χαυνοτέρᾳ ἐν πᾶσιν ἐνεβρύνετο, καὶ τῇ ὑποδέσει: *& veste laxiore per omnia delicatè utebatur, & calceatu*, inquit Dion Lib. XLIII. Etiam *Cicero* Catilinar. II. in Catilina notavit *amictum atque ad talos demissam purpuram.* Nec aliò respexit *Persius* Sat. III. dum ait:

Non pudet ad morem discincti vivere Natta.

Vide plura huc facientia, apud *A. Gellium* Lib. VII. cap. 3. & *Servium* ad Lib. XII. Æneïdos. Ejusmodi autem habitu vestitúque Mæcenatem usum testis est *Seneca* Ep. CXIV. in qua ostendit mollitiem styli Mæcenatis consensisse cum animo deliciis dedito. *Non statim*, inquit, *hæc cùm legeris, tibi occurret hunc esse, qui solutis tunicis in Urbe semper incesserit? Nam etiam cùm absentis partibus Cæsaris fungeretur, signum à discincto petebatur.* Hæc aliáque ejusdem generis habet Mæcenatis sui Cap. XIX. *Jo. Henr. Meibomius.*

Ibidem. *Carpitur unum*] Repellit quidem, ut rectè animadvertit *Scaliger*, superiore distícho, quod objiciebatur Mæcenati de nimio lapillorum studio; sed quia id non habebat vitii loco, hoc *unum carpi* ait; nimirum, cum aliqua specie; quòd non tantùm discinctus ambularet, sed molliorem etiam æquo vitam ageret. *Gorallus.*

22 *Nimiâ simplicitate tuâ*] Nemo nescit *nimis* perinde sæpe esse ac ἄγαν, hoc est, *valdè*, unde *nimius* summus in suo genere dicitur. Monendum dumtaxat *simplicitatem* esse eam animi affectionem, quâ nihil dissimulamus, sed animum nostrum cuivis aperimus, & ne vitia quidem ac delicta occultamus. Hoc ergo vult *Pedo*, si Mæcenas instar multorum fuisset, potuisse eum fronte severâ, subducto supercilio & altè præcinctâ tunicâ, vitam voluptariam dissimulare;

sed

Sic illi vixere, quibus fuit aurea virgo,
  Quæ bene præcinctos postmodò pulsa fugit.
Invide, quid tandem tunicæ nocuere solutæ?

Aut

NOTÆ.

sed animi nimis aperti ac *simplicis* fuisse, quàm ut ejusmodi fucato vultu atque habitu uti vellet. Idem nos docet *Seneca* in Epist. CXIV. in qua Mæcenatem mollitiei reum facit. *Quomodo*, inquit, *Mæcenas vixerit notius est, quàm ut narrari nunc debeat; quomodo ambulaverit, quàm delicatus fuerit, quàm cupierit videri, quàm vitia sua latere noluerit.* Sanè *simplex* dicitur homo aperti animi, & qui dissimulare nescit; & *simpliciter* agere ac loqui dicimur, cùm palam esse volumus quod cupimus. Martialis Lib. XII. Ep. 35.

Tamquam simpliciter mecum, Callistrate, vivas,
  Dicere præcisum te mihi sæpe soles.
Non es tam simplex, quàm vis, Callistrate, credi,
  Nam quisquis narrat talia plura tacet.

Simplicitas denique est, ut dixi, apertior animus, quem ingenua prodit oratio. Sic apud *Senecam* Lib. III. de Beneficiis Cap. 26. *Sub Tiberio Cæsare, fuit accusandi frequens & penè publica rabies, quæ omni civili bello graviùs togatam civitatem confecit. Excipiebatur ebriorum sermo, SIMPLICITAS jocantium, nihil erat tutum.* Sic *Tacitus* inducit Tiberium Annal. Lib. VI. cap. 5. *ne verba pravè detorta, neu convivalium fabularum SIMPLICITAS in crimen duceretur postulantem.* Miror *Pedonem* non vidisse, aut dissimulasse reponi sibi posse, malè quidem eos facere qui severo vultu atque habitu nequitiam occultarent, sed propterea laudandos non esse, qui palam deliciis diffluerent. Acerrimè quidem invectus est *Cicero*, in Oratione pro Sextio Cap. VIII. in Pisonem, qui truculento vultu & terribili adspectu animum voluptatibus omnibus deditum abscondebat; sed minimè laudavit Gabinium, *unguentis affluentem & calamistratâ comâ* Consulem. Laudanda est *simplicitas*, quæ vitia non dissimulat specie virtutis, quæ non ore promit contraria iis quæ in animo latent; at non ea, quâ vitia occultanda aperti ganeones ostentant. Talis Peribomii apud *Juvenalem* ejusque similium *simplicitas*, Sat. II, 16.

——— *hunc ego fatis*
Imputo qui vultu morbum, incessúque fatetur.
Horum simplicitas *miserabilis, his furor ipse*
Dat veniam.

Talem Mæcenatem suum *Pedo* haberi noluisset. *Idem.*

23 *Sic illi vixere*] Aut quia simplex illa fuit ætas, aut quia sine labore, ac proinde discincta erat. Aureæ certè ætati, simplicitas summa

ſummo candore facilè diluitur. Sic vixerunt olim ſæculi aurei homines, quibuſcum Aſtræa verſabatur; quæ poſtea duriores, quippe injuſtos, fugit.
25 Quid tandem, ô invidi, detrimenti ex ſolutiore vita

ma tribuebatur, eaque conjuncta cum omnium honeſtarum voluptatum aperta fruitione, ſine jurgiis, ac bello. *Heſiodus* in Operibus & Diebus v. 115:

Τέρποντ' ἐν θαλίῃσι κακῶν ἔκτοσθεν ἁπάντων.

Suaviter vivebant in conviviis, extra mala omnia. *Aratus* in Phænomenis v. 110. deſcriptis populis, quibus familiariter utebatur Δίκη, ſeu *Juſtitia*, habet: αὔτως δ' ἔζωον, quod interpretatur Theon ἁπλῶς, ἀκάκως, χωρὶς ἀδικίας καὶ τῶν ἄλλων κακῶν, *ſimpliciter, ſine malitia, ſine injuſtitia, & aliis malis.* Non erat etiam cur ſe ſe *accingerent* labori, neque enim eo indigebant; cùm fructus ſponte ſuâ terra ederet, ut habent duo memorati Poëtæ Græci, & Latini *Virgilius, Ovidiúſque*; qui eos ſunt imitati, ille quidem Georg. 1. hîc verò Metam. 1. Itaque *diſcincti* vivebant, nulla enim erat ratio cur ſe præcingerent. At Poëtæ finxerant ætatis aureæ homines nullis vitiis inquinatos fuiſſe, & paratis dumtaxat deliciis uſos; ac proinde eorum vitam multùm à luxu Mæcenatis abfuiſſe. *Idem.*

23 *Quibus fuit aurea virgo*] Nempe, Dea quæ ad virtutes omnes incitabat humanum genus, quam *Heſiodus* vocat Νέμεσιν, in Operibus & Diebus v. 119. ubi vide notata à *Joanne Clerico.* Sic & Ovidius Aſtræam terras deſerentem, ſub ætate demum ænea, deſcribit Metamorph. 1, 149.

——— *Virgo cæde madentes*
Ultima cœleſtum terras Aſtræa reliquit.

Vide & *Aratum* in Phænomenis, v. 114. & ſeqq. *Idem.*

24 *Quæ bene præcinctos*] Ætatis æneæ homines *accincti* & ad varios labores & ad bellum gerendum. Vide ad v. antecedentem. Quærendum fuiſſet à *Pedone*, num Aſtræa virgo, quæ alios fugiebat, Mæcenatem aut comitaretur aut inviſeret aliquando? Nam illa quidem

——— οὐδέποτ' ἀνδρῶν
Οὐδέποτ' ἀρχαίων ἠναίνετο φῦλα γυναικῶν
Ἀλλ' ἀναμὶξ ἐκάθητο, καὶ ἀθανάτη περ ἐοῦσα.

Numquam virorum, nec veterum genus vitabat mulierum, ſed permiſtim ſedebat, licèt immortalis eſſet; ut habet *Aratus*, v. 102. *Idem.*

25 *Invide*] Vetus membrana *livide.* Scaliger.

Ibid. *Tunica ſoluta*] Quamobrem diſcinctus dicebatur. *Gorallus.*

 26 Ven-

Aut tibi ventosi quid nocuere sinus?
Num minùs Urbis erat custos, aut Cæsaris obses?
Num tibi non tutas fecit in Urbe vias?
Nocte sub obscura, quis te spoliavit amantem?
Quis tetigit ferro, durior ipse, latus?

Ma-

NOTÆ.

26 *Ventosi sinus*] Tunicæ sinus fit *ventosus*, cùm discincta tunica venti flatui exponitur. *Idem.*

27 *Num minùs*] Hoc est, non propterea minùs diligenter Urbi præfuit. *Ovidius* in Epist. Canaces ad Macareum v. 19.

Num minùs infestum muliebria munera ferrum
Femineâ teneo, non mea tela, manu?

Ad quem locum ejus loquutionis plura exempla profert *Nic. Heinsius.* Idem.

Ibidem. *Urbis erat custos*] Præfectus Urbi curabat potissimùm ne quid tumultûs in ea oriretur, néve latrocinia ulla fierent; cujus muneris originem & rationem sic describit *Tacitus*, Annal. Lib. VI. cap. 11. *Antea profectis domo Regibus ac Magistratibus, ne Urbs sine imperio foret, in tempus deligebatur qui jus redderet, ac subitis mederetur; ferúntque à Romulo Dentrem Romulium, post ab Tullo Hostilio Numam Marcium, & ab Tarquinio Superbo Spurium Lucretium impositos. Dein Consules mandabant, durátque simulacrum, quoties ob ferias Latinas præficitur, qui consulare munus usurpet. Ceterùm Augustus, bellis civilibus, Cilnium Mæcenatem, equestris ordinis, cunctis apud Romam atque Italiam præposuit. Mox rerum potitus, ob magnitudinem populi, ac tarda Legum auxilia, sumsit è Consularibus, qui coërceret servitia & quod civium audaciâ turbidum, nisi vim metuat.* Itaque non instituit hoc munus Augustus, sed instauravit & majore auctoritate, quàm antea, instruxit. Sic intelligenda verba *Suetonii* Augusti Cap. XXXVII. *Quóque plures partem administrandæ Reipublicæ caperent, nova officia excogitavit; curam operum publicorum, viarum, aquarum, alvei Tiberis, frumenti populo dividundi, præfecturam Urbis* &c. Qui postremo hoc munere fungebantur, dicebantur *Custodes Urbis*, munúsque ipsum *Urbis Custodia. Juvenalis,* Sat. XIII. 157.

Hæc quota pars scelerum quæ custos Gallicus Urbis
Usque à Lucifero, donec lux occidat, audit?

Is est *Rutilius Gallus*, de quo *Statius* Sylvar. Lib. I. in Soteriis pro ejus salute:

Quem penes intrepida mitis custodia Romæ.

Vide id Poëmation ejúsque Interpretes. *Idem.*

28 *Num*

vita Mæcenatis passi estis? Quid incommodi, ex laxiore ejus tunicæ sinu, ad vos pervenit? An propterea minore vigilantiâ Romæ præfuit, aut minùs Augusti, apud nos, veluti obses fuit? Annon æquè tutò quibusvis per Urbem, quovis tempore, ire licuit? Qui grassatores vos noctu, comissatum euntes, dum præfectus Urbi fuit, spoliare ausi sunt? Quis ab illis occisus est? Cùm posset, ex victoriis

28 *Num tibi non tutas*] Vetus scriptura: *nunc tibi*. Corrigo: *numcubi*. Interrogat verò quasi de nocturno insessore & præmiatore. Pro *Cæsaris hospes*, calamo exarata membrana habebat, *Cæsaris obses*, item antiquitus excusi. Ea verior est lectio. Reliquerat enim Mæcenatem in Urbe Augustus, tamquam obsidem & pignus sui, cùm in Orientem proficisceretur. Quo circa subjungitur: *Romana tu vigil Urbis eras*. *Cor. Tacitus* Lib. v. *Ceterùm Augustus bellis civilibus Cilnium Mæcenatem equestris ordinis cunctis apud Romam atque Italiam præposuit*. Scaliger.

Ibidem. Multò rectior est vulgata lectio *num tibi*, ut superius distichon ostendit. At altera emendatio sine dubio vera est, quamvis Mæcenas aliquando fuerit *Cæsaris hospes*. Suëtonius in Augusto, cap. LXXII. *Æger in domo Mæcenatis cubabat*. Sed hîc sermo est de tempore, quo Augusto in Oriente absente Urbi præerat Mæcenas. Miror summum virum, cùm scriberet Animadversiones in hanc Elegiam, eam præ oculis non habuisse. Si habuisset, non scripsisset subjungi *Romana nam vigil urbis erat*, cùm hæc legantur v. 14. At mendum est Typothetæ, cum laudatur *Tacitus* Lib. v. verba enim hæc leguntur Annalium Lib. VI. cap. II. *Gorallus*.

29 *Quis te spoliavit*] Κωμάζοντα ad amicam. *Scaliger*. Aut furtum amoris molientem, vel januam dominæ occentantem &c. De periculis nocturnis Romæ, lege *Juvenalis* Sat. III, 218. & *Suetonium* in Nerone cap. XXVI. *Gorallus*.

30 *Quis tetigit ferro*] *Tangere latus ferro* proverbialiter dixit. Et *Plautus* Bacchidibus:

> *Perii hercle, limbus ille mihi lædit latus*.

In latere enim sunt partes καίριαι. A quo dicitur *tegere latus* alicui, τὸ δορυφορεῖν. *Scaliger*.

Ibidem. *Tangere* κατ' μείωσιν dicitur qui *ferit*. *Plautus* in Amphitruone Act. I. Sc. I. v. 156. *Quid si ego illum tractim tangam, ut dormiat?* Hoc est, colaphum impingam. Hinc apud Comicos *tangere pecuniâ*, & *ferire pecuniâ* unum idémque sonat. Qua de re, vide *Frid. Taubmanni* collectanea Epid. A. v. S. 2 v. 40. Ad rem ipsam quod

 attinet,

Majus erat potuiſſe, tamen nec velle triumphos;
Major res magnis abſtinuiſſe fuit.
Maluit umbroſam quercum, Nympháſque canoras,
Paucáque pomoſi jugera culta ſoli.
Pieridas, Phœbúmque colens in mollibus hortis,
Sederat argutas garrulus inter aves.

Mar-

NOTÆ.

attinet, non adulatur Mæcenati ſuo *Pedo*, nam & ſequentis ætatis Scriptores, ejus vigilantiam laudant. *Velleius Paterculus* Lib. II. pag. 60. Editionis Lipſianæ Moreti: *Tunc* (hoc eſt, dum ultimam Bello Actiaco, Alexandrinóque Cæſar imponit manum) *urbis cuſtodiis præpoſitus C. Mæcenas, equeſtri & ſplendido genere natus; vir, ubi res vigiliam exigeret, ſanè exſomnis, providens, atque agendi ſciens; ſimul verò aliquid ex negotio remitti poſſet, otio ac mollitiis penè ultra feminam fluens.* Quæ verba eò libentiùs ex ſcripſi, quòd ad *Pedonem* propemodum reſpexiſſe videatur *Velleius*; ut & in ſequentibus, quæ poſtea proferam. *Gorallus.*

31 *Majus erat potuiſſe*] Semper enim contentus fuit manere privatus. *Seneca.* Item *Propertius*:

Mæcenas eques Etruſco de ſanguine Regum,
Intra fortunam, qui cupis eſſe tuam.

Scaliger. Adde verba ſequentia *Velleii*, cujus memoriæ obverſatus videtur hic *Pedonis* locus, cùm ea ſcriberet: *Nec minùs Agrippâ Cæſari carus, ſed minùs honoratus; quippe vixit anguſto clavo planè contentus; nec minora conſequi potuit, ſed non tam concupivit*; hoc eſt, Conſulatus, imperiáque, ex quibus victoriæ, triumphi, opes &c. Qualia adeptus eſt M. Agrippa. Huic videtur à *Pedone* tacitè opponi, ut dicatur Mæcenas majorem animum oſtendiſſe, in honorum contemtu; quàm ipſum Agrippam, qui eos conſequutus eſt. *Gorallus.*

33 *Maluit umbroſam quercum*] Epicurum ſuum ſequutus maluit, quatenus licuit, à Republica abſtinere, vivereque in hortis, quàm honores ampliſſimos, divitiáſque majores conſequi. De hortis Mæcenatis frequens mentio apud Veteres, quorum dicta diligenter collegit *J. Henr. Meibomius* Mæcenatis Cap. XXVIII. Adde de eorum in Eſquiliis ſitu quæ habet *Famianus Nardinus* Veteris Romæ Libro IV, cap. 2. *Idem.*

Ibid. *Nympháſque canoras*] Aquas, nimirum, intelligit, per ſaxa præcipitia delabentes, quâ ratione gratum murmur excitant; quas

nos

riis triumphum referre, superior ea cupiditate fuit; majorémque animum ostendit dum abstinet à magnis rebus gerendis, quàm si amplissimos honores, ea de causa, ambivisset. Maluit vitam agere in hortis, juxta fontium susurros, atque pauca jugera exculti agri possidere, quàm sibi ex administratione provinciarum & bellorum majores opes comparare. 35 Dum Apollinem & Musas, litterarum præsides Deos colit, in delicatis hortis, versiculos fundere &

nos hodie *Cascatas*, hoc est, *cadentes*, vocamus. Nymphæ aquæ vocantur, quòd fontibus perennibus minorum gentium Numina, quas *Nymphas* vocabant, hoc est, animas præesse crederent. Sic *Ceres* pro segetibus, *Bacchus* pro vino &c. De Nymphis vide quæ notavit *Joannes Clericus* ad *Hesiodi* Theogoniam v. 187. Res notior est, quàm ut probari debeat. *Seneca*, qui nihil Mæcenati ignovit, non omisit ejus *aquas canoras*, Lib. de Providentia Cap. III. ubi laudato Reguli exitu: *Feliciorem, inquit, ergo tu Mæcenatem putas, cui amoribus anxio & morosæ uxoris quotidiana repudia deflenti, somnus per symphoniarum cantum, ex longinquo resonantium, quæritur. Mero se licèt sopiat, & AQUARUM FRAGORIBUS avocet & mille voluptatibus mentem anxiam fallat, tam vigilabit in pluma, quàm ille in cruce.* Idem.

34 *Paucáque pomosi*] Intelligit hortos Mæcenatianos, subjungit enim:

Pieridas Phœbúmque colens in mollibus hortis.

Scaliger.

Pomosi] Ubi mali, aliæque pomorum feraces arbores multæ sunt. *Propertius pomosam coronam* vocat Lib. IV. El. 2. coronam vinctis pomis constantem:

Insitor hic solvit pomosâ vota coronâ,
Quum pirus invito stipite mala tulit.

Gorallus.

35 *Pieridas Phœbúmque colens*] Hoc est, carmina scribens, ut sequens versiculus indicat. Cur Musæ Pierides dicantur docuit nuper *Joan. Clericus* ad Theogoniam *Hesiodi* v. 53.

36 *Sederat argutas*] *Janus Douza* pater ita legit:

Sidere & argutas.

Lindenbruchius.

Marmore Mæonii vincunt monimenta libelli;
Vivitur ingenio, cetera mortis erunt.
Quid faceret? Defunctus erat, comes impiger, idem
Miles & Augusti fortis & usque pius.
Illum piscosi viderunt saxa Pelori

Igni-

NOTÆ.

Argutas] Hoc est, canoras. *Virgilius* Eclog. IX, 36.

Nam neque adhuc Vario videor, nec dicere Cinna
Digna, sed argutos inter strepere anser olores.

Sed hisce avibus designari crediderim Poëtas Mæcenatis amicos, Virgilium, Horatium, Tibullum, Propertium &c. qui in hortis Mæcenatianis interdum versus suos recitabant, & Mæcenatianos vicissim audiebant. *Idem.*

Ibid. *Garrulus*] Quia & ipse versus componebat. De Operibus *Mæcenatis*, quorum nonnisi tenuissima fragmenta supersunt, copiosè egit *J. Henr. Meibomius* Capp. XXIII. & XXIV. quæ vide. *Gorallus.*

37 *Marmora Mæonii*] Legebam: *marmora Aonii.* Sed manu scripta lectio aliter docet legendum. Ea habet: *marmora Minæi.* Lego: *marmora Smyrnæi.* Nam sanè priùs scriptum puto, *mirnei. Marmora monumenta* dictum ut *rete jaculum*, *lapide silice* &c. ut in Catalectis adnotamus. *Scaliger.* Malim *marmore monumenta*, hoc est, è marmore facta; nam præpositio nunc additur, nunc omittitur. Sic apud *Virgilium* Æneïd. III, 286.

Aere cavo clypeum, magni gestamen Abantis,
Postibus adversis figo.

Vide *Joan. Ger. Vossium* de Arte Grammatica Lib. VII. cap. 66. Sensum eumdem habes apud *Ovidium* Amor. Lib. I. El. ult. v. 31.

Ergo cùm silices, cùm dens patientis aratri
Depereant ævo, carmina morte carent.

Mæonium & *Mæonidem* dici *Homerum*, à Lydia, ejus, ut nonnulli putabant, patria nimis notum est, quàm ut testimonia Veterum eam in rem proferri necesse sit.

Vivet Mæonides, Tenedos dum stabit & Ide,

Sic *Ovidius*, memoratâ Elegiâ. *Gorallus.*

38 *Vivitur ingenio*] Multis hoc elegantissimè ostendit *Ovidius*, Elegiâ ultimâ Libri I. Amorum. Hac autem in re, de immortalitate

famæ

& cantillare satius habuit. At non minùs æternam sibi famam peperit, cùm suis, tum alienis, in ejus honorem, versibus; ejusmodi enim opera, qualia Homeri Poëmata, diuturniora sunt marmoreis monumentis. Soli fœtus ingenii sunt æterni, reliqua omnia tempore absumuntur. Ac sanè nihil erat quo potiùs tempus tereret, omnibus enim fidi amici officiis erga Augustum defunctus erat; comes periculosissimarum ejus expeditionum fuerat, ac militiæ munera quævis fortiter ac fideliter obierat. Adfuerat prælio, cum classe Sex. Pompeii, ad fretum Sicu-

famæ Mæcenatis, non vanus fuit vates *Pedo*; nam profectò si ille non ingenio suo, at ingenio amicorum immortalitatem consequutus est. *Idem.*

39 *Quid faceret.*] Hoc est, nihil erat ampliùs cur operam suam Augusto offerret ac venditaret; nec quidquam rectiùs facere poterat, quàm si otio frueretur. *Idem.*

Defunctus erat, comes impiger] Hoc est, defunctus erat omnibus periculis, & itineribus, quibus necesse habuerat comitari Augustum, cum Sexto Pompeio & M. Antonio bellum gerentem. Sic verbo *defungi* absolutè sumto, aut potiùs subaudito nomine eodem, aut simili, usus est *Terentius* Eunuchi Prologo v. 15.

> *Dein ne frustretur ipse se, aut sic cogitet:*
> *Defunctus jam sum, nihil est quod dicat mihi.*

Hoc est, ut rectè *Donatus: destiti periclitari.* Idem.

40 *Usque pius*] Quid propriè significet vox *pius* ostendimus ad v. 5. Elegiæ 1. Hic verò *miles pius* est æquè benevolus erga Imperatorem suum, quàm esset erga parentes ac consanguineos, ad quos, ex Latini sermonis usu, pertinet propriè *pietas*. Sic etiam loquutus est *Statius* in Epithalamio Stellæ & Violantillæ, & ita quidem ut hunc *Pedonis* locum in animo habuisse videatur. Sic enim Cupido Venerem alloquens inducitur:

> ——— *noster* COMES *ille*, PIUSQUE
> *Signifer, armiferos poterat memorare labores.*

Voculam verò *usque* significare semper, vel *usque ad finem* rei de qua sermo est, monuimus ad v. 234. Elegiæ 1. *Idem.*

41 *Illum piscosi*] De pugna navali quæ commissa est in freto Siculo, cum Sexto Pompeio Cn. F. *Propertius* Lib. II. Eleg. 1. & *Appianus.* Scaliger.

Viderunt saxa Pelori] Meibomiana editio habet *fata*, nescio an pro *vada*, an errore Typothetæ pro *saxa*, ut est in Scaligerana & aliis, quæ

Ignibus hostiles tradere ligna rates.
Pulvere in Æmathio fortem videre Philippi;
Quàm nunc ille tener, tam gravis hostis erat.
Cùm freta Niliacæ texerunt lata carinæ,
Fortis erat circum, fortis & ante ducem.
Militis Eoi fugientis terga sequutus,

Terri-

NOTÆ.

quæ melior videtur esse lectio. Nemo enim nescit non procul à Peloro fuisse Scyllam & Charybdin, scopulos Poëtarum figmentis celebres. Sunt tamen & in illis locis vadosa littora. *Appianus* de Bellis Civilibus Lib. v. pag. 733. Ed. Stephani. narratâ pugnâ ad Pelorum: Ἀγρίππα δ᾽ ἐπιβαρήσαντος αὐτοῖς ἔφυγον οὐκ ἐς τοὺς αἰγιαλοὺς, ἀλλ᾽ ὅσα τῆς θαλάσσης οἱ ποταμοὶ τεναγώδη πεποιήκασιν: *Agrippa verò urgente refugerunt, non in aspera littora, sed in ea quæ à fluviis limosa facta fuerant.* In prælii hujus descriptione, omnes primas partes Agrippæ tribuunt; at nulla mentio Mæcenatis, qui tamen adfuit, ut liquet non modò ex hoc *Pedonis* loco, sed etiam ex *Propertii* Lib. II. El. I.

Belláque résque tui memorarem Cæsaris, & tu,
Cæsare sub magno, cura secunda fores.
Nam quoties Mutinam, aut civilia busta Philippos,
Aut canerem Siculæ classica bella fugæ;
Eversósque focos antiquæ gentis Etruscæ,
Et Ptolemææ littora capta Phari;
Aut canerem Ægyptum & Nilum, cùm tractus in Urbem
Septem captivis debilis ibat aquis;
Aut regum auratis circumdata colla catenis,
Actiáque in Sacra currere rostra via;
Te mea Musa illis semper contexeret armis,
Et sumtâ & positâ pace, fidele caput.

Hæc paullò pluribus, quia illis & sequentes *Albinovani* versus illustrantur. *Idem.*

42 *Ignibus hostiles*] Lego:

Ignibus hostilis tradere ligna ratis.

Scaliger.

43 *Pulvere in Æmathio*] Cave credas Philippos fuisse in Æmathia, seu ea Macedoniæ parte, quæ ita propriè vocabatur; cùm fuerit ea Urbs in finibus Thraciæ sita, in ora, quam Edonidem nuncupat *Ptolemaus.* Quod moneo, non tantùm quia Veteres hac in re peccarunt,

Siculum commisso, ubi hostilibus navibus ignem injecerat. Adfuerat pugnæ Philippensi, in finibus Macedoniæ, ubi quàm mollem se hodie præbet, tam fortem hostem se præstitit. 45 Adfuerat Actiaco bello, ubi Antonius numero & magnitudine navium mare veluti texit, & dum prætoriæ Augusti indefessus comes adest, coram illo, insignia fortitudinis specimina ediderat. Tum, ut persequeretur fugientes

carunt; sed etiam quià video Recentiores, aut similiter errare, aut certè parum accuratè de situ hujus urbis loqui. *Idem.*

44 *Quàm nunc ille tener* &c.] Meliùs vetus membrana:

Jam nunc ille tener, tum gravis hostis erat.

Ille qui nunc tener & fluxi animi incessitur. Græcis meliùs exprimitur ὁ θηλυδρίας, ὁ ἡδυπαθής. *Scaliger.* Prætulerim Scaligeranis Schedis Codices, quos primi editores sequuti sunt; neque enim dubito, quin rationem etiam habuerint lectionum, quas in suis Codicibus inveniebant. Non est continuò verum quod in nonnullis MSS. invenitur, quia differt ab antiquioribus Editionibus. *Gevallus.*

Tener] Nam Mæcenas tantùm aberat ut durum se præberet, hoc est patientem injuriarum aëris; ut contrà, instar teneræ puellæ, vel minima vitaret incommoda. *Seneca* Epist. CXIV. de Mæcenate ait, *hunc esse, qui in tribunali, in rostris, in omni publico cœtu, sic apparuerit, ut pallio velaretur caput, exclusis utrimque auribus, non aliter quàm in Mimo divitis fugitivi solent*, &c. *Idem.*

Ibid. *Tam gravis hostis erat*] Hoc est, *acer*, δεινὸς Græcè. Sic Pyrrhus *gravis adversarius* dicitur à Cicerone Officior. Lib. III. c. 22. *Magnum illud bellum perfuga unus, & gravem adversarium imperii sustulisset.* Idem.

45 *Cùm freta Niliaca texerunt lata carina.*] Sic loquitur propter magnitudinem, & numerum navium Antonii, in bello Actiaco. Vide *Dionem* Lib. L. *Plutarchum* in Antonio, *Florum* in hujus belli descriptione, *Horatium* Epod. Od. I. *Idem.*

46 *Fortis erat circum, fortis & ante ducem*] Sequebatur, nempe, Liburnicâ prætoriam Cæsaris navem, *qui ei parti destinatus, in quam à fortuna vocaretur, ubique aderat*, ut loquitur *Velleius* Lib. II. Igitur Mæcenas quoque per totam aciem volitavit, ita ut dum circa ducem navigat, interdum ante Imperatorem pugnam iniverit. *Idem.*

47 *Militis Eoi fugientis* &c.] Fuit fortasse Mæcenas in Liburnicis, quæ Antonium ex Actiaco mari ad Tænarum promuntorium fugientem

Territus ad Nili dum fugit ille caput.
Pax erat, hæc illos laxarunt otia cultus;
Omnia victores, Marte sedente, decent.
Actius ipse lyram plectro percussit eburno,
Postquàm victrices conticuere tubæ.

Hic

N O T Æ.

tem aliquamdiu sequutæ sunt, at quæ Antonium proram obvertentem aggredi non sustinuerunt, ut prodidit *Plutarchus*. Certè viri docti Liburnicis præfuisse Mæcenatem colligunt ex Epodon Od. I. Meminit etiam *Dio*, initio Lib. LI. classis, post victoriam, ad insequendos Ægyptios, frustra emissæ; cui fortè præfuit Mæcenas, si modò hæc alia classis fuit, nec eadem quam memoravit *Plutarchus*. Sed quomodocumque intelligantur hæc, Poëticâ adulatione tument. *Idem.*

48 *Ad Nili dum fugit usque caput*] Nescio quid simile moliebatur Cleopatra, quam, post Actiacam cladem, in Ægyptum redux Antonius εὗρε ἐπιτολμῶσαν ἔργῳ παραβόλῳ καὶ μεγάλῳ, τοῦ γὰρ εἴργοντος ἰσθμοῦ τὴν ἐρυθρὰν ἀπὸ τῆς κατ' Αἴγυπτον θαλάσσης, καὶ δοκοῦντος Ἀσίαν καὶ Λιβύην ὁρίζειν, ᾗ σφίγγεται μάλιστα τοῖς πελάγεσι καὶ βραχύτερος εὖρός ἐστι, τριακοσίων σταδίων ὄντων, ἐνεχείρησεν ἄρασα τὸν στόλον ὑπερνεωλκῆσαι καὶ καθεῖσα τὰς ναῦς εἰς τὸν Ἀραβικὸν κόλπον μετὰ χρημάτων πολλῶν καὶ δυνάμεως ἔξω κατοικεῖν, ἀποφυγοῦσα δουλείαν καὶ πόλεμον: *invenit opus aggressam audax & magnum. Isthmum qui mare rubrum dirimit ab Ægyptio, & creditur Asiam & Libyam finire, quà maximè stringitur Pelago & minima est latitudo, cùm sint tantùm trecenta stadia, adorta est, classe trajectâ, transgredi, & demissis navibus in sinum Arabicum, cum multis opibus & copiis, extra habitatum ire, servitutem & bellum fugiens.* Nimirum, in Æthiopiam, in qua est Nili caput, se conferre velle videbatur. Verùm hoc abjecit consilium. *Idem.*

49 *Pax erat*] In Italia, nam nondum confectum erat Alexandrinum bellum, cùm Mæcenas ad Urbem missus est, ut vidimus ad v. 30. Idem docet *Seneca* Epist. CXIV, quâ usque adeò *Mæcenatis* mores insectatur: *Hoc tibi occurret — hunc esse cui, cùm maximè civilibus bellis strepentibus, & sollicitâ urbe & armatâ, comitatus hic fuerit in publico, spadones duo, magis tamen viri, quàm ipse.* Idem.

Ibidem. *Hæc illos laxarunt otia cultus*] Nam victo ad Actium Antonio, nemo dubitavit quin rerum solus potiturus esset Octavianus. *Seneca* Epist. XCII. allato hoc versu Mæcenatis,

Nec tumulum curo, sepelit natura relictos.

illico subjicit, *Altè cinctum putes dixisse, habuit enim ingenium & grande, & virile, nisi illud secundis discinxisset.* Hîc *Seneca* æquiorem

gientes Ægyptias naves, emissus procul eas, fontem ipsum Nili, si potuissent, petituras, fugavit. At postquàm Augustus Imperio Romano pacem armis peperisset, molliori cultu indutus sine dedecore processit Mæcenas; 50 nam nihil est quod eos dedeceat, qui victoriam fortiter retulerunt. Actius ipse Apollo musicis ludis ad ejus templum celebratis libenter interfuit, lyræque sono gavisus est, postquàm, confecto

rem se Mæcenati præbet; sed fortè legendum, cum *Lipsio* & *Grutero*: *secunda discinxissent*; ut hìc, eodem planè sensu, *otia laxasse cultus* ejus dicuntur. *Idem.*

50 *Omnia victores Marte sedente decent*] *Sedere* est cessare, sedemus enim tum potissimùm, cùm nihil est quod agamus. *Virgilius* Lib. I. Æneïd. 297.

—— dira ferro & compagibus arctis
Claudentur belli portæ; furor impius intus
Sæva sedens super arma & centum vinctus ahenis,
Post tergum nodis fremet horridus ore cruento.

Respici vult *Servius* ad Apellis tabulam, quam Augustus in foro suo consecraverat: *In foro*, inquit, *Augusti introëuntibus ad sinistram fuit bellum pictum, & furor sedens super arma, eo habitu quo Poëta dixit.* Vide *Plinium* Lib. XXXV. cap. 10. Eò quoque fortasse respexit *Pedo*. Idem.

51 *Actius ipse lyram*] Apollo. De Actiaca victoria constat agere. *Scaliger.* Rectè. *Stephanus* in Ἄκτια, postquàm dixit urbem esse Acarnanum ad Ambracium sinum, in qua Apollini certamen gymnicum singulis trienniis celebratur: *ὁμωνύμως*, inquit, *λέγεται καὶ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ἡ ἄκρα ἡ ποιοῦσα τὸ στόμα τοῦ κόλπου, καὶ ἡ πόλις, καὶ ὁ Ἀπόλλων, καὶ ὁ πολίτης: eodem nomine templum Apollinis, & promuntorium quod facit ostium sinûs & urbs, & Apollo, & oppidanus.* Nimirum, *Actium* dicebantur Templum, promuntorium, & oppidum; *Actius* verò Apollo, & quisquis oppidi civis erat. Verba autem hæc habet *Stephanus* è *Strabone*, qui sic Lib. X. loquitur. Eumdem etiam vide Lib. VII. in descriptione Epiri. *Gorallus.*

Ibid. *Lyram plectro percussit eburno*] Respicit Poëta ad ludos Actii ab Augusto, post victoriam, institutos, de quibus *Dio* initio Lib. LI. *Ἀγῶνά τε τινὰ καὶ* ΜΟΥΣΙΚΟΝ *καὶ γυμνικὸν —— κατέδειξεν, Ἄκτια αὐτὸν προσαγορεύσας: certamen quoddam* MUSICUM, *& gymnicum —— instituit, quod Actia nominavit.* Cùm igitur fidibus certaretur ad Apollinis templum, mirum videri nequit Poëtam inducere ipsum Apollinem lyram pulsantem. *Idem.*

53 *Hic*

emittuntur. 460 Statim enim ac venti flare incipiunt, & tumultum minantur, solum undique tremit, actæque hîc illic rimæ murmur emittunt & flammas. Tum verò à monte, divinitúsque excitato

rima, non *ictáque rima*, ut volebat *Vlitius*; quia ita res postulabat & Veneta editio habebat *jactáque*. *Rima icta* quid sit non intelligo, at notum est terram ardore nimio exsiccatam *agere rimas*. Apud *Ovidium* Metamorph. Lib. II, 210. in descriptione incendii Phaëthontei:

Corripitur flammis, ut quæque altissima tellus,
Fissáque agit rimas & succis aret ademtis.

Deinde per eas rimas auditur murmur internum & erumpunt ignes. *Gerallus.*

462. *Et grave sub terra murmur*] Priùs enim murmur ac fremitus auditur, quàm oculis usurpetur incendium, ut alibi docuimus. Idcirco paullò antè dixit:

Certáque ventura præmittit pignora flammæ.

Solinus Cap. V. *in Ætna vertice hiatus duo sunt crateres nominati, per quos eluctatus erumpit vapor, præmisso priùs fremitu, qui per æstuantes cavernarum latebras longo mugitu intra terræ viscera diu volvitur, nec ante flammarum globos attollit, quàm interni strepitus antecedant.* Scaliger.

463. *Sacris cum credere rebus*] Et hæc quoque vix agnoscat *Corn. Severus* ipse, adeò perturbata sunt. Ad veteres Editiones confugio. Earum aliæ habent: *sacris recedere*; aliæ: *sacris decedere*. Ego lego: *secedere*. *Secedere Deo*, secedere sactis elegantissimum est. *Sulpitia* Romana Sappho:

Nam tibi secessi, tecum penetrale retractans
Consilium.

Sacras res Latinè dixit τὰ θεῖα, ut *Lucretius*, *Veneris res*, τὰ ἀφροδίσια. Sed totus locus ita concinnandus:

Tum pavidum fugere & sacris secedere rebus
Par erit, è tuto, &c.

Tum confugere, inquit, ad Sacra & preces opus erit, ut pacem Deorum immortalium exposcas, quotiescumque auditur internus ille fragor. Numquam enim auditur, quin subsequatur magnum incendium. *Scaliger.*

Ibidem. Meliùs *Vlitius*, *sacris tum cedere rebus*. Editiones Venetæ non variant, nisi quòd utraque habeat *credere*, & Aldina omittat *tum*. Vellem *Scaliger* dixisset quibus Editionibus usus sit. Sensus est apertus, & sequente versu ita confirmatur, vix ut dubius esse ampliùs possit. *Res sacras* vocat Poëta id quod, non sine Deo, fieri intra montis viscera putabat. Vide ad vs. 193. *Gorallus.*

Par erit; è tuto ſpeculaberis omnia colli.
Nam ſubitò effervent operoſæ incendia rupis,
Accenſæ ſubeunt rupes, truncæque ruinæ,
Provolvunt, atque atra ſonant examina arenæ.
Nec recipit flammas mons hic, defeſſus anhelat,
Utque aperit ſe hoſtis, decreſcit ſpiritus illi.
Haud aliter quàm cùm læto devicta tropæo,
Prona jacet campis acies, & caſtra ſub ipſa.
Tum ſi quis lapidum ſummo pertabuit igni,

Aſpe-

NOTÆ.

464. *Et tuto*] *E tuto*, ut jam monui. E ſpecula videbis tutò omnia; nempe, terrificas Ætnæ ruinas contemplaberis. *Scaliger.* Optimè, vult enim Poëta poſtquàm ſpectator ceſſerit diæ procellæ Ætnæ, è remotiori colle omnia tutò ſpectaturum. Quod conſilium ſi ſequutus eſſet *Plinius* major, vapore ſulfureo Veſuvii ſuffocatus non fuiſſet. *Gorallus.*

465. *Oneroſa incendia raptis*] Mihi legendum videtur: *nervis incendia raptis*; ut alibi *nervos* attribuit illi monti:

Denſa per ardentes exercet corpora nervos.

Putavi & legendum: *cameris incendia ruptis.* Quod non diſplicet. *Scaliger.*

Ibidem. At multò mollior eſt emendatio *Vlitii*, qui rectè animadvertit *operoſam rupem* dici, cui paſſim opus ſuum attribuit *Severus*; vel *operoſa incendia*, ut alibi: *magnis operata ruinis flamma micat.* Gorallus.

466. *Accenſa ſubeunt rupes*, &c.] Conferantur ab iis, qui otio abundant, deſcriptiones incendii Ætnæ à *Pindaro*, *Virgilio*, *Ovidio* & aliis hujus montis cum hac noſtri. *Gorallus.*

467. *Provolvunt*] Id eſt, provolvuntur. Vide ad vſ. 198.

468. *Nec recipit flammas*] Eadem figurâ *Virgilius* de aheno bulliente: *nec jam ſe capit unda.* Scaliger. Sed *capere* & *recipere* non ſunt idem. Vult *Cornelius* noſter montem, poſtquàm evomuit tot & tantas flammas, eas non recuperare; ſed languorem quemdam iis ſuccedere. *Gorallus.*

Mons hic defeſſus] Etiam *Virgilius feſſum*, pro fatiſcente, accepit. *Scaliger.* Atqui *feſſus* hìc non eſt *fatiſcens*, ſed viribus exhauſtus. Metaphora deſumta eſt ab hominibus labore defatigatis, nec abſimile vero eſt animo Poëtæ noſtri obverſatos fuiſſe hos Virgilianos verſus de Ætnæ ſubjecto gigante, Æneid. III, 581.

Et

tato incendio fugiendum erit, & è remotiore colle omnia prospicienda. Nam paullò pòst magnum exoritur montis incendium, rupes accensæ, & fragmenta montis provolvuntur, sonitúsque atræ arenæ, quam ejectat, exauditur. Dein emissæ flammæ, cùm in montem non redeant, mons veluti defessus respirat, & quo major copia ignis in apertum aërem erupit, eo minùs ferocire videtur. Tunc temporis quæcumque à monte eructata sunt vides circumquaque jacentia, instar copiarum, quæ sub ipso castrorum, quæ oppugnarunt, vallo cæsæ sunt. Quidquid verò lapidum adesum planè est, vi ignis, id

Et fessum quoties motat latus, intremere omnem
Murmure Trinacriam, & cœlum subtexere fumo.

Eodem pertinet verbum *anhelat*, quod simul exprimit crebram respirationem hominis cursu aut alio labore fessi, & tenuiorum vaporum è monte Ætna exhalationem. *Gorallus.*

469. *Atque aperit se hostis*] *Hostis*, ignis. Malo tamen *hosti*, præsertim cùm sentiat montem fatiscere. *Scaliger.* Maluimus legere *Utque*, pro *Atque*, sensu perspicuo. *Se aperire* ignis dicitur qui ex cavernis erupit; & quo egresso, minor est monti, aut etiam igni spiritus; quia jam in patente cœlo latè spargitur & elanguescit. *Gorallus.*

470. *Late devicta tropæo*] Tropæum hîc pro victoria sumitur, quòd consequi soleat victoriam. Sic *Horatius* Carm. Lib. II. Od. IX, 19. *nova cantemus Augusti tropæa*; hoc est, novas victorias. *Idem.*

471. *Castra sub ipsa*] Puto meliùs lectum iri: *& strage sub ipsa.* Nam error natus ex vitiosa scriptura, *strace*, pro *strage*; ut *subicitare*, pro *subigitare*. *Prona jacens campis acies*, ut ipse loquitur, nihil aliud est quàm strages. Est enim, ut in *Varronem* adnotavimus, arborum cæsarum *strages*, ut segetum *calamitas*. Πάθος est hîc, cùm stragem Ætnæ postquàm deferbuit, aciei devictæ in castris comparat. *Scaliger.*

Ibidem. Sed quid opus mutatione? Ut, nimirum, intempestiva eruditio ostentetur. Ætna hîc est castrorum instar, sub quæ arenæ, cineres, pumices, quasi cæsæ copiæ conciderunt & jacent. *Gorallus.*

472. *Pertabuit igni*] Excoctus est maximo igne; metaphorâ ex corpore humano ductâ, quod tabidum esse dicitur cùm humore & succo exhaustum est. Describit autem *Cornelius* pumices, ut sequentia docent. *Idem.*

Aſperior ſopita & quædam ſordida fæx eſt,
Qualem purgato cernis decedere ferro.
Verùm ubi paullatim exſiluit ſublata caduci
Congeries ſaxi, anguſto è vertice, ſurſum,
(Sic, veluti in fornace lapis, torretur, & omnis
Exuitur penitus venis, ſubit altiùs humor;
Amiſſis opibus levis & ſine pondere pumex
Excoquitur) liquor ille magis fervere magíſque,
Fluminis in ſpeciem mitis procedere tandem

In-

N O T Æ.

473. *Aſperior ſopita*] Vitioſa lectio. Ne veteribus quidem excuſis conſtat ſua fides:

Aſperior ſobaris & quadam ſordida fax eſt.

Non dubium quin legendum ſit, *aſperior ſcabres, & quadam ſordida fax eſt.* De ſcabre ſupra in Cirin. *Scaliger.*

Ibidem. Cùm utraque Editio Veneta habeat *ſopita*, nullam rationem mutandi video, nam ſanè *fax* illa rerum ab Ætna emiſſarum *ſopita*, hoc eſt, exſtincta, eſt aſperior quàm antea. *Theophraſtus* Libro de Lapidibus: ὁ δὲ Λιπαραῖος ἐκφορεῖταί τε τῇ καύσει καὶ γίνεται κισσηροειδὴς, ὥσθ' ἅμα τήν τε χρόαν μεταβάλλειν καὶ τὴν πυκνότητα· μέλας τε γὰρ καὶ λεῖός ἐστι, καὶ πυκνὸς ἄκαυστος ὤν. γίνεται δ' οὗτος ἐν τῇ κισσήρει διειλημμένος ἄλλοθι καὶ ἄλλοθι, καθάπερ ἐν κυτταρίοις, καὶ οὐ συνεχής: *Liparans exinanitur uſtiene & fit pumicoſus, ita ut mutet ſimul colorem & denſitatem; niger enim & lavis eſt & denſus, cùm non eſt uſtus; fit verò hic in pumice hinc & inde pertuſus, quemadmodum in cellulis favi, nec continuus.* Sed quid opus eſt teſtimonio Veterum, ubi res oculis pumices ſpectantibus quotidie manifeſta eſt? *Gorallus.*

474. *Qualem purgato*] Id eſt, σκωρία σιδήρου. Totus autem verſus ita legendus: *qualem purgato cernis decedere ferro.* Scaliger.

475. *Sublata caduci congeries ſaxi*] Sic antiquior Veneta Editio habet, cùm in ceteris legamus *caducis ſaxis*, ſine ſenſu. Hoc vult *Severus:* poſtquàm pumices exſilierunt è crateribus, effundi molarem lapidem liquefactum. *Caducum ſaxum* dicitur, quod ejectatum è monte per vicinos campos veluti è nubibus cadit. Vide ſæpiùs laudatam *Plinii*, de morte avunculi, Epiſtolam. *Gorallus.*

476. E

id scabrâ superficie est & instar cujusdam purgamenti; qualis est scoria, quæ à purgato liquefactione ferro separatur. Verùm postquàm paullatim ex crateribus Ætnæ congeries pumicum sublata est, atque per angustum eorum verticem ejecta (nam lapides illi intra Ætnam, ut silex in fornace calcaria, coquuntur, omnique exuuntur succo, qui alias montis partes altiùs subit, donec in leves pumices sint conversi) tum demum liquefactus molaris, magis ac magis fervet, exundátque è crateribus, instar fluvii, atque

476. *E vertice surgunt*] Sic legitur vulgò, sed cùm illud *surgunt* nominativum nullum habeat, quò referatur, nullúmque prorsus pariat sensum, scripsimus *sursum*. Nam *sursum* pellitur illa congeris caducorum saxorum. Vide Epistolam *Plinii* junioris memoratam. *Idem.*

477. *Sic veluti in fornace*] Debebat dicere *veluti cùm in fornace*; sed eleganter τὸ *cùm* subintelligitur, ut alibi: *Nam veluti sonit aura.* Plenum enim erat, *nam veluti cùm sonit aura.* Porrò ut hunc illustres, lege *Vitruvium* Lib. II. cap. 6.

Ibidem. Nil hîc subaudiendum, hæc enim verba sunt parenthesi claudenda; quippe quæ continent rationem, quâ pumices in Ætna fiunt; quam confert cum ea ratione, quâ silices in fornacibus excoquuntur, ut ex iis calx fiat. Locus autem *Vitruvii*, quò respexit *Scaliger*, appositus sanè & conveniens huic negotio, hic est, ubi postquàm de spongia seu pumice loquutus est, qui circum Ætnam, similibúsque locis invenitur. *Videtur*, inquit, *esse certum ab ignis vehementia ex topho terrâque (quemadmodum in fornacibus & à calce) ita ex his ereptum esse liquorem.* Gorallus.

478. *Subit altiùs humor*] Hoc est, vicinas montis partes, in vaporem redactus, subit. *Idem.*

479. *Levis sine pondere*] Scribe: *levis & sine pondere.* Dicit autem *excutitur*, ut notet verbum aptum cribrationi. Sic *Persius*: *& populi cribro decussa farina.* Scaliger.

Ibidem. In Scaligerana, ut in aliis Editionibus, legere est *exuitur*, non *excutitur*. Quare aliud agebat vir magnus. *Gorallus.*

480. *Liquor ille magis fervare magisque*] Legendum haud dubiè *fervere*. Scaliger.

481. *Fulminis in speciem*] Aldina habet *fluminis*, quam certissimam esse lectionem sequentia ostendunt. *Gorallus.*

Incipit & primis demittit collibus undas.
Illæ paullatim bis sena in millia pergunt,
Quippe nihil revocat, atris nihil ignibus obstat,
Nulla tenet frustra moles; simul omnia purgant,
Nunc silvas, rupésque vorant hæc tela; solúmque
Ipsum adjutat opes, facilémque sibi induit amnem.

Quòd

NOTÆ.

482. *Primis demittit collibus undas*] Lego: *& privis demittit callibus undas.* *Privum*, ἕκαστον. *Lucillius.*

——— abdomina thunni

Advenientibu' priva dabo, cephalæáque Atarna.

Callibus, διαυλονισμοῖς, quod est verbum Aristotelicum. *Lucretius*: *secretos egit calles mare.* Scaliger.

Ibidem. Cave quidquam mutaris, nam præterquàm quòd nihil mutant antiquæ Editiones, hoc vult Poëta, liquefactum lapidem molarem, per crateres erumpentem, per colles demitti, qui primi occurrunt, aut qui summi sunt, quippe primi, si à summo monte numerare colles inceperis; deinde ulteriùs progredi. Vide ad vers. 201. locum *Strabonis*, quo hic defluxus describitur. *Gorallus.*

484. *Quippe nihil revocat*] Diximus *curtos ignes* subtiliores esse, & nihil iis obstare quominùs viam perrumpant; quod etiam intelligitur, cùm ait, *omnia purgans.* Nam *purgare viam* est omnia impedimenta amoliri; & area pura, & locus purgatus, ubi, scilicet, nihil immolitum est. Nam qui legunt, *simul omnia pugnant*, neque purgatum cerebrum habent, & omnes rationes cum illis pugnant. Sed & improbè sequentia conjungunt:

Nunc silvas rupésque vorat hæc tela solúmque.

Cùm periodus sit post *vorat.* Sequentia verò: *hæc tela, solúmque: Ipsa adjutat opes*, sunt pro epiphonemate. Et ut *Cicero* dixit, *parsimoniam non mediocre telum esse ad virtutem*; sic hîc omnia adjumenta vocat tela, elegantissimè sanè. Quod ad Græcorum imitationem dictum: ἡ φειδὼ οὐ φαῦλον ὅπλον πρὸς τὴν ἀρετήν. Ita loquitur *Dionysius* Halicarnasseus. *Plautus* Epidico: *Opus est homine, qui illò argentum deferat pro fidicina. Nam telo non æquè opus facto est.* Scaliger.

Ibidem. *Curtis nihil ignibus obstat*] *Curti ignes*, ut jam diximus, inaudita est & dura loquutio. Itaque *atros ignes* vocandos credidimus, quod epitheton optimè convenit liquefacto lapidi; qui *ater*

ignis

que è summis rupibus devolvitur. Fluctus ejus interdum, per sex passuum millia, progrediuntur; nihil enim eos retinet, nec atro illi igni obicem, qui resistere possit, opponit, 485 nulla moles eum irritum sistit; quidquid est impedimentorum prosternit aut absumit, silvas, rupésque absorbet, quasi telum ignitum, quod omnia perrumpit. Quin & solum ipsum ejus vim adjuvat, ac libenter fluvium sibi cogna-

ignis dicitur, cùm ut opponatur flammæ splendidi ignis, tum etiam quia atri coloris erat, ut ex *Strabone* ostendimus ad vs. 201. Quin & vs. 390. ubi *acres flammas*, ex Aldina editione, scripsimus habent aliæ *atras*. Gorallus.

485. *Simul omnia purgant*] Sic rectè *Scaliger*, nam antiqua Editio Veneta habet *purgans*. Idem.

486. *Vorant hac tela*] Quidquid habeat vir summus, hæc conjunctim edidimus; cùm nullus alioqui sensus, sine nimia mutatione, inveniri possit. Vult ergo *Severus* liquefactis saxis, quasi ignitis telis, è monte emissis, omnia vorari atque absorberi, quod facile est intellectu. *Idem.*

487. *Ipsa adjutat opes*] Hic portentosa versuum transpositio ac perplexitas fecit, ut non solùm sensus perturbatior, sed & lectio mendosior evaserit. Primùm igitur consulamus ordini. Deinde ad ipsum stabulum Augiæ nos conferemus. Ita enim digerenda hæc sunt:

Ipse adjutat opes, facilésque sibi induit annos.
Quod si fortè cavis cunctatus vasibus hæsit,
Ut pote inæquales volvens perpascitur agros,
Ac primùm tenues curvans cit Mulciber orbes,
Paullàtimque ignes coëunt & flammea messis.
Sicuti cùm curvo rapidum mare cernitur æstu,
Progrediens latè diffunditur & succernens
Ingeminat fluctus & stantibus increpat undis.
Flumina consistunt ripis, & frigore durant.
Exuitur facies tunc prima ut quæque rigescit.

Ipse adjutat, ipsemet ignis suopte ingenio se se adjuvat, ac reparat. Hoc enim est *annos induere*; non secus ac ubi in messes ignis incubuit. Primùm tenues orbes, inquit, sinuat; deinde cùm plus aridioris materiæ amplexus fuerit, paullatim latè crescit ac totam segetem corripit, ut videmus sensim æstum maris crebescere. *Scaliger.*

Ibid. Parum felix hîc fuit vir doctissimus, cùm in ordine mutando, tum in singulis explicandis, quæ omnia fermè torquet. Atqui

Quòd si fortè cavis cunctatus vallibus hæsit,
Ut pote inæquales volvens perpascitur agros,
Ingeminat fluctus & stantibus increpat undis:
Sicut cùm curvo rapidum mare cernitur æstu,
Ac primùm tenuis sinus exigit ulteriores,

Pro-

NOTÆ.

qui sine ulla transpositione, exiguâ ac planè necessariâ mutatione, omnia sanari potuerunt, & in clara luce collocari. Primùm legimus, *ipsum adjutat opes*, quod referimus ad *solum* quod adjutat vim ignis. Pro *ipsum* scriptum fuerat *ipsu*, impositâ lineâ, quâ oculos fugiente, scriptum est *ipsa*, ut referretur ad *tela*, perabsurdè. Ipsum solum Ætnæum dicitur adjuvare flammeum amnem, quia habet & ipsum materiam ardori alendo aptam; sulfur, nimirum, ac bitumen. *Sibi induere annos* quî ignis dici possit eo sensu, quem profert *Scaliger*, nullo modo intelligo, nec quisquam, ut puto, ita umquam loquutus est. *Gorallus*.

Ibid. *Facilémque sibi induit amnem*] Sic emendavimus, sensu aperto. *Solum induit sibi amnem facilem*; hoc est, amnem excipit, eóque facilè delabente se se tegit. Hunc amnem descripsimus, ex *Strabone* ad vs. 201. Pro *annos* Aldina habet *annis*, sed *amnem* legendum sequens versus demonstrat. Unum atque alterum mendum multa alia hîc pepererunt. *Idem*.

488. *Cavis cunctatus vallibus*] Absurdè legebatur *vasibus*, hîc enim sermo est de *vallibus* Ætnæ subjectis, quas *cavas* à Latinis, & *κοιλὰς* ac *κοιλάδας* à Græcis vocari nemo nescit. *Virgilius* Georg. II, 390.

Complentur vallésque cavæ saltúsque profundi.

Et res ipsa & vox *cavis* monere debuerant *Scaligerum* de vera lectione; cùm præsertim sequentia idem ostendant. Participium verò *cunctatus*, manifestò indicat præcessisse nomen singularis numeri ad quod referri queat, hoc est, *amnem*, cùm de fluvio hîc agatur. Miror hæc *Scaligeri* acumen fugisse. *Idem*.

489. *Ut pote inæquales*] Et hîc quoque *τὸ cùm* subauditur, ut bis suprà. Quod si, inquit, inferioribus partibus stupescens, ac piger hæsitet ignis, non aliter se promovere solet ac ignis, cùm in segetes incubuit. Jam diximus. *Scaliger*.

Ibidem. Imò aliquando liquefactus lapis hæret in cavis vallibus, quia agri Ætnæ subjecti inæquales sunt. Res est adeò clara, ut probatione, aut interpretatione non indigeat. Planè dormitabat hîc vir acerrimi ingenii. *Gorallus*.

490. *Ingeminat fluctus*] Fluctus novi accedunt, è superioribus delapsi,

cognatum suscipit. Quòd si fortè in profundiores valles sit primùm delapsus; quippe cujus decursus est per inæquales agros; 490 plures descendunt fluctus, qui priores undas propellunt: quemadmodum, cùm mare magno æstu agitur, tenuïor unda remotiorem eamdémque ampliorem pellit, &

lapsi, qui veluti increpant sonitu suo antecedentes, quòd illic steterint. *Idem.*

491. *Sicut. cum curvo*] *Curvum æstum* vocat, cùm adhuc, ut Poëtæ loquuntur, non κορύαστῃ vel κερθύστῃ, sed curvi maris adhuc faciem retinet. Mallem tamen *torvo*, non *curvo*. Scaliger.

Ibidem. Ego verò *curvum æstum* rectiùs existimo vocari, qui *curva littora* alluit, ac verberat. Hinc Poëtis *curva aqua* & *curva freta*, quorum exempla suppeditabit *Rob. Stephanus* in Thesauro. Sic & Poëta noster loquutus vs. 95. *curvis agitatur ab undis.* Gorallus.

Ibidem. *Mare cernitur æstu*] Rectè vidit *Scaliger* metaphoram esse à cribro translatam. Quemadmodum enim quæ cribrantur huc illuc in cribro agitantur, & cribri parietes verberant: sic mare in alveo, variis ventis pulsum, littora hinc atque illinc verberat. Eodem pertinet participium *subcernens* vs. 493. *Plinius* Lib. XVIII. c. 11. ubi describit Alicæ adulterandæ rationem: *Alica*, inquit, *adulterina fit maximè quidem è Zea, quæ in Africa degenerat. Latiores ejus spicæ, nigrioresque & brevi stipulâ. Pisunt cum arena, & sic quoque difficulter deterunt utriculos, fitque dimidia nudi mensura. Posteàquegypsi pars quarta inspergitur, atque ut cohæsit, farinario cribro subcernunt. Quæ in eo remansit exceptitia appellatur, & grandissima est. Rursus quæ transit arctiore cernitur*, &c. Gorallus.

492. *Ac primum tenuis*] Ex hoc monstro lectionis hæc eruimus,

Ac primùm tenues sinuans cit Mulciber orbes

Id quod uno verbo Græci dicunt εἰλυφάζειν. Inæquales agros, propter quos nunc languescit, nunc adsurgit ignis, cùm ubique non sit æqualis culmorum seges. *Scaliger.* Nempe, hunc versum subjicit 489: quod monstrum est, ut cum ipso loquar, transpositionis, nec sanior interpretatio. *Gorallus.*

Ibid. *Tenuis sinus*] Hoc est tenuis unda incurva, ad instar sinûs. *Virgilius* Æneïd. XI, 624. in descriptione maris, quod æstu cernitur:

Qualis ubi alterno procurrens gurgite pontus,
Nunc ruit ad terras, scopulósque superjacit undam
Spumeus, extremámque sinu perfundit arenam,
Nunc rapidus retrò, atque æstu revoluta resorbens
Saxa fugit, littúsque vado labente relinquit.

Ubi *Servius*: SINU, *curvatione & flexu undarum.* Idem.

Progrediens latè diffunditur & ſubcernens.
Flumina conſiſtunt ripis ac frigore durant,
Paullatímque ignes coëunt, ac flammea meſſis.
Exuitur facies tunc prima; ut quæque rigeſcit,
Effumat moles, atque ipſo pondere tracta
Volvitur ingenti ſtrepitu, præcépſque ſonanti
Cùm ſolido inflicta eſt, pulſantis diſſipat ictus.
Et quà diſſoluta eſt, candenti robore fulget,
Et micat examen plagis; ardentia ſaxa
Scintillant. Procul ecce vide, procul ecce ruentes,

In-

N O T Æ.

493. *Progrediens latè*] Catullus.

Procedunt, leviterque ſonant plangore cachinni.

Scaliger.

Ibid. *Et ſubcernens*] *Fluctus ſubcernens*, non mare; ut *mare mutat, mare turbat*; hoc eſt, ſpiſsè criſpatus fluctus. Metaphora à cribro. *Plautus*:

Pol quidem hic gradus ſubcretu'ſt cribro pollinario.

Idem. Locus exſtat Pœnuli Act. III. S. I, 10.

494. *Flumina conſiſtunt*] Metaphoricè dixit, ſuper liquefacto ſaxorum robore. Continuat enim quod ſupra dixerat:

——— *liquor ille magis fervere, magiſque*
Fluminis in morem mitis procedere tandem.

Nam *mitis* ibi eſt liquefactus, more Græcorum, qui dicunt μειλίσσειν πυρὶ, ut *Homerus*. Sic Latini *mulcere ferrum*, à quo *Mulciber*. Hic igitur ait tandem veluti ripis quibuſdam flumina liquefactorum ſaxorum cohiberi; poſtea πήγνυσθαι τὴν τακεῖσαν ὕλην, καὶ τὸ πάγον fieri μυλίτην λίθον. *Scaliger*. Vide ad vſ. 201.

495. *Paullatímque ignes*, &c.] Hoc eſt, ignitus ille liquor, qui in agris eſt inſtar meſſis flammeæ, paullatim concreſcit. Poſſit & conjici *flammea maſſa*, nam *maſſa* vox eſt huc pertinens. Temerè hunc verſum loco movit *Scaliger*. Gorallus.

499. *Cùm ſolido inflexa*] Lege *inflixa* ἀρχαϊκῶς pro *inflicta*. Sic indifferenter dicebant *afflictus, affixus*, ut *Varro*. Mox lego: *& quà diſploſa eſt*. Idem.

Ibi-

& dum progreditur, latiùs diffunditur, ac reciproco motu agitatur. Tandem flumina illa lapidum liquefactorum, cùm ad ripas aliorum fluviorum pervenerunt, in iis consistunt, frigoréque vicinæ aquæ pristinam duritiem recuperant, & paullatim fervida illa materia concrescit. Tum verò prior ejus mutatur facies, & rigescentes moles fumum emittunt, interdúmque solo suo pondere actæ, ingenti cum sonitu devolvuntur, atque ex alto delapsæ, si in lapides incidant, ictu ipso franguntur & quà sunt fractæ candent ostendúntque quæ sua sit natura; cùm subitò scintillas emittant. Si in remoto colle staremus, procul subinde videremus ruentes in utramque partem ignes, unde colligeremus

Ibidem. *Pulsantis*] Aldina Editio habet *pulsator*. Sensus est ictu lapidem illum frangi. *Idem.*

500. *Quà disclusa est*] Quà fracta est, ac divulsa candida est, quamvis extrinsecus nigra. *Idem.*

501. *Emicat examen plagis*] Hoc est, examen plagarum, ut *grumos spargit solo.* Propertius:

Desit odoriferis ordo mihi lancibus ——

Ἐν διὰ δυοῖν. *Scaliger.*

Ibid. Hoc vult Poëta, plagis vel ictibus, quibus scintillæ excitantur, probationem lapidis fieri; nam, nisi ignis emicet è lapide pulsato, non esse eum pyriten. *Gorallus.*

502. *Procul esse fide, procul esse*] Et lectio & interpunctio vitiosa. Ita lege, ita interpunge:

—— *ardentia saxa*
Scintillant, procul ecce fide, procul ecce ruentes
Incolumi fervore cadunt utrimsecus ignes.

Procul fide, ut *procul dubio.* Est mira δεινότης. Quasi in subito tumultu, ac inopina consternatione hoc dixerit; ut, *ecce manus juvenum*, &c. Scaliger.

Ibidem. Reverà Poëta, ratiocinatione subitò omissâ, quasi præsens rei adesset & lapides adcretos ex summo Ætna cadentes procul è tuto colle videret, intentóque digito ostenderet: *procul ecce*, inquit, *vide*, *procul ecce ruentes ignes*, &c. Nam illud *procul fide* & inauditum est & alienum ab hoc loco. Vult Poëta ex lapide utroque collisio ruere ignem, quod verum est. *Gorallus.*

503. *Ve-*

Incolumi fervore cadunt utrimſecus ignes.
Si fuerit quondam ut ripas trajecerit amnis,
Vix cuneis quiſquam fixis dimoverit illam.
Vicenos perſæpe dies jacet obruta moles.
Sed fruſtra certis diſponere ſingula cauſis

Ten-

NOTÆ.

503. *Verum impetus*] Non malè, quantum judicare poſſum, divinavi *utrimſecus*; ex duobus, ſcilicet, crateribus; nam duo ῥύακες præcipui fuerunt. Auctor *Lucretius* & *Solinus*. Alii tres faciunt, *Strabo* etiam quartum novum addit. *Scaliger*. Sed hîc de crateribus ſermo non eſt, verùm de duobus lapidibus inter ſe colliſis. Alioquin *utrimſecus* eleganter conjecit, pro utrimque. De ea voce vide quæ habet *Ger. Joan. Voſſius*, in Etymologico, ad voculam *ſecus*. Ideò hîc à Librariis mutata, quòd rarior ſit, ut ſæpe alibi factum eſt. *Gorallus*.

504. *Si fumant*] Non meliùs huic loco eſt, quàm ſuperiori. Sed haud dubiè ita integritati reſtituetur.

> *Sic fumant, quondam ut ripas trajecerit amnis*
> *Vix junctus.*

More redundantis amnis, qui ripas ſuas tranſcenderit, ait furere liquidos flammarum torrentes; & dixit *amnem vix junctum*, ut *Virgilius: pontem indignatus Araxes*. Nam propriè juncti fluvii ſunt, qui pontem patiuntur. Quod ſi mihi non credis, audi *Senecam*, quaſi digito hæc demonſtrantem: *Nam quamdiu*, inquit, *non impeditur, facilè fluit. Quum offendit & retinetur, inſanit, & moras ſuas abrumpit, non aliter quàm ille* pontem indignatus Araxes. *Quamdiu illi facilis & liber alveus, primas quaſque aquas explicat.* Quamquam *Seneca* de fluvio pontem abrumpente, *Virgilius* verò de fluvio *jugum* ſervile detrectante intellexit. *Scaliger*.

Ibidem. Verùm agit hîc Severus de liquefacto lapide, qui ſi fortè incidat in amnem, continuò indureſcit, & vix ac ne vix quidem illinc extrahi poteſt. Itaque pro, *ſi fumant*, legimus *ſi fuerit*; hoc eſt, ſi contigerit aliquando, ut, ſuperatis amnis ripis, in eum inciderit. Nam *eſſe* non rarò ſignificat contingere, ſi ſequantur adverbia *cùm*, vel *ut*. *Terentius* Hecyræ Act. III. Sc. I, 28.

> —— *Nam ſæpe eſt, quibus in rebus alius ne iratus quidem eſt,*
> *Cùm eadem de cauſa eſt iracundus factus inimiciſſimus.*

Ubi *Donatus* interpretatur *evenit*. Idem Phormione Act. V. Sc. VII, 32.

ſin

mus incolumem iis lapidibus effervescendi naturam servatam. Quod si in fluvium fortè liquidæ massæ incidèrint, illinc concretæ vix cuneis ac vectibus possunt amoveri. Per plures interdum dies obrutæ jacent, priusquàm extrahi queant. Sed frustra singulorum rationem reddere ordine

——— *sin est ut velis*
Manere illam apud te, dos hîc maneat, Demipho.
Gorallus.

Ibidem. *Quondam*] Hoc est, *aliquando*, nam quondam dicitur quasi *quodam tempore*, si Etymologorum doctissimis credimus. Sic *Virgilius* Æneïd. II, 763.
Quondam etiam victis redit in præcordia virtus.
Idem.

505. *Vix cunctis*] Legimus *cuneis*, pro quo possit etiam legi *cuneo*, si retineatur *fixo*, quæ vox *fixo*, nos hac de lectione admonuit; nam ut lapides dimoveantur, figuntur cunei in excavata foramina, aut inter humum & lapides, ut vectium facilior sit usus. Alioquin antiquior Veneta habet *junctis*, pro *cunctis*, quod *Scaligerum* in errorem induxit. *Idem.*

Ibidem. *Quisquam fixo*] Non ergo hoc Lernæo monstro defuncti sumus. Nam quæ capita mendorum subnascuntur? Quis hanc lectionem intelligat? Ergo legendum:
——— *quisquam vix olim noverit illas.*
Ut enim vix agnoscuntur margines fluvii, quem imbres super notas aluere ripas, ut canit *Horatius*: ita vix locus, in illa incendii strage, agnoscitur, cùm persæpe vicenos dies obruta moles jaceat. *Scaliger.*

Ibidem. Monstrosis Hydræ prioris capitibus, à se resectis, nova substituit, & quidem ejusmodi capita, quæ corpori minimè conveniunt. Agit etiamnum Poëta de flumine liquefacti lapidis molaris, ut jam diximus, útque sequentia liquidò ostendunt. Quænam est enim *moles*, de qua *Severus*, nisi concretorum molarium massa? Igitur nihil hîc mutandum, nisi *fixo* in *fixis*, quia antecessit *cuneis.* Alioqui legi etiam posset *cuneo quisquam fixo*, &c. Gorallus.

Ibid. *Illam*] Nempe, molem concreti lapidis. Absurdè antea legebatur *illas*, quasi referretur ad *ripas*. Idem.

506. *Vicenos*] Obtinet viam ἐπιφωνήματος. *Scaliger.*

507. *Disponere singula causis*] Singula referre ad suas causas, eásque ordine explicare. *Lucretius* Lib. V. pag. 632. Ed. Lambini Vechelianæ:
——— *pluréſque sequor disponere causas*
Motibus astrorum. Gorallus.

509. *Ma-*

Tentamus, si firma manet tibi fabula mendax,
Materiámve aliam credis, furvo igne favillæ,
Plurima proprietate simul concrescere, sique
Commistum lento flagrare bitumine sulfur.
Nam pòst exustæ cretæ quoque robora fundit;
Et figulos hîc esse vides; dein frigoris usu
Duritiem revocare suam, & constringere venas.
Sed signum commune leve est, atq; irrita causa,
Quæ trepidat; verum tibi certo pignore constet.
Nam

NOTÆ.

509. *Materiam ut credas aliam furere igne favillam.*] Interpolatitia lectio, cùm vetus fuerit: *materiámve aliam credis* — & credis favillam furere materiam aliam igne; hoc est, si credis illam favillam, quæ furit, aliam materiam esse quàm ignem. Nam propterea vocavit *Virgilius*, *candentem favillam*, ut eam ostenderet ex verè flammante igne erumpentem; cùm etiam favilla mortua, quam μαρίλην vocant Græci, possit emitti ex pigris & sopitis ignibus. Sed ignis Ætnæ est vegeta flamma, non tantùm λιγνύς. Quare immeritò reprehenditur *Virgilius* ab illo Græculo, cujus cùm nugas in commentarios suos retulerit *Gellius*, non tantùm illi, sed & sibi quoque ἀβελτηρίαν προσβάλλεται. Porrò dixit *aliam igne*, ut *Horatius*:

Néve putes alium sapiente, bonóque beatum.

Est ἑλληνισμός. Sed consultius, si, pro *furere*, legamus *furvo*. Hæc sanè vera est & certa conjectura. *Scaliger*.

Ibidem. Emendanti adsentimur, at non interpretanti. Sensus est: si credas aliam quampiam materiam, multis rebus mistam, & furvo igne favillarum liquefactam concrescere. Nimirum, molari maximè lapidi incendia Ætnæ tribuit. *Gorallus*.

510. *Plurima proprietate*] Repete *si*. Si plurima etiam in ipsis prærerea προϋπάρχειν putas; hoc est, ut loquitur *Ennius*, plurima præter propter concrescere; nimirum, propter προκαταρκτικῆς αἰτίας. *Scaliger*.

Ibid. Imò intellige, *nempe*; ita ut *plurima*, per appositionem, conjungatur cum *materiam*. Sententia est, plurima variarum proprietatum simul liquefieri & concrescere, non ex uno lapide molari flumen igneum constare. *Gorallus*.

Ibid.

dine conamur, si etiamnum fidem habes Poëtarum fabulis, aut credis aliam materiam igne Ætnæo 510 cum molari lapide liquefactam misceri, proprietatésque suas cum eo communicare, & bitumen ac sulfur simul concrescere. Quod falsum esse licet vel ex eo intelligere, quòd postea mons exustam cretam evomat, unde fit ut sint in vicinia figlinæ; deinde ea creta frigefacta æquè dura ac constipata sit, ac antea. 515. At non satis firma sunt argumenta, quæ pluribus rebus aptari queunt: nec causa satis apta haberi potest, quæ dubia est; necesse est id, quod verum esse dicimus, non dubiis argumentis constare.

Ibid. *Sicque*] Lege: *sique*. Scaliger.

511. *Commissum lento*] Veteres Editiones habent constanter, *commissum vento*. Fortasse, *commistum Veneto*. Nam bitumen Venetum vocari puto, quod *Martialis* Venetum lutum dixit:

Resinâ, Veneto vel resecare luto.

Nihil tamen affirmo. *Idem.*

Ibidem. Aldina tamen habet *lento*, quod melius est, & à nobis prælatum. *Lentum* enim est non tantùm molle & quod facilè flectitur, sed etiam viscidum. *Virgilius* Georg. II, 248.

Pinguis item quæ sit tellus, hoc denique pacto,
Discimus; haud umquam manibus jactata fatiscit,
Sed picis in morem ad digitos lentescit habendo.

Ubi *Servius* interpretatur *cohæret*. Gorallus.

512. *Nam post exhaustam cretam*] Lego: *nam post exusta creta quoque robora fundit. Robur cretæ*, ut alibi, *robur ferri*. Scaliger. Veneta antiquior habet *exustum*. Probat autem *Severus*, unà varia vi ignis non misceri, quando quidem Ætna, post ejectatum lapidem molarem, meram cretam eructat. *Gorallus.*

513. *Et figulos hîc esse vides*] Et figlinas hujus rei fidem facere, nam ibi esse figlinas; quæ non essent, si creta ibi non erueretur. *Scaliger.*

515. *Signum commune leve est*] Hoc est, nihil certò possis colligere ex signo, quod variarum naturarum rerum possit esse commune. *Gorallus.*

516. *Quæ trepidat*] Quæ dubia est, nam quæ trepidant opponuntur firmis, ac certis. Eadem metaphorâ, incerta *vacillare* dicuntur. Contra *immota* ac *firma* dicuntur ea quæ, si expendantur, in dubium revocari nequeunt. *Idem.*

Ibi-

Nam velut arguti natura est æris, & igni
Cùm domitum constat, eadémque & robore salvo,
Utramque ut possis æris cognoscere partem:
Haud aliter lapis ille tenet (seu fortè madentes
Effluat in flammas, seu sit securus ab illis)
Consérvátque notas, nec vultu perdidit ignes.

Quin

NOTÆ.

Ibidem. *Verùm ubi certo pignore*] Lege: *verum tibi certo pignore constet.* Nam pignore, hoc est, sequenti comparatione confirmat. *Scaliger.*

Ibidem. Præceptum est hoc Philosophicum, quo *Severus* noster negat dubiis adsentiendum, aut verum umquam vocandum, nisi quod certis argumentis constat. Egregium sanè monitum, & quo accuratior Recentiorum Philosophia præstantius nullum complectitur. *Pignus* pro argumento sumi ostendimus ad vs. 40. *Gorallus.*

517. *Natura est æris & ignis*] Legendum omnino est:

Nam velut arguti natura est æris, & igni
Cum domitum constat, eadémque & robore salvo,
Utrum utrum ut possis æris cognoscere portam.

Hoc est, ut ferri eadem natura est & cùm fusum est, & antequàm funderetur, ut una eademque vis sit illi. *Scaliger.*

519. *Utramque ut possis*] Veteres Editiones: *ultra quàm possis* Suspicatus sum posse legi non incommodè *utrum utrum ut possis.* Nam *utrumtrum* compendiosè scriptum fuisse auguror. Plena sententia esset, ut nescias utram possis cognoscere. Tamen illud *portam* suspectum mihi est. *Scaliger.*

Ibidem. Ego verò non dubito quin *ultra quàm*, quod est in antiquiore Editione Veneta, sit mendum pro *utramque.* Sic enim legendum clara loci, nec dubia sententia ostendit. Ait enim *Severus*, & æris, quòd liquefactum fuit, & ejus quod minimè liquefactum, unam eamdémque esse naturam, adeò ut & liquefactam *partem* (sic enim legendum, non *portam*) & non liquefactam, cognoscere possimus utramque esse unius metalli *partem.* Gorallus.

520. *Haud aliter lapis ille tenet.*] Putem Græcanicè dictum, *lapis haud aliter tenet*, ὅτως ἴχ. Scaliger. Malim ordinem hunc verborum statuere: retinet consérvátque notas, vel naturæ suæ certa argumenta, adeò ut sequentia quasi parenthesi clausa habeantur, usque ad *conservat*; quod miror à *Scaligero* non esse animadversum. *Gorallus.*

Ibi-

ſtare. Quemadmodum autem eadem eſt natura maſſæ æreæ, ſive liquefacta fuerit, ſive numquam ignem experta ſit, ita ut utramque æream eſſe intelligas: ſic & lapis molaris, ſive liquefactus fuerit flammis, ſive eas non ſenſerit, retinet proprietates ſuas, externáque ſpecie, ignem, quem complectitur præfert. Quin

Ibidem. *Seu fortè madentes*] Ambitioſiùs liquidas flammas *madentes* vocavit. Ὑγρὸν μένος πυρὸς dixit *Empedocles.* Vereor tamen ne legendum ſit *domantes.* Παντοδαμάτωρ πῦρ. *Scaliger.*

Ibidem. Nihil mutandum, nam non Poëtæ tantùm, ſed & Philoſophi vulgò ὑγρὸν vocant non humidum tantùm, ſed & quidquid liquidum eſt. Vide *Ariſtotelem* de Gener. & Corrupt. Lib. II. c. 2.

522. *Conſervátque notas*] Hoc eſt, ἐξαλλοιοῦται, ut vinum dicitur *perdere notam*, cùm aut acuit, aut alio quovis caſu alteratur. Nam dicebant *nota vini.* Horatius:

—— Chio nota ſi commiſſa Falerni eſt.

Quod tamen non vini, ſed numorum proprium eſt. Nam malæ notæ numi πονηροῦ κόμματος, παράσημοι, κίβδηλοι, παρακεχαραγμένοι *Ariſtophani.* Hinc tralatitiè *homines de meliore nota Ciceroni* & *Catullo.* De vino verò & fructibus, propriè nomen dicebatur, à quo dixit Cato: *ne vinum nomen perdat.* Virgilius:

Nec Baccho genus, aut pomis ſua nomina ſervant.

Scaliger.

Ibidem. Erudita ſunt quæ hîc habet vir ſummus, ſed nihil ad rem faciunt. *Notæ* enim dicuntur à *Severo* qualitates ac proprietates, quibus ſingula rerum genera à ſe invicem dignoſci poſſunt, ut ſequentia oſtendunt, ubi recenſentur illæ notæ. Sic *Plinius* in inſcriptione Sect. XLVII. Lib. XXII. habet: *notæ venenatorum*; nempe, fungorum. Sic & Græci vocem χαρακτὴρ aliquando uſurpant. *Gregorius* Nazianzenus Orat. XXXIV. pag. 552. quærit à Philoſophis, πῶς ἑστηκότα τε τὰ εἴδη καὶ τοῖς χαρακτῆρσι διεστηκότα; *quomodo ſpecies ſint firmæ, & notis diſtinctæ?* hoc eſt, proprietatibus. *Gorallus.*

Ibid. *Vultu perdidit ignes*] Etiam in ipſo vultu indicat ignes, nam πυῤῥὸς eſt ille lapis. Sed non malè legeretur:

—— nec vultum perdidit igne.

Nam dixit, *conſervare notas.* Scaliger.

Ibidem. Habet hîc Aldina, nec *vultum perdidit ignis.* Sed vulgatam lectionem prætulerim, cùm optimus ſit ejus ſenſus. Vult enim Poëta lapidem molarem *ipſo vultu* etiamnum præferre ignes, quamvis liquefactus fuerit. *Vultus* & *facies* externam ſpeciem paſſim notant. *Gorallus.*

Quin etiam externum nil ei calor ipse resolvit,
Non odor, aut levitas; putris magis ille, magísque,
Una operis facies, eadémque per omnia terra est.
Nec tamen inficior lapides ardescere certos,
Interiùs furere accensos; hæc propria virtus.
Quin ipsis quædam Siculi cognomina saxis
Imposuere Fricas, etiam ipso nomine signant
Fu-

N O T Æ.

523. *Quin etiam externam multis*] Nondum illam hydram confecimus. Lege:

Quin etiam externum nil iis color ipse resolvit,
Non odor, aut levitas, putris magis ille, magisque,
Una operis facies.

Quin etiam color ipse nihil eis externum admiscet; hoc est, ne colore quidem suo indicant sibi quidquam externi admistum esse. Neque aut odor, aut levitas eos distinguit inter se, ut iste sit putris, illo magis, ille minùs. Una facies quippe eis est, eadem per omnia terræ materia. *Scaliger.*

Ibidem. Pro *nil eis*, legimus *nil ei*, quia præcessit singularis numerus; deinde pro *color*, *calor*, ut habet antiquior Editio Veneta. Sensus est apertus, qui ex Scaligerana lectione nullus est, ne is quidem quem vir summus profert, quamvis à mente *Severi* alienus. Vult enim Poëta ipsum calorem nihil resolvisse in externa specie lapidis. *Resolvere* perinde est ac dissolvere. *Gorallus.*

524. *Non odor, aut levitas.*] Subaudiendum *mutata sunt*, aut quid simile. Quòd si dixisset Poëta, in antecedente versu:

——— *externum nihil huic ardore solutum,*
Non odor, aut levitas;

planior esset constructio, sed videtur esse solœcophanes, qualia multa in optimis Scriptoribus animadvertuntur. Adi Minervam *Fr. Sanctii* Lib. III. cap. 4. & Lib. IV. ubi de Hyperbato, & Anacolutho. *Gorallus.*

525. *Una operis facies*, &c.] *Opus* hîc pro re sumitur, ut sæpiùs in hoc ipso Poëmate. *Idem.*

529. *Fricas etiam ipso*, &c.] Hoc verbum non est nauci. Esset aliquid *phrycas* παρὰ τὸ φρύγεσθαι. Sed oporteret illas in sartagine frigi, & veriùs dici ταγηνιστὰς, ut pisces *Athenæi*. Quare, omissis nugis, *chytas* legendum esse mihi persuadet fusilium, apud Græcos, communis & unica appellatio. Omnes enim χυτοὺς λίθους vocant. *Plato* Timæo: συγχυθεὶς δὲ ταῦτα τὰ μὲν ἔχοντα ἔλαττον γῆς ἢ ὕδα-
τος,

Quin etiam nihil extrinſecus ſpectatus, vi ignis, amiſit, nec odorem, nec pondus; & quamvis fragilior fiat, 525 idem videtur ac per omnia ſibi ſimilis. Non tamen negarim eſſe etiam alios lapides, qui exardeſcunt, & interiùs magnum calorem concipiunt, quæ eſt eorum ſingularis proprietas. Quin & Siculi ſaxis nonnullis impoſuerunt nomen Fricarum, quo vocabulo ſignificant etiam notas ex

τος, τό, τι περὶ τὴν ὕαλον γένος ἅπαν, καὶ ὅσα χυτὰ λίθων γένη καλεῖται: *hæc ſunt, quæ habent minùs terræ & aquæ, & univerſum genus vitreum, & quæcumque lapidum genera fuſilia vocantur.* Vide *Theophraſtum* περὶ λίθων & alios. Niſi eſſet ῥύτας, *rhytas*, ſed non puto. *Scaliger.*

Ibidem. Sed primùm non loquitur, his quidem in verbis, *Severus* de quibuſvis lapidibus fuſilibus, ſed de ſingulari quodam genere. Præterea non eſt unica appellatio fuſilium lapidum, quam profert *Scaliger*, nam & τηκτοὶ æquè frequenter dicuntur. *Theophraſtus* de lapidibus pag. 392. Edit. Lugd. τοῖς δὲ λίθοις αὗταί τε, καὶ περὶ ταύταις, αἱ κατὰ τὰς δυνάμεις, τοῦ τε ποιεῖν ἢ πάσχειν, ἢ τοῦ μὴ πάσχειν. τηκτοὶ γάρ· οἱ δ᾽ ἄτηκτοι: *lapidum & præter has aliæ ſunt differentiæ, ſecundùm facultates aut faciendi, aut patiendi, aut non patiendi. Sunt enim qui liqueſieri poſſunt & qui nequeunt.* Vocem *fricas*, Latinam eſſe quiſpiam putarit, atque à Romanis in Sicilia viventibus inventam. Tam enim *frica* Latinum eſſe poteſt, quàm *mica*, aut *fica*; & dici illi lapides à *fricando*, quòd iis ad *fricandum* uterentur. *Frico* autem eſt τρίβω, καταψήχω, ut habent Veteres Gloſſæ. Potuit eorum uſus eſſe ad expolienda frictione marmora, aut tale quidpiam faciendum. Sic de Indica arena *Plinius* Lib. XXXVI. cap. 6. *Indica non æquè lævigat, ſed eâ combuſtâ polientes marmora fricare jubentur.* Hæc una eſt difficultas, quî ipſo nomine ſignificarent Siculi iis lapidibus ineſſe *notas* (hoc eſt, proprietates) fuſilium lapidum. Crediderit quiſpiam reſpexiſſe reverâ *Severum* ad verbum *frigo*, quod primigeniâ ſignificatione idem ſonabat ac φρύγω, hoc eſt, ſimpliciter *torreo*, quamvis poſtea torrere in patella tantùm ſignificarit. Nec neceſſe eſt Poëtam noſtrum minimè in hac rarioris vocis Etymologia errare. Videbantur ergo illi hoc nomine ſignificaſſe Siculi, lapidem hunc torreri poſſe, ac proinde liquefieri; quamvis à fricando fortè deducerent, ut *ficam* à *ſecando*. Quòd ſi hæc non ſatis placent, poſſit & conjici ſcriptum fuiſſe *phrycas*, hoc eſt, φρυκάς, à nominativo φρὺξ, quod eſſet à φρύττω: ut deducitur φρὶξ *fluctuum fremitus* à φρίττω, *fremo*; atque in hac conjectura potiùs adquieverim. *Gorallus.*

 530. No-

Fusilium esse notas; numquam tamen illa liquescunt,
Quamvis materies foveat succosior intus,
Nî penitus venæ fuerint commista molari.
Quòd si quis lapidis miratur fusile robur,
Cogitet obscuri verissima dicta libelli,
Et discet verò nihil insuperabile ab igni,
Omnia quo rerum naturæ semina jacta.
Nec nimiùm hoc mirum; densissima corpora sæpe
Et solido vicina, tamen compescimus igne.

Non

N O T Æ.

530. *Notas*] Hoc est, proprietates, quibus quasi *notis* discriminantur res aliæ ab aliis. Vide ad vs. 522. *Idem.*

531. *Quamvis materies*] Jam sæpe docuit humorem, quem in se habent χυτοὶ λίθοι, esse pabulum ignis: τὸ γὰρ τηκτὸν, inquit Theophrastus, ἔνικμον ἀεὶ καὶ ὑγρότητα ἔχει πλείω: *fusile enim humoris semper & liquoris plus habet.* Scaliger.

532. *Ni penitus*] Antea legebatur: *nec penitus vena fuerint commissa molari*, quod omni planè sensu carebat. Vult *Severus Fricas*, aut *Phrycas* non posse liquefieri, nisi molaris lapidis sint permistæ venis; nam lapis molaris, dum liquefit, alia etiam liquefacit, ut docet *Theophrastus*. Vide ad vs. 455. *Gorallus.*

533. *Fusile robur*] Hoc est, χυτὸν δύναμιν, facultatem quâ liquefit. Vide ad vs. 529. *Idem.*

534. *Obscuri verissima dicta libelli*] Librum *Heracliti* designari docebit *Scaliger* ad vers. sequentem. Vide de eo *Diogenem* Laërtium Lib. IX. §. 5. & quæ illuc congessere interpretes. *Idem.*

535. *Heracleiti & ibi*] Suppositum à Correctoribus nomen *Heracleti*, quasi, etiam non tacito nomine, κατ' ἐξοχὴν obscurus ille liber, hoc est, σκοτεινὸς vocaretur. Veteres Editiones, pro Heracleti habent:

Et dicas verò nihil insuperabile gigni.

Quare lego audacter:

Et discet verò nihil insuperabile ab igni.

Nam ea est sententia *Heracleti*: ἐκ πυρὸς τὰ πάντα συνίσταται. καὶ εἰς τοῦτο ἀναλύεται. Cujus sententiæ ultimum membrum eo versiculo expressum vides. Et sanè non satis erat dicere, nihil gigni insu-

ex quibus colligunt fusiles esse lapides. Attamen saxa illa liquefieri nequeunt, quamvis majore succi copiâ abundent, nisi venæ lapidis molaris prorsus permista fuerint. Quòd si quis miratur proprietates fusilis hujusce lapidis, in animum revocet quod verè docuit Heraclitus, in obscuro opere de Natura, intelligétque nihil igni insuperabile, & eum esse omnium rerum primum elementum. Neque id nimis mirum videri potest, cùm densissima corpora & in quibus exigui sunt meatus, igne tamen domare soleamus. Non-

superabile, cùm ea disputatio non sit; sed cùm de igne tractetur, & de igne quoque hic mentio desiderabatur. *Scaliger.*

536. *Omnia qua rerum*] Lege: *omnia quo rerum natura semina jacta.* Ex quo igne, inquit, omnia constant. Annon igitur his duobus versiculis continetur sententia *Heracleti?*

Et discet vero nihil insuperabile ab igni,
Omnia quo rerum natura semina jacta.

Ἐκ πυρὸς τὰ πάντα συνίσταται, καὶ εἰς τοῦτο ἀναλύεται. Cujus rei causæ videntur tractatæ fuisse in illo commentario Physico, qui vulgò σκοτεινὸς notissimo nomine vocabatur; ut necesse non sit, sicuti jam admonui, *Heracleti* nomen addere. *Idem.*

Ibidem. Optimè hæc omnia. Sed posset retineri *qua*, ita ut sensus sit, *qua semina jacta sunt*, &c. *Semina* hîc sumuntur pro elementis, ut apud *Virgilium* Ecl. IV, 32.

Námque canebat, uti magnum per inane coacta
Semina terrarúmque animaque marisque fuissent,
Et liquidi simul ignis, &c.

Ac sanè, ex Philosophorum sententia, ex illis, quasi ex seminibus omnia nata erant. *Gorallus.*

537. *Sed nimium hoc mirum*] Εἰς πῦρ πάντα ἀναλύεσθαι. Est objectio: sed hoc mirum, inquies. *Scaliger.* Malui, *Nec* pro *Sed*, ex antiquiore Veneta.

Densissima corpora, &c.] Respondet objectioni, quam confirmat exemplis; eáque puto omnia petita ex obscuro illo Commentario. *Scaliger.*

538. *Et solido vicina*] Hoc est, quæ fermè nullis, aut exiguis meatibus pertusa sunt, qualia metalla. Nam multi, exceptis atomis, nulla corpora prorsus solida, hoc est, sine omnibus poris, esse putabant. *Lucretius* Lib. I. pag. 36.

Non animos æris flammis ſuccumbere cernis?
Lentitiem plumbum non exuit? ipſáque ferri
Materies prædura, tamen ſubvertitur igne?
Spiſsáque ſuſpenſis fornacibus aurea ſaxa
Exſudant pretium? Quædam fortaſſe profundo
Incomperta jacent, ſimilíque obnoxia ſorti.
Nec locus ingenio eſt; oculi, te judice, vincent.
Nam lapis ille riget perculſus, & ignibus obſtat,
Si parvis torrere velis, cœlóque patenti.
Candentem, preſsúmque agedum fornace coërce;
Nec ſufferre poteſt, nec ſævum durat in hoſtem.
Vincitur & ſolvit vires, captúſque liqueſcit.
Quæ majora putas autem tormenta moveri
Poſſe manu? quæ tanta putas incendia noſtris
Su-

NOTÆ.

Etſi difficile eſſe videtur credere quidquam
In rebus ſolido reperiri corpore poſſe.

Dein allatis rationibus:

Uſque adeò in rebus ſolidi nihil eſſe videtur.

Nec ſanè falsò, ut oſtendit ſummus Phyſicus *Rob. Boylæus*, in libello de poris ſolidorum. *Gorallus.*

539. *Non animos æris*]. *Animos* vocat hîc robur, compactámque naturam quâ æs reſiſtit igni. Sic *ſpiritum*, hoc eſt, ſuperbiam & ferociam igni tribuit vſ. 469. *Idem.*

540. *Lentitiem*] Hoc eſt, mollitiem. Sed malè, ne quid diſſimulem, exemplum hoc additur exemplo æris, ſequente etiam ferri; nam frigidum eſt dicere, plumbum mollitiem exuere, ut liquidum fiat; poſtquàm ignis vi dixiſti rigorem æris vinci, dicturus & ipſum ferrum liquefieri. Sed Poëtæ ut non omnia dicunt, quæ dicenda eſſent: ſic æſtu meditationis abrepti & numeris metrorum coacti ea proferunt, quæ rectiùs tacerentur. *Idem.*

542. *Aurea ſaxa exſudant pretium.*] Nullus horum melior interpres eſſe poteſt *Plinio*, cujus hæc ſunt verba, de ratione purgandi auri. Lib. XXXIII. cap. 4. *Quod effoſſum eſt tunditur, lavatur, uritur, molitur in farinam ac pilis cadunt. Vocant argentum quod exit è fornace, ſudoriſque, qui ex camino jactatur, ſpurcitia, in omni metallo ſcoria ap-*
pel-

Nonne vides soliditatem æris igni cedere ? Annon plumbum fit liquidum ? Nec plumbum tantùm, quod mollius est, sed ipsum ferrum, omnium durissimum, igne liquescit ? Annon etiam marmoreæ massæ, quibus aurum est admistum, fodinis detractæ & in ignem missæ pretiosum metallum exsudant ? Sunt & alia fortasse in terræ visceribus etiamnum ignota, quibus similis inest natura. Nullis hîc opus est conjecturis ; rem ipsam, si cupias, te oculi tui docebunt. Nam lapis ille quidem est durus, ac resistit igni, si exiguum admoveas, atque in aëre aperto. Sed si in clausâ fornace urere aggrediaris, tum verò vim ignis perferre ampliùs non potest, duritiem suam amittit & in liquorem resolvitur. Verùm annon putas vim etiam multò majorem posse adhiberi ? Aut tantum ardorem, arte

pellatur. Nec ita multò pòst : *aurum faciendi est etiamnum una ratio ex auripigmento, quod in Syria foditur pictoribus in summa tellure, auri colore, sed fragili, lapidum specularium modo.* Hinc intelligere licet, cur *aurea saxa*, cúrve *exsudare pretium*, igne, nimirum, coacta dicantur. *Idem.*

544. *Similique obnoxia sorti*] Hoc est, ejusdem naturæ. *Idem.*

546. *Nec lapis ille riget.*] Repone ex antiquitus excusis : *nam lapis ille riget.* Non potest, inquit, ἐλαύνεσθαι & malleo duci, si tundatur ; sed omnino resistit ictibus & riget. Item si exiguo & leni igne, patente cœlo, nec inclusum teras, resistit ignibus. Sed agedum patere in obscuris fornacibus candere & coqui, haud dubiè duritiam exuet, nec durabit in ignem. Hæc, ut jam dixi, exempla non dubito quin hauserit ἐκ τοῦ σκοτεινοῦ βιβλίου. Silicem verò *fusilem* vocamus vulgò & ab eo omnia igniaria *fusilia.* Scaliger.

551. *Tormenta*] Hoc est, machinas adhiberi, quibus vis ignis augeatur ; nam *tormentum* nomen est omnium machinarum, quamvis propriè significet eas quæ funibus tortis aguntur. Possit & sumi *tormentum* de vi, quâ lapis torqueatur, donec liquescat. Glossæ Veteres : *Tormenta,* μάγγανα πολεμικὰ, στραγγαλίαι, βάσανος. *Gorallus.*

552. *Quæ tanta putas*, &c.] An tanta putas incendia ab hominibus posse excitari, quanta sunt, &c. *Idem.*

Sustentari opibus, quantis fornacibus Ætna
Uritur, à sacro numquam non fertilis igne?
Sed non qui nostro fervet moderatior usu,
Sed cœlo propior, vel quali Juppiter ipse
Armatus flammâ est; his viribus additus ingens
Spiritus, adstrictis elisus faucibus: ut cùm
Fabriles operæ tudibus contundere massas
Festinant, ignes quatiunt, follésque trementes
Exanimant, pressósque instigant agmine ventos.

Hæc

NOTÆ.

554. *A sacro numquam non fertilis igne.*] Vide ad vs. 463. *Fertilis ab igne* perinde est ac *fertilis igne*; imò in hac loquutione subaudiri videtur præpositio. Malè antiquior Veneta hîc *&* *sacro*. Idem.

555. *Fervet*] Lege: *fervat*. *Fervere Leucaten*. Scaliger.

Ibid. *Usu*] Hoc est, *usui*. Notum est Veteres dixisse in dativo *manu* & *manui*, *curru* & *currui*. *Virgilius* Eclog. IV, 29,

Daphnis & Armenias curru subjungere tigres
Instituit, &c.

Ubi vide Interpretes. *Gorallus*.

557. *Additus*] Vel, *abditus*. Scaliger.

559. *Fabriles operas*] Lege: *operæ*, χαλχῦεγγι. Idem.

Ibid. *Rudibus contundere massis.*] Lego: *tudibus contundere massas*. *Tudes* sunt mallei. *Festus*. Inde verbum *tuditare Lucretio*, pro extundere. *Idem*

Ibidem. Optimè. Vide *Festum*, in *Tudstantes* & in *Tudites*. Glossæ Veteres: *Tudices*, σφυραί. Legendum *Tudites*, ut ostendit verbum *Tudito*, & agnomen Semproniæ gentis *Tuditanus*. Gorallus.

560. *Folléjque trementes exanimant*] Lego *tumentes*, quæ enim sufflata sunt *tumida* dicuntur. Unde *sufflare se*, pro irasci, posuit *Plautus*. Eadem etiam de causa *in fermento esse*, quia qui irascuntur tumidi fiunt. Et *tumentes* pro iratis dixit *Plinius* in Panegyrico Trajani: *Principes, ad odium sui leniendum, tumentibus plebis animis objectabant*. Ego, ut dixi, verum esse puto tumentes; nam ferè semper ita conjugebant hæc duo, adeò ut & separatim *follicare* pro tumere usurparent, ut *Hieronymus* ad Eustochium, de custodienda virginitate: *follicantes caligas*, id est distentas, seu tumidas; & eleganter in Glossario *follis* exponitur ἀσκὸς, quo significatu legitur apud *Apuleium* & alios. Ideóque etiam

cor-

arte humanâ, excitari posse, quantus est in Ætnæ cavernis, quibus sacer ignis numquam deest? Is verò ignis multò vehementior est, eo qui usibus humanis inservit, quippe cœlestium ignium naturæ propior, aut ei similis quo fulmen constat. Ad ejus vires accedit flatus ventorum, arctis faucibus clausorum, quo haud aliter augetur ignis vehementia, quàm follibus fabrorum ferrariorum, cùm emollitas ferri massas cudere volunt. Tum verò agitatur ab iis ignis, follibus animam emittentibus, coactámque in flammam impel-

corpus humanum *folliculum* dixerunt. *Lucilius* apud *Nonium*, in folliculo. Sic Græci θύλακον usurpant. *Theodoretus* de Martyribus Lib. VIII. Οὐδέ γε Ἀνάξαρχος ἐκεῖνος ὃς ὑπέροις πτισσόμενος σιδηροῖς ἔλεγεν, ὥς φασιν· πτίσσε τὸν Ἀναξάρχου θύλακον, Ἀνάξαρχον γὰρ οὐ πτίσσεις. Quod ex *Diogene* Laërtio sumsit, Lib. IX. ubi ita legitur, πτίσσε τὸν Ἀναξάρχου θύλακον, Ἀνάξαρχον δὲ οὐ πτίσσεις. Ad verbum expressit *Tertullianus* Apologetico, cap. ultimo: *Anaxarchus, cùm in exitium ptissana pilo contunderetur; tunde, tunde, aiebat Anaxarchi follem, Anaxarchum enim non tundis.* Atque ut hi *follem* dixere, sic *Varro corticem*, in Tithono, περὶ γήρως: *Sic invitata matura anima corporeum corticem facile relinquit.* Lindenbruchius.

Ibidem. Non immorabor expendendis quæ huc congessit vir doctissimus & multijugæ lectionis, potiùs ut paginam impleret, quàm ut illustraret *Severum*. Sed cùm inepta sanè non sit ejus conjectura, attamen mutatione opus esse non censui; quia revera *tremunt* folles, cùm crebriùs aëre implentur & evacuantur. *Gorallus.*

561. *Pressésque instigant*] Et in Aldina *pressóque*, eodem sensu. Nam *pressi agmine venti*, aut *venti presso agmine*, idem sonat; nimirum, auras quarum priores partes posterioribus premuntur. Nam *agmen* propriè est exercitus iter faciens longo ordine. Hinc *Virgilius* dixit *agmen aquarum*, Georg. Lib. I, 322.

Sæpe etiam immensum cœlo venit agmen aquarum.

Et Æneïd. II, 782.

Inter opima virûm, leni fluit agmine Tibris.

Sic malim interpretari, quàm *impetu* cum *Servio*. *Actum* & *ductum* rectè sensit dici *Macrobius* Saturnal. Lib. VI. cap. 4. ubi & hunc locum *Ennii* profert:

Quod per amœnam urbem leni fluit agmine flumen.

Gorallus.

K 5 *562. Hæc*

Hæc operis ſumma eſt; ſic nobilis uritur Ætna.
Terra foraminibus vires trahit, urget in arctum,
Spiritus incendî vivit per maxima ſaxa.
Magnificas ædes, operoſáque viſere templa
Divitiis hominum, aut ſacra marmora, réſve vetuſtas,
Tra-

NOTÆ.

562. *Hæc operis fama eſt*] Poſſet legi: *ſumma eſt*. Nihil muto. Eſt autem totius operis Epilogus. Ætna ardet, quare? In fiſtuloſa terra ſpiritus excitatur, ex ſpiritu ignis. Pabulum ignis maxima ſaxa, quæ vocavit molaria. Ita breviter complexus eſt totius diſputationis ſummam. Quam & *Lucretius* quoque ita exſequitur:

——— primùm totius ſubcava montis
Eſt natura, ferè ſilicum ſuffulta cavernis.
Omnibus eſt porrò ſpeluncis ventus & aër.
Ventus enim fit, ubi eſt agitando percitus aër,
Hic ubi percaluit, calefecitque omnia circum
Saxa ferens, quà contingit terrámque & ab ollis
Excuſſit calidum flammis velocibus ignem,

& quæ ſequuntur. Sed in his verbis *Lucretii*, tertius à fine mendoſus eſt. Legendum enim:

Hic ubi percellit, calefecitque omnia circum
Saxa terens ———

Percellit, ἀρχαϊσμὸς pro *perculit*, ut apud *Virgilium*:

——— *Cynthius aurem*
Vellit ———

Vide *Priſcianum* & *Diomedem*, nam non caleſcit ſpiritus ille, qui fit aëris agitatione. Quod ſi concedamus, non illum calorem eâ agitatione acquirere poteſt, qui ſaxa incendat. Sed ex mutuo attritu ſaxorum, quæ ipſe inter ſe percellit, excuduntur ſcintillæ; quæ exceptæ materiâ ſulfureâ, quâ totus ille mons abundat, accendunt ignem. *Scaliger*.

Ibidem. Rectè oſtendit vir ſummus, quamvis nolit, mutandum eſſe *fama* in *ſumma*; nam *Severus* in pauca hîc contrahit quidquid antea dixit de incendii cauſa. Contra *fama* caret ſenſu. *Gorallus*.

563. *Vires trahit*] Fortè *ventos*, aut *auras* legendum; certè ſunt venti intelligendi, quorum viribus accenditur magis ac magis ignis. *Idem*.

564 Spi-

pellentibus. Summatim omnia ut dicam, hæc est ratio, quâ celeberrimus ille Siciliæ mons exardescit. Per terræ meatus subeunt venti, qui, arctis canalibus compressi, vim tantam addunt igni, ut vel maxima saxa possit incendere. 565 Visuri splendida Deorum templa, donariisque hominum magnificis ornata, aut signa marmorea, vetustáque monumenta du-

564. *Spiritus incendit vivus.*] Hæc est veterum excusorum lectio. Quæ mirum quantum nos juvat ad verum indagandum:

> ——— *urget in arctum*
> *Spiritus, incendi cui vis per maxima saxa.*

Hoc est, qui incendendi vires acquirit ex mutuo maximorum saxorum attritu. *Maxima saxa*, ut jam admonui, vocat molares lapides. *Scaliger.*

Ibidem. Antiquior Veneta reverà habet, ut monet *Scaliger.* Sed cùm aliæ habeant *incendi vivit*, nihil mutavimus. *Spiritus*, nimirum, *incendii*, hoc est, ipsum incendium cum flatu conjunctum vivit accensione magnorum saxorum. *Gorallus.*

565. *Magnificas laudes*] Pulcherrimâ coronide Epilogum claudit; quæ tota constat ex narratione veterum monumentorum, sed & hæc quoque corrigenda sunt,

> *Magnificas laudes, operosáque visere templa*
> *Divitiis hominum, aut sacra marmora, résve vetustas*
> *Traduce materiâ, tetris per proxima fatis,*
> *Currimus.*

Ibidem. Imò verò legendum: *magnificas ædes*, nam loquitur de templis Deorum. Quod oræ codicis ex antiqua editione adnotatum vidi. *Ovidius* Fast. Lib. VI, 637.

> *Te quoque magnificâ, Concordia, dedicat æde*
> *Livia, quam caro præstitit illa viro.*

Gorallus.

Ibid. *Operosáque visere templa*, &c.] Hoc est, ornata splendidis donariis; seu in quibus exornandis multam operam posuere homines. Sic *Ovidius* Amorum Lib. II. El. X, 5.

> *Utraque formosa est, operosa cultibus amba,*
> *Artibus in dubio est hac sit, an illa, prior.*

Idem.

566. *Sacra marmora, résve vetustas*] Sic ex certissima *Scaligeri* emendatione edidimus. Antea legebatur absurdè: *sacra munerare vetusta.* Idem.

567. *Tra-*

Traduce materiâ, aut tetris, per proxima, fatis,
Currimus; atque avidi veteris mendacia famæ
Eruimus, cunctásque libet percurrere gentes.
Nunc juvat Ogygiis circumdata mœnia Thebis,
Cernerèque hîc fratres; ille impiger, iste canorus
Con-

NOTÆ.

567. *Traduce materiâ, terris*, &c.] Scribimus : *tetris per proxima fatis*; hoc est, per summa discrimina, ut infra :

Hæc visenda putas dubius terraque marisque.

Dixi quod potui, neque enim satis confido huic lectioni. *Opera traduce materiâ* eleganter vocat ea quæ Græci ἀρχέτυπα, ut pote ex quibus multa similia ad exemplum derivata sunt, ut ex rumpis & traducibus vitium multæ aliæ. Porrò ut hîc *traduce materiâ*, sic, apud *Tertullianum*, *producem mutui coïtûs*, libro de carne Christi. *Scaliger.*

Ibidem. *Traduce materia*] Si hæc lectio sana est, *traduce materiâ*, erit adeò firmâ materiâ, ut opera illa ad posteros usque traduxerit. Qualia fuerunt multa, in Asia, Græcia atque Ægypto antiquissima templa, quæ ex tam daro lapide exstructa fuerunt, ut ad posteritatem usque traducta essent. Metaphora petita est à vitibus, quæ palmitum per terram traductorum ope conservantur; qui palmites vocantur *traduces*, ut docebunt Scriptores de R. R. *Gorallus.*

Ibidem. *Et tetris per proxima fatis*] Legimus *aut*, pro *&*, hoc sensu; aut quorum ne ipsa quidem materia, tetris fatis per proxima iis, quibus condita sunt, aut steterunt, tempora, servari potuit. Quales fuerunt antiquissimæ urbes, quarum ne rudera quidem superarant, ut Babylonis, Trojæ, &c. quarum tamen solum visebatur, & etiamnum visitur à peregrinis. *Idem.*

568. *Veteris mendacia famæ eruimus*] In ruderibus, quæ per Asiam & Græciam præsertim supersunt, quærimus urbium, quarum *Homerus*, aut alius quivis Scriptor antiquus, mentionem facit, evanida vestigia. Cujus curiositatis exempla multa sunt apud *Strabonem* Lib. I. & *Pausaniam* passim. Quòd si eo vitio laborarunt Veteres, nos quidem multò magis propterea vituperandi sumus. Adi, si vacat, *Lucianum*, sub finem Contemplantium eleganter hisce de rebus ridentem. *Idem.*

570. *Ogygiis circumdata mœnia Thebis.*] *Ogyges*, aut *Ogygus* antiquissimus Thebarum Rex, qui ante ipsos Phœnices Thebas obtinuit.

durante etiamnum materiâ, vel malum fatum citò experta, peregrè imus, & avidi spectandi, quæ priscâ fabulâ celebrata sunt, sepulta eorum rudera eruimus, ac totum propterea orbem terrarum lustramus. Nunc juvat visere mœnia Thebarum, quarum primus Rex fuit Ogyges, & monumenta Amphionis & Zethi; quorum hîc pecuarius, ille fidicen peritissimus,

nuit. *Pausanias* in Bœoticis pag. 548. Ed. Vechel. Γῆν δὲ τὴν Θηβαΐδα οἰκῆσαι πρῶτον λέγουσιν Ἔκτηνας, βασιλέα δὲ εἶναι τῶν Ἐκτήνων ἄνδρα αὐτόχθονα Ὤγυγον, καὶ ἀπὸ τούτου τοῖς πολλοῖς τῶν ποιητῶν ἐπίκλησις ἐς τὰς Θήβας ἐστὶν Ὠγυγίαι: *Aiunt Thebanum agrum coluisse primùm Ectenas, eorumque regem fuisse virum indigenam Ogygum; & ab hoc à multis Poëtis cognomen Thebis inditum Ogygiis.* Idem, p. 555. testatur Thebis portam fuisse, quæ *Ogygia* vocabatur. De hoc rege, ac de alio cognomine, qui Athenis regnasse dicitur, possent nonnulla non inutilia proferri, sed quæ nihil ad *Severum* quem solum nobis illustrandum nunc suscepimus. *Idem.*

571. *Cernereque hîc fratres*] Sic legimus pro, *cernereque & fratres*, ut habent Editiones pleræque, aut *quod fratris*, ut est in antiquiore Veneta. Nemo non videt intelligi *Amphionem* & *Zethum* Thebanorum conditores mœnium, de quibus *Homerus* Iliad. Λ. & multi alii Poëtæ. *Idem.*

Ibidem. Reponendum ex veteribus Editionibus:

Cernere quod fratres, ille impiger, iste, &c.

Scaliger.

Ibidem. *Ille canorus*] Scribo:

——— *ille canoris*
Cordeis Fenices alieno interserit avo.

Cordeis pro *chordis*, unde fecerunt *condere*. *Fenices*, *Phœnices*; hoc est, Thebanos, qui ex Phœnicia oriundi sunt, propter Cadmum. Vel fortasse nihil mutandum, ut *canorus condere felices*, sit eâ figurâ dictum, quâ *Horatio*, *celer sequi* & similia. Condit felices Poëta aut Hymnologus eos, quos carminibus suis & musicâ celebrat. *Alieno avo*; id est, longiore quàm quo vivimus. Nam breve est quod vivimus. *Idem.*

Ibidem. *Ille impiger, iste canorus.*] Zethus fuit *bubulcus*, ut docet *Apollodorus* Bibliothecæ Lib. III. cap. 5. Amphion verò cytharœdus præstantissimus, de quo quis Poëtarum non dixit? Vide Collectanea *Nicol. Loydii*. Gorallus.

572. *Con-*

mus, qui suam & fratris memoriam, ob ea mœnia condita, ad ultimam posteritatem transmisit. Illic aut saxa, quæ, Amphione lyram pulsante, sponte suâ Thebana mœnia construxerunt; aut etiam sacra, in una ara Eteocli & Polynici facta, quorum flamma in duas partes dividitur, 575 non sine stupore spectamus; ut & ducum, qui ad Thebas cecidere, sepulcra, & templa Amphia-

Sensus inest igitur nebulis, quas exigit ignis,
Consilium fugiunt cetera pæne meum.
Consilium; commune sacrum cùm fiat in ara
Fratribus, alternâ qui periere manu.
Ipsa sibi discors, tamquam mandetur ab illis,
Scinditur in partes atra favilla duas.
Hoc, memini, quendam fieri non posse loquebar,
Et me Battiades judice falsus erat.

Vide Epigramma *Bianoris* III. Anthologiæ, titulo εἰς ἥρωας. *Scaliger.* Plura addi nihil interest. Alioquin & alia congessit *Nic. Loydius*, in Eteocle & Polynice.

575. *Miramur septemque duces raptúmque*] Atqui Amphiaraus, qui profundo raptus est, fuit unus septem ducum; sed sic sæpe præstantissimi quique Scriptores, nomine prolato eximii cujuspiam viri ex certo numero, integrum addunt numerum, haud aliter ac si vir ille eximius ad eum numerum non pertinuisset. Sic apud *Livium* Lib. III. 25. *Virginius maximè* & *Tribuni*; cùm Virginius è numero Tribunorum esset. Sic apud *Petronium* Cap. II. *Pindarus novémque Lyrici*; cùm nemo nesciat eorum novem Lyricorum principem fuisse *Pindarum.* Si quis plura aveat exempla, adeat Interpretes ad hæc loca. Respicit autem *Severus* ad monumenta septem ducum, quæ etiamnum in Eleusinio agro ostendebantur. *Pausanias* in Atticis, pag. 70. de via quæ Eleusine Megara ducebat: Ὀλίγῳ δὲ ἀπωτέρω τοῦ φρέατος, ἱερὸν Μεγανείρας ἐστὶ, καὶ μετ' αὐτὸ τάφοι τῶν ἐς Θήβας. Κρέων γὰρ ὃς ἐδυνάστευε τότε ἐν Θήβαις, Λαοδάμαντα ἐπιτροπεύων τὸν Ἐτεοκλέους, οὐ παρῆκε τοῖς προσήκουσιν ἀνελομένους θάψαι. ἱκετεύσαντος δὲ Ἀδράστου Θησέα, καὶ Ἀθηναίων μάχης γενομένης πρὸς Βοιωτοὺς, Θησεὺς ὡς ἐκράτησε τῇ μάχῃ, κομίσας εἰς τὴν Ἐλευσινίαν τοὺς νεκροὺς ἐνταῦθα ἔθαψε: *non longè à puteo est Meganiræ sacellum & eorum qui ad Thebas ceciderunt tumuli. Cùm enim Creon, qui Laodamantis, Eteoclis filii, tutor erat, & plurimùm Thebis tunc poterat, non sineret cæsorum cadavera à suis humari, Thesei opem Adrastus imploravit. Commissâ itaque inter Athenienses & Thebanos pugnâ, victor Theseus in Eleusinium agrum deportanda cadavera atque ibi sepelienda curavit.* Defuere tamen ei numero *Adrastus*, qui Megaris obiit, ut idem.

Detinet Eurotas illic & Sparta Lycurgi,
Et ſacer in bellum numerus, ſua turba regenti.
Nunc hîc Cecropiæ variis ſpectantur Athenæ
Carminibus, gaudéntque ſuâ victrice Minervâ.
Excidit hîc reduci quondam tibi, perfide Theſeu,
Candida ſollicito præmittere vela parenti.

Tu

N O T Æ.

idem docet pag. 80. & Amphiaraus qui vivus abſorptus eſt. *Idem.*

Ibid. *Raptúmque profundo*] Amphiaraum de cujus morte exſtant magnifici verſus, in Thebaïde *Statii Papinii*. Scaliger. Ei erant non uno loco Heroa conſecrata, ut docet *Pauſanias* in Atticis. *Gorallus.*

576. *Sparſa Lycurgi*] Lege: *Sparta.* Levis ſanè error, vel puero notus; tamen in recentioribus Editionibus, etiam in Antuorpienſi, hactenus non animadverſus. *Scaliger.*

577. *Et ſacer in bellum numerus*] Alioqui *numerus* ad contemtum:

Nos numerus ſumus & fruges conſumere nati.

Ex Græcorum proverbiis ἀριθμός. Quod etiam de uno dici, non tantùm de pluribus, adnotavimus apud *Euripidem* Heraclidis:

Εἰδὼς μὲν οὐκ ἀριθμὸν, ἀλλ' ἐτητύμως
Ἄνδρ' ὄντα τὸν σὸν παῖδα.

Sciens non numerum, ſed verè
Virum eſſe filium tuum. Idem.

Ibidem. Vera ſunt quæ hîc habet vir ſummus, ſed nihil ad rem. *Numerus* hîc eſt vox è militia deſumta; quæ quidem ævo *Taciti* frequentior fuit, ut multis oſtendit *Juſtus Lipſius* ad Lib. I. Cap. VI. Sed antea inaudita non fuerat, ut vel ex hoc loco liquet. Sic autem dictæ cohortes, aliáque militum σωντάγματα, quorum erat certus numerus; quò reſpexit *Virgilius* Æneid. XI, 599.

Etruſcique duas, equitúmque exercitus omnis
Compoſiti numero in turmas.

Dicitur autem hîc *ſacer* numerus, quòd Laconicæ ἐνωμοτίαι, hoc eſt, numeri XXV. virorum, ſolerent, ſacris quibuſdam abhibitis, militiæ nomen dare. *Heſychius :* ἐνωμοτία, τάξις τὶς διὰ σφαγίων ἐνώμοτος. Vide *Nicol. Cragium* Reipub. Lacedæm. Lib. IV. cap. 4.

Fortè

phiarao, terrâ abſorpto, conſecrata. Aliàs Laconica & Sparta Lycurgi legibus nobilis oculos noſtros detinent, revocántque in memoriam exercitus illos Lacedæmoniorum, uſque adeò diſciplinæ militaris obſervantes. Interdum luſtramus Athenas, Poëtis qui in iis nati ſunt nobilitatas, & Minervæ Victricis tutelâ inſignes. 580 Recordamur, non procul ab hujus urbis portu, Theſeum è Creta incolumem redeuntem, ſed ob perfidè relictam in Dia inſula Ariadnen, oblitum eſſe nigro velo, pro mandatis paternis, album ſubſtituere, ut ſe ſalvum redire

Fortè etiam ſacros numeros vocavit *Severus*, ad inſtar Thebanæ Cohortis, de qua *Plutarchus* in Pelopida. *Gorallus.*

Ibid. *Sua turba recenti*] Lege, *regenti*; penitus devoti Regibus ſuis ac Ephoris, non ſui ſed Reipublicæ & Regum. *Regens*, στρατηγός. In Culice:

—— quo flamma regente
Doris Erichthonias proſtravit funditus arces.

Quo regente, ȣ̃ στρατηγȣ̃ντος. *Scaliger.* Summum Reges Lacedæmonii in exercitibus habuerunt imperium, cui reſponſare non licebat. Vide *Cragium* eodem loco. *Gorallus.*

578. *Variis ſpectantur Athenæ Carminibus*] Propter multa carmina, quibus ſunt à Poëtis Epicis & Dramaticis celebratæ. *Idem.*

Gaudénſque ſua victrice] De Minervæ & Neptuni certamine hæc accipienda. Quare victricem Minervam vocavit, quòd ejus olea præpoſita fuit equo Neptuni. *Scaliger.* Celebris quidem ea fuit fabula, ſed & erat Νίκη Ἀθηνᾶ, *Minerva victoria*, quòd victores eos quibus favebat redderet, de qua *Harpocration*; ad quem vide *Henr. Valeſium*, qui oſtendit id fuiſſe cognomen Minervæ πολιέχȣ, ſeu præſidis urbis. *Gorallus.*

580. *Excidit hic reduci*] Hic verſus & ſequentes quinque, ſine ulla ſententiæ jactura, abeſſent. Neque enim Athenæ viſebantur, propter putidas id genus fabellas. Sed Poëtæ vix abſtinere poſſunt ab ejuſmodi locis, in hiſtoria fabulari, aut ei proxima celebratis; ſi quæ occaſio in ea digrediendi incidit, quamvis minùs commoda. *Idem.*

581. *Candida ſollicito permittere vela*] Omnino legendum, ut in Veteribus *præmittere*. Nam præmittenda erant vela candida patri, ut eſſent nuncia reditûs. *Scaliger.* Fabulam hanc aut hiſtoriam tersè narravit *Catullus*, in elegantiſſimo Carmine de Nuptiis Thetidis & Pelei; ubi cur exciderit Theſeo paterni moniti memoria docet. *Gorallus.*

Tu quoque Athenarum crimen, jam nobile sidus,
Erigone; sedes vestra en, Philomela, canoris
Te vocat in silvis; & tu, soror hospita, tectis
Acciperis; solis Tereus ferus exsulat agris.
Mi-

NOTÆ.

582. *Tu quoque Athenarum carmen*] Ita legendus totus hic locus depravatissimus:

> *Te quoque Athenarum carmen, jam nobile sidus*
> *Erigone; sedes, Pandioni, vestra canoris*
> *Te vocat in silvis; & tu soror hospita tectis*
> *Acciperis.*

Tres Atticas puellas alloquitur; quarum primam sideribus, alteram silvis, terriam tectis acceptam scribit. O Erigone, te nobile sidus vocat; ô Pandioni Philomela, te sedes in silvis vocat; ô Procne, tu tectis acciperis. Hæc est, nisi fallor, hujus loci vera interpretatio. *Scaliger.*

Ibidem. *Carmen*] Cum Aldina lege, *crimen.* Crimen enim non exiguum erat, quòd Attici, acciso ejus patre, virginem ad suspendium adegissent. Cùm enim pastores Attici, ut verbis utar *Hygini* Fab. CXXIX. ex utre vini, quem acceptum à Libero Patre cum iis Icarius communicaverat, ebrii facti concidissent; arbitrantes Icarium sibi malum medicamentum dedisse, fustibus eum interfecerunt. Icarium autem occisum canis ululans Mæra Erigonæ monstravit, ubi pater insepultus jaceret. Quò cùm venisset, super corpus parentis suspendio se necavit; ob quod factum, Liber Pater iratus Atheniensium filias simili pœnâ afflixit. De ea re ab Apolline responsum petierunt, quibus responsum est, quòd Icarii & Erigones mortem neglexissent. Quo responso, de Pastoribus supplicium sumserunt & Erigonæ diem festum oscillationis, pestilentiæ causâ, instituerunt, & ut per vindemiam de frugibus Icario & Erigonæ primùm delibarent; qui, Deorum voluntate, in astrorum numerum sunt relati. Erigone signum Virginis, quam nos Justitiam appellamus, Icarius Arcturus in sideribus est dictus; canis autem Mæra, Canicula. Hæc *Hyginus.* Gorallus.

583. *Sedes vestra en, Philomela*] Sic Aldina & aliæ Editiones. Veneta antiquior *Amphiona* habet pro *en Philomela. Sedes vestra*, est sedes avium tui similium, quæ silvas habitant. *Idem.*

Ibid. *Canoris silvis*] Quæ cantu avicularum resonant. Vide similem translationem vs. 296. Fabula hæc vel pueris est ex *Ovidio* Metam. VI. nota est. *Idem.*

584. *Et*

re anxio Ægeo è longinquo oſtenderet. In eadem urbe nata erat virgo, cujus cauſâ piaculum contraxerat patria, ſed quæ in ſidera relata eſt, & cui Erigonæ nomen fuit. Indidem fuit Philomela, cujus ſedes eſt in ſilvis, & Procne quæ ſub tectis nidificatur, dum ſceleratus Tereus per deſerta loca volitat. In

584. *Et tu, ſoror hoſpita tectis*] Hirundo, nempe, facta. Animo Poëtæ obverſabantur verba *Ovidii* Met. VI, 668.

——— quarum petit altera ſilvas,
Altera tecta ſubit. Idem.

585. *Solis Tereus ferus*] Ferum vocat quòd neque tectis, ut Procne, neque ſilvis, ut Philomela, acceptus fuerit, ſed in præruptis rupibus degat. Hoc planè ex politiſſimis *Æſchyli* verſibus illuſtratur, qui habentur, apud *Ariſtotelem* Lib. IX. de Hiſtoria Animalium, ſed quia ita depravati leguntur, ut ne minimum quidem ipſos interpretari potuerit magnus vir Gaza; hîc eos ego, quantùm judicare poſſum, correctos & emendatos apponam.

Τοῦτον δ' ἐπόπτην Ἔποπα τῶν αὐτοῦ κακῶν
Πεποικίλωκε, κἀποδηλώσας ἔχει
Θρασὺν πετραῖον ὄρνιν ἐν παντευχίᾳ.
Ὃς ἦρι μὲν φαιόν τι διαπάλλει πτερὸν
Κίρκου λεπάργου· δύο γὰρ οὖν μορφὰς φανεῖ
Παιδός γε τ' αὐτοῦ νηδύος μιᾶς ἄπο.
Νέας δ' ὀπώρας ἡνίκ' αὐξηθῇ στάχυς,
Τίκτει νιν αὖθις κἀμφινωμήσει πτέρυξ.
Ἀεὶ δὲ μισεῖ τῶνδε Παλλήνης τόπου
Δρυμοὺς ἐρήμους, ἢ πάγους ἀποικίσει.

Hunc ſpectatorem Epopem ſuorum malorum variegavit, & oſtenſam habet audacem petricolam avem armis inſtructam. Quæ vere quidem fuſcam vibrat pennam Accipitris, cui albus venter; duas enim formas oſtendere ſolet, pulli ejuſdem, ex uno utero. Novâ verò æſtate, cùm adulta eſt ſpica, ipſum iterum parit & veſtit circumquaque pluma. Semper autem odit hujus loci Pallenæ dumos deſertos, vel in montes amandabit. In quibus verſibus, primùm alluſum ad nomen Epopis, tamquam ἐπόπτης fuerit malorum ſuorum. Deinde alium plumarum colorem illi vere adſcribit, alium æſtate. Nam ἦρι φαιὸν πτερὸν illi dat κίρκου λεπάργου. Ait habere pennas accipitris, qui eſt λέπαργος, hoc eſt, ventre albo, & habet φαιὸν πτερὸν, *fuſcas pennas.* Ubi ſanè conſiderandum eſt *Æſchylum*, ſine dubio, confudiſſe cucullum cum Epope, ſeu Upupa, ſed Cucullus φαιὸν διαπάλλει πτερὸν κίρκου λεπάργου. In qua ſanè animadverſione, mirum in modum mihi placeo, cùm & mentem *Æſchyli* planè odoratus ſim, & menda ex tam

 de-

Miramur Trojæ cineres & flebile victis
Pergamon, exstinctósq; suo Phrygas Hectore, parvum
Conspicimus magni tumulum ducis; hîc & Achilles
Impiger & victus magni jacet Hectoris ultor.
Quin etiam Grajæ fixos tenuere tabellæ,
Signáve; nunc Paphiæ rorantes arte capilli,
Sub truce nunc parvi ludentes Colchide nati,

Nunc

NOTÆ.

deplorato loco sustulerim. Fefellit *Æschylum*, quòd Epops eamdem planè vocem cum Cucullo emittit. Propterea eumdem Epopem cum Cucullo fecit; qui, ut nemo ignorat, tam similis est Accipitri, ut quidam in genere Accipitrum posuerint, & nescio quid tale tetigerit *Aristoteles.* Porrò ἤνικα αὐξανθῇ στάχυς, hoc est, cùm adulta est æstas, τίκτει νιν αὖθις πτέρυξ rursus renovat, & quasi alium facit penna; hoc est, mutatus pennarum color alium videri facit. Odio verò Pallenes ubi ea Metamorphosis agitur, cum in tesca inhospita relegabit Jupiter; hoc est enim τὸ δυσοικιόν. Hoc sanè extra ordinem. Sed cùm ipse *Corn. Severus* ne sine corollario quidem opus suum egregium de Ætna concludere voluerit; cur non & ego quoque cum hoc corollario hunc locum absolvam? Comparent ergo correctionem horum versuum cum vulgata *Aristotelis* lectione, & videbunt quâ alacritate tam luculentos tanti Poëtæ versus à nobis emendatos accipere debeant. *Scaliger.*

587. *Exstinctósque suos Phrygas, Hectora primum*] Locus depravatissimus. Veteres Editiones:

Exstinctósque suos Phrygas Hectora parvum.

Lego: *exstinctósque suo Phrygas Hectore, parvum*, &c. Simul cum suo Hectore exstinctos Phrygas. *Horatius* ad verbum ex *Homero:*

——— & ademtus Hector
Tradidit fessis leviora tolli
Pergama Grajis.

Exstinctos suo Hectore. Hellenismus αὐτῷ τῷ Ἕκτορι διεφθαρμένους; hoc est, σὺν αὐτῷ Ἕκτορι. Idem.

588. *Parvum conspicimus magni tumulum ducis*, &c.] Seu verè, seu falsò, multis postea sæculis ostendebantur tumuli Achillis, Patrocli, Ajacis, aliorúmque Heroum; quos studiosè invisit Alexander Macedo, cùm in Asiam trajecisset, ut docent *Plutarchus* & *Arrianus* in ejus vita. Ostendebantur etiam *Strabonis*, hoc est, Poëtæ nostri ætate, ut colligere licet ex descriptione Troadis, Lib. XIII. *Gorallus.*

590. *Quin*

In Troadem navigamus ut videamus reliquias Trojæ, quæ capta tot lacrimas victis creavit, postquàm Hectorem, à quo solo defendi poterant, amiserunt. Illic ergo exiguum magni ducis tumulum videmus, à quo non procul absunt loca, in quibus sepulti sunt Achilles, à quo Hector occisus, & Paris, qui mortem fratris ultus est. Tabulæ etiam præstantium Græciæ pictorum oculos nostros defixos tenent, ut & signa ejusdem gentis statuariorum. Nunc spectamus Apellis Venerem è mari emergentem; nunc Timomachi Medeam cæ-

590. *Quin etiam Graja fixos tenuere*, &c.] Expressit Horatianum:

Suspendit pictâ mentem, vultúmque tabellâ.

Scaliger. Hac de re vide *Plinium*, Lib. XXXV.

591. *Paphia rorantes parte capilli*] Scribe ex conjectura nostra, quæ & postea confirmata est veterum aliquot editionum auctoritate: *rorantes arte*, ut in Epigrammate in eamdem ἀναδυομένην:

Καὶ τοίαν ἐτύπωσε διάβροχον ὕδατος ἀφρῷ.

Scaliger. Nihil felicius & certius excogitari potuit, nam loquitur *Severus* sine dubio, de celeberrima illa tabula Veneris è mari exeuntis, ab Apellis manu. De ea vide *Plinium* Lib. XXXV. cap. X. & ad eum *Joan. Harduinum*. Aliud Epigramma *Antipatri* Sidonii Lib. IV. Anthologiæ, cap. 12. elegantissimè *capillos arte rorantes* expressit, éstque ita ab *Ausonio* conversum:

Emersam pelagi nuper genitalibus undis
Cyprin Apellei cerne laboris opus.
Ut complexa manu madidos salis æquore crines
Humidulis spumas stringit utraque comis.

Gorallus.

592. *Sub truce nunc parvi*] Ovidius:

Inque oculis facinus barbara mater habet.

Uterque intellexit de Timomachi tabella. *Scaliger.* De hac tabula *Plinius* Lib. XXXV. Cap. XI. *Timomachus Byzantius Cæsaris Dictatoris ætate Ajacem & Medeam pinxit, ab eo in Veneris Genetricis æde positas, octoginta talentis venumdatas.* Quod penicillo expresserat Timomachus id priùs poëticis coloribus pinxerat *Euripides* in Medea, à vs. 1030. ubi crudeli mulieri occidere liberos paranti hæc verba tribuit:

Φεῦ, φεῦ, τί προσδέρκεσθέ μ' ὄμμασιν τέκνα;
Τί προσγελᾶτε τὸν πανύστατον γέλων;

Eheu! cur me adpicitis liberi? cur adridetis hoc extremo risu? &c. Vide & Epigrammata in eam tabulam Antholog. Lib. IV. c. 9. quorum duo vertit *Ausonius*, Ep. CXXI & CXXII. Gorallus.

Nunc triſtes circa ſubjectæ altaria cervæ,
Velatúſque pater, nunc gloria viva Myronis.
Quin etiam illa manus operum, turbæq; morantur.
Hæc viſenda putas terræ dubiúſque, maríſque;
Artificis naturæ ingens opus adſpice, nulla
Tu tanta humanis rebus ſpectacula cernes;
Præcipuéque vigil, fervens cùm Sirius ardet.

Inſe-

N O T Æ.

593. *Nunc triſtes*] Parrhaſius pinxit. *Scaliger.* Imò *Timanthes. Plinius* Lib. XXXV. cap. 10. *Nam Timanthi vel plurimum adſuit ingenii. Ejus enim eſt Iphigenia, oratorum laudibus celebrata, quâ ſtante ad aras peritura, cùm mæſtos pinxiſſet omnes, præcipuè patruum, & triſtitiæ omnem imaginem conſumſiſſet, patris ipſius vultum velavit, quem dignè non poterat oſtendere.* Quinam præterea de ea tabula loquuti fuerint, à quibus omnibus *Timanthi* tribuitur, docebit Plinii interpres *Joan. Harduinus.* Gorallus.

Ibid. *Subjectæ altaria cervæ*] Hoc eſt, altaria ad quæ loco Iphigeniæ ſubjecta eſt cerva. *Ovidius* Metam. XII, 31.

Flentibus ante aram ſtetit Iphigenia miniſtris;
Victa Dea eſt, nubémque oculis objecit, & inter
Officium, turbámque ſacri vocéſque precantum,
Suppoſitâ fertur mutaſſe Mycenida cervâ.

Vide & *Euripidis* Iphigeniam in Aulide à vſ. 1581. *Idem.*

594. *Velatúſque pater*] Adtribuunt induſtriæ pictoris, & in eam partem interpretati ſunt poſteri. Ego verò puto pictorem *Euripidem* ſequutum hoc feciſſe; cujus verba de Agamemnone, ſacrificio filiæ adſiſtente, hæc ſunt:

——— ἔμπαλιν ϛρέψας κάρα
Δάκρυα προῆγεν, ὀμμάτων προθεὶς πέπλον.

reflexo retrorſum capite, lacrimas præmiſit, peplum oculis præponens. Scaliger.

Ibid. *Gloria viva mineris*] *Myronis.* Et non non omiſit Antuerpienſis editio. *Idem.* Reſpicit ad buculam Myronis, *celebratis*, ut loquitur, *Plinius* Lib. XXXIV. cap. 8. *verſibus laudatam.* Ac ſanè multa etiamnum ſuperſunt elegantiſſima Anthol. Lib. IV. cap. 7. quorum aliquot feliciter imitatus, aut interpretatus eſt *Auſonius* in Epigrammatibus à LVII. Præſtantiſſima quæque eò ſpectant, ut buculam illam vivæ ſimillimam fuiſſe oſtendant, quale hoc eſt

Aerea

cædem filiorum meditantem; nunc Timanthis Iphigeniam mactandam, ubi cernere licet Græcorum duces circa Dianæ altare, antequàm submitteretur cerva, mœstos, & patrem virginis Agamemnonem velato vultu; nunc buculam æneam Myronis, veluti spirantem. Tot & tanta sunt ejusmodi opera, ut non præstantiâ solùm, sed & multitudine suâ nos morentur. Hæc nobis visenda putamus, per terræ marisque pericula; atqui adspiciamus, in Ætna monte, artificiosissima naturæ opera; nulla enim in iis, quæ ab hominibus profecta sunt, talia miracula licet videre; & præsertim quidem,

Aerea mugitum poterat dare vacca Myronis,
Sed timet artificis deterere ingenium.
Fingere nam similem viva, quàm vivere plus est,
Nec sunt facta Dei mira, sed artificis.

Hinc jam licet intelligere cur hanc buculam *gloriam vivam* Myronis vocarit *Severus*. Gorallus.

595. *Quin etiam illa manus operum, turbaque morantem*] Hoc non est unius assis. Veteres Editiones: *turbaque mina:es*. Lego: *turresque minaque*. Minæ sunt ἐπάλξεις. Auctor *Servius* in illud: *minaque murorum ingentes*. Scaliger. In antiquiore Veneta legitur, *morantur*, quod multò melius est. Vult *Cornelius*, non tantùm præstantiam operum, sed & eorum multitudinem morari spectatorum oculos; quod facilè intelliget quisquis *Plinii* Libros XXXIV & XXXV legerit. *Gorallus*.

596. *Terra dubius*] Dubius terræ, aut maris causâ, an pericula in iis occurrentia vitare poteris. De regimine malè intellecto adjectivorum vide *Ger. Joan. Vossium* Artis Grammaticæ. Lib. VII. c. 11. *Idem*.

598. *Tu tanta humanis rebus*] Absurdè legebatur: *cum tanta humanis Phœbus*. Idem.

599. *Vigil*] Hoc est, pervigil, totâ nocte fulgens. Quæ lectio si vera est, oportet diebus canicularibus maxima esse Ætnæ incendia. Sanè, si credimus *Plinio* Lib. II. 40. *ejus sideris effectus amplissimi in terra sentiuntur. Fervent maria, exoriente eo, fluctuant in cellis vina, moventur stagna*. Verùm hæc non fiunt propter exortum *Sirii*, sed quia id est calidissimum anni tempus, ut rectè animadvertit *Geminus* in Elementis Astronomiæ p. 58. & seq. Ed. Petavii Parisinæ. *Idem*.

Ibid. *Sirius ardens*] *Ardet*, & tamen hæc mihi suspecta sunt. *Scaliger*.

Insequitur miranda tamen sua fabula montem.
Nec minùs ille pius, quàm fortis, nobilis ignis.
Nam quando ruptis excanduit Ætna cavernis
Et velut, eversis penitus fornacibus, ignis
Evecta in longum rapidis fervoribus unda est:
Haud aliter quàm cùm, sævo Jove, fulgurat æther,
Et nitidum obscurâ cœlum caligine torquet.
Ardebant arvis segetes, & millia culta

Ju-

NOTÆ.

600. *Insequitur miranda tamen*] Elliptica hæc est loquutio, in qua hæc sunt intelligenda: quamvis mons hic per se sit mirus, attamen non minùs mirum est quod narratur de fratribus Catanensibus. Nam *fabula* hìc est non mendacium, sed narratio, ut sæpe alibi. *Gorallus.*

601. *Quamquam fors nobilis ignis*] Editiones Veteres: *quàm fors*, &c. Lego:

Nec minùs ille pius, quàm forset nobilis ignis.

Forset. Vide doctissimos D. *Lambini* in *Horatium* Commentarios. *Scaliger.* Scio quid scripserit *Lambinus* de voce *forset*, quæ idem sonat ac *forsitan.* Sed ea significatio hìc non convenit, & dixisset Poëta:

Non minùs ille pius forset, quàm nobilis ignis

Sed legendum est *fortis*, hoc est vehemens, ut vs. 2.

602. *Nam quando ruptis*, &c.] His luculentissimis versibus, orditur historiam fratrum Cataneorum, qui ex incendio Ætnæ utrumque parentem eduxerunt. Eorum de nominibus varia, apud Scriptores, opinio; aliis Philonomum & Calliam vocantibus, aliis Anaphiam & Amphinomum; quibusdam etiam Æmanthiam & Critonem. Cujus historiæ plurimi meminerunt, *Strabo*, *Pausanias* Phocicis, *Val. Maximus*, *Solinus*, *Ælianus*, *Martialis*, alii. Sed omnium maximè *Claudianus*, qui eos egregio carmine celebravit, cujus initium:

Adspice sudantes venerando pondere fratres,
Divino meritos semper honore coli.
Jussa quibus rapida cessit reverentia flammæ,
Et mirata vagas reppulit Ætna faces.
Complexi manibus fultos cervice parentes,
Attollant vultus accelerentque gradus.

Me-

dem, post Caniculæ exortum. Verùm mirus licèt sit mons ille, non minùs mira de eo narratur historia; nec celebres ejus ignes vehementiæ suæ, quàm pietatis, majus ullum specimen ediderunt. Cùm enim, quasi effractis omnibus caminis, fureret Ætna, atque è fornacibus ignis fluvium evomeret, & procul emitteret: non aliter quàm cùm Jupiter fulmina in terras demittit & obscurâ procellæ caligine cœlum obnubit; ardebant segetes in agris, & innumera loca exculta, unà cum villis, &

Meminit & *Ausonius* in Catina, de claris urbibus. Locus in quo eorum erant statuæ, in quas id carmen scripsit *Claudianus*, vocabatur ab indigenis εὐσεβῶν χῶρος. Porrò locum hunc ita lege:

Nam quando ruptis excanduit Ætna cavernis,
Et, velut eversis penitus fornacibus, ingens
Evecta in longum rapidis fervoribus unda

Dixit *undam*, ut *Pindarus*, de eadem re, ποταμὸν πυρός. *Scaliger.*

Ibidem. Sic etiam loquutus est Auctor Libri de Mundo Cap. VI. ubi de hac historia. *Gorallus.*

603. *Ignis*] Sic emendavi pro *ignes*, quemadmodum etiam puto legisse *Scaligerum*, quamvis in notis ejus legatur *ingens*, propter locum Pindari cum hoc *Severi* collatum. *Idem.*

604. *Evecta*] Sic Aldina, meliùs quàm *& vecta.* Ex eadem versum clausimus verbo *est. Idem.*

605. *Sævo Jove*] Hoc est, indignante Jove, ut à *Virgilio* dicitur *sævus Hector* Æneïd. I, 103. hoc est, Græcis infensus, sic enim loquitur Hectoris amicus Æneas:

Sævus ubi Æacidæ telo jacet Hector ———

Idem.

606. *Cœlum caligine torquet*] Meliùs *torpet.* Aliter dicebant: *cælum stat caligine.* Ab ea metaphora *frontem caligare* dicebant Veteres; ut *Sophocles* συννοὲς πρόσωπον. *Pacuvius* Atalantâ:

Quis istic vultus caligans? quæ tristitas?

Ita locus ille *Pacuvii*, apud *Nonium* legendus est. Imitatione Græcorum dixit *vultum caligantem.* Scaliger.

Ibidem. Nihil muto. Quidni enim liceat dicere *torqueri cælum* à Jove, immissâ caligine, de quo *Virgilius* Æn. IV, 269. dixit:

——— *Cœlum & terras qui numine torquet?*

Gorallus.

607. *Et mollia culta*] Non rejicio veterum Editionum *millia culta.* Scaliger. Sic habet Aldina, hoc est, innumera culta, circa Ætnam, loca. *Gorallus.*

Jugera cum domibus, ſilvæ, colléſque virentes.
Vix dum caſtra putant hoſtem moviſſe, tremebant,
Et jam finitimæ portas invaſerat urbis.
Tum verò ut cuique eſt animus, viréſque, rapinâ
Tutari conantur opes; gemit ille ſub auro,
Colligit ille arma & ſtultâ cervice reponit,
Defectum raptis illum ſua crimina tardant,
Hic velox minimo properat ſub pondere pauper,
Et quod cuique fuit cari fugit ipſe ſub illo,
Sed non incolumis dominum ſua præda ſequuta eſt.
Cunctantes vorat ignis & undique torret avaros,
Conſequitur fugiſſe ratos & præmia raptis

Con-

NOTÆ.

609. *Vixdum caſtra putant*, &c.] *Caſtra movere* & *ſigna movere*, ad conſerendas, ſcilicet, manus. *Virgilius:*

Signa movet, precépſque adverſum fertur in hoſtem.

Nam *hoſtem* ignem vocavit, qui improviſos aggreſſus ſit. Suprà, *atque aperit ſe hoſti*, igni, ſcilicet. *Scaliger.*

Ibid. *Tremebant*] Solum tremebat ſubterranei ignis impetu ſubrutum. *Ammianus Marcellinus*, de motu terræ qui Nicomediæ contigerat, Lib. XVII. cap. 7. *Supereſſe potuit ædium ſacrarum & privatarum pars major, niſi palantes abruptè flammarum ardores, per quinquaginta dies & noctes, quidquid conſumi poterat exuſſiſſent.* Simile quiddam contigerat Catanæ, in clade quam hîc deſcribit *Severus.* Gorallus.

610. *Portas evaſerat*] Imò *invaſerat*; & ita reponito. *Scaliger.* Sic habet Aldina.

611. *Rapinâ*] Vetus Editio: *viréſque rapina*, quantum rapere poſſunt. Si legis *rapinâ*, erit raptim convaſare, ut loquitur *Terentius.* Græci σκευωρεῖσθαι. *Scaliger.*

Ibidem. Ut ἁρπαγὴ, apud Græcos, & actum rapiendi, hoc eſt, *raptum*, & rem ablatam, hoc eſt, *rapinam* ſignificat: ſic hîc noſter Poëta *rapinam* cum *raptu* miſcuit. Sed tamen rectiùs adhibuit vocem *rapina*, quàm *præda*; ſi credimus *Corn. Frontons*, de differentiis vocabulorum: *Præda victos ſpoliat. Rapina ſubitò venit. Itaque illa victoriâ gaudet, hæc petulantiâ.* Gorallus.

613. *Stulta cervice*] Quid enim opus armis ad ignem fugiendum, præſertim talem? Sed quiſque ea rapiebat, quæ pluris faciebat. *Idem.*

614. *Sua*

& nemoribus vicinis. Vix Catanenses ignem ultra montem progressum putabant, cùm ecce eorum solum tremore subito agitabatur; 610 jámque ignis portas urbis invaserat. Tum demum unusquisque, prout erat animus, aut vires, rapere divitias suas ut eas servaret; hic gemere sub pecuniæ suæ pondere: ille curiosus armorum, ea stultè, quasi cum igne pugnaturus, induere; alius onere graviore opum, per fas & nefas partarum, oppressus vix posse progredi: 615 alius sub levi pondere, quippe pauper, facilè properare. Denique omnes fugere gestantes quod singulis pretiosissimum erat; sed multos oppressos & mortuos sua præda, & ipsa combusta destituit. Quicumque diutiùs cunctati sunt, aut avariores fuerunt, sunt igne absumti; qui celeriter adsequutus est multos, qui se fugisse putabant, & præmia quibus sperabant se donatum iri, unà cùm raptis opi-

614. *Sua crimina*] Divitiæ quas malis artibus sibi comparavit. *Idem.*

615. *Hic velox nimiùm*] Repone *minimo*, auctore *Aurato* nostro. *Scaliger.* Favet Aldina, quæ habet *nimio.*

617. *Sed non incolumis dominum sua præda sequuta est*] Ad inferos, nimirum; ut sequentia ostendunt.

Haud ullas portabis opes Acheruntis ad undas,
Nudus ab inferna, stulte, vehère rate.

Propertius Lib. III. *Gorallus.*

619. *Præmia captis*] Nihil potuit argutiùs dici. Prædones & latrones captis inclamant præmia. *Tibullus:*

Sævâque de rapta præmia veste petat.

Vulgò dicunt, *mettre à rançon*; hoc est, imponere pretium, pro redemtione. Ergo ἀλληγορικῶς dixit ignem eos ante exspectatum opprimere. Quædam Editiones habent *concrepat*, ex qua lectione *Auratus* noster legebat *concremat.* Utrum malis, tibi liberum esto eligere. *Scaliger.*

Ibid. Ego quidem *Auratum* sequor. Scaligerana enim argutia non intelligo quî huic loco convenire possit. Ceterùm pro *captis* lego *raptis*, quæ enim subitò, ne incendio pereant, auferuntur, non *capi*, sed *rapi* dicuntur. Sensus est ignem Ætnæum unà cremasse & res raptas & præmia quæ exspectabantur ab iis qui rapuerant. In tali enim incendio, plebs & urbana & rustica operam suam ditioribus locat, ut vitæ periculo eorum facultates igni eripiat; sed dum rapta amittebantur, præmium simul peribat. *Gorallus.*

620. *Hac*

opibus, perdidit. Hisce omnibus pascebatur incendium nemini parsurum, nisi Piis Fratribus. Fuerunt enim eximii adolescentes, Amphinomus & Anapias, simili pondere onusti; qui cùm vicina incendia jam crepitarent, viderunt parentes suos, præ senectute, usque adeò debiles, ut in limine domûs suæ mortem exspectantes jacerent. O avara turba, ne divitias vestras asportetis. Illis Fratribus omnium opum loco fuerunt parentes, hanc solam prædam rapuerunt, mediásque flammas ingressi sunt; quasi fidem ab igne accepissent, noxæ nihil sibi allaturum. O maxima & hominibus longè tutissima virtus pietas! Puduit flammas pios ju-

Posset etiam fortè legi *defectos*, de qua loquutione vide *Marquard. Gudium* ad Phæd. Lib. I. Fab. XXI. Sed nihil opus est mutatu, nam *fessum* & *defessum senectute* non minùs bene dixeris. Ipsa senectus *fessa* etiam dicitur, ut apud *Lucanum* Lib. II, 128.

——— *parvum sed fessa senectus*
Sanguinis effudit jugulo. Gorallus.

626. *Attollere*] Sic Aldina, non *attollite*, ut vulgò. *Idem.*

627. *Illis divitiæ solæ*] Pausanias in Phocicis. p. 663. Ἡνίκα ἐπίρρει τῇ Κατάνῃ πῦρ τὸ ἐκ τῆς Αἴτνης, χρυσὸν μὲν καὶ ἄργυρον ἐν οὐδενὸς μερίδι ἐποιήσαντο, οἱ δὲ ἔφυγον ὁ μὲν ἀράμενος μητέρα, ὁ δὲ αὐτὸν τὸν πατέρα: *Cùm irruisset in Catanam ignis ex Ætna, aurum quidem & argentum nullo numero habuerunt, sed aufugerunt, hîc sublatâ matre, ille sublato patre ipso.* Claudianus:

Qui spretis opibus, medios properastis in ignes
Nil præter sanctam tollere canitiem.

Vide & *Ælianum*, apud *Stobæum*. Idem.

629. *Ipso dante fidem*] Tamquam pro se ignis daret, qui pro se fide juberent. *Scaliger.* Aut quasi promitteret se tam pio officio fungentes incolumes dimissurum. Quod debet intelligi de decessione flammarum, quæ viam eis aperiebat, & veluti invitabat ad transeundum. Hæc respexisse videtur *Claudianus*, hisce verbis:

Ipse redundantem frænavit Mulciber Ætnam,
Læderet exempli ne monumenta pii.
Senserunt elementa FIDEM, *pater adfuit Æther,*
Terráque maternum sedula juvit onus.

Gorallus.

632. *Qua-*

Erubuere pios juvenes attingere flammæ,
Et quacumque ferunt illi veſtigia, cedunt.
Felix illa dies, illa eſt innoxia terræ.
Dextera ſæva tenent, læváque incendia fervent;
Ille per obliquos ignes, fratérque triumphant,
Tutus uterque pio ſub pondere, ſuffugit illac,
Et circa geminos avidus ſibi temperat ignis.
Incolumes abeunt tandem & ſua Numina ſecum
Salva ferunt, illos mirantur carmina vatum.
Illos ſepoſuit claro ſub nomine Ditis,

Nec

N O T Æ.

632. *Quacumque ferunt illi veſtigia, cedunt.*] *Seneca* de Benefic. Lib. III. cap. 37. *Deceſſiſſe creditum eſt ignes & utrimque flammâ recedente limitem adapertum, per quem tranſcurrerent juvenes digniſſimi, qui magna tuto auderent.* Pauſanias loco memorato: *προϊόντας δὲ οὐ σὺν ῥᾳστώνῃ καταλαμβάνει σφᾶς τὸ πῦρ ἐπειγόμενον τῇ φλογί. καὶ (οὐ γὰρ κατετίθεντο οὐδὲ οὕτω τοὺς γονέας) διχῇ διαστῆναι λέγεται τὸν ῥύακα, καὶ αὐτούς τε τοὺς νεανίσκους, σὺν δὲ αὐτοῖς τοὺς γονέας τὸ πῦρ οὐδὲν σφίσι λυμηνάμενον παρεξῆλθεν: progreſſos non languidè adſequutum eſt incendium, flammâ feſtinans; atque (nam ne hic quidem depoſuerant parentes) ajunt decurſum flammæ bifariam diviſum, & ipſos juvenes, ſimúlque cum iis parentes, ignem illæſos dimiſiſſe.* Vide & Librum de Mundo Cap. VI. aut ejus Interpretem *Apulejum*. Idem.

633. *Felix illa dies*] Eadem adclamatio in Ciri:

Felix illa dies, felix & dicitur annus, &c.

Scaliger.

Ibid. *Innoxia terræ*] Nocuit quidem ædificiis & agris Catanenſium; ſed multò plus profuit hominibus, propter ſingulare pietatis exemplum, cui occaſionem præbuit. Ita hunc locum intellexiſſe videtur *Claudianus*; duo enim ultima Carminis ejus, de piis fratribus, poſtrema diſticha meram hujus verſiculi paraphraſin nobis exhibent.

Nec doleat (Sicilia) *damnis quæ devius intulit ardor,*
Nec gemat exuſtas igne furente domos.
Non potuit pietas flammâ ceſſante probari,
Emtum eſt, ingenti clade, perenne decus.

634. *Dextra ſæva tenent*] Ex opinione ejuſdem maximi *Aurati* lege:

Dextrâ ſæva tenus, lævâque incendia fervent.

Ego

juvenes amburere, & quacumque illi se converterent, decesserunt. Felicem verò diem, nec cuiquam ob jacturam deflendum, quo tantæ exstitit pietatis exemplum! Quamvis à dextra & à sinistra incendia omnia depascerentur, Fratres illi, per transversos ignes transeuntes, veluti triumphabant. Uterque tutus sub pia illa sarcina, quà cedebant, evasit; nam ab utroque abstinuit flamma. Denique sine noxa abierunt, & parentes, quos Numinum loco habebant, salvos abstulerunt, carminibúsque deinceps poëtarum propterea celebrati sunt. Pluto verò, cùm vitam exegissent, eos promiscuæ mortuorum turbæ non miscuit, sed clarum nomen habere passus, san-

Ego verò ita defendebam: *dextra sæva tenent*, τὰ δεινὰ ἐκ δεξιῶν. Simile proverbium *Horátio:*

Hac canis, hac lupus.

Scaliger. At nos Editionem Aldinam sequuti sumus, cujus lectionis ordo est: *incendia tenent dextera, & fervent à læva.* Gorallus.

638. *Sua numina securæ*] *Menander* apud *Stobæum* Serm. LXXVII.

Θεὸς μέγιστος τοῖς φρονοῦσιν οἱ γονεῖς.

Deus maximus sunt sapientibus parentes. Alia sunt ibidem ejusdem sententiæ, ex quibus liquet secundùm Deum Opt. Maximum habendos parentes. *Idem.*

639. *Mirantur carmina vatum*] Ostenderunt Poëtæ quàm sint admiratione digni, quámque eos mirarentur. Non supersunt quidem nobis, quos equidem norim, antiquiores *Severo* poëtæ, qui hosce fratres laudaverint. Sed quis dubitet quin tam præclarum facinus à multis sit laudatum? Sequentibus sæculis, præter Claudianum, habemus *Silium* Lib. XIV.

Tum Catane nimiùm ardenti vicina Typhœo,
Et generasse pios quondam celeberrima fratres.

Siculorum fratrum, sed obiter, meminit etiam *Martialis* Lib. VII. Ep. 23. *Idem.*

640. *Illæsos posuit*] Lege: *illos seposuit*, &c. *Ditis* casu recto. *Petronius:*

Has inter sedes, Ditis pater extulit ora

In veteri Glossario. *Ditis pater*, Πλούτων. Scaliger. Sensus est: mors eos non miscuit cum plerisque hominibus, quorum nomina æternâ oblivione delet. Colebantur enim à Catanensibus. *Pausanias:* Οὗτοι μὲν δὴ τιμὰς καὶ ἐς ἐμὲ ἔτι παρὰ Καταναίων ἔχουσι: *Siquidem, etiam ad meam ætatem, honores habent apud Catanenses.* Gorallus.

642. *Sed*

Nec sanctos juvenes attingunt sordida fata,
Sed verè cessere domus & jura Piorum.

N O T Æ.

642. *Sed jure*] Auratus *purè*, alii verè. Atque hæc quidem hactenus in Ætnam, quo neque, post tempora Tiberii Cæsaris, cultius Poëma, neque mendosius ullum ad nos pervenit. Sed oro obtestórque omnes, qui post messem nostram aliquod spicum, ut ille air, à nobis relictum invenerint; ne id potiùs mihi vitio, quòd reliquerim, quàm sibi ipsi gloriæ, quòd invenerint, verti velint. Quòd enim hæc tumultuariâ operâ conscripsimus, sciunt illi satis, qui non ignorant quantis temporis angustiis hæc conscripsimus; & quòd ùnus mensis, in quo hæc omnia opuscula recensuimus, omnes errores nostros excusare poterit. Id quod inviti scripsimus. Dicendum tamen fuit, ut à quorumdam fastidio laborem hunc nostrum, quantus quantus est, vindicaremus. *Scaliger.*

Ibidem. *Domus & jura Piorum.*] *Pios* dici camporum Elysiorum incolas omnes norunt. *Martialis* Lib. XII. Ep. 52.

Accipient olim cùm te loca læta piorum,
Non erit in Stygia notior umbra domo.

Sed Severus præterea respicit ad cognomen fratrum Catanensium, qui *κατ᾽ ἐξοχὴν* dicti sunt PII FRATRES. Auctor libri de mundo, Cap. VI. ubi memorato insigni Ætnæ incendio: *Ἔνθα καὶ τὸ τῶν* ΕΥΣΕΒΩΝ *γένος ἐξόχως ἐτίμησε τὸ Δαιμόνιον, περικαταληφθέντων ὑπὸ τοῦ ῥεύματος, διὰ τὸ βαστάζειν γέροντας ἐπὶ τῶν ὤμων γονεῖς, καὶ σώζειν. Ibi piorum genus eximio honore affecit Numen, cùm essent cincti decursu ignis, quia bajulabant humeris senes parentes, eosque servabant.* Pausanias:

ſanctos juvenes humili aliorum, qui oblivioni mandantur, fato ſubduxit, & verè ſedibus, omnibúſque, quæ piis debentur, præmiis donavit.

ſanias : *περὶ πλείστου ἐποιοῦντο οἱ πάλαι γονέας, ὥσπερ ἐστιν ἄλλοις τε τεκμήρασθαι, καὶ ἐν Κατάνῃ τοῖς καλουμένοις* ΕΥΣΕΒΕΣΙ. *Veteres magni faciebant parentes, ut licet colligere, cùm ex aliis, tum ex iis qui vocantur Catanæ pii.* Solinus: *Horum memoriam ita poſteritas munerata eſt, ut ſepulcri locus nominaretur* CAMPUS PIORUM. Propterea dicit *Severus* iis *verè ceſſiſſe domus & jura piorum*; ut honores memoratos diſtinguat ab iis, qui *falsò* à Poëtis dicebantur tribui Heroïbus, in campis Elyſiis, quorum mendacia ab initio hujuſce carminis irriſit. Ex quo enim philoſophari cœperunt Romani, fuerunt in ſententia quam *Juvenalis* Sat. II, 149. his verbis deſcribit:

Eſſe aliquos Manes & ſubterranea regna,
Et pontum & Stygio ranas ſub gurgite nigras,
Atque unâ tranſire vadum tot millia cymbâ,
Nec pueri credunt, niſi qui nondum ære lavantur.

Hæc nos quoque ad *Severi* Ætnam ſcribenda habebamus, in quibus ita abiimus à conjecturis, interpretationibúſque *Scaligeri*, cùm minùs veræ viſæ ſunt, ut ei meritas gratias habuerimus & egerimus, ob ea in quibus rectè ſenſiſſe videbatur. Plures quidem ſpicas colligendas reliquerat, quàm fortè putabat; ſed ita tamen in hac arenâ ſe geſſerat, ut ſubitaneo impetu melius nihil præſtari poſſet. Nos quidem uni huic Poëmati illuſtrando plus temporis abſumſimus; quàm ille, in univerſam Appendicem Virgilianam. Eramus ſanè aliis & gravioribus & multiplicibus laboribus occupati; ita ut hæc, relaxandi ingenii causâ, ſubciſivis dumtaxat horis, attigerimus.

P. CORNELII SEVERI

FRAGMENTUM

De CICERONIS *Morte*, *ex M. Annæi Senecæ Suasoria* VII.

ORáque magnanimûm ſpirantia pænè virorum
In roſtris jacuere ſuis; ſed enim abſtulit omnes,
Tamquam ſola foret, rapti Ciceronis imago.
Tunc redeunt animis ingentia Conſulis acta,
Jurataeque manus, deprenſáque fœdera noxæ,

Pa-

NOTÆ.

1. *Oráque*, &c.] *Seneca* hoc profert fragmentum *Corn. Severi*, poſtquàm varia Ciceronis elogia è diſertiſſimis Hiſtoricis recitavit, ſubditque: *nemo tamen, ex tot diſertiſſimis viris, meliùs Ciceronis mortem deploravit, quàm Corn. Severus.* Deſcriptionem autem harum calamitatum ſat copioſam habemus, cùm apud *Plutarchum*, in vitis Ciceronis & Antonii, tum in XLVII. *Dionis* libro. Qui fontes omnibus cùm pateant, pauca tantùm ex iis delibabimus, ad illuſtrationem *Cornelii* noſtri facientia. Sic ergo *Dio*, de capitibus proſcriptorum pag. 328. Ed. Hanovianæ. πολλοὶ μὲν γὰρ ἐν ταῖς οἰκίαις, ἔν τε ταῖς ἀγοραῖς, καὶ πρὸς τοῖς ἱεροῖς σποράδην ἀπεκτίννυντο, καὶ αἵ τε κεφαλαὶ αὐτῶν ἐπὶ τὸ βῆμα εὐθὺς ἀνετίθεντο: *multi quidem in ædibus & in plateis & in templis ſparſim occidebantur, atque eorum capita illico in roſtris proponebantur.* Hinc intelligere licet cur *Severus* dixerit *ora pænè ſpirantia* illic conſpecta, cùm è veſtigio ad eum locum raperentur. *Gorallus.*

2. *In roſtris jacuere ſuis*] E quibus ſæpe ad populum verba fecerant; nam roſtra veluti *ſua* fecerant, frequenti uſu. *Idem.*

Ibid. *Sed enim abſtulit omnes*] Omnium reliquorum pro roſtris imagines una Ciceronis obſcuravit, præſtrinxitque oculos. *Juvenalis* Sat. X.

Ingenio manus eſt & cervix caſa, nec umquam
Sanguine cauſidici maduerunt roſtra puſilli. Schottus.

Ibidem. Legenda ſunt, apud *Senecam*, præſertim *Titi Livii* & *Cremutii Cordi* elogia, qui lugendum hoc Populo Romano ſpectaculum

P. CORNELII SEVERI

FRAGMENTI

De CICERONIS *Morte*

INTERPRETATIO.

FOrtium virorum præciſa capita, propemodum ſpirantia jacuerunt in Roſtris, è quibus ad populum verba facere ſolebant; ſed reliqua ne ſpectarentur effecit, quaſi ſolum fuiſſet, caput Ciceronis. Tunc omnium animis obverſabantur res ab eo Conſule geſtæ, conjuratio Catilinaria ab eo deprehenſa, Pa-

culum elegantiſſimè pinxerunt. Ut nemo umquam tanto cum plauſu è Roſtris auditus fuerat: ſic neminis, tanta cum miseratione, caput & manus illic ſpectata ſunt. *Gerallus.*

3. *Tamquam ſola foret*] Non tantùm propter maxima viri in Rempublicam merita, ſed & quia loco magis conſpicuo collocata fuerat; *Dio* ibidem pag. 331. ὡς δ' οὖν καὶ ἡ τοῦ Κικέρωνος (κεφαλὴ) ποτὲ ἐκομίσθη σφίσι, ὁ μὲν Ἀντώνιος πολλὰ αὐτῷ καὶ δυσχερῆ ἐξονειδίσας, ἔπειτ' ἐκέλευσεν αὐτὴν ἐκφανέστερον τῶν ἄλλων ἐν τῷ βήματι προστεθῆναι· ἵν' ὅθεν κατ' αὐτοῦ δημηγορῶν ἠκούετο, ἐνταῦθα μετὰ τῆς δεξιᾶς, ὥσπερ ἀπετέτμητο, ὁρῷτο: *Cùm igitur tandem allatum Ciceronis caput eſſet, Antonius multa & immania ei conviciatus, deinde juſſit id in loco magis conſpicuo, quàm cetera, proponi pro roſtris; ut quo de loco contra eum concionans auditus fuerat, illic cum dextra, prout erat abſciſſa, videretur.* Idem.

5. *Jurataque manus*, &c.] Hæc omnia non tantùm *Salluſtius*, ſed & ipſe *Cicero* copioſè deſcripſit, in orationibus eo tempore & poſtea habitis; ita ut propterea, vel amicis, tædio eſſet. *Idem.*

Ibid. *Fœdera noxa*] Hoc eſt, conjuratio ad ſcelus perpetrandum, nam *noxa* hìc eſt ſcelus, non ſceleris pœna, ut alibi paſſim. Reſpicit fortè *Cornelius* ad id quod narrat *Salluſtius*. *Fuere*, inquit, *eâ tempeſtate, qui dicerent Catilinam, oratione habitâ, cùm ad jusjurandum populares ſceleris ſui adigeret, humani corporis ſanguinem vino permiſtum in pateris circumtuliſſe; inde cùm poſt exſecrationem omnes deguſtaviſſent, ſicuti in ſollemnibus ſacris fieri conſuevit, aperuiſſe conſilium ſuum.* Idem.

Patriciúmque nefas; ast tunc & pœna Cethegi,
Dejectúsque redit votis Catilina nefandis.
Quid favor, aut cœtus? pleni quid honoribus anni
Profuerunt? sacris exacta quid artibus ætas?
Abstulit una dies civis decus, ictáque luctu
Conticuit Latiæ tristis facundia linguæ.
Unica sollicitis quondam tutela, salúsque,
Egregium semper patriæ caput, ille Senatûs

Vin-

N O T Æ.

6. *Patriciúmque nefas*] Quia principes conjurationis patricii fuerunt. *Idem.*

Est tunc & pœna Cethegi] Cùm hîc *est* careret planè sensu, edidimus *ast*, hoc est, *verò*. *Tunc verò*, &c. *pœna*, &c. Glossæ: *Ast*, δὲ. *Festus*, aut *Paulus*: AST *significat at*, *sed*; *vel*, *autem*. In Scaligerana Editione est,

Patriciúmque nefas etiam tum, ut pœna Cethegi.

Sed est emendatio, nam editio *P. Pithœi* consentit cum vulgatis Codicibus. Non dicit hæc *Severus*, exprobrandi causâ; quamvis pœnæ de Cethego & aliis sumtæ ingentem invidiam *Ciceroni* postea conflarint. *Idem.*

7. *Dejectúsque redit*] Primùm spe Consulatûs, nam *pecuniarum repetundarum reus factus prohibitus erat petere Consulatum, quòd intra legitimos dies profiteri nequiverit*, quæ verba sunt *Sallustii*; deinde & spe perficiendorum ceterorum consiliorum. *Idem.*

8. *Quid favor, aut cœtus*] Si locus hic sanus sit, hoc vult *Severus*: quid illi profuit Pop. Rom. favor? quid concursus hominum ad eum facti, tempore Catilinariæ conjurationis; vel, ad eum è rostris dicentem audiendum; vel etiam Senatus ipse? *Cremutius Cordus* apud *Senecam*: *Quò sapiùs ille ingenti circumfusus turbâ processerat, quæ paullò ante coluerat piis concionibus, quibus multorum capita servaverat, tum per artus suos cæsos, aliter ac solitus erat, à civibus suis conspectus est.* Idem.

9. *Profuerunt*] Sic scribendum esse, non *profuerant*, res ipsa ostendit; sed qui nesciebant, apud Veteres penultimam tertiæ personæ præteriti pluralis sæpe corripi, mutaverant. Vide *Ob. Gifanium* in Indice Lucretiano. *Idem.*

9. *Sacris exacta quid artibus ætas*] Alii *& vita quid artibus acta* sed hanc lectionem meritò prætulit *Andr. Schottus*. *Sacras artes* vocat

cat

Patriciorum nefanda consilia, pœna de Cethego ceterísque conjuratis sumta, & sperato Consulatu dejectus antea Catilina. Quid popularis favor ei profuit? Quid summi honores in eum à Populo Romano collati? Quid ætas in litterarum studiis exacta? [10] Unus dies abstulit civium decus, & luctu perculsa Romanæ Linguæ facundia unà cum illo conticuit. Unicus ille ac certissimus reorum olim patronus, caput consiliorum publicorum, senatûs de-

cat cùm omnis generis litteras, tum præsertim Philosophiam. *Idem.*

10. *Civis decus*] Dicitur *civis decus*, civis primarius, qui patriæ est honori. Sic apud *Virgilium* Ecl. IV, 11. *decus ævi*, dicitur aurea ætas, quâ omne ævum decoratur. *Idem.*

11. *Conticuit Latiæ*, &c.] Tale illud *Martialis* Lib. V, 70.

Impius infando miles corrumpitur auro,
Ex tantis opibus vox tacet una tibi.
Quid prosunt sacræ pretiosa silentia Linguæ?
Incipient omnes pro Cicerone loqui.

Schottus.

Ibidem. Huc facit elegans narratiunc-la, quæ est apud *Senecam*, postquàm *Cornelii* versus protulit. *Non laudabo*, inquit, *municipem nostrum, bono versu, ex quo hic multò melior Corn. Severi processit:* Conticuit Latiæ, *&c. Sextilius Hena fuit homo ingeniosus, magis quàm eruditus, inæqualis Poëta & penè quibusdam locis talis, quales esse Cicero Cordubenses Poëtas ait, pingue quiddam sonantes atque peregrinum. Is hanc proscriptionem recitaturus, in domo Messalæ Corvini, Pollionem Asinium advocaverat; & in principio hunc versum, non sine adsensu, recitavit:*

Deflendus Cicero est, Latiæque silentia linguæ.

Pollio Asinius non æquo animo tulit, & ait: Messala, tu quid liberum sit in domo tua videris; ego istum auditurus non sum, cui mutus videor. *Atque ita consurrexit, ne interesset recitationi eorum. Quod Cornelium* (fecisse) *scio, cui non æquè displicuisse hunc versum, quàm Pollioni, apparet; quòd meliorem quidem, sed non dissimilem illi & ipse composuit.* Gorallus.

13. *Patriæ caput*] Hinc sumsit *Martialis* Lib. III. Ep. 66. de Pompeii & Ciceronis capitibus.

Illud laurigeros ageres cùm, Roma, triumphos:
Hoc tibi, Roma, caput, cùm loquereris erat.

Vindex, ille fori, legum, ritúsque, togæque
Publica vox sævis æternùm obmutuit armis.
Informes vultus, sparsámque cruore nefando
Canitiem, sacrásque manus, operúmque ministras
Tantorum pedibus civis projecta superbis
Proculcavit ovans, nec lubrica fata, Deósque
Respexit; nullo luet hoc Antonius ævo.
Hæc nec in Æmathio mitis victoria Perse,
Nec te, dire Syphax, nec fecit in hoste Philippo;
Inque triumphato ludibria cuncta Jugurtha
Abfuerunt, nostræque cadens ferus Hannibal iræ
Membra tamen Stygias tulit inviolata sub umbras.

N O T Æ.

14. *Ritúsque, togæque*] In V. C. corruptè legitur, *virúsque*. Scribe, *legum*, *jurúmque*. Sic *Cato*, apud *Sosipatrum Charisium*, Lib. I. *jurum*, *legúmque cultores*. Lindenbruchius. Hæc probanda erit conjectura, nisi voce *ritus* quamvis consuetudinem intelligas.

15. *Publica vox civis*] Meliùs in Scaligerana editione *sævis*, ita ut Cicero dicatur *publica vox*, hoc est, vox Reipublicæ, quæ ore ejus loqui videbatur; cujus rei specimen eximium præbet Catilinaria I, 7. ubi patriam Catilinam pulcherrimâ oratione compellantem inducit. *Gorallus.*

17. *Sacrásque manus*] *Cremutius Cordus* memorat tantùm *ad caput ejus deligatam manum dexteram, divina eloquentia ministram.* Sic & *Plutarchus* in Antonio. Sed *Livius* narrat caput *inter duas manus, in rostris positum.* Cui & alii adsentiuntur, quos memorare nihil attinet. Cæterùm *sacrum* vocabant Veteres, etiam in rebus humanis, quidquid veneratione dignum erat. *Martialis* in M. Antonium Lib. VIII. cap. 66.

Par scelus admisit Phariis Antonius armis,
Abscidit vultus ensis uterque sacros.

Idem.

20. *Respexit*] Hoc est, retro atque à tergo ultores sequentes vidit; vel eorum nullam rationem habuit. *Idem.*

Ibidem. *Nullo luet hoc Antonius*] Numquam expiabit hoc facinus; hoc est, semper propterea erit hominibus invisus. Nam non minùs Latini dicunt *luere scelus*, pro eo quod est id expiare, quàm

luere

defenſor, legum, conſuetudinum ac pacis vox publica crudeli ferro exſtincta eſt. Deformem cæde vultum, canúmque caput ſanguine ſuo cruentatum, & manus, quâ divina opera perſcripta fuerant, ad pedes ſuperbi civis projecta, ab eo lætante conculcata ſunt; nec rerum humanarum mutationem ac Deos ſcelerum vindices reverente. At nulla temporis longinquitas, pœnis facinori debitis, Antonium liberabit. Talia à victoribus expertus non fuerat victus Macedoniæ Rex Perſes; neque Numidiæ Syphax, quamvis inviſus; neque Pſeudophilippus, qui, mortuo Perſe, Macedoniam invaſerat. Triumphalem quidem Jugurtha C. Marii currum ſequutus eſt, ſed nullum præterea ludibrium paſſus. Quin ipſe Hannibal, tametſi iræ Romanorum inſtar victimæ mactatus, membra tamen integra ad inferos detulit.

luere pœnas. *Cicero* ad Atticum Lib. XII. Ep. 6. *Quomodo ergo hoc lues? Uno, ſcilicet, ſi mihi librum miſeris.* Idem.

21. *Mitis victoria Perſe*] Is, poſt L. Æmilii triumphum, in carcerem Albanum conditus, & inde, eodem L. Æmilio, Senatúſque principe M. Lepido adjuvante, exemtus, in libera cuſtodia biennium extraxit, ubi inediâ interiiſſe fertur. Vide *Joan. Freinshemium* ſupplement. Lib. XLVI. Liviani, & Scriptores quos laudat. *Idem.*

22. *Nec te, dire Syphax*] *Livius* Lib. XXX. cap. 46. *Morte ſubtractus ſpectaculo magis hominum, quàm triumphantis gloriæ, Syphax eſt; Tibure haud ita multo ante mortuus, quò ab Alba traductus fuerat. Conſpecta mors tamen ejus fuit, quia publico funere eſt elatus*, &c. *Dirum* Syphacem vocavit *Horatium*, ut videtur, imitatus, qui *Hannibalem* eo elogio cohoneſtat, Lib. II. Carm. Od. XII, 2. & Lib. III. Od. VI, 36. *Idem.*

Ibid. *In hoſte Philippo*] Intelligendus Pſeudophilippus, qui ſe Perſei filium ferebat, de quo vide Freinshemianum ſupplementum Libri L. *Livii.* Nam numquam captivus fuit verus Philippus. *Idem.*

23. *Inque triumphato*, &c.] *Ludibria* intelligenda ſunt ſola cadaveris laceratio, nam ceteroqui ſat ludibrio habitus eſt, ut docebunt Scriptores laudati à *Joan. Freinshemio* Cap. XX & XXI. Supplementi Lib. LXVII. Liviani. *Idem.*

24. *Abfuerunt.*] Sic legendum, nam hoc poſtulat ſcopus poëtæ. Malè mutatum in *adfuerant*, ob rationem allatam ad vſ. 9. *Idem.*

Ibidem. *Noſtraque cadens ferus Hannibal ira*] Metaphora deſumta à victimis, quæ cadere dicebantur Deo, cui mactabantur. *Virgilius* Æneïd. I, 338.

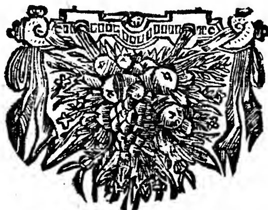
Multa tibi, ante aras, noſtrâ cadet hoſtia dextrâ.

Ovidius Faſtor. Lib. IV. vſ. 653.

——— *hîc geminas Rex Numa mactat oves*
Prima cadit Fauno, leni cadit altera Somno.

De turpi facto Romanorum, quo Hannibalem ab hoſpite Pruſia ſibi dedi voluerunt, vide *Corn. Nepotem*, in ejus vita, ut & *Plutarchum* in vita Flaminii, ſub finem.

F I N I S.

ALIA

ALIA EJUSDEM FRAGMENTA

Ex M. Annæi Senecæ Suaforia II.

Occurrit mihi ſenſus, in ejuſmodi materia, à Corn. Severo *dictus, tamquam de Romanis, neſcio an parum fortiter. Edictâ in poſterum diem pugnâ, epulantes milites inducit, & ait:*

—— Stratique per herbam
Hic meus eſt, dixere, dies.

Elegantiſſimè quidem affectum animorum, incertâ ſorte pendentium, expreſſit; ſed parum Romani animi ſervata eſt magnitudo; cœnant enim tamquam craſtinum deſperent.

Ex Perſii Scholiaſte, ad Sat. I, 59.

Omnia Epicorum carmina ita ferè ſunt compoſita, ut proximus pes ab ultimo dactylus ſit, exceptis admodum paucis, quos σπονδαΐζοντας *appellant, ut apud* Corn. Severum:

Pinea frondoſi çoma murmurat Apennini

Ex Soſipatro Chariſio Inſtit. Gramm. Lib. I.

Galeros maſculino genere dixit —— Corn. Severus:
—— flavo prætexerat ora galero.

Ibidem.

Neutro genere ſibilum quidam dixerunt - Corn. Severus:
Et ſua concordes dant ſibila clara dracones.

Ibidem.

Successor cùm masculino genere proferatur, Corn. Severus *etiam fœmininè dixit:*

Ignea nam cœlo ducebat sidera Phœbe
Fraternis successor equis.

Ibidem.

Antistes habet antistita — Corn. Severus:

Stabat apud sacras antistita Numinis aras.

Ibidem.

Serta neutro genere dicuntur — *sed Propertius fœmininè extulit* — & Corn. Severus:

Huc ades Aoniâ crinem circumdata sertâ.

Ex Diomedis Lib. I.

Severus — distractos atque salitos.

Ibidem.

Luxurior in crimine est, *ut* Corn. Severus *ait:*

Luxuriantur opes atque otia longa gravantur.

Ex Prisciani Lib. XI.

Corn. Severus, *in VII. de statu suo:* ad quem falliti pumiliones adferebantur.

FINIS.

PE-

PETRI BEMBI
DE ÆTNA,
AD
ANGELUM CHABRIELEM,
LIBER.

ACTUM à nobis pueris eſt, & quidem ſedulò, ANGELE, quod meminiſſe te certè ſcio, ut fructus ſtudiorum noſtrorum, quos ferebat illa ætas, non tam maturos quàm uberes, ſemper tibi aliquos promeremus. Nam ſive dolebas aliquid, ſive gaudebas (quæ duo ſunt tenerorum animorum maximè propriæ affectiones) continuò habebas aliquid à me, quod legeres, vel gratulationis, vel conſolationis: imbecillum quidem illud & tenue, ſicuti naſcentia omnia & incipientia, ſed tamen quod eſſet ſatis amplum futurum argumentum amoris ſummi erga te mei. Verùm poſteaquàm, annis creſcentibus, & judicium & ſtudia creverunt, nóſque totos tradidimus Græcis magiſtris erudiendos, remiſſiores paulatim facti ſumus ad ſcribendum, ac jam etiam minùs quotidie audentiores. Itaque quas pueri miſerimus ad te lucubrationes noſtras, numerare aliquas poſſumus: quas adoleſcentes, non poſſumus: quo in conſilio nobis diutiùs permanendum eſſe non puto. Nam ut interdum non loqui moderati hominis eſt, ſic ſemper tacere, cum eo quem diligas, perignavi. Neque hercule, ſi in officio permanſimus

mus in prima ætate, debemus nunc, tamquam inexercitati histriones, in secundo aut tertio actu defecisse; præsertim cùm æmulatio tuorum nos studiorum, ANGELE, non excitare modò languentes possit, sed planè etiam incendere: quippe qui multa & præclara habuimus à te semper, habemúsque quotidie, & consuetudinis nostræ testimonia, & doctrinæ tuæ. Quare sicuti pueri scriptiunculas nostras, quasi lactantis ingenii acerbitatem, detulimus ad te, sic nunc deinceps etiam ad te adolescentiæ nostræ primos fœtus deferemus, non ut me ipse plus ames: nam jam id fieri posse vix puto: sed certè quia ita debemus inter nos: neque enim arbitror cariorem fuisse ulli quemquam, quàm tu sis mihi. Sed de his & diximus aliàs satis multa, & sæpe dicemus. Nunc autem, quoniam jam quotidie ferè accidit, posteaquàm è Sicilia ego & tu reversi sumus, ut de ÆTNÆ incendiis interrogaremur ab iis, quibus notum est illa nos satis diligenter inspexisse: ut ea tandem molestia careremus, placuit mihi eum sermonem conscribere, quem cum Bernardo patre meo, habui paucis pòst diebus quàm rediissemus: ad quem rejiciendi essent ii, qui nos deinceps quidpiam de ÆTNA postularent. Itaque confeci librum, quo uterque nostrûm communiter uteretur. Nam cùm essemus in Noniano, & pater se, ut solet, ante atrium in ripam Pluvici contulisset, accessi ad eum, progresso jam in meridianas horas die: ubi quæ locuti sumus inter nos, hæc ferè sunt. Tibi verò nunc orationem utriusque nostrûm, tamquam habeatur, explicabo, non tamquam recenseatur. Igitur cùm illum multa in umbra sedentem comperissem, ita initium interpellandi eum feci.

PETRUS BEMBUS FILIUS.

DIU quidem, Pater, hîc ſedes: at certè ripa hæc virens quam populi tuæ iſtæ denſiſſimæ inumbrant, & fluvius alit, aliquantò frigidior eſt fortaſſe, quàm ſit ſatis.

BERNARDUS BEMBUS PATER.

EGO verò Fili, nuſpiam eſſe libentiùs ſoleo, quàm hac cùm ripæ, tum arborum, tum etiam fluminis amœnitate: neque eſt quod vereare, ne quid nobis frigus hoc noceat, præſertim in tanto æſtatis ardore. Sed feciſti tu quidem perbene, qui me ab iis cogitationibus revocaſti, quas & libentiſſimè ſemper abjicio, cùm in Nonianum venitur: & nunc quidem nobis neſcio quo pacto furtim irrepſerant, non modò non vocantibus, ſed etiam invitis.

BEMBUS FILIUS.

De republica, ſcilicet, cogitabas aliquid, aut certè de Triumviratu tuo: ſæpe enim ex te audivi, ſi fieri poſſit, velle te, in agris cùm eſſes, quoniam tibi id cùm modicè contingeret, tum etiam perrarò, de iis quæ in urbe agantur, tamquam lethæo aliquo ſumto poculo, nihil omnino recordari.

BEMBUS PATER.

Eſt ita, ut dicis: nam cùm ab urbe propterea me frequentiáque hominum, tamquam à fluctibus, in hunc ſolitudinis portum recipiam, ut relaxem à curis remittámque paullisper animum, méque ipſum reſtituam mihi, atque ad reliquos confirmem labores: ut in ludis athletæ ſolent, qui cùm prima in lucta deſudarint, conſidunt parumper, ſeſéque revocant,

vocant, ut ſint ad reliqua poſtea certamina valentiores: ſi tamen illæ ipſæ me huc etiam perſequuntur, quas fugio curas & ſolicitudines, profectò nihil ago, quod mihi quidem nunc ipſum evenit, qui cùm ſolus in hac ripa conſederim, ut dignum aliquid hoc ſilentio meditarer, ecce nos unda illa ipſa reſorbuit urbanorum negotiorum, paullatimque in Triumviratûs mei curas delapſus ſum.

BEMBUS FILIUS.

Ita ſanè conjectabar, viſus es enim mihi jamdudum neſcio quid multâ cogitatione commentari, neque eo vultu, quo eſſe hîc ſoles, hilari & ſoluto; ſed quo te in urbe conſpicimus, contractiore interdum & gravi.

BEMBUS PATER.

Rectè conjectabare. Sed iſta tandem, quoniam nimis jam moleſta ſunt, obliviſcamur.

BEMBUS FILIUS.

Utinam ipſe id poſſis, Pater, tibique iſtud, quando ita te juvat, tam facile factu eſſet, quàm dictu eſt. Sed omnes curæ, quæ quidem ſint maximæ, ita ferè ſe habent, ut ſi inſequaris, non fugiant: ſi fugias, etiam inſequantur. Munus autem iſtud tuum cùm eſt ipſum negotioſiſſimum per ſe ſe, quippe à quo ferè omnes reipublicæ noſtræ partes pertractantur, quódque univerſæ civitatis, ceterarúmque urbium noſtrarum advocationem ſuſtinet: tum verò illud etiam accedit, quòd tu is es, qui maximè omnium tranquillitatem animi requietémque deames: quo fit, ut magis etiam illa ſentias, quæ te premunt.

BEM-

BEMBUS PATER.

Eſt, Fili, eſt ſanè cauſa illa quidem non levis, quæ mihi labores adauget meos: ſed tamen, ut verum fatear, aliud quiddam majus me movet, quod ipſum nuper me in urbem revocaverat, ſic dum ſederem, revocátque ſæpiſſimè.

BEMBUS FILIUS.

Quid illud tandem eſt?

BEMBUS PATER.

Quòd reipublicæ causâ non commoveri neque vellem, ſi poſſem: neque poſſem, ſi velim. Nam cùm ab ineunte ætate ita vitam inſtituerim meam, ut patriæ adeſſem ſemper, prodeſſem cùm poſſem, potuerim autem nonnumquam vel juvenis & domi & foris, illa verò me ſæpe muneribus reliquis, ſæpe legationibus honeſtarit: eam ipſe ſi deſeram nunc, cùm & experientiâ & conſilio & auctoritate plus valeo, quid ſit aliud, quàm ſi tu me juvenis ſenem deſtituas, filius patrem?

BEMBUS FILIUS.

Duas igitur cauſas prædicas, Pater, curarum tuarum, duras tu quidem illas & graves: verùm, quia te ſciente à te ipſo proveniunt, perferendas. Nam qui te idem & actionibus tradidiſti, quibus otio inimicius eſſe quid poteſt? & rus amas ſeceſſúſque iſtos tuos; quæ quidem, cùm multò diutiùs ipſis careas quàm fruaris, vitam tibi illam efficiunt moleſtiorem; dolendum tibi non puto, ſi te vel illis ipſis rebus condemnes, quas fugis, vel fugias omnino, quæ te juvant. Sed illud tamen quale eſt, quod te dixeras reipublicæ causâ commoveri? an te fortaſſe,

mi

mi Pater, motus ii Galliarum perturbant, qui feruntur?

BEMBUS. PATER.

Minimè illi quidem: verùm admodum gaudeo te è Sicilia rediisse: nam si aliquid evenerit, malo te hîc esse, ubi omnes sumus, quàm illic, ubi neminem habes tuorum.

BEMBUS FILIUS.

Equidem adsum ac libens, cùm ea de causa, tum quia vobis omnibus carebamus jam nimiùm diu: cave tamen putes nobis hoc Siciliensi biennio quidquam in vita fuisse jucundius.

BEMBUS PATER.

Gaudeo & id quidem: idque ipsum ex eo suspicabamur, quòd nondum ad nos cogitabatis. Sed posteaquàm in eum sermonem incidimus, ut de Sicilia loqueremur, narra mihi quemadmodum ea se habent, quæ de Ætnæis ignibus & feruntur passim, & leguntur: te enim accessisse illuc cum Angelo tuo, totúmque montem perlustrasse audiebamus & nobis quidem certè nunc vacat: quid enim hoc æstu agamus meridiano? neque est, quod ego soleam libentiùs, quàm de naturæ miraculis audire.

BEMBUS FILIUS.

Hæc verò ut libet, modò valeam recensere; & quidem ejusmodi sunt, ut tibi audienti afferre vel magnam possint, mihi certè narranti semper aliquam afferant voluptatem, quamquam quidem jam hoc ipsum facimus nimis sæpe: quàm enim multis nos eadem ipsa censes, posteaquàm è Sicilia reversi sumus, narravisse? Sed consurge, si placet, ab hac umbra: nam tu ripis quidem omnis quæ sit accubatio,

L.

M.

N.

Opus

P.

Publi-

Q.

R.

Sors

T.

Torus

V.

F I N I S.

INDEX

INDEX

Auctorum in Notis ad PEDONEM illustratorum.

Livius

Seneca

FINIS.

